

**Universitatea Liberă Internațională din Moldova
Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale
Departamentul Informațional Biblioteconomic**

Colecția „Universitaria”

Fascicula a 39-a

SYMPHONIE EN PHILOGIE MAJEURE

STUDIUM IN HONOREM ELENA PRUS

Chișinău, 2009

CZU
S 56

016:811.133.1+929

Alcătuitori	Natalia Ghimpu, MA, șef oficiu DIB Lorina Beșelea, masterandă, director-interimar CRETI, DIB
Coordonator științific	Ion Manoli, dr. hab., prof. univ.
Consultanți științifici	Ana Guțu, dr., prof. univ. Pierre Morel, dr., prof. univ. Elena Prus, dr. hab., prof. univ.
Ediție îngrijită de Redactare	Zinaida Sochircă, MA, director general DIB Ion Manoli, dr. hab., prof. univ. Pierre Morel, dr. prof. univ. Alexei Cenușă, dr. conf. univ. Sergiu Bobrovschi, secretar șt. ICFI
Redacție bibliografică	Valentina Chitoroagă, director general CNC
Concept	Ludmila Corghenci, director adjunct DIB
Coordonare și tehnoeditare	Lorina Beșelea, masterandă, șef-interimar CRETI, DIB
Coperta	Cezar Secrieru, consilier ICFI

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Symphonie en philologie majeure: studium in honorem Elena Prus / Univ. Liberă Intern. din Moldova; alcăt.: Natalia Ghimpu, Lorina Beșelea; coord. șt.: Ion Manoli; consultant șt.: Ana Guțu, Pierre Morel, Elena Prus; ed. îngrijită de Zinaida Sochircă; red. șt.: Ion Manoli, Pierre Morel, Alexei Cenușă, Sergiu Bobrovschi; red. bibliogr.: Valentina Chitoroagă. – Ch.: ULIM, 2009. – 196 p. – (Colecția "Universitaria"; Fascicula a 39-a).

100 ex.

ISBN 978-9975-934-60-2

016:811.133.1+929

Departamentul Informațional Biblioteconomic ULIM

Adresa: str. Vlaicu Pârcălab, 52, MD 2012 Chișinău, Republica Moldova

Tel. 21 24 18

e-mail: biblioteca@ulim.md

library.ulim.md

Poétique de l'âge

Espoir romantique

À Hélène Prus

Quand elle ouvre les yeux un horizon s'éclaire
et offre un alphabet issu de son regard
on peut y lire avec les secrets de son art
de séduire ainsi tous les clerics de son aire

Mais quand elle sourit se délie le mystère
de son riche intérieur qui dompte le hasard
faisant plonger à ses pieds l'hommage d'un ronsard
et la puissante foi d'un brave mousquetaire

Quand on entend aussi les bons sons de sa voix
on a l'impression d'ouïr les grands chants de la croix
Dans son être s'épand la beauté sémantique

qui est le doux fruit de son charmant discours
où s'inscrit le sentier du cohérent parcours
Après d'elle fleurit un espoir romantique.

Bucarest, 9 juin 2009

Paul MICLĂU,
professeur des universités, docteur ès lettres,
poète, prosateur, traducteur,
Officier des Palmes académiques,
Chevalier dans l'Ordre des Arts et Lettres.

SUMAR / TABLE DES MATIÈRES

Paul MICLĂU. <i>Espoir romantique</i>	4
Ion MANOLI. <i>O simfonie a anilor și ideilor</i>	7
Ion MANOLI. <i>Une Symphonie des années et des idées</i>	8
Studii de autor / Études d'auteur	
Elena PRUS. <i>L'imaginaire dans l'œuvre de Marcel Proust</i>	10
Elena PRUS. <i>Le modèle français d'émancipation féminine: valeurs et paradoxes</i>	19
Elena PRUS. <i>L'affirmation de l'identité-palimpseste par l'écriture</i>	26
Elena PRUS. <i>La recherche universitaire entre vocation et obligation</i>	31
Elena PRUS. <i>Le doute, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran</i>	37
Elena PRUS. <i>Homo fabulator - l'accréditation par l'écriture</i>	42
Elena PRUS. <i>La mode en tant que po(i)étique de la création</i>	48
Omagii și sinteze pe marginea operelor Elenei Prus / Hommages et synthèses sur les œuvres de Elena Prus	
A la recherche de Elena Prus. Omagii / Hommages	
Ion MANOLI. <i>Beatitudine</i>	60
Pierre MOREL. <i>Une intellectuelle en modèle</i>	62
Constantin POPOVICI. <i>Zenit de înaltă sclipire</i>	64
Ion GUȚU. <i>Intelectuala pariziană basarabeancă - destin și izbândă</i>	65
Ludmila BRANIȘTE. <i>Elena Prus, pilduitor parcurs intelectual</i>	67
Alexandru BOHANȚOV. <i>Scenarii audiovizuale în optica originală a Elenei Prus</i>	70
Zinaida RADU. <i>Erudiție la soarele lecturilor continue</i>	72
Vasile CUCERESCU. <i>Cosmopolitism cultural, științific și educațional</i>	73
Zinaida CAMENEV. <i>Ascensiune</i>	74
Viorica ȚURCANU. <i>Elena Prus: intelectuală prin vocație și pasiune</i>	75
Elena Prus à la recherche de Marcel Proust	
Dumitru IRIMIA. <i>O nouă „cheie” de lectură a romanului lui Marcel Proust</i>	76
Paul MICLĂU. <i>„Exploatare” creativă a modalității în textul proustian</i>	79
Dan MĂNUCĂ. <i>Proust în România</i>	80
Marin POSTU. <i>Modelul Barthes-Prus și modalitatea ca perspectivă focalizantă</i>	81
Anca SÎRBU. <i>Modalitatea - instrument pentru înțelegerea structurilor de profundime ale creației proustiene</i>	83
Elena Prus à la recherche de la Parisienne romanesque	
Irina MAVRODIN. <i>Pariziana</i>	85
Mihai CIMPOI. <i>Europenizarea Parizienei în concepția Elenei Prus</i>	87
Ana GUȚU. <i>Un livre-événement sur une femme-spectacle</i>	89
Sanda-Maria ARDELEANU. <i>O Pariziană în Basarabia mileniului III</i>	93

Marina MUREȘANU IONESCU. <i>Les recherches de Elena Prus sur la Parisienne, « un laboratoire privilégié de la modernité »</i>	94
Pierre MOREL. <i>La Parisienne révélée</i>	98
Ana BONDARENCO. <i>În căutarea identificării femeii pariziene</i>	100
Jean-Yves CONRAD. <i>En hommage à Elena PRUS, le Dora d'Istria du XXIe siècle</i>	104
Ion MANOLI. <i>Catedrala "La Parisienne"</i>	105
Haralambie CORBU. <i>Dimensiunile universale ale femeii pariziene</i>	108
Mircea ANGHELESCU. <i>Parisul văzut de la Est</i>	109
Elena-Brândușa STEICIUC. <i>Elena Prus sau farmecul care ne unește</i>	110
Philippe LOUBIÈRE. <i>La Parisienne, une femme capitale...</i>	112
Emilia BULHAC. <i>Amplitudini novatorii în identificarea femeii pariziene</i>	113
Anatol MORARU. <i>Pariziana ...- o carte despre superlativul Femeii</i>	115
Andrei BARNA. <i>Feminin și feminism la Paris</i>	118
Nina CUCIUC. <i>Ascensiunea spre Everest</i>	120
Alexandru BOHANȚOV. <i>Universul românesc din perspectiva teatralității</i>	121
Curriculum Vitae	123
File de album / Feuilles d'album	141
Palmares bibliografic / Palmarès bibliographique	
Lorina BEȘELEA. <i>Elena Prus – un om al Bibliopolisului</i>	161
Teze de doctor. Autoreferate / Thèses de docteur. Résumés	163
Monografii / Monographies	163
Articole științifice / Articles scientifiques	164
Expertize și proiecte internaționale / Expertises et projets internationaux	173
Publicații didactice / Publications didactiques	174
Publicistică / Essais journalistiques	175
Cronică. Note. Omagii / Chronique. Notes. Hommages	177
Elena Prus - redactor, recenzent, coordonator științific, consultant, responsabil de ediții / Elena Prus - rédacteur, recenseur, coordinateur scientifique, consultant, responsable d'éditions	179
Elena Prus - conducător și referent oficial la autoreferate și teze de doctor Elena Prus - dirigeant de recherches scientifiques et référent officiel de résumés et thèses de docteur	182
Referințe privind activitatea Elenei Prus / Références sur l'activité de Elena Prus	183
Index de nume / Index des noms	187
Index de titluri / Index des titres	189

O simfonie a anilor și ideilor

Prof. univ., dr. hab. Ion MANOLI

Decan Facultatea Limbi Străine și Științe ale Comunicării
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

S-a întâmplat ceva frumos și deosebit: Măria sa Timpul și-a făcut meseria: el a cântat simfonia anilor de muncă asiduă împreună cu doamna Elena Prus, care a făcut o școală filologică de anvergură: Chișinău, Moscova, Iași, Paris... Azi (2 septembrie 2009) e ziua de naștere a omagiatei. Această *Simfonie filologică* îi este integral dedicată.

A venit momentul potrivit să ne bucurăm împreună, toți cei care o cunoaștem, de această muzică a anilor trudiți și împliniți. E vorba de un bilanț de activitate didactică, științifică și culturală.

La capitolul „Ouverture” al Biobliografiei am găsit de bun augur să selectăm din cele peste 200 de articole, studii, monografii, eseuri, medalioane literare doar 7, care au scopul de a reprezenta cât mai amplu aria de interese științifice filologice, antropologice, culturologice ale doamnei Elena Prus. Credem că această selecție reprezintă anvergura acestei personalități, unde interesele filologice, antropologice și culturale se amplifică reciproc.

Cititorul își va satisface curiozitatea și va fi plăcut surprins de tot ce doamna Elena Prus a scris la capitolul „La Parisienne” despre fenomenul francofoniei, emancipării feminine, despre metafizicul lui Cioran, despre provocările universității la etapa contemporană etc.

Urmează apoi „Omagierile”. Din zecile de texte permise la redacția Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale (ICFI) pe care le păstrăm cu pietate în portofoliul nostru, selectând doar câteva nume: domnul acad. Constantin Popovici, doamnele și domnii profesori universitari Pierre Morel, Ion Guțu, Ludmila Braniște, Alexandru Bohanțov, Zinaida Radu, Zinaida Camenev, Vasile Cucerescu, Viorica Țurcanu și subsemnatul.

Cum este bine pentru o simfonie clasică, părțile forte sunt plasate între uvertură și finală. Aceste părți sunt :

Elena Prus à la Recherche de Marcel Proust și

Elena Prus à La Recherche de la Parisienne romanesque.

Monografia și articolele doamnei Elena Prus dedicate modalității proustiene au un caracter novator, inedit, fundamental. Urmăriți referințele și opiniile savanților Dumitru Irimia, Paul Miclău, Dan Mănuacă, Anca Sîrbu și Marin Postu.

Căutările și descoperirile doamnei Elena Prus la capitolul „La Parisienne romanesque” sunt plene și ireductibile. Formula-axiomă a cercetătoarei este: „Femeia pariziană se definește prin Paris; ea este o metonimie a Parisului, deci și a literaturii din această epocă” . Recomandăm celor vizați materialele domnilor academicieni : Mihai Cimpoi, Haralambie Corbu, doamnelor și domnilor profesori Irina Mavrodin, Ana Guțu, Sanda-Maria Ardeleanu, Marina Mureșanu Ionescu, Pierre Morel, Ana Bondarenco, Jean-Yves Conrad, Mircea Angheliescu, Philippe Loubière, Anatol Moraru, Ion Manoli.

Doamna Elena Prus a perseverat mult alături de alți prieteni fideli ai filologiei contemporane întru deschiderea Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale (ICFI) în cadrul Facultății Limbi Străine și Științe ale Comunicării, ULIM. A izbuti azi să des-

chizi un Institut de Cercetări în Republica Moldova înseamnă a răsturna toate dogmele și bancurile citate despre noi, moldovenii, în lume; asta mai înseamnă că azi-mâine vor apărea noi cercetări despre Cuvânt și curajul, prin Cuvânt. Doamna profesor Elena Prus a realizat mult la acest capitol. Sunt nespuse de fericit că vestitul dialog între Confucius și elevii săi devenit deja creștomatic a prins rădăcini adânci în tot ce face acest filolog contemporan.

Exigența și Responsabilitatea, Profunzimea și Dragostea față de Știința filologică constituie cartea de vizită a doamnei Prus, căreia toți admiratorii îi spun într-o singură tonalitate de prețuire:

Bon Anniversaire !

Une Symphonie des années et des idées

Prof. univ., dr. d'Etat Ion MANOLI

Doyen de la Faculté des Langues étrangères et
sciences de la communication
Université Libre Internationale de Moldova

Quelque chose de très beau et de très important s'est passé: Sa Majesté le Temps a fait son métier : il vient d'interpréter une symphonie de labeur assidu en pleine assonance avec Madame Prus, qui a fait une école philologique d'envergure: Les Universités et les Centres universitaires de Chișinău, Iași, Moscou, Paris... Aujourd'hui (le 2 septembre 2009) c'est son anniversaire. C'est à elle qu'on dédie cette *Symphonie en philologie majeure*.

C'est justement le bon moment pour savourer tous ensemble cette belle musique des années de travail et de performance. Il s'agit tout simplement d'un bilan d'activité didactique, scientifique et culturelle.

Pour le chapitre « Ouverture » de la présente Bibliographie nous avons trouvé convenable de sélectionner quelques 7 articles parmi plus de 200 de l'auteur : monographies, manuels, études, essais, médaillons littéraires etc. Il nous semble que ce choix représente la personne honorée d'une façon plus ample dans la mesure où les intérêts philologiques, anthropologiques et culturels s'entrecroisent.

La curiosité du lecteur sera pleinement satisfaite surtout quand il lira ses jugements profonds sur le phénomène de la francophonie, sur l'émancipation de la Femme, sur les défis universitaires à l'époque contemporaine. Mais, surtout, le lecteur sera surpris par les propos à l'égard de la métaphysique de Emil Cioran.

Les Hommages suivent. La rédaction de l'Institut de Recherches philologiques et interculturelles a reçu des dizaines de textes que nous gardons avec plaisir et reconnaissance. Nous avons choisi au moins quelques noms et articles : ceux de l'académicien Constantin Popovici, de mesdames et messieurs les professeurs universitaires Ion Guțu, Ludmila Braniște, Alexandru Bohanțov, Vasile Cucerescu, Zinaida Radu, Zinaida Came-nev, Viorica Țurcanu et le soussigné.

Comme il sied bien à une symphonie classique; les parties fortes sont placées entre l'Ouverture et le Finale. Ces parties ont comme titre :

Elena Prus à la Recherche de Marcel Proust et

Elena Prus à La Recherche de la Parisienne romanesque.

La monographie, les articles et les essais de Madame Elena Prus dédiés à la modalité proustienne ont un caractère novateur, inédit, fondamental. Suivez les jugements et les opinions de savants de Dumitru Irimia, Paul Miclău, Dan Mănuacă, Anca Sîrbu, et Marin Postu par exemple.

Les recherches et les découvertes de Madame Elena Prus concernant le chapitre « La Parisienne romanesque » sont intégrales et irréfutables. La formule-axiome de Madame Elena Prus est la suivante: « La femme parisienne se définit par la ville de Paris, elle est une métonymie de l'époque ».

Nous recommandons à tous ceux qui s'intéressent au sujet de lire les matériaux publiés et signés par les académiciens : Mihai Cimpoi, Haralambie Corbu, par les professeurs universitaire Irina Mavrodin, Ana Guțu, Sanda-Maria Ardeleanu, Marina Mureșanu Ionescu, Pierre Morel, Ana Bondarenco, Jean-Yves Conrad, Mircea Anghelescu, Philippe Loubière, Anatol Moraru, Ion Manoli.

Madame Elena Prus, entourée d'un groupe d'amis fidèles, grands animateurs de la philologie contemporaine a fait tout le possible pour ouvrir largement les portes de l'Institut de Recherches philologiques et interculturelles (ICFI) dans le cadre de la Faculté des Langues étrangères et Sciences de la Communication, ULIM. Vouloir c'est pouvoir : ouvrir aujourd'hui un institut, cela veut dire franchir tous les obstacles infranchissables, cela désigne encore escalader Everest sans cordes et marteau... Grâce à elle une nouvelle époque de recherches philologiques dans le cadre de l'ULIM recommence. Je suis heureux que le fameux dialogue de Confucius avec ses élèves devenu déjà chrestomathique prend racines en tous ce que produit ce philologue contemporain.

L'Exigence et la Responsabilité, la Profondeur et le grand Amour pour la Philologie constituent la carte de visite de Madame Elena Prus. Tous ses admirateurs de l'Europe et d'ailleurs disent dans la même tonalité et avec la même considération:

Bon Anniversaire, Madame Elena Prus!

STUDII DE AUTOR

L'imaginaire dans l'œuvre de Marcel Proust

Elena PRUS

Le roman de Proust occupe une place singulière par l'univers poétique qu'il crée. Son art ne reproduit pas la réalité, il la crée. Par là, Proust s'inscrit dans la postérité de Baudelaire. Il a effectué en prose la même conversion que Baudelaire dans la poésie.

Chez Proust, la réalité fait l'objet d'une expérimentation qui est à la fois étude, recherche et vision. Il est à souligner que chez Proust les relations avec la réalité deviennent beaucoup plus complexes que chez d'autres écrivains. Comme tout grand écrivain, Proust s'appuie sur une tradition, pour lui tourner le dos le temps venu et développer sa propre originalité, observait B. Pluchard-Simon¹.

À partir de Nerval et Flaubert, la stabilité et l'autorité du réel semblaient déjà illusoire. Le glissement de plus en plus accentué du réel vers l'irréel, de l'objectif vers le subjectif, du conscient vers l'inconscient était le signe de l'époque de la relativisation générale de beaucoup de concepts.

Ceci étant, la nouveauté poétique proustienne (rupture avec la manière de représenter et rupture formelle avec le langage normatif) réside dans une interprétation et vision nouvelles du réel.

En recourant à l'imaginaire, Proust transforme toute la matière découlant des facteurs inconscients de l'être en entité d'essence poétique. Par l'imaginaire, la dimension réelle de l'œuvre est remise au niveau de la réalité esthétique.

On sait que l'intention initiale de Proust était exclusivement poétique. En tentant une distinction, approximative comme toute opération de classification, l'exégète roumain T. L. Birăiescu oppose le réalisme traditionnel, d'inspiration balzacienne, au réalisme proustien, qu'il a nommé « réalisme poétique »². L'univers romanesque de Proust est un univers imaginaire, une réalité poétique, traduite par une expression prosaïque. Proust lui-même témoignait qu'il avait voulu écrire un roman fait de moments poétiques. Partant de ces commentaires, Gaëtan Picon conclut : « Proust apparaît ainsi comme le romancier d'une expérience poétique évoquée dans son contexte romanesque, non comme l'auteur d'un roman poétique »³. Il affirme même que la *Recherche* serait un poème et non un roman, Proust ayant négligé la réalité des événements (existence horizontale) en faveur des moments poétiques. Irina Mavrodin, exégète et traductrice de Proust en roumain, constate que cette vérité n'est devenue évidente qu'à l'époque moderne, qui a découvert que la poésie est partout, dans le sens qu'elle ne tient pas d'une matière, substance, sujet, vocabulaire, forme, mais d'un rapport entre la conscience de l'artiste et la réalité. La lecture adéquate du roman proustien est celle poétique, continue-t-elle⁴. La définition du roman proustien comme roman poétique est fondée sur son analogie structurale et fonctionnelle avec la poésie, par le transfert des principes poétiques en prose.

Le roman poétique étant pour Proust une expression de la vision du monde par une conscience, cette lecture poétique nous permet de mettre le roman proustien en liaison avec la catégorie de la modalité, qui traduit cette vision.

On constate traditionnellement que la modalité exprime le rapport dialectique entre le réel et l'irréel. Le caractère ouvert du problème de la modalité nous a conduits à l'abstraction, dans un certain sens, des interprétations traditionnelles mais imparfaites de la modalité : logico-conceptuelle, sémantico-fonctionnelle et pragmatico-communicative, vers l'ouverture d'un nouvel horizon qu'est la perspective poético-stylistique. En tant que catégorie universelle, inséparable de la réalité objective et subjective, la modalité tient également des principaux objets de la réflexion artistique. Aucun discours ne demeure en dehors de la modalité et le texte artistique la rend catégorie poétique. La modalité représente l'un des principaux mécanismes de la subjectivation de l'information du plan narratif qui transmet la vision de l'autre. La perspective poético-stylistique de la modalité, inexplorée jusqu'ici, s'impose comme perspective d'interprétation textuelle et tient de l'interprétation adéquate du discours qui est étroitement liée au message de l'autre.

La délimitation entre deux côtés dans l'œuvre proustienne : « le côté de Gérard de Nerval » et « le côté de Balzac »⁵ est devenue traditionnelle. L'exégète roumain Livius Ciocîrlie mentionne l'existence dans le roman d'un code réaliste - transformation de celui du XIXe siècle - et d'un autre code poétique, analogue à celui de Mallarmé⁶. Ainsi, le roman de Proust est, d'un côté, une construction de faits vécus, d'un autre côté, une construction purement imaginaire. Le « côté Balzac » traduit les lois générales de la réalité extérieure, c'est le « côté être », tandis que le « côté Nerval » traduit les impressions poétiques d'une conscience. De cette façon, le roman est fondé sur le rapport dialectique modal entre *être* et *paraître*, entre les codes réaliste et poétique, entre le réel et l'imaginaire.

Notre étude est le résultat de l'analyse d'une réalité littéraire, à savoir le fonctionnement de la catégorie de la modalité dans l'univers de l'œuvre proustienne. L'analyse de la manifestation de la modalité dans les œuvres des écrivains français de toutes époques, courants et genres littéraires, nous permet de conclure qu'elle est déterminante dans la vision de Proust sur le monde, puisque la modalité est une catégorie fondamentale pour la vision proustienne.

Pour comprendre l'œuvre de Proust, la vision est importante puisqu'elle définit tant son style que la façon dont la conscience artistique voit le monde. « Le style est la marque de la transformation que la pensée de l'écrivain fait subir à la réalité... », précisera Proust après avoir analysé le style de Flaubert⁷.

Le roman de Proust est une construction polymodale où les fonctions poétiques et narratives alternent d'une manière tout à fait particulière, entrent en conflit, et la première finit par l'emporter. Ce qui met en évidence une complémentarité forcément proustienne : construction polymodale et polyphonique.

Proust, fondateur du pattern scriptural moderne, refuse la *mimésis* commune et avance vers la destruction du réel, en déplaçant l'accent depuis l'être vers le paraître. Il se prononce pour un style inventif et imaginaire. En dénonçant « la fausseté de l'art prétendu réaliste », il lui a substitué un effort artistique qui témoigne d'une image originale du monde.

Dans le roman de Proust, la vision est créatrice, elle crée des illusions esthétiques. La recherche du « vrai réel » est, en fait, une construction d'illusions. En même temps, il y a une réalité indépendante de l'illusion dont la pression ne cesse de se ressentir chez Proust. C'est justement sur cette tension entre l'illusion de paraître et la réalité de l'être que l'univers proustien est édifié. Le caractère « purement mental » de la réalité impose, chez Proust, la recreation poétique du réel par l'intermédiaire de la mémoire involontaire, des impressions, de l'imagination, du rêve et des procédés poétiques capables de recréer l'image du réel, « resubstantivé » poétiquement.

Ainsi, la poétisation du réel a chez Proust un caractère modal. Les concepts réel/irréel sont modifiés. L'opposition modale fondamentale du roman est imaginaire/réalité, être/paraître. De cette façon, on peut analyser le roman de Proust en tant que système de diverses oppositions poétiques à caractère modal qui expriment cette opposition fondamentale : apparence/réalité, impression/réalité, symbole/réalité, mythe/réalité, souvenir/réalité, rêve/réalité, illusion/réalité.

La mise en évidence des oppositions modales donne naissance à des rapports nouveaux, extrêmement intéressants pour l'interprétation du roman.

La réalité extérieure échappe à Proust, il ne peut la maîtriser que dans les souvenirs et les rêves, en la transformant en un fait d'art qui crée un univers possible, seule réalité pour l'autre. Pour écrire, ce qui équivaut pour Proust à extraire des images de l'inconscient, l'artiste dispose de deux ressources liées entre elles, à savoir la mémoire involontaire et les impressions privilégiées. L'idéalisme esthétique de Proust accentue le rôle de la mémoire dans la création artistique. La réalité extérieure n'existe que recréée par l'imaginaire. L'expérience présente, souvent insipide et fade, réapparaît dans/par le souvenir enrichie de poésie, tel que l'exprime la célèbre maxime du *Temps perdu* : « les vrais paradis sont les paradis qu'on a perdus »⁸.

Tout en formant un monde possible, les souvenirs et les rêves servent d'outils pour connaître et analyser le passé et l'avenir de l'être. La fonction des souvenirs et des rêves est de faire découvrir, *in absentia*, le réel antérieur et ultérieur. Le rêve et la remémoration sont des réévaluations et réinterprétations ininterrompues des possibilités perdues ou rêvées. Les liens sont plus compliqués, comme le montre Yvonne Goga, parce que si la réalité offre au rêve la matière première, le rêve, à son tour, influence la réalité par des images et des états d'âme qu'elle transmet à l'état de veille. Proust fait de ses rêves une modalité de connaître la réalité⁹. Les rêves, les rêveries et les projets constituent des mondes possibles anticipés et sont des modalités prospectives. Inversement, les souvenirs tiennent d'éventuels mondes précédents et sont des modalités rétrospectives.

Moyennant le souvenir, le narrateur analyse les possibilités perdues et commente la probabilité des événements. Ainsi, tout en mettant en place sa propre poétique de l'imaginaire, Proust ajoute au réel l'irréel des souvenirs, apparences, rêves, illusions et mythes. Le monde imaginaire devient important pour Proust au point de l'emporter sur le monde réel. « Le roman traduit cette opposition entre les groupes factices et « la vraie vie », celle des sentiments, de l'imaginaire, de la littérature, qui permet à l'homme d'échapper à la puissance dégradante du temps »¹⁰.

Seul ce qui n'est pas encore réalisé est vivant, mobile, libre. C'est justement pour cette raison qu'il n'attache pas d'importance aux actes humains ; à en juger d'après leurs actes, ses héros mènent une vie terne, monotone et peu expressive. Cette crise d'action

a décidé des modifications de la structure du roman. L'action du roman proustien se développe dans le domaine des virtualités pures, dans l'imagination et le souvenir et non plus dans le domaine des actes ; à force de muer l'une en autre, ces forces remplacent la nécessité de l'acte, le rapport direct à la vie de n'importe quel instant, autrement dit, elles remplacent la vie réelle de l'homme dans le temps. La réalité de Proust n'est pas actuelle mais virtuelle. Tout en mettant en valeur la mémoire involontaire et la richesse de l'impression, la métaphore se trouve, d'après Proust, à l'origine de la vision sur la réalité. « Ce que nous appelons la réalité est un certain rapport entre ces sensations et ces souvenirs qui nous entourent simultanément (...) »¹¹. La recreation de la réalité à partir de l'analogie impose la métaphore comme mode d'expression préféré. Ainsi, la mémoire involontaire, le rêve, les projets, l'imaginaire sous toute autre forme deviennent métaphores modales du réel. Ce qui est propre au narrateur proustien, c'est l'aptitude à ressentir la vie indirectement, par l'intermédiaire de la métaphore fonctionnelle. Ce style métaphorique annonce l'écriture moderne. Ornement banal à l'époque, cette figure s'impose dans la poésie moderne comme principal moyen d'obtenir une nouvelle vision, plus profonde, plus réelle. Les images et métaphores entretiennent, à travers l'œuvre, un climat intense de poésie et forment la trame du style proustien. De cette façon, le style du roman fondé sur la métaphore nous rend témoins du changement du monde sous les yeux du narrateur. Ainsi, Combray surgit d'une tasse de thé comme une étoile ou un décor de théâtre. La métaphore proustienne s'appuie sur l'analogie entre la sensation présente de l'objet et la sensation révolue. Ce sens est toujours voilé ou caché dans le tréfonds de la mémoire, à l'intérieur du Moi. La métaphore proustienne, censée révéler l'essence, finit par engendrer des mirages analogues à ceux du peintre Elstir. À l'exemple d'Elstir, Proust ne représente pas la réalité telle qu'il la connaît, mais selon l'illusion optique que produit la première impression. L'expression littéraire peut évoquer cette signification, contrairement au verbe, incapable de la mettre en évidence, de la « déchiffrer » (« déchiffrer » est un verbe fréquemment employé chez Proust). Tant chez le héros que chez l'auteur, le « décodage » de la réalité réelle s'accompagne du sentiment de déception et de mécontentement. Proust a su transmettre avec intensité cette contradiction qui oppose l'impressionnisme de l'expression au symbolisme de la réalité exprimée. La démarche épistémologique constitue la dominante du code réaliste. Tout le long du parcours dialectique du sujet gnoséologique, le *Je* proustien s'inscrit sur l'axe du mouvement du *croire* au *savoir*.

Tout roman est une démarche gnoséologique, la recherche de la vérité comprend toujours une question, supposition, hypothèse, une possibilité d'interpréter les choses et, parfois, une réponse aux questions qui dominent l'auteur. Contrairement à Balzac, Dickens ou George Eliot qui sont assertifs, Proust est interrogatif et cette distinction à caractère modal entre visions traditionnelle et moderne est fondamentale. Le roman, d'après R.M. Albérés, est une interrogation de l'homme sur sa vision du monde et non pas sur le monde¹².

Le narrateur avance lentement vers la vérité à force de s'affranchir des apparences superficielles à interpréter. La recherche de la vérité signifie, chez Proust, la recherche du sens voilé lié à l'interprétation des signes.

Dans sa « version sur Proust », Jean Sarocchi¹³ a établi la corrélation entre la vérité et les signes à interpréter. Les signes ne renseignent qu'une fois interprétés ; derrière

la surface visible se trouvent des vérités générales plus profondes. C'est ainsi, d'après J. Sarocchi, que les expériences extérieures (mondanité, amour, politique...) et intérieures (réminiscences) retrouvent leur cohérence dans le roman. Deux séries de vérités sont à délimiter : les vérités de la zone *paraître* (comédie sociale et mondaine) et celles de la zone *être* (art). Les vérités mondaines préparent, au long des expériences, la révélation de la vérité axiale de l'art. La démarche de Proust ouvre deux perspectives différentes, signalait J. Sarocchi, à savoir que les vérités mondaines, politiques ou sentimentales sont vicissitudes, et que les vérités des impressions ou des réminiscences relèvent de l'éternité. L'art de l'interprétation est semblable, mais celle-ci a deux régimes, dont le premier est social (moral) et le second spirituel. Les signes de l'art sont privilégiés. La littérature offre la vérité au prix de désillusions successives. La vérité littéraire est l'accès, au moyen de la création, au réel.

Comme c'est à l'art qu'il revient, d'après Proust, de dégager les règles de la vie, tout roman se doit d'arriver à découvrir la vérité. Tout comme Mallarmé, en quête de l'absolu, Proust ne s'est arrêté qu'après avoir capté les « vérités générales » transcendantes, soit les essences proprement dites. Proust qualifie d'essence des choses la réalité finalement découverte derrière les apparences. « L'œuvre de Proust contient l'odyssée d'un esprit qui passe des impressions poétiques à la connaissance discursive, du sensible à l'intelligible, des illusions à la vérité »¹⁴. Cette tendance du *paraître* à s'approcher de l'*être* caractérise le parcours modal du roman.

À notre avis, la modalité ouvre la voie et, en même temps, fait partie des « images cachées », des couches profondes du roman proustien. Elle figure parmi les catégories qui contribuent à élucider la profondeur de l'œuvre, grâce à sa manifestation tant sur l'horizontale que sur la verticale. Nous avons systématisé, sous forme de conception modale, des idées répandues un peu partout dans le texte. Ce qui a rendu l'étude possible, c'est la qualité du roman proustien de favoriser spécialement la mise en valeur du sujet de la modalité, qu'il traduit par sa conception même, par sa vision. La modalité s'inscrit dans les catégories intrinsèques qui acquièrent une expression particulièrement significative.

À l'image de l'autre, le narrateur est parti à la recherche de la vérité sur soi-même et sur les autres, de son modèle d'écriture et de réalité. Son évolution se traduit par la recherche de la vérité sous les apparences trompeuses de la vie mondaine et de l'amour, de la vocation d'écrivain qu'il croit sienne, sans en avoir la certitude. Globalement, le roman pose la question de la raison de vivre dissimulée derrière les apparences illusoire du monde, et s'interroge sur la fonction réelle de l'art.

Trait pertinent des perspectives modales des personnages centraux du roman, le goût de l'incertitude transforme, en même temps, la recherche du bonheur, de la beauté et de la vérité en préoccupation essentielle. Mihai Zamfir précise que dans le roman de Proust le monde est en doute permanent¹⁵. Donc, le doute et l'interrogation constituent les mécanismes modaux qui font avancer la recherche de Proust, alors que l'auteur et ses personnages s'en retrouvent prisonniers. Avoir abandonné le monde extérieur suite à la déception demande l'irruption dans le monde authentique, immense et merveilleux de l'art. Pour le narrateur-héros, l'acte de création est le seul moyen adéquat qui puisse résoudre son conflit avec le monde extérieur et l'affranchir de sa solitude afin qu'il partage son monde intérieur, son *Je* profond.

Pour Proust, l'action épique et l'événement extérieur sont dominés par quelque chose de beaucoup plus important. C'est l'événement intérieur qui pèse lourd dans son roman, il a la profondeur qui manque à l'événement extérieur. En quête de vérité, Proust la découvre dans les tréfonds de la conscience. L'analyse de la vie intérieure et l'analyse psychologique deviennent la méthode principale du roman qui se présente d'une façon particulière. Quant aux processus psychologiques, Proust ne cherche pas tant leurs racines raisonnables (les articulations logiques relèvent plutôt d'une motivation réaliste) que des explications profondes qui, d'après lui, plongent dans le monde du subconscient et de l'intuitif. Par son roman, il prouve que la vie intérieure a ses propres règles qui n'obéissent pas aux explications logiques, rationnelles. La vie intérieure des héros suit des normes autres que les normes traditionnelles, puisque son mécanisme se déroule dans l'inconscient. Ainsi, Proust privilégie l'imaginaire sous forme de rêve et de souvenir, là où se concentrent nos sentiments et désirs. Le voyage à la frontière de l'inconscient et l'exploitation de ses zones occultes transforment l'inconscient et le subconscient en formes actives d'édification du discours proustien et mettent en place un moyen de connaissance et de recherche du réel qui est l'alternative du conscient et dont la valeur poétique est nettement plus élevée. Grâce à la création imaginaire, le personnage proustien réussit à s'affranchir de la tension du conflit entre conscient et inconscient.

Proust a changé le caractère de la psychologie déterministe, assez favorisée à son époque. Il n'offre pourtant pas des « motivations » que les romanciers omniscients avaient l'habitude d'imposer au lecteur. Ce que Proust développe, c'est justement la zone modale, car les modalités indiquent différentes raisons du déroulement des phénomènes et constituent un domaine élargi de l'imaginaire. L'innovation de Proust consiste à déplacer l'accent de l'action sur sa raison d'être. Le désir est la motivation modale la plus importante du personnage proustien. Tout d'abord, c'est le désir de connaître qui accompagnera le héros-narrateur tout au long du roman. L'adolescent et l'adulte Marcel seront poursuivis par le désir d'aimer et de pénétrer dans la société. Quant au narrateur, il est animé du désir de créer. Ainsi, le système des désirs compose l'évolution du héros-narrateur et organise l'histoire du roman. Tout le roman est l'histoire de la recherche, une oscillation permanente entre désirs, des projections vers le monde extérieur et des déceptions qui s'ensuivent. Examinons un extrait du volume *La Prisonnière* :

D'une part, je désirais pouvoir tâcher d'obtenir de M. de Charlus les renseignements relatifs à la venue de Mlle Vinteuil et de son amie, renseignements pour lesquels je m'étais décidé à quitter Albertine. D'autre part, je ne voulais pas laisser celle-ci seule trop longtemps, non qu'elle pût (incertaine de l'instant de mon retour, et d'ailleurs à des heures pareilles ou une visite venue pour elle ou bien une sortie d'elle eussent été trop remarquées) faire un mauvais usage de mon absence, mais pour qu'elle ne la trouvât pas trop prolongée.¹⁶

Il est à constater que les précisions de nature psychique de l'abandon d'Albertine se composent entièrement d'éléments modaux et sont exprimées par l'intermédiaire de deux constructions sémantico-syntaxiques parallèles, la première : la possibilité de tâcher de faire quelque chose, *je désirais pouvoir tâcher d'obtenir les renseignements*, a la signification modale de désirer, et la seconde, *je ne voulais pas laisser celle-ci* a la signification contraire de refuser de faire quelque chose. Cette tension psychologique nous fait découvrir l'être perdu en plein milieu de l'espace intérieur¹⁷.

Différents motifs et penchants nous obligent à choisir entre le pour et le contre dans ce conflit, entre diverses raisons modales.

Examiner les phénomènes et les événements du point de vue modal signifie se placer au niveau où transparait le système nerveux des événements. La multiplication des motifs possibles, faisant grandir le champ de l'imaginaire et la probabilité de trouver le motif recherché, devient typiquement proustienne. La dialectique des modalités permet de suivre le mouvement intérieur et le sens secret des actions. La dynamique proustienne est intérieure par excellence.

Suivant leur structure, nous distinguons plusieurs degrés ou niveaux de la modalité. Dans le cadre des constructions verbales analysées, nous proposons de considérer la catégorie grammaticale du mode, soit le noyau de la catégorie grammaticale du mode, soit le noyau de la catégorie fonctionnelle-sémantique de la modalité, comme modalité de premier degré, et le verbe semi-auxiliaire comme modalité de deuxième degré. Le troisième élément de la combinaison prédicative, tout comme le quatrième, indiquent d'autres niveaux modaux. Exemple : *Jadis il m'était arrivé, en lisant des Mémoires, un roman, où un homme sort toujours avec une femme, goûte avec elle, de désirer pouvoir faire ainsi* (M. Proust). La modalité de la construction modale *Il m'était arrivé (...) de désirer pouvoir faire...* peut être représentée comme suit par niveaux : la signification du mode verbal - modalité de premier degré, *arriver* - modalité de deuxième degré, *désirer* - modalité de troisième degré, *pouvoir* - modalité de quatrième degré.

La « convergence » de plusieurs éléments modaux en un seul « nœud modal » dénote des combinaisons psychiques inédites et témoigne de l'hésitation à assumer la réalisation de telle ou telle action ou la définition de tel ou tel état.

Les modalités du quatrième ou cinquième degrés sont beaucoup moins fréquentes, elle sont lourdes et donc, rares. Dictées par la sinuosité particulière de la pensée et de l'expression stylistique, elles relèvent de la vision de certains écrivains qui trouvent la recherche de la sphère qui précède l'action plus importante que l'action même. Or, le roman de Proust offre un terrain de recherche privilégié pour identifier, dans ces constructions modales complexes, le noyau génératif du style spécifiquement proustien et, en même temps, de la poétique qui fait l'univers sémantique de sa création.

L'univers créé par Proust est un monde problématique. Un monde de la passion, curieux de la nature humaine surprise aux moments de crise et d'épreuve. Chaque personnage porte bien des possibilités dont la réalisation pourrait changer la logique narrative ou son orientation : « ... *ce jour qui aurait peut-être changé toute ma vie si je n'avais rencontré les deux ombres s'avançant côte à côte dans le crépuscule. Si je lui avais demandé, elle m'aurait peut-être dit la vérité, comme Albertine si elle eût ressuscité* »¹⁸. Cette oscillation ininterrompue entre différentes possibilités et l'hésitation permanente entre diverses hypothèses créent une atmosphère typique du roman et transmettent à toute l'œuvre une signification modale profonde.

Au niveau de l'énonciation, on peut distinguer, dans le roman proustien, deux plans communicatifs : le plan de l'auteur (formellement - du narrateur) et le plan des personnages.

Le monologue du narrateur met en lumière, avant tout, son propre processus mental, mais il prend également acte des processus mentaux des personnages. L'interaction de ces plans engendre une certaine hiérarchie de la structure modale : le plan modal

du narrateur détermine et relativise le plan modal des personnages. Sa clé modale est décisive.

Les modalités « étrangères », autrement dit les opinions, les points de vue des personnages de l'œuvre peuvent entretenir les rapports les plus divers avec la modalité principale de l'auteur, soit pour l'intensifier, soit pour contraster avec elle :

Aussi Odette, sûre de le voir venir après quelques jours, aussi tendre et soumis qu'avant, lui demander une réconciliation, prenait-elle l'habitude de ne plus craindre de lui déplaire et même de l'irriter et lui refusait-elle, quand cela lui était commode, les faveurs auxquelles il tenait le plus. Peut-être ne savait-elle pas combien il avait été sincère vis-à-vis d'elle pendant la brouille, quand il lui avait dit qu'il ne lui enverrait pas d'argent et chercherait à lui faire du mal. Peut-être ne savait-elle pas davantage combien il l'était, vis-à-vis sinon d'elle, du moins de lui-même, en d'autres cas ou dans l'intérêt de l'avenir de leur liaison, pour montrer à Odette qu'il était capable de se passer d'elle, qu'une rupture restait toujours possible, il décidait de rester quelque temps sans aller chez elle.¹⁹

On peut parler, dans des cas similaires, de polyphonie modale. Souvent, les positions de différents personnages sur un problème quelconque sont délimitées au moyen de constructions modales :

On se demandait à la maison si on devait m'envoyer tout de même dîner avec M. Legrandin. Mais ma grand-mère refusa de croire qu'il eût été impoli. « Vous reconnaissez vous-même qu'il vient là avec sa tenue toute simple qui n'est guère celle d'un mondain ». Elle déclarait qu'en tout cas, et à tout mettre au pis s'il l'avait été, mieux valait ne pas avoir l'air de s'en être aperçu. À vrai dire mon père lui-même, qui était pourtant le plus irrité contre l'attitude qu'avait eue Legrandin, gardait peut-être un dernier doute sur le sens qu'elle comportait.²⁰

La lecture approfondie du roman, du point de vue modal, permet de constater que la modalité de renonciation traduit l'univers sur lequel pèse le signe d'interrogation et qui fait l'objet d'un commentaire à caractère hypothétique. Les suppositions alternatives compensent, chez Proust, l'indétermination des phénomènes, des caractères, du comportement et des actes. Son commentaire est à caractère hypothétique, tout son discours porte l'empreinte du doute. En fait, le processus d'énonciation compte plus que la matière proprement dite. L'innovation essentielle est d'avoir rendu les commentaires littéraires la principale composante de la trame du roman. Proust a ressenti, à partir des impressions poétiques, le besoin d'expliquer, de commenter, de noter ses réflexions et observations. D'où l'extraordinaire densité et complexité du style.

Le monde du roman naît en même temps que la réflexion du narrateur sur la manière de concevoir le réel, de conter une histoire, aspects auxquels Proust attachait une attention particulière. Ces aspects déterminent la vision modale du texte.

L'examen de la réalité artistique proustienne prouve que la poétique de la prose a, pour origine, des entités réelles d'ordre modal qui engendrent des phénomènes adéquats à l'édification de la poétique de l'imaginaire.

Références bibliographiques

1. Pluchard-Simon, Bernard. Proust. L'amour comme vérité humaine et romanesque. Paris : Larousse, Coll. « thèmes et textes », 1975. - P. 39.

2. Birăiescu, Traian Liviu. Proust azi. Timișoara : Facla, 1979. - P. 8.
3. Picon, Gaëtan. Lecture de Proust. Paris : Mercure de France, 1963. - P. 176.
4. Mavrodin, Irina. Romanul poetic. București : Univers, 1977. - P. 52.
5. Raymond, Michel. Le roman depuis la Révolution. Paris : Armand Colin, 1981. - P. 150.
6. Ciocârlie, Livius. Realism și devenire poetică. Timișoara: Facla, 1965. - P. 126.
7. Proust, Marcel. Contre Sainte-Beuve. Paris : Gallimard : « Bibliothèque de la Pléiade », 1971. - P. 269, 611.
8. Proust, Marcel. A la recherche du temps perdu. Paris : Gallimard : « Bibliothèque de la Pléiade », 1987-1989. - T. IV, Le temps retrouvé. - P. 449.
9. Goga, Yvonne. Le rêve dans le roman de Marcel Proust, résumé de la thèse de doctorat. Cluj-Napoca, 1978. - P. 33.
10. Zeraffa, Michel. Roman et société. Paris : P.U.F., 1971. - P. 207.
11. Proust, Marcel. A la recherche du temps perdu. Paris : Gallimard: « Bibliothèque de la Pléiade », 1987-1989. Le temps retrouvé. - T. IV. - P. 468.
12. Albérès, R. M. Histoire du roman moderne. Paris : Albin Michel, 1962. - P. 79.
13. Sarocci, Jean. Version de Proust. Paris : SEDES, 1976. - P. 926.
14. Raymond, Michel. Le signe des temps. Paris : SEDES, 1976. - P. 926.
15. Zamfir, Mihai. Imaginea ascunsă. Structura narativă a romanului proustian. București : Univers, 1976. - P. 105.
16. Proust, Marcel. A la recherche du temps perdu. Paris : Gallimard : « Bibliothèque de la Pléiade », 1987-1989. La Prisonnière. - T. III. - P. 790.
17. Poulet, Georges. L'espace proustien. Paris : Gallimard, 1982. - P. 26.
18. Proust, Marcel. A la recherche du temps perdu. Paris : Gallimard : « Bibliothèque de la Pléiade », 1987-1989. - T. IV. Albertine disparue. - P. 270.
19. Proust, Marcel. A la recherche du temps perdu. Paris : Gallimard : « Bibliothèque de la Pléiade », 1987-1989. - T. I. Du côté de chez Swann. - P. 299-300.
20. Ibid. - P. 125.

Le modèle français d'émancipation féminine : valeurs et paradoxes

Elena PRUS

Le monde des valeurs représente l'élément le plus profond et durable de la société et de la culture ou l'axiosphère. Diverses études ont démontré que chaque époque a imposé un certain type de valeurs. Ainsi, l'Antiquité grecque polarise et hiérarchise les valeurs en fonction du Bien suprême. Le monde latin fait cette démarche en fonction de la Vertu. Plus tard, au Moyen Age, les valeurs sont groupées en fonction de la valeur religieuse dénommée Sacré. La Renaissance pose au sommet de la pyramide des valeurs le Beau, tandis que l'Epoque moderne impose la Vérité scientifique. Il semble que l'époque contemporaine situe en haut de la hiérarchie des valeurs l'Utilité et l'Efficacité. Le fait d'imposer à une certaine époque un type de valeur assure à l'époque unité de style ou « style culturel » (Fr. Nietzsche). Ainsi, les valeurs naissent, vivent, disparaissent, passent par un processus de métamorphoses. Elles sont conçues comme moteur des actions et des changements sociaux. Les valeurs représentent ce palier de la culture qui lui permet sa diffusion dans le temps et dans l'espace. Les modèles socio-culturels et les orientations valoriques ont une certaine constance et continuité dans le temps et l'espace.

C'est avec Marx et Nietzsche qu'a commencé la relativisation des valeurs de la culture moderne. La valorisation n'est plus une description du réel, mais une interprétation de celui-ci. Et comme la relativisation des valeurs rend possibles les discours multiples, le retour actuel aux valeurs fermes se constitue comme une alternative au relativisme. Sans prétendre qu'on a dépassé la crise de valeurs de la contemporanéité, on discute de plus en plus sur le caractère viable de celles-ci. Dans une société de déconstruction des valeurs, l'intérêt pour la philosophie des valeurs s'alimente du spectacle actuel de leur fragilité. Le danger consiste dans le fait qu'aucun idéal ne peut plus assurer la cohésion sociale.

Même si peu de valeurs culturelles échappent à la contestation générale, des valeurs nouvelles s'affirment avec le même crédit de crédibilité.

La Francophonie, constituée comme concept géopolitique, devient de plus en plus un concept géoculturel de valeurs. La logique francophone est déterminée plutôt par une spiritualité commune que par un espace commun.

Les valeurs de la Francophonie se sont constituées comme système sur la base de celles de la démocratie française qui sont devenues des constantes valoriques et prétendent à l'universalité dans la mesure où elles représentent des essences autonomes et absolues. Les institutions et les œuvres nées dans l'espace francophone constituent un milieu axiologique conditionnel qui assume et produit des valeurs nouvelles.

Par la Francophonie, les valeurs françaises fondamentales proclamées par la Révolution française (la liberté, l'égalité, la solidarité, la démocratie, le respect de la personne) qui étaient déjà universelles au XIXème siècle accèdent à une autre universalité.

La Révolution est l'événement-clé créateur de type et de paradigme. La valeur fondamentale qu'elle proclame est la liberté, les autres en sont le développement. La liberté, constatait Paul Valéry, est un des mots qui a plus de valeur que de sens, demande plus

qu'il ne répond. Or, la liberté ne peut pas être décernée, accordée, concédée. Elle ne doit qu'être prise, c'est ce que représente la tradition révolutionnaire. Le cas de la liberté et de l'égalité de la femme française est très éloquent.

La constitution de l'identité du « deuxième sexe » (expression consacrée de Simone de Beauvoir) a eu un trajet difficile. D'une manière traditionnelle, l'homme est le sujet universel, il transcende l'espace et le temps. Par contraste, la femme est toujours limitée par le lieu, le temps, les particularités de son corps et la passion. Des siècles entiers la société a construit un échafaudage de rôles, de droits et d'obligations extrêmement désavantageux pour la femme.

La modernité française est marquée à profusion en problèmes de genre par un événement - la Révolution de 1789 - et par un texte - Le Code civil¹ de 1804 - qui opèrent une rupture dans l'histoire, en général, et dans celle des femmes en particulier.

La nouveauté est complexe : les femmes françaises qui ont joué un rôle considérable dans les salons de l'Ancien régime n'abandonnent pas la scène publique quand elle devient politique. Elles sont aussi actives sur les tribunes et dans les clubs de la Révolution².

La manière dont les femmes tiennent au langage symbolique qui les représente dans la lutte pour les droits civiques est éloquent : elles portent des cocardes tricolores, des bonnets rouges, des armes. Tout ceci dessine l'image d'une *femme mythique* préoccupée par le symbolique et l'imaginaire dans la construction de rapports politiques entre les sexes.

Chaque révolution moderne laisse les femmes descendre dans la rue, ouvrir des clubs, mais a soin de les renvoyer au foyer et de leur interdire ces clubs à un moment donné (1793-1795) puisqu'ils sont devenus forts et influents. Jean Rabaut, dans *Histoire des féminismes français*, constate que, du XVIIIe siècle jusqu'en 1871, la femme s'affirme comme personne, mais qu'elle rate ses révolutions.

La situation des femmes françaises se résume au paradoxe suivant : la France, qui est la patrie des révolutions, a généré assez tard un mouvement féminin. Si la Révolution détrône le roi et invente le citoyen, elle n'a pas créé, par ailleurs, la citoyenne³.

Les débats à l'occasion du Bicentenaire de la Révolution en 1989 ont fait surgir des réponses nuancées quant au rôle des femmes⁴. Analysées dans leur complexité, des causes de dissensions paraissent à la surface. Pour les révolutionnaires, les femmes sont des « agents du passé », des êtres difficiles à comprendre, à vocation discrète, adeptes du secret, des intrigues.

Après la Révolution française, l'apparition des femmes devient moins fréquente, l'*imaginaire héroïque* dans lequel les femmes n'occupent aucune place, comme le signale Mona Ozouf [1999a, p.66], devient prédominant. Comme après toute métamorphose politique d'envergure s'est instaurée une période de grandes hésitations et d'instabilité, d'avancées et de reculs.

Les conséquences directes de la Révolution sont la séparation des espaces public et privé, la séparation de la société civile de la société politique, ruptures graves qui causent l'exclusion des femmes de la vie de la Cité, de l'espace politique et de celui de la société civile [v. Fraisse, Perrot, p.22; Arnaud-Duc, p.103]. Cette séparation de sphères, comme le montre Geneviève Fraisse, est, avant tout, une séparation de gouvernement : *gouvernement politique et gouvernement domestique* [Les deux gouvernements : la famille et la Cité. Paris: Gallimard, 2000]. *La particularité française* est définie par

Geneviève Fraisse comme un *retard politique contrebalancé par une relation d'agrément entre les sexes*. Le handicap politique est accompagné d'une liberté de mœurs favorable à la relation entre les sexes. *Le modèle français est celui de l'exclusion de la femme de la res publica*, doublée d'une confrontation radicale entre les sexes.

La participation des femmes à l'épisode révolutionnaire, surtout des simples Parisiennes, est considérée comme un acte fondateur de la démocratie parce que, même si, comme on l'affirme souvent, les femmes n'ont rien gagné suite à la Révolution, il existe un impact beaucoup plus profond de cet événement par le fait que la Révolution a posé le problème des femmes, l'inscrivant comme problème politique de la société [v. Sledzewski, p.45]. La nouveauté consiste dans le fait que la Révolution française est le moment historique de la reconnaissance par la civilisation occidentale de la femme comme individu et de sa place dans la Cité.

La capacité juridique de la femme a été une pierre de touche de la modernité française. Sous la pression des nécessités quotidiennes, le statut de la femme se modifie rapidement sous la Troisième République. Assez timidement, la femme commence à être reconnue dans la vie privée, économique et sociale grâce à une suite de nouvelles dispositions : le droit aux études (1870), la loi sur le travail de nuit (1874), la loi sur le divorce (1884), le droit à la libre disposition de son salaire et de son revenu (1907), la loi sur la recherche de paternité (1912).

Plus anti-féministes que les anglo-saxons, les hommes français sont plus dépendants de la féminité ; ils aiment au désespoir les femmes en privé, mais ne les encouragent pas dans les démarches d'égalité. Ils ont su convaincre leurs conjointes qu'elles n'ont pas besoin de beaucoup de droits, parce qu'ils seraient incompatibles avec la signification de la féminité. Les restes de la politesse chevaleresque, ainsi que la sensibilité de certains écrivains, descendants de Rousseau⁵, ont paralysé le mouvement vers le progrès convainquant la femme qu'elle va contre ses propres intérêts. Les règles de vie de la société de la deuxième moitié du XIXème siècle font référence au « patriotisme » féminin et militent pour le slogan: « Restons femmes ! ». Sous l'influence de ce courant traditionnel et conservateur⁶, langage, comportement et statut de la femme française connaissent peu d'innovations.

On pourrait dire que si les femmes ont perdu à court terme, dans une perspective à plus long terme, elles ont gagné. Pour un motif très évident, explique Mona Ozouf [1999a, p.68], à savoir que la Révolution inaugure un monde dans lequel *chacun doit être le maître de son propre destin*.

Qu'allaient devenir les femmes dans les temps nouveaux ? Tout le XIXème siècle est une histoire de ces hésitations et réflexions. La plaidoirie en faveur des femmes définit d'une manière différente leurs priorités⁷. Les modèles proposés aux femmes au XIXème siècle ont tendance à coexister, sans que l'un ou l'autre triomphe⁸.

Le XIXème siècle se caractérise par une redistribution des lieux, des rôles et des valeurs traditionnels. La vie des femmes se transforme, étant de plus en plus incluse dans des sphères différentes : entre espace domestique et espace public, entre le monde des apparences et celui de la survie, par l'apprentissage ou l'exercice d'un métier. La modernité est une chance pour les femmes, mais les conséquences des changements économiques et politiques, culturels et sociaux, ne leur sont pas tout à fait favorables.

Toutefois, les efforts multiples, individuels et collectifs, renversent les usages et les mœurs. Ainsi, dans l'introduction du *Livre des femmes* (1860), la comtesse Dash pré-cise: « *Ce siècle qui veut tout innover, tout détruire, ce siècle dans ses jours de folie a imaginé de changer la condition des femmes.* Il a cherché à nous inspirer des idées d'indépendance, d'insurrection, opposées à la situation qui nous est imposée » [apud Montandon, p.398].

Le XIXème siècle est le moment historique où la vie des femmes change, fait dû aux actions des femmes et à leur désir de sortir des limites imposées à leur sexe. Vers la fin du XIXème siècle la situation évolue beaucoup, et apparaît le « féminisme » dans le sens moderne : les femmes formulent des demandes radicales, elles se prononcent pour l'égalité et la complémentarité des sexes. Le féminisme, grande nouveauté du siècle, a précipité la naissance de la *Femme nouvelle*. Le féminisme met en évidence le fait que les divergences, même dans les questions féminines, ne sont pas liées au sexe, mais traversent les deux sexes. Par le féminisme, les femmes ont pu se créer une identité publique de genre, tant par leur écriture, que par leur capacité d'organisation. L'émancipation est pour la femme la volonté d'atteindre la liberté spirituelle et morale, le pouvoir de création de l'homme. Les femmes engagées dans ce mouvement (George Sand, Flora Tristan, Lucile Desmoulin, madame de Girardin et autres) ont su mettre en valeur la sphère dite privée et l'apporter sur la sphère socio-politique. Tout au long du siècle, le féminisme apparaît comme un problème politique-législatif, éthique-social, l'accent étant mis de même sur l'apport culturel de la femme. Les formes d'expression du féminisme sont visibles et se ressentent en permanence : création de nouvelles associations, revues, revendications civiles et politiques, débats, alliances. Les dernières décennies du XIXème siècle sont particulièrement passionnantes du point de vue des revendications féministes : débats sur le divorce, recherche d'un équilibre de genre et de nouvelles formes d'expression.

La nouvelle femme apparaît comme le résultat d'une émancipation, les analystes masculins ont fait de nombreuses spéculations et débats sur cette espèce nouvelle commençant dans les années 1880 [Hobsbawm, p.248; Ozouf, 1999A, p.69,71] qui représente un nouveau progrès pour les femmes et une nouvelle période de rénovation des rapports homme-femme, dus à la législation républicaine et, en partie, à l'éducation républicaine.

La femme nouvelle devient la protagoniste des écrivains « progressistes » : Nora et Rebecca West de Henrik Ibsen ; héroïnes ou, plutôt, anti-héroïnes de Bernard Shaw. A côté de l'*Eve traditionnelle* apparaît un être nouveau et inconnu. En même temps, cette *Eve nouvelle* présente aussi des signes de continuité. « Le nouveau modèle « bourgeois » ne la présente pas comme étant « inférieure », mais essentiellement « différente » et complémentaire à l'homme » [Bock, p.111]. De nombreuses publications consacrées à la femme future, la nouvelle Eve, apparaissent comme *Eve dans l'humanité* de Marie Deraismes (1868) et le roman *L'Eve future* de Villiers de l'Isle-Adam (1886), différentes revues féministes, écrites et éditées par des femmes, des articles et des études sur les femmes etc. Dans la littérature française de cette époque on rencontre les *deux types de femmes, le traditionnel et le nouveau*, dont les prétentions sont d'ordre différent⁹.

Le féminisme français est beaucoup plus faible que celui des autres pays, l'exclusion des femmes a été faiblement combattue à l'époque. En commençant à ce degré zéro, les

femmes du XIXème siècle luttent dans l'espace symbolique qui leur reste, l'écriture - élément important de la liberté féminine. Depuis le début du XIXème siècle les femmes luttent et écrivent contre l'idéologie dominante masculine. En ce sens, le cas des *femmes auteurs* est exemplaire au XIXème siècle et tout spécialement le cas de George Sand¹⁰. Des personnalités de la taille de Madame de Staël, Flora Tristan, George Sand etc., entrent dans la mémoire collective comme symboles de situations sociales où l'initiative féminine a essayé de s'exprimer librement, sur tous les niveaux, mais surtout au niveau moral. Les femmes françaises, heureuses de pouvoir s'exprimer, écrivent des mémoires, des romans à la mode, font du journalisme. Dans *Bel-Ami*, un des motifs essentiels du mariage de Madeleine Forestier avec Georges Duroy est le fait qu'elle a beaucoup aimé le métier de journaliste, mais après la mort de son époux elle n'a plus la possibilité de lui faire des articles de fond. Le mariage avec Duroy pourrait la remettre dans le métier, cette fois sous le nom de celui-ci : « Ça me manque beaucoup, disait-elle, mais beaucoup. J'étais devenue journaliste dans l'âme » [Maupassant, *Bel-Ami*, p.162]. C'est pourquoi la demande en mariage de Georges Du-roy, conscient de cette situation, ressemble plus à une proposition de travail pour lui : « Eh bien! pourquoi... pourquoi... ne le reprendriez-vous pas... ce métier ...sous ... sous le nom de Duroy ? » [*Idem*].

Le XIXème siècle est une époque importante puisque les femmes ont pu, finalement, parler des problèmes qui les préoccupaient, grâce aux *nouvelles publications féminines*¹¹. Etant le public-cible, les femmes sont invitées à la collaboration, comme dans la revue *La Parisienne*. « Nous accueillerons avec plaisir, mesdames, toutes les communications que vous voudrez bien nous faire parvenir et accepterons même de grand cœur votre collaboration » [4.XI.1869, p.1]. Ainsi on a fait un pas vers le lecteur, vers son univers quotidien et familial, lui assurant ainsi la légitimité morale. Cette invitation est, au fond, un signe de reconnaissance de la capacité d'écrire de la femme.

Dans ce contexte, la Parisienne est un nouveau modèle féminin, qui occupe au XIXème siècle l'avant-scène de la société dans les revues parisiennes comme *La Vie parisienne* ou *La Parisienne*. On constate que la Parisienne s'est installée au centre de l'intérêt public : « Ingénue ou cocotte, aristocrate ou trottin, « horizontale » ou « cerveline » la Parisienne, non contente de hanter l'imaginaire masculin, occupe le devant de la scène sociale. Grâce aux lois sur l'enseignement et le divorce, elle s'émancipe et, tandis que se développent les revendications féministes (le mot vient de naître), penseuses, amazones, journalistes et bas-bleus envahissent le champ littéraire » [Leroy, Bertrand-Sabiani, p.264].

Les sujets qui traitent des femmes parisiennes sont insérés surtout dans les rubriques « Mondain » qui ont un profil qui se rapproche de la formule actuelle du journalisme à scandale. Il existe plusieurs événements divers qui passent en revue, sur un ton léger et amusant, de nombreux détails de la vie privée de vedettes et des personnalités parisiennes de la mode : elles se proposent d'être intelligentes, amusantes, spirituelles.

Notes

- ¹ La liberté civile est refusée par le Code civil, qui devient pour les Françaises une prison, en légiférant l'idée conformément à laquelle la femme est la propriété de l'homme, idée qui se répand dans toute l'Europe napoléonienne.
- ² Les héroïnes de la Révolution, femmes de conditions différentes, comme l'aristocrate Sophie de Condorcet, la bourgeoise Manon Roland, la fille illégitime de Louis XV Olympe de Gouges et beaucoup d'autres arrachent la politique des mains des acteurs consacrés. Pour nous rendre compte de l'ampleur de la participation féminine, faisons appel aux chiffres de Françoise Giroud, qui cite 374 femmes exécutées à Paris seulement durant la période avril 1793-1794 [p.53]. Ces exécutions marquent la fin du romantisme révolutionnaire.
- ³ La *Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen* de 1789 reconnaît à chaque individu le droit à la liberté, à la propriété, à la sécurité, à la résistance. La déclaration est ambiguë : est-ce que les *femmes* entrent dans la catégorie *hommes et citoyens* ? Olympe de Gouges propose, en 1791, un acte symétrique - *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*, par lequel on demande l'abolition des privilèges masculins.
- ⁴ Le problème des femmes provoque de multiples réactions négatives et un discours réactionnaire là où des innovations s'imposent. Les adversaires, contemporains ou postérieurs de la Révolution, présentent les attributs de la Femme nouvelle comme une image du monde à l'envers : citoyenne qui divorce, porte des armes, débat et écrit. Voilà leur logique : qui fait le choix de son époux et divorce, peut, sans doute, prétendre de même aux élections du gouvernement. Ainsi, dans l'opinion des antiféministes, la Révolution donnerait aux femmes de mauvaises mœurs. Des femmes exceptionnelles qui ont égalé les hommes sont jugées dangereuses par leur exemplarité. Les antiféministes ont raison en ce sens que la Révolution déstabilise le mariage et l'ordre domestique, ouvrant la boîte de Pandore des revendications politiques des femmes.
- ⁵ De J.-J. Rousseau, qui veut voir la femme inculte et coquette (comme Sophie) jusqu'à Sainte-Beuve qui veut voir la femme aimable et limitée. Maupassant reproduit les règles d'une association antiféministe : « Ils professaient, en outre, le mépris le plus complet pour la Femme, qu'ils traitaient de «Bête à plaisir». Ils citaient à tout instant Schopenhauer, leur dieu ; réclamaient le rétablissement des harems et des tours, avaient fait broder sur le linge de table qui servait au dîner du Célibat, ce précepte ancien : «*Mulier, perpetuus infans*» et, au-dessous, le vers d'Alfred de Vigny : *La femme, enfant malade et douze fois impure !* » [Maupassant, *Le verrou*, In *La Parure*, p.266].
- ⁶ « Dans une société traditionnelle, le code social officiel véhicule une rhétorique unitaire du féminin, que N. Panea appelle *marianique*. Ses traits sont : la fragilité, la piété, la vertu, le sacrifice, la pudeur, l'amour chaste, la contemplation. Conjuguées, elles forme une idéologie de dépendance du féminin, qui conduit à l'opacisation, à la non-visualisation de la femme comme actant social » [p.179].
- ⁷ Ainsi, pour Condorcet ce qui est prioritaire c'est le statut juridique des femmes, pour Olympe de Gouges - leur rôle politique, pour Mary Wollstonecraft - l'état social (les deux dernières ont payé de leur vie leur engagement politique). Ces trois types de démarches, philosophique, politique et éthique, se retrouvent dans les débats du siècle.
- ⁸ Ainsi, comme le mentionne M.Ozouf [1999, p.69], coexistent tout au long du XIXème siècle le modèle aristocratique et le modèle d'égalité rêvée et inaugurée par certains révolutionnaires novateurs, comme Condorcet ; et un troisième modèle qui est celui de la complémentarité des sexes, de la séparation des rôles et de la séparation entre la sphère de l'existence privée et la sphère publique.
- ⁹ « Les femmes, selon Rosanette, étaient nées exclusivement pour l'amour ou pour élever des enfants, pour tenir un ménage. D'après Mlle Vatnaz, la femme devait avoir sa place dans l'État. Autrefois, les Gauloises légiféraient, les Anglo-saxonnes aussi, les épouses des Hurons faisaient partie du Conseil. L'œuvre civilisatrice était commune. Il fallait toutes y concourir, et substituer enfin à l'égoïsme la fraternité, à l'individualisme l'association, au morcellement la grande culture » [Flaubert, *L'Éducation sentimentale*, p.322] ; « L'affranchissement du prolétaire, selon la Vatnaz, n'était possible que par l'affranchissement

de la femme. Elle voulait son admissibilité à tous les emplois, la recherche de la paternité, un autre code, l'abolition, ou tout au moins «une réglementation du mariage plus intelligente» » [Flaubert, *L'Éducation sentimentale*, p.322].

¹⁰ Les pionnières, ces femmes exceptionnelles qui déplaçaient les frontières, devaient affronter le doute qui plane sur les femmes. Flaubert écrit à propos d'elle que c'était « le seul grand homme » du siècle, avançant l'hypothèse qu'elle pourrait faire partie du troisième sexe.

¹¹ Au cours du siècle apparaissent des revues rédigées exclusivement par des femmes, comme *La Femme libre*, *Les femmes de l'avenir*, *La gazette des femmes*, *Le Journal des femmes*, *La Voix des femmes*, *L'Opinion des femmes*, etc. qui présentent des revendications féminines révolutionnaires ou plus modérées.

Références bibliographiques

1. Birtiş, Elena-Claudia. Societate și diversitate culturala. București : Editura fundației România de mâine, 2004.
2. Bock, Gisela. Femeia în istoria Europei. Iași : Polirom, 2002.
3. Dash, Comtesse. Les Femmes à Paris et en province. Paris : Calmann Lévy, 1883.
4. Flaubert, Gustave. *L'Éducation sentimentale*. Paris : Garnier-Flammarion, 1969.
5. Flaubert, Gustave. *Madame Bovary*. Paris : Librairie Générale Française, 1995.
6. Fraisse, Geneviève. Les deux gouvernements : la famille et la Cité. Paris : Gallimard, 2000.
7. Giroud, Françoise. Les Françaises. De la gauloise à la pilule. Paris : Fayard, 1999.
8. Hobsbawm, Eric. Era Imperiului 1875-1914. Ch. : Cartier, 2002.
9. Leroy, Claude. Le mythe de la passante de Baudelaire à Breton. In *La ville moderne dans les littératures (fin duXIXe-XX siècle)*. Littérales nr.12-1993, Centre des Sciences de la littérature. Paris: Université Paris X-Nanterre, 1993.
10. Marga, Andrei. La sortie du relativisme. Cluj-Napoca : Limes, 2006.
11. Maupassant, Guy de Bel-Ami. Paris : L'Aventurine, 2000.
12. Moontandon, Alain. Dictionnaire raisonné de la politesse et du savoir du Moyen Age à nos jours. Paris : Seuil, 1995.
13. Nancy, Jean-Luc. *Experiența libertății*. Cluj : Idea Design&Print, 2003.
14. Ozouf, Mona. Les mots des femmes. Essais sur la singularité française. Paris : Fayard, 1999.
15. PANEA, Nicolae. Zeii de asfalt, antropologie a urbanului. București : Cartea Românească, 2001.
16. Perrot, Michelle. « Sortir ». In : Duby, Georges; Perrot, Michelle. *Histoire des femmes en Occident. Le XIXe siècle*. Paris : Plon, 2002.
17. Râmbu, Nicolae. Tirania valorilor. Studii de filosofia culturii și axiologie. București : Editura didactică și pedagogică, 2006.
18. Valéry, Paul. Criza spiritului și alte eseuri. Iași : Polirom, 1996.
19. Vianu, Tudor. Studii de filosofie și estetică. Dualismul artei. București : 1000+1 GRA-MAR, 2001.

L'affirmation de l'identité-palimpseste par l'écriture

Elena PRUS

Concept polymorphe à caractère paradoxal, l'identité est un processus dialectique. La construction identitaire se situe à l'intersection entre l'essence identique (Parménide) et l'essence différente (Héraclite), entre la conscience de soi (*idem*) et la reconnaissance par l'autre (*ipse*), entre l'axe du réel et celui de l'imaginaire, entre la continuité et la rupture, l'appartenance et la différenciation. Partant de ces contradictions, la problématique de l'identité relève de celle du sens. La revendication de l'identité est un moyen par lequel se crée le sens.

La réévaluation du problème identitaire qui a remplacé le sentiment national des siècles précédents est liée au changement dû au fait que l'identité communautaire, nationale, étatique des siècles précédents a cédé face à l'identité surcommunautaire ou surnationale. Mais malgré cette réorientation de la politique globalisante, l'identité nationale reste déterminante pour l'âme et pour l'état d'esprit de l'homme contemporain. Dans le monde postmoderne, l'identité devient une catégorie de plus en plus instable et incertaine. L'identité, à l'étape de la mondialisation, est souvent multiple et complexe même au niveau individuel.

Quoique l'identité linguistique ne soit qu'une composante de l'identité individuelle ou collective, les pratiques linguistiques se trouvent au centre du procès d'identification. « La langue comme marqueur de l'identité joue un rôle décisif dans les constructions nationales à partir du XIXe siècle. (...) Suggérant l'origine naturelle et immémoriale de chaque langue, [elles] ont contribué à l'ethnisation de l'identité » [Rey, p. 246]. La langue participe d'une façon directe à la construction identitaire du sujet, devenant un marqueur identitaire important.

Parlant des rapports entre identités et plurilinguisme, Louis-Jean Calvet constate un *enchâssement d'identités* : « Nous avons donc différentes identités lorsque nous possédons plusieurs langues » [p. 151]. Chacun de nous a une identité locale, nationale, régionale, continentale. Se superposant, elle forment « une hiérarchisation de nos identités : francophone, certes, mais aussi gabonais et bapunu (...) Certains de mes étudiants sont francophones, français, marseillais, de parents italiens ou maghrébins, etc. » [*idem*, p. 153]. Face à un ordre mondial qui risque de nier ces identités, il faut qu'un équilibre de la diversité tienne compte de cette pluralité identitaire. Il est important de souligner que « ces formules identitaires définissent ce qui nous rapproche et ce qui nous différencie, et c'est l'intersection de nos traits communs qui constitue une identité collective » [*Ibidem*]. Oscillant entre des pôles linguistiques différents où interviennent alternances et amalgames de codes, les identités-palimpsestes usent de leur répertoire élargi comme d'un seul répertoire global enrichi par les ressources provenant de plusieurs langues.

Chaque individu a autant d'identité qu'il a d'appartenances ou, d'une manière plus précise, qu'il a de sentiments d'appartenance [v. Ferréol, Jucquois, p. 330]. Durant la vie, l'individu peut changer de multiples appartenances.

Les langues qu'on parle servent à nous insérer dans un monde complexe, à y trouver notre place et à nous y exprimer, elles ont chacune leur utilité et nécessité. « Certaines de ces langues peuvent exprimer une partie de notre identité. D'autres peuvent n'être que de simples instruments » [Calvet, p. 156]. Il est important de noter que chaque individu a une appartenance considérée comme principale. Il est de toute évidence que « lorsque les locuteurs de telle ou telle langue en acquièrent une autre, ils ne la « choisissent » pas au hasard (...) les bilinguismes sont orientés » [*Ibidem*].

La Francophonie peut être définie comme un complexe d'expériences, de traditions, de cultures qui, gravitant autour d'un patrimoine culturel commun fondé sur l'usage du français, représente une communauté culturelle multiple et variée qui garde aussi des particularités identitaires spécifiques. La Francophonie est un concept flexible qui permet de s'évader de l'emprisonnement de l'unité entre langue et nation. L'acceptation de la diversité multiculturelle va dans le sens d'identités complémentaires et non de fragmentation sur des critères ethnographiques ou ethnonationaux.

« En ce qui concerne l'identité francophone, constate Jacques Chevrier, je considère que cette formule est un peu réductrice, c'est-à-dire que les critères identitaires ne sont pas uniquement linguistiques (...) la langue joue un rôle important dans la définition de l'identité, mais l'identité puise ses racines autre part, dans la culture, dans l'imaginaire. Le fait de parler français n'implique pas le renoncement à sa langue maternelle pour beaucoup de locuteurs et il n'implique évidemment pas le renoncement à sa culture » [p. 32], entendant par culture un enracinement dans un imaginaire, dans une mythologie, une vision du monde etc. qui ne sont pas ceux d'un francophone de Bruxelles, de Paris ou de Genève. Le même auteur insiste sur le fait que la langue, évidemment, est porteuse de fortes valeurs symboliques, d'attitudes, de sensations, de sentiments, « mais, derrière tout cela, il y a d'autres éléments, quelque chose de plus composé, quelque chose d'évolutif. L'identité me paraît comme une dynamique et, c'est peut-être là que la langue française peut jouer un rôle important, probablement un moyen pour certains de réfléchir sur leur propre identité et de forger cette identité au carrefour de plusieurs langues » [Chevrier, p. 32, n. s.]. L'identité des francophones « se construit, elle n'est pas donnée une fois pour toujours, dans une espèce de rapport plus ou moins dialectique. (...) Cette identité est multiple, pour ne pas dire qu'elle est métisse - un mot bien à la mode » [*ibidem*, n. s.].

Les virtualités du concubinage de la langue française avec des cultures différentes définissent sa capacité expressive comme *mosaïque multiforme*. Chaque culture représente le produit d'une synthèse spécifique, un dialogue avec d'autres cultures. Dans ce contexte, « les effets des différents constituants, la façon dont ils sont perçus, vécus, ont aussi leur importance » [Calvet, p. 153]. Il est certain que la dimension identitaire est au cœur de la plupart des écritures francophones. Ce qui nous intéresse vis-à-vis du sujet déclaré, c'est l'expression de la Francophonie à travers des littératures qu'elle englobe ou qu'elle influence.

Se plaçant dans une perspective chronologique et historique, on constate que la problématique a évolué dans le temps et a été développée d'une manière différente par les générations successives. Le même Jacques Chevrier précise à propos des écrivains africains : « si vous prenez des écrivains de la première génération, des écrivains qui ont commencé à produire autour des années '50, on voit que ce sont des intellectu-

els colonisés qui ont été marqués par cette culture et qui, parvenus à un certain point dans leur parcours, éprouvent le besoin de faire le point pour savoir où ils en sont... Un personnage suggestif, Samba Diallo du roman de Cheikh Hamidou Kane s'installe très confortablement dans cette culture occidentale. Il se retrouve entre deux univers culturels, au point de s'installer dans une crise : "est-ce que je suis Africain, est-ce que je suis Occidental, est-ce que je suis entre les deux, dans une métamorphose hybride ?" Et cette hybridité lui est difficile à accepter, elle le conduit à une fin tragique » [Chevrier, p. 32]. Aujourd'hui, la problématique est perçue différemment : « Les romanciers contemporains comme Tierno Monenembo ont pris une distance critique vis-à-vis de ce *drame identitaire*. Certes, leurs personnages sont désemparés, mais ils ajoutent une distance critique, un humour qui n'était pas chez leurs prédécesseurs. L'homme a une fonction de relativisation : ce qui était vécu comme tragique à l'époque, aujourd'hui semble mieux intégré dans un contexte où il y a un brassage de culture, un brassage de civilisations, un métissage » [*ibidem*, n. s.].

Pour les Roumains, la France et la langue française ont eu durant l'époque moderne la force d'un modèle et d'un centre de gravitation. Située à grande distance de la France, la Roumanie a été, spirituellement, plus éloignée de trois empires qui l'encerclaient - autrichien, russe et ottoman - que de la France, au point de devenir « une colonie culturelle française » (formule de B.Fundoianu/Benjamin Fondane et reprise par Ionesco). Dans la projection vers d'autres horizons, le rôle de modèle de la France, patrie spirituelle, est à mentionner à part : sans être consacré en France, un penseur, un écrivain roumain n'accédait pas à l'universalité. Certains écrivains ont choisi de s'exprimer en français pour des raisons différentes (accès à une langue de circulation, élargissement de l'horizon expressif, ouverture de nouvelles possibilités etc.), abandonnant leur langue maternelle ou devenant bilingues. Pierre de Boisdeffre apprécie « l'extraordinaire symbiose qui s'est opérée, en un peu plus d'un siècle, entre nos deux cultures (...) Je dirais même que, pendant toutes ces années, la culture française est restée l'un des poumons de votre esprit et un espace de liberté pour vos penseurs » [*apud* Craia, p.10].

De Panait Istrati à Aurora Cornu, de Emil Cioran à Petru Popescu, de Mihai Spărioușu à Basarab Nicolescu, de Andrei Codrescu à Mircea Eliade et de Georges Banu à Eugène Ionesco, l'agenda roumain du phénomène de l'exil se soumet aux mêmes motifs qu'on retrouve dans les grandes littératures outre-atlantique. Parmi eux, on pourrait noter les deux plus connus : l'insertion transcontinentale par l'intermédiaire d'une langue de grande circulation et le refus d'un contexte idéologiquement abrutissant, abusif et castateur.

Se servant de la métaphore de la « tunique de Nessus » (le syntagme appartient à Katarina Melic), Mircea Angheliescu réalise un volume consacré à l'exil roumain sous le signe de la métaphore du titre que l'auteur resémantise : être exclu de sa propre identité, se retrouver, sans recours, dans un pays, un monde et une langue qui ne sont pas les siens, quoique familiers par éducation et acquisitions culturelles, est une expérience que personne ne peut transmettre et contrôler. C'est une épreuve dont personne ne sait s'il peut la passer ou non. Et comme l'identité menacée cherche à s'affirmer, la modalité la plus directe et la plus efficace est l'écriture, l'écriture sur la condition de l'exilé, sur l'identité mise en cause. Sur ses traces, on pourrait identifier différentes situations littéraires emblématiques : l'exilé politique (N. Bălcescu), l'exil à l'inverse (Ange Pechme-

ja, un exilé français à Bucarest), formules de succès de certains exilés dans leur patrie adoptive (les grands Roumains en France).

Puisque l'exclusion de leur propre identité tient d'une époque dans laquelle la normalité de l'homme a été agressive d'une manière dramatique et sur une échelle assez importante, la littérature de l'exil ne peut pas être jugée avec les mêmes mesures que la littérature domestique. La tâche qui s'impose vis-à-vis de la littérature d'exil est la re-sémantisation de l'exil et la réintégration de cette œuvre dans l'histoire de la littérature roumaine, ainsi que les paradigmes de l'exil.

Le dilemme identitaire - de nature ethnique, linguistique et culturelle (y compris littéraire, confessionnelle et politique) - se traduit d'une manière différente dans chaque cas particulier. D'habitude, la confrontation entre les deux identités ethniques et culturelles de l'auteur - la roumaine et la française - défavorise la première qui devient de plus en plus faible et éloignée (quoique revenant quelquefois d'une manière intense dans les dernières périodes) alors que la française se fait plus forte et plus complexe. Le mythe identitaire roumain connoté *a priori* négativement est en contraste avec le mythe identitaire français sacralisé.

L'esprit libertaire des écrivains cherche leur place dans un espace perçu comme propice. Certains, comme Panait Istrati, vont se transformer en écrivains-voyageurs. A Paris, Isidore Isou et ses amis Serge Moscovici et Paul Celan décident de ne plus parler roumain entre eux, ils parlent français, quelquefois allemand ou yiddisch. Beaucoup, comme Ghérasime Luca, le plus illustre représentant de la poésie sonore, n'ont jamais revu la Roumanie et ont souffert parce que le peuple roumain souffrait lui aussi.

Le doute identitaire a toujours accompagné l'autoreprésentation romanesque. Le phénomène roumain intègre sa propre totalité humaine et créative dans une conscience de la crise. Le produit spectaculaire de cette crise a été la célèbre génération d'entre les deux guerres qui a produit *l'exil d'or*, qui réunit plusieurs penseurs, écrivains, dramaturges et artistes, parmi lesquels des grands créateurs de courants, d'écoles, de directions, ceux pour qui le français est devenu leur territoire adoptif. Le complexe ethnique culturel roumain a généré, dans la perspective de sa transgression vers l'universalité, deux modèles : la formule de Mircea Eliade (préférant la solution de la créativité de Dante par l'activation des énergies déracinées) et l'option de Ionesco-Cioran (préférant la solution des nostalgies d'Ovide) [v. Spiridon, pp. 46-47].

Matei Călinescu [p. 390-392] souligne que dans les pièces d'Eugène Ionesco il n'existe pas de caractères, seulement des personnages sans identité (à chaque instant ils deviennent le contraire de ce qu'ils sont). Le critique souligne que si la problématique identitaire personnelle apparaît d'une manière vague et indirecte dans les premières pièces, culminant dans *Les Victimes du devoir*, devenant marginale et disparaissant presque dans les pièces de la période moyenne, cette problématique réapparaît dans les deux dernières pièces (*L'Homme aux valises* et *Voyages chez les morts. Thèmes et variations*) d'une manière directe et éclatante. Dans les autobiographies oniriques de Ionesco le jeu identitaire devient extrêmement complexe et profondément énigmatique. Les personnages des dernières pièces sont les plus fluctuants, échangeant leurs âges et rôles, leurs incertitudes identitaires se combinant avec les incertitudes temporaires.

Porté par le rêve dans son pays d'origine, le personnage de *L'Homme aux valises* rencontre la femme bien-aimée dont il s'est séparé dans (le port de ?) Chişinău. Il l'a

oubliée quelque part ailleurs (probablement, en France), parce qu'il était extrêmement préoccupé par ses valises (qui symbolisent son inconscient) dont il a perdu une, essentielle pour lui, devenant ainsi incomplet et infirme. Matei Călinescu [p. 406] interprète cet acte de la pièce comme mise en scène d'un mythe identitaire personnel, fondé sur le cauchemar de tout exilé se voyant revenu dans le pays d'origine. La rencontre de deux personnages est un moment de bonheur douloureux ou de douleur heureuse à Chişinău, qualifié par l'auteur de lieu idéal pour les rencontres.

Un écrivain d'une autre génération est le dramaturge roumain contemporain Matei Vişniec déterminé par le système à l'autoexil en France depuis 1987. La nostalgie de l'esprit autochtone se traduit dans ses pièces par la création de paraboles allégoriques, grotesques ou de féeries macabres. Une des pièces significatives dans ce sens est la pièce *Mansarde à Paris* dans laquelle il invoque la figure d'un autre grand exilé - Emil Cioran. Vişniec nous présente un Cioran souffrant d'Alzheimer, qui donnerait un royaume pour sa mémoire ; la dame qui offre des épices aux colombes est la personnification de sa mémoire qui retourne à la maison. Bucarest est qualifié par Cioran comme un vide noir et son pays comme une anémie axiologique. Pourtant, il constate qu'en Roumanie sa génération a repris goût à une vie d'une vitalité extraordinaire, tandis que lui, en France, l'a perdue. La France est qualifiée comme un musée ne pouvant plus générer aucun futur. La perte de la mémoire, constate Cioran-personnage, se caractérise en général par une mémoire très fragile du passé, mais de même du futur. Débutant par un départ en *Orient Express* de la gare de l'Est à Paris vers la Roumanie, la pièce va finir à Sibiu et, finalement, dans son village natal - Coasta Boacii. Le cercle s'est refermé. Dans la dernière scène Cioran va constater que pendant qu'il se meurt à Paris, son ombre vagabonde à Sibiu. Personne, pourtant, à Paris, n'a jamais su que son ombre ne l'accompagnait plus. On voit comment l'autoanalyse accompagne la revalorisation identitaire.

Ainsi, on peut constater que l'identité est toujours l'union de plusieurs identités. L'écrivain libanais Amin Maalouf installé à Paris reconnaît qu'il est constitué de plusieurs identités, chacune d'elles est partagée avec plusieurs milliers de personnes, mais leur ensemble le fait unique. La nature complexe de l'identité nous fait tous uniques.

L'ethnocentrisme, le logocentrisme et l'égo-centrisme s'associent et se renforcent réciproquement en tant que stratégies pour l'affirmation des identités modernes complexes.

Références bibliographiques

1. Anghelescu, Mircea. Cămaşa lui Nessus. Bucureşti : Cartea Românească, 2000.
2. Both, Ioana. Semne de carte. Cluj-Napoca : Limes, 2004.
3. Calvet, Louis-Jean. « Identité et plurilinguisme ». In : Trois espaces linguistique face aux défis de la mondialisation. Actes du Colloque international. Paris : OIF, 2001.
4. Chevrier, Jacques. « La francophonie dans le monde ». Entretien avec C.-E. Popescu. In : Echinoc : Revistă de cultură, Nr. 7-8, 2000, P. 32.
5. Craia Sultana. Francophonie et francophilie en Roumanie. Bucureşti : Meronia, 2006.
6. Ferréol, Gilles; Jucquois, Guy. Dicţionarul alterităţii şi al relaţiilor interculturale. Iaşi : Polirom, 2005.
7. Rey, Violette. « Les Europes orientales, la force des différences ». In : Qu'est-ce que la culture?. 2001, Vol. 6, P. 241-251.
8. Spiridon, Monica. Interpretarea fără frontiere. Cluj : Echinoc, 1998.

La recherche universitaire entre vocation et obligation

Elena PRUS

Point nodal de notre existence, l'Université représente une vision du monde et un espace dans lequel les intellectuels se cultivent et évoluent.

Dans la période de transition, période de changements inévitables, l'école supérieure du Sud-Est de l'Europe s'est retrouvée en phase avec plusieurs philosophies, idéologies, politiques et idéaux de l'éducation. Devant des changements sociaux et économiques globaux inévitables, il faut être plus conscient des repères et priorités universitaires. La problématique du monde moderne requiert un changement de la mentalité par l'Université. Espace des intellectuels, l'Université devient de même espace central de ce changement.

Depuis son apparition au XIIIe siècle, l'Université vient désigner l'unité de la diversité (*uni-versitas*). A l'origine, au moins dans la tradition européenne, cette unité était celle d'une corporation qui réunissait professeurs et élèves. Une des plus importantes révolutions du concept universitaire européen s'est trouvée dans la refondation humboldtienne, dans l'interprétation du terme *université* qui s'est débarrassé du sens médiéval *universitas magistrorum et scholarium*, en mettant l'accent sur un concept académique avec une ouverture plus large qui est celui de *universitas scientiarum*. Humboldt s'est assumé la culture antique hellène comme « essence vive de l'esprit » et a relancé l'idéal de l'Académie de Platon, en confiant à l'université la mission du développement du savoir (v. Marga, p. 243). La responsabilité de la recherche et de la formation des hommes de science est l'une des missions essentielles de l'université à côté de l'enseignement des professions et la transmission de la culture.

Pour les universitaires, l'Université est un organisme vivant avec ses lois, mécanismes, lien ombilical entre ses sujets et alma-mater.

On peut constater aujourd'hui l'absence d'une réflexion combinée sur la recherche, la pédagogie et ses missions universitaires. Les diverses réformes ont été traduites dans des pays différents par des mesures promptes et partielles. Certains problèmes peuvent être mentionnés comme décisifs :

1. Les missions traditionnelles de l'université, l'instruction et la recherche sont étudiées et elles oscillent en fonction des coordonnées temporelles et spatio-temporelles, des pressions politiques, économiques et de la concurrence entre les institutions et les structures.

Le lien entre l'enseignement supérieur et la recherche est une des règles non-écrites aux temps où Humboldt a fait de l'unité située entre l'enseignement et la recherche l'élément central de sa nouvelle conception sur l'université. Depuis, divers modèles de cette relation ont été élaborés. Un tel débat a pris de l'intensité pendant les dernières décennies, les uns plaçant pour la coexistence de ces deux activités comme le meilleur garant du transfert des connaissances, coexistence fondée sur la dynamique des connaissances, les autres mettant l'accent sur l'incompatibilité des deux activités.

Ainsi, les représentants du Cercle *Condorcet* de Paris dans *Douze thèses pour l'université* (p. 20) font une distinction entre la **recherche scientifique** visant la produc-

tion des nouvelles connaissances et leur valorisation par le biais des nouvelles applications et la **recherche universitaire** qui vise la synthèse des connaissances accumulées et leur explication. De ce point de vue, les qualités couramment attribuées à la recherche *stricto sensu*, comme l'imagination, la rigueur et la volonté permanente de rétablir ces connaissances, prennent forme dans l'université comme une recherche *lato sensu* de synthèse des connaissances diffusées et d'élaboration des méthodes performantes de savoir. Un tel point de vue qui est une tentative limitative de mettre en relief la recherche universitaire a été de plus en plus dépassé.

Dans la période moderne, l'Université européenne a eu une double fonction : celle **utilitaire** de dépôt ou d'archive des connaissances et celle **cognitive** de promotion du nouveau par le support de la recherche de pointe. L'esprit scientifique qui oscille entre tradition et innovation, norme et risque, est défini comme une position de rupture. « Accéder à la science, c'est accepter une mutation brusque qui doit contredire un passé. » (Bachelard, pp.13-14). La philosophie du « non » (le « non » euclidien, le « non » cartésien) fait du savant un héros. Le traditionalisme et l'innovation cohabitent aujourd'hui dans les universités européennes, mais les universités américaines ont choisi dans la deuxième moitié du XX siècle d'améliorer de plus en plus le côté scientifique. La condition postmoderne tient de la société de recherche. Les universités constituent « un microclimat qui cultive la performance intellectuelle, les connaissances autoefficaces, l'élitisme critique et la pensée problématisante. » (Mihalache, p. 36).

« La crise universitaire européenne » est un sujet bien discuté dernièrement dans l'essence du changement révolutionnaire qui transforme l'« ancienne » université (citadelle de la tradition, du savoir stabilisé) en une institution de type « nouveau ». Une tendance s'impose de plus en plus en Europe aujourd'hui, mais surtout aux États-Unis, et plus précisément au plan mondial - l'Université devient de plus en plus un lieu de l'innovation et de la création (de nombreux prix Nobel décernés aux professeurs, en particulier sur le continent américain, sont un argument éloquent à cet égard). Aujourd'hui les universités européennes ont aussi changé la perspective de la « préservation de la science » à leur fonction active avec des projets théoriques et de la recherche expérimentale.

Ainsi, dans l'article *La recherche universitaire veut s'émanciper* du journal *Le Monde* (11.05.05) Pierre Le Hir se pose la question de savoir dans quelle mesure la recherche peut être confiée aux professeurs ? Elle n'est pas du tout iconoclaste dans un pays où le système scientifique s'est édifié, comme dans d'autres pays européens, autour de grands organismes publics, tels que les Centres nationaux de recherche scientifique ou ceux dédiés aux domaines particuliers dans l'Ouest, à l'Académie des sciences dans notre pays.

Néanmoins, comme dans les universités américaines, les centres universitaires commencent dans l'Ouest à revendiquer leur rôle primordial dans la recherche : « *Le plus grand organisme de recherche en France, ce sont, de fait, les universités* », plaide Yannick Vallée, vice-président de la Conférence des présidents d'universités (CPU). « *Le nombre de leurs enseignants-chercheurs est très supérieur à celui des chercheurs des organismes ; 80 % de la recherche se fait sur les campus universitaires, et plus de la moitié des publications scientifiques sont signées ou cosignées par des universitaires* ». Tenant compte de ce rapport de forces, selon le même auteur, « *la recherche française ne pourra faire de véritable bond en avant, quantitatif et qualitatif, qu'avec les universités* ».

Dans ces conditions, l'impératif à son avis est que les universités aient leurs propres politiques scientifiques, grâce à un budget de recherche globalisé. En l'absence duquel, prévient le même responsable, « *on passera à côté d'une vraie révolution* ». Si les 82 universités françaises se considèrent comme des acteurs mineurs de la recherche, placés « *sous tutelle* » par le ministère, au moins la direction de la recherche du Ministère de l'Enseignement supérieur et de la Recherche élabore-t-elle des lignes directrices dans la politique de recherche et veille-t-elle à leur mise en œuvre en mobilisant des moyens nécessaires à leur réalisation.

Le Dispositif occidental de type français ne cadre pas avec le modèle en vigueur dans les pays anglo-saxons, où les grandes universités constituent le noyau de la recherche. Si en France des organismes spécialisés de recherche ont été d'abord organisés pour les disciplines fondamentales c'est à cause du fait, Pierre Le Hir le remarque, que les universités françaises n'étaient pas en mesure de promouvoir une politique scientifique au plus haut niveau. Sont-elles capables de ce rôle aujourd'hui ? se demande ensuite l'auteur. Lui-même vient avec une réponse affirmative pour un petit nombre d'entre elles : Paris, Lyon, Aix-Marseille, Grenoble, Toulouse, Montpellier, Lille, Bordeaux, Strasbourg, pour ne citer que les plus reconnues.

Comme on le sait bien, la **recherche scientifique** est une activité internationale de haute compétitivité incompatible avec la médiocrité ou la qualité moyenne. Si la tradition a investi avec un certain prestige cette fonction, surtout dans les centres académiques spécialisés, la **recherche universitaire** vient de la même noble tradition, mais devient une tâche complémentaire dans le contexte universitaire orienté de préférence vers la pédagogie. Ici, les impératifs de la connaissance cèdent face à ceux de la recherche. Ainsi, on arrive à reformuler la définition de la mission des **professeurs-chercheurs**, par référence à toutes les connaissances et sans négliger l'éducation elle-même - à savoir la diffusion des connaissances.

Au niveau de l'identification des chercheurs, cette alliance est exercée le plus souvent à des stades différents de leur vie. Enseignement, recherche et créativité - ce sont les hypostases où les universitaires apparaissent simultanément ou graduellement, ce sont des refuges pour ceux qui veulent échapper à l'hégémonie de l'uniformisation. On peut affirmer que l'esprit limité rationaliste a basculé dans la deuxième moitié du XXe siècle vers un esprit créatif, qui, dans le processus de formation et de recherche, fait appel non seulement à l'intellect, mais aussi à l'imagination.

« L'esprit scientifique nous interdit d'avoir une opinion sur des questions que nous ne savons pas formuler clairement. Avant tout, il faut savoir poser des problèmes. (...) Pour un esprit scientifique, toute connaissance est une réponse à une question. Il n'y a pas de question, il ne peut y avoir de connaissance scientifique. Rien ne va de soi. Rien n'est donné. Tout est construit. » (Bachelard, p.14).

L'ouverture des universitaires aux autres vocations fait de l'université non seulement un lieu de synthèse, mais aussi de communication avancée, un lieu profondément original qui réunit des spécialistes de réflexion créative. Ainsi, les universités se transforment en *agora* moderne ayant un statut et des conditions d'expression appropriés à leurs préoccupations complexes.

La recherche universitaire a comme premier objectif d'assurer un enseignement supérieur de haut niveau dans le contexte de nouvelles situations et défis, de plus en plus

nombreux au début de ce millénaire. Au XXIe siècle, l'enseignement supérieur promet d'évoluer dans un contexte changeant et exigeant.

La recherche est un investissement à long terme et un élément de culture durable. L'importance de la recherche universitaire réside dans le fait qu'elle génère une amélioration constante du capital humain. Dans le concept utilitaire et de gestion américaine, **la science et l'intellectuel sont devenus eux-mêmes un capital et un produit** qui doit circuler de manière efficace et produire du profit dans un temps rapide (voir Zamfir, p. 14). Par conséquent, il n'est pas surprenant de constater que le gouvernement américain accorde une importance stratégique croissante aux décisions et aux investissements dans la recherche-développement, la formation du capital intellectuel, la gestion de la propriété intellectuelle et l'application effective des produits intellectuels. Aux États-Unis, l'investissement dans l'enseignement supérieur est considéré comme une priorité nationale géopolitique.

Comme siège de la production, de la possession et de la distribution des connaissances, les universités ont la vocation d'embrasser toutes les composantes de la recherche, en tenant compte du caractère multiple des enquêtes (recherche fondamentale, technologique, technique, pédagogique, etc.) et de les faire participer à la réflexion et à la réforme de l'éducation. Ainsi, la recherche devient une activité essentielle pour la préservation et l'amélioration de la qualité de l'éducation, en d'autres termes, la recherche alimente la pratique d'éducation.

A l'ère d'Internet, des mutations liées au travail, du développement du virtuel, de l'insertion du régionalisme, de la collaboration avec divers secteurs de l'activité économique et sociale, la charte universitaire répond plutôt aux divers compromis entre les intérêts privés et ceux immédiats qu'à chaque objectif général d'accroissement des compétences particulières.

La *Magna Charta Universitatum*, document avec un caractère statutaire de constitution des universités, dont l'ULIM est aussi signataire, postule les principes fondamentaux de l'université, qui sont la transmission d'une façon critique de la culture par la recherche et l'éducation, comme suit : dans les universités, l'activité didactique est indissociable de l'activité de recherche ; la liberté de la recherche, l'enseignement et l'éducation sont les principes fondamentaux de la vie universitaire.

Lorsqu'on en fait une interprétation réaliste, les principes en cause soulèvent de nombreuses questions, telles celles qui sont formulées par *Arborescience* (édition du 4 oct.2007) en ce qui concerne les universités européennes :

Que faut-il entendre par « la liberté de la recherche, de l'enseignement et de l'éducation » ?

Dans quelle mesure le travail de l'enseignement est-il vraiment indissociable de la recherche pour tous les universitaires ? Et beaucoup d'autres questions d'ordre organisationnel et financier.

2. La mission des universitaires : à cause de raisons insuffisantes et de moyens souvent inadaptés les professeurs-chercheurs ne peuvent pas faire face à ces missions et sont mis dans la position de négliger l'une d'elles. Pour un certain nombre d'universitaires, la recherche est une sorte de refuge afin de pouvoir se soustraire au processus de l'enseignement quotidien, tandis que les autres sacrifient la recherche au profit d'heures d'enseignement supplémentaires.

A l'étape actuelle, la mission de chercheur est valorisée de plus en plus dans le processus de la recherche et de l'enseignement. Mais nous devons admettre qu'à cause de la transition actuelle, un grand nombre d'universitaires ont choisi la dernière forme de la liberté : celle de ne pas rechercher, étant, conformément aux règlements actuels, surchargés de cours. Bien sûr, la recherche est un processus individuel et volontaire. Le général de Gaulle disait que personne n'était jamais contraint à chercher, et, plus encore, à trouver.

Sans doute, en dernière analyse, la recherche est un problème personnel, qui est lié à la curiosité intellectuelle et à la motivation personnelle. Mais les charges universitaires pour la recherche influencent de plus en plus le salaire, les nominations et la promotion professionnelle. Et pourrait-il en être autrement dans une société d'émergence de la connaissance considérée comme mobile des avantages matériels et spirituels dont jouissent les individus et les nations ? Le savoir est devenu le capital et le produit principal, en prenant de plus en plus la place de l'agriculture, de l'industrie et du capital lui-même.

3. Négligence de la formation de professeurs chercheurs et ignorance des méthodes pédagogiques pour la formation d'adultes.

Ce n'est pas tout le monde qui considère l'expérience d'universitaire comme une expérience toujours nouvelle. Il y a moins de gens qui ne s'encadrent pas, pour survivre, dans l'industrie des leçons privées et qui gardent la condition de *homo academicus*.

Le travail en équipe est plutôt une incongruité souvent bricolée par les professeurs isolés. Les corporatismes disciplinaires conduisent à la segmentation des filières, à la négligence mutuelle et à l'absence d'une réflexion sur les pratiques professionnelles. De plus en plus, les établissements d'enseignement supérieur encouragent et soutiennent les équipes de chercheurs constituées en groupes, en laboratoires, en instituts de recherche avec une grande intensité de travail. La recherche universitaire n'a pas encore l'expérience suffisante de travail en équipe requise par sa nouvelle mission, comme l'a la recherche scientifique en général.

Il y a beaucoup d'exemples dans ce sens. Comme exemple édifiant dans notre domaine on pourrait mentionner l'expérience de madame le professeur universitaire Irina Mavrodin, chercheur, écrivain, critique et traducteur remarquable qui plaide pour et illustre le concept d'université-atelier comme centre de création scientifique, littéraire et artistique qu'elle dirige à l'Université de Craiova et à l'Université Ștefan cel Mare de Suceava, ou les Facultés de Lettres de Bălți ou Brașov, dont les herméneutes et les critiques littéraires universitaires sont en même temps des écrivains avec une activité artistique importante.

Conclusion - recommandation

Il faut redonner aux universitaires la motivation, la liberté, les moyens, on pourrait même dire le plaisir, pour qu'ils fassent une recherche originale et indépendante et qu'ils transmettent une certaine passion, afin d'avoir une recherche qualitative et innovatrice dans le cadre de l'université. Mais tout cela nécessite non seulement une prédilection personnelle, mais aussi beaucoup plus - une réforme totale des structures universitaires et de leur mode de fonctionnement, une évaluation de la recherche compatible au niveau international.

Les années s'enfuient, la science reste toujours une marque distinctive des institutions qu'elle représente.

Références bibliographiques

1. Bachelard, Gaston. La formation de l'esprit scientifique, contribution à une psychanalyse de la connaissance. Paris : Vrin, 1972.
2. Cercle Condorcet. Douze thèses pour l'université. Juillet 1987 - document de travail nr. 6.
3. Guérin, Jean-Claude; Bac, Arnold; Bon, Annette; Chambron, André; Favey, Eric. Ecole. Université : pour que la République tienne ses promesses. Paris : L'Harmattan, 2007.
4. Hir, Pierre Le. La recherche universitaire veut s'émanciper. In : Le Monde, 2005, Nr. 5.
5. Marga, Andrei. La sortie du relativisme. Cluj-Napoca : Limes, 2006.
6. Gasset, José Ortega y. Misiunea Universității. București : Univers, 1999.
7. Zamfir, Mihai. Arhivă sau inovație. In: Secolul 21, 2003, Nr. 10/11/12, P. 12-20.
8. Mihalache, Adrian. Vivat Academia, Vivant Professores! In : Secolul XXI, 2003, Nr. 10/11, P. 30-42.

Le doute, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran

Elena PRUS

«On croit sans croire et l'on vit sans vivre»
(Cioran, *Le crépuscule des pensées*)

De tous les penseurs français de l'espace roumain et, en égale mesure, de l'espace français, Emil Cioran, philosophe français d'origine roumaine et penseur roumain d'expression française, en est un qui est extrêmement complexe et difficile. La première difficulté vient du fait que l'auteur est difficile à classer : philosophe, moraliste et écrivain, nihiliste et stoïcien, existentialiste et gnostique en même temps. A cette difficulté de classement se superpose son appartenance simultanée à deux cultures, la française et la roumaine, Cioran étant considéré comme le meilleur styliste français contemporain. Auteur bilingue, il a eu deux carrières distinctes, une en Roumanie entre les deux guerres et une en France après la guerre. Au-delà de ces constatations, les vrais problèmes deviennent évidents à la lecture des premières pages de tout ouvrage de l'auteur.

La critique française l'a apprécié dès le début : « le plus grand prosateur français est un Roumain » (*L'Express*, 24-30 janvier 1986, p.109) et lui a décerné plusieurs prix importants : Rivarol, Saint-Beuve, Combat, Nimier, Grand Prix Morand - qui ont été tour à tour refusés (à l'exception du dernier).

La célèbre génération d'Emil Cioran (la roumaine, ainsi que l'européenne) s'est séparée d'une manière résolue de la philosophie classique, produit de la « raison pure » et s'est affirmée comme un négateur rationnel systématique. Cioran considère que la philosophie traditionnelle, basée sur la logique classique, ne peut pas expliquer les grands mystères. La connaissance logique étant vouée à l'échec, Emil Cioran est convaincu que seule l'expérience subjective vécue ouvre la voie à l'universalité. Ce subjectivisme a permis de classer Cioran dans la sphère de l'irrationnel contemporain. Selon lui, le rationnel est une réalité avec laquelle l'être humain grandit, s'adapte et meurt.

L'œuvre de Cioran paraît, comme l'affirme Gabriel Liiceanu, sur le versant négatif de l'existence (p. 154) et sous le signe du non-conformisme et de l'absurde. On peut parler d'une homogénéité des thèmes, parmi lesquels les plus importants sont : Dieu, le monde, le moi, le temps, le pays, la langue, les origines, l'extase, l'amour, le mystique, la musique, la solitude, la mélancolie, la tristesse, la maladie, le suicide, l'absurdité de la vie etc. qui reviennent dans tous les livres d'une manière évolutive. Le sujet de toute son œuvre s'annonce dès son premier livre : lui seul aux prises avec lui-même, Dieu et la Création.

On retrouve chez Cioran, comme on l'a plusieurs fois remarqué, les lignes de la philosophie de Kierkegaard et Schopenhauer, ainsi que la même forme d'expression concise -l'aphorisme. Ainsi, au niveau du discours, l'évasion de la philosophie systématique a été soutenue par le recours à *l'aphorisme*, la forme la plus concentrée de la pensée, dans laquelle Cioran a excellé en priorité. La pensée aphoristique est une évasion de la philosophie systématique. Les aphorismes de Cioran sont souvent autoréférentiels, on peut trouver ici le plus pertinent commentaire de sa propre œuvre. La manière fragmentaire

laisse à la pensée la liberté de s'exprimer d'une façon contradictoire et antithétique, par des formules paradoxales.

Cioran a renoncé dès le début au discours philosophique de type académique avec une logique argumentative traditionnelle et a recours à un mode d'expression lyrique. L'originalité de Cioran constitue une relation tout à fait à part qu'il construit entre la philosophie et la poésie, entre la logique et la rhétorique de la méditation. Son œuvre est imprégnée du principe du «*philosopher poétiquement*» qu'il prônait dans *Sur les cimes du désespoir*.

Quoique Cioran lui-même l'ait nié, une philosophie cioranienne existe, quelque part, constate Michael Finkenthal, entre celle de Shakespeare et de Dostoïevski (p. 39).

Le discours adopté par Emil Cioran se construit sur une contradiction ou une exagération, son style ornemental fonctionne toujours dans l'esprit d'une rhétorique de l'excès, jeu des adjectifs superlatifs et des négations quelquefois absolues.

Ainsi que tous les écrivains profonds et originaux, Cioran ne pouvait être que contradictoire dans l'évolution de son œuvre. L'illustre penseur était en procès permanent avec lui-même : *Cioran contre Cioran* : « Pas de jour, pas d'heure, pas même de minute sans tomber dans ce que Cadrakîrti, dialecticien bouddhiste, appelle le 'gouffre de l'hérésie du moi' » (3; 29). Patrice Bollon affirme qu'il « avait même fait du conflit permanent avec soi un principe de pensée et, plus généralement, d'existence » (p. 13).

Le refus du déterminisme univoque a été toujours caractéristique de Cioran et a déclenché chez lui une façon de pensée disjonctive, qui se déploie en dualismes et paradoxes. La beauté de l'art d'Emil Cioran provient de sa pensée paradoxale. L'œuvre entière de Cioran est fondée sur sa capacité d'affronter les contradictions et l'emploi du paradoxe, chose visible déjà dans les titres de ses livres : *Le livre des leurre*s (Bucarest, 1930), *Des larmes et des saints* (Bucarest, 1937), *Le crépuscule des pensées* (Sibiu, 1940), *Bréviaire des vaincus* (Sibiu, 1940-1941), *Précis de décomposition* (Paris, 1949), *Syllogismes de l'amertume* (Paris, 1952), *La tentation d'exister* (Paris, 1956), *Histoire et utopie* (Paris, 1960), *La chute dans le temps* (Paris, 1964), *Le mauvais Demiurge* (Paris, 1969), *De l'inconvénient d'être né* (Paris, 1973), *Ecartèlement* (Paris, 1979), *Exercices d'admiration* (Paris, 1985), *Aveux et anathèmes* (Paris, 1987). Les titres ne sont qu'une vitrine parcimonieuse de ce que Cioran sait faire avec « la logique » du paradoxe.

L'écriture de Cioran, mentionne Richard Reschika, est une attaque paradoxale à l'adresse de toute illusion en littérature (p. 95). Il n'y a pas de discours moins commun, moins impossible que celui de Cioran, décidé à tout nier et à tout démentir - une telle conception prédispose à l'utilisation du paradoxe : « Tous les hommes me séparent des hommes »; « Un homme ennuyeux est un homme incapable de s'ennuyer »; « La solitude n'apprend pas à être seul, mais le seul » (p. 357, 417, 337).

Personnalité complexe et contradictoire, Cioran est considéré « champion du paradoxe ». Le paradoxe est la recherche de l'exactitude dans le rapprochement entre la pensée et l'expression, chose particulièrement importante pour Cioran. Rokus Hofstede, le traducteur de *Ecartèlement* en néerlandais propose d'éclairer la relation entre la vie et l'expression de Cioran par l'étude du paradoxe et plus particulièrement de l'oxymoron. Ainsi le paradoxe et l'oxymoron seraient les deux figures-clefs. Faisant l'analyse des itinéraires géographique et spirituel de Cioran, Sorin Alexandrescu a tracé les figures sémantiques dans lesquelles s'inscrivent les pôles d'un drame intellectuel et qui se con-

struisent sur des termes qui se trouvent en état d'instabilité permanente et basculent facilement en termes négatifs et neutres (p. 281, 291, 299, 306).

Michael Finkenthal parle du « paradoxe affectif » chez Cioran : le paradoxe est toujours une métaphore suspendue, qui, par l'addition de la composante affective, peut être transformée en figure poétique (p. 42). La forme typique, continue l'auteur, de l'aphorisme et du paradoxe commence avec une image poétique, continue avec un sophisme et finit avec une fleur du mal (p. 77) : « Lorsque la chance et la santé nous comblent, nos pensées se recouvrent de cendres et l'esprit se retire. Le malheur est le plus puissant stimulant de l'esprit » (p. 500). On voit que l'énoncé chez Cioran est d'une concision aphoristique, toujours sombre et grave, avec des formulations paradoxales, qui se limitent surtout à une seule proposition, dépassant rarement trois.

La dynamique de la pensée nuancée de Cioran comprend des perspectives existentielles inattendues. Le paradoxe cioranien paraît du domaine de l'inconnu, de l'inattendu, de l'imprévu : « Moins on trouve d'arguments pour vivre, plus on se lie à la vie. » (p. 425)

L'auteur lui-même a essayé de définir, d'une façon poétique, ce phénomène : « Le paradoxe se résout dans une tendresse d'écorché, que renforcent les crépuscules et qu'assombrissent les aurores » (p. 436) ; « Le point de vue du paradoxe exprime une indétermination essentielle de l'être où les choses ne sont pas établies. Le paradoxe, tant comme situation réelle que comme forme théorique, a sa condition dans l'inaccomplissement. Un seul paradoxe, et il ferait sauter en l'air le paradis » (8; 343). On retrouve le paradoxe dans les domaines les moins attendus : « Les saints ont dit tant de paradoxes qu'il est impossible de ne pas penser à eux dans les cafés » (p. 416).

Le paradoxe provient du scepticisme propre à Cioran qui le fait douter de toutes les choses et ne croire en rien. Les œuvres de Cioran sont écrites sous la plus grande pression existentielle, d'une existence construite sur les questions et les doutes. Loin de Pascal et de Descartes, le doute devient chez Cioran le critère d'une ontologie de l'esprit. Les images de Cioran révèlent des oppositions complexes, difficiles à expliquer pour l'auteur même : « On ne peut expliquer un paradoxe, non plus qu'un éternuement. D'ailleurs, le paradoxe n'est-il pas un éternuement de l'esprit ? » (p. 415).

Pour mieux comprendre le mécanisme et la structure des paradoxes de Cioran, on doit analyser ses tensions et discordances intérieures comme sources de ce phénomène complexe. La relation définitoire de l'homme est la relation avec l'éternité, tandis que la relation avec le monde est source de mélancolie. L'extérieur, les relations avec les choses, n'intéresse pas Cioran.

La solitude est ressentie sur deux plans : individuel et cosmique. Etant le personnage total de son œuvre, Cioran est devenu maître dans l'art de l'autoportrait. Mais quand il se lit et ensuite s'écrit, le penseur le fait avec la certitude de l'homme qui a découvert des états universels.

Le parcours cioranien a été défini par l'auteur même comme *une recherche infinie de soi*, aspiration à mettre un terme au « vagabondage indéfini du moi ». Emil Cioran est un esprit égocentrique, un chercheur de soi capable d'explorer ses obsessions et fantasmes à l'infini. Quoique Cioran soit fasciné par le bouddhisme et même si, comme le mentionne Sylvie Jaudeau, il « réunissait toutes les aptitudes pour s'engager dans la voie bouddhique : lucidité, dépassionnement, faculté d'être déçu, et surtout sens inné de la

souffrance due au seul fait d'exister » (p. 29), il avouait ne pas pouvoir se délivrer de soi comme le faisaient les bouddhistes.

Emil Cioran confessait que le personnage de son œuvre est complexe, fascinant et déroutant, impossible à définir par une improvisation. La dissolution du *Je* vient de l'évolution de la pensée de l'auteur. Cioran préfère l'homme vivant, plein de contradictions, à l'homme normal et sérieux, il recherche l'anormalité génératrice de tensions, la maladie capable de féconder l'être humain, l'agitation au lieu de l'harmonie, la peur au lieu de la tranquillité, la découverte au lieu du bonheur banal, satisfait. La pensée cioranienne est intégrale, elle vise les profondeurs et sous la pression de celles-ci à atteindre « les cimes du désespoir ». Dans sa jeunesse, Cioran s'est séparé de son idole - Bergson - parce que celui-ci ignorait la dimension tragique de l'existence et le désespoir comme mode d'exister. Rien de ce qui finit bien n'entre dans la sphère de méditation de Cioran, seulement les fragments qui contiennent de la tristesse et par lesquels on peut accéder à des sensations tragiques. Ion Dur constate que chez Cioran on accède au néant par les sentiments contradictoires de la souffrance (ressentie et vécue d'une manière dostoïevskienne) et de l'amour (ressenti et vécu d'une manière hamletienne) (p. 182). Cioran est prisonnier des contradictions du moi, soumis aux caprices de la souffrance, de la maladie, du doute, de rencontres, de contingences etc.

Bien avant que J.-P. Sartre et Albert Camus mettent en évidence la relation absurde entre la conscience, comme hypostase de la vie sans espérance, Emil Cioran est arrivé aux mêmes conclusions par la tension de profondes expériences intérieures. Mais si J.-P. Sartre préconisait une existence dans l'affrontement lucide de la mort et la traversée de l'absurde par l'existence, Emil Cioran a opté pour la démission de l'existence, pour l'alternative de ne pouvoir et ne vouloir plus être homme. L'espace cioranien par excellence est celui qui se situe entre la philosophie du vivant et la métaphysique de l'autre monde. La vie est représentée chez Cioran comme une longue agonie, comme une longue existence de l'homme au bord du néant. L'être humain est menacé en permanence par l'absence de sens de la vie et le déracinement du temps et de l'espace. La contradiction fondamentale est celle entre la conscience et le culte de l'infini.

L'analyse de l'univers des pensées et des états de Cioran permettrait de faire une classification appliquant la grille de 34 séries de paradoxes dialectiques proposée par Gilles Deleuze dans *Logique du sens* : du devenir, des effets de surfaces, de la dualité (de type corps/langage, manger/parler, travailler/écrire), du sens, de la mise en série, du problématique, du jeu idéal, du non-sens, des singularités, de l'humour, de la morale, de l'événement, du langage etc. et ...du paradoxe.

Avec l'élégance de son style, Emil Cioran a réussi une performance extraordinaire dans une langue acquise. Il a fait du style sa religion personnelle. Cela explique sa vénération de l'écriture. L'écriture est une thérapie qui est un remède, considère l'auteur, au suicide. Comme Samuel Beckett, Eugène Ionesco et d'autres, il a produit une expérience analogue dans l'espace de la littérature française, cette réflexion sur le mot est similaire à la place conférée au langage et au mot dans la philosophie française contemporaine (Paul Ricœur, Jacques Derrida). Les commentateurs ont remarqué dans la performance de Cioran le fait d'atteindre « l'équivalent de ce que signifie perfection poétique » (Revel).

En comparaison avec une lecture traditionnelle affirmative, soumise à la tradition hégélienne, qui s'efforçait de saisir l'œuvre dans sa cohésion plénière, les lectures de type «régressif» qui dénie, dénouent et déconstruisent le texte, maintiennent la spécificité de l'œuvre cioranienne. De cette façon, l'œuvre de Cioran, situé par Saint-John Perse parmi les plus illustres essayistes après Valéry, ne sera pas seulement citée, mais aussi analysée et commentée.

Références bibliographiques

1. Liiceanu, Gabriel. Cearta cu filosofia. București : Humanitas, 1998.
2. Cioran, Emil. Œuvres. Paris : Gallimard, 1999.
3. Dur, Ion. De la Eminescu la Cioran. Craiova : Scrisul românesc, 1996.
4. Bollon, Patrice. Cioran, l'hérétique. Paris : Gallimard, 1997.
5. Reschika, Richard. Introducere în opera lui Emil Cioran. București : Saeculum I.O., 1998.
6. Alexandrescu, Sorin. Privind înapoi, modernitatea. București : Univers, 1999.
7. Jaudeau, Sylvie. Cioran "indélicat". In : Cahiers Emil Cioran. Approches critiques. Textes réunis par Eugène Van Itterbeek. Sibiu : Ed. Universității "Lucian Blaga", Leuven Editions "Les Sept Dormants", 1998.
8. Kluback, William; Finkenthal, Michael. Ispitele lui Emil Cioran. București : Univers, 1999.

Homo fabulator - l'accréditation par l'écriture

Elena PRUS

La génération des spécialistes en français qui est la mienne s'est formée sous le signe des professeurs tels Victor Banaru, dans le respect des repères d'une pensée libre, profonde et non-ordinaire comme est la sienne. Victor Banaru était un professeur fasciné par son objet, fait contagieux et qui explique d'ailleurs la vitalité de l'école Banaru. En tant que penseur, Victor Banaru a influencé nos itinéraires intellectuels, d'une façon directe ou indirecte, immédiate ou permanente. Il a mis son empreinte sur des générations successives d'étudiants, de doctorants, de collègues. Une vie sous le signe des Lettres, de la curiosité heuristique et de l'ouverture.

Les recherches d'autres ordres que ceux de la démarche académique et didactique produisent une extension vers la dimension artistique. Le professeur Victor Banaru s'est aventuré sur le terrain plus dégagé, à première vue, de la fiction artistique. L'écriture devient un refuge du quotidien, une tentative pour se soustraire à une existence linéaire. Les préoccupations artistiques de Victor Banaru sont une extension de sa dimension intellectuelle vers la singularité, par laquelle il s'affirme au-delà du destin commun : « Timpurile sunt întotdeauna grele, căci fiecare le trăiește o singură, primă și ultimă dată. Și apoi unde s-a mai văzut om mulțumit de timpurile sale, om lipsit de ambiția și de dorința de a avea mai mult decât are și decât poate avea » (*Prăpastia lui Grigoruță*).

Après presque dix ans d'au-delà de son existence terrestre, se pose le problème de la lecture et de l'interprétation de son œuvre à un autre degré de profusion que celui immédiat après sa mort dramatique, la plaçant entre plusieurs clés d'analyse (autobiographisme, autoréférentialité, commentaire métatextuel, récit de l'écriture et autres). Si on réussit, c'est comme si on enlève une pierre de son tombeau seulement avec les bras, celle qu'on appelle le poids de la Mémoire.

Aux changements rapides du temps fondamental de l'existence s'oppose l'éternité du temps de l'écriture. Pour un écrivain, les signes sensibles du temps et de l'expérience subjective dans le sens phénoménologique se projettent dans des mots. La temporalité irréparable est la mise en scène de cette subjectivité, « le temps est une métaphore, comparait Giovanni Rotiroti, dans *Le Saut dans le temps*, transposition, emblème d'une subjectivité qui se déplace » [p.82]. A l'extrémité opposée du spectre académique, la création de Victor Banaru se penche vers les vertus ludiques, mettant en scène des représentations de l'esprit, où le sens réussit à se personnifier.

Pour presque nous tous, qui connaissons personnellement Victor Banaru, est valable le préjugé selon lequel derrière l'auteur se trouve l'homme. On ne va pas rouvrir ici cette dispute épuisée il y a un siècle par Proust dans l'essai *Contre Sainte-Beuve*, qui a changé l'équation de l'interprétation subjective. En principe, le problème se pose ainsi : l'œuvre de l'écrivain n'est pas le produit du « moi social, apparent, superficiel », souvent dissimulé, contradictoire et mensonger, mais du « moi intérieur et profond » - expé-

rience souvent non-perçue par l'entourage immédiat et les contemporains. Les modèles de lecture et les critères d'évaluation acceptés aujourd'hui sont multiples. Mais la découverte de l'homme derrière l'auteur n'est pas en voie de disparition, surtout pour ceux qui ont eu la chance de le connaître. Où et comment l'être humain pourrait-il apparaître dans sa plénitude concrète, fragile, non-mythologisé, accompli d'une manière plus transparente que dans son œuvre ? Philippe Sollers écrit dans *L'écrivain et la vie* [p.207] que l'écrivain n'est pas seulement esprit, il ne naît pas n'importe où, son roman familial a la plus grande importance, ainsi que les événements qui se déploient autour de lui. La liaison directe qui unit la vie à l'œuvre est le fait que **l'écriture** mène à une autre formule d'existence, donc **est une forme de liberté**. Le texte construit une histoire dans laquelle les destins individuels deviennent des signes insignifiants. Pour l'homme de lettres Victor Banaru, **la vérité se trouve dans l'écriture**.

Œuvre posthume, le livre de Victor Banaru va progressivement livrer le chiffre de la lecture de son écriture, découvrant qu'elle se nourrit d'un lien modelleur autobiographique. La projection de la perspective biographique sur l'œuvre poétique n'est pas la clé unique de son déchiffrement, l'écriture étant pour Victor Banaru le lieu de la métamorphose **d'une conscience déchirée, rongée par les contradictions**. L'esprit de son livre *Gust de mătrăgună* (Goût de belladone) [Chişinău, Prut Internațional, 1998] pourrait être caractérisé par la métaphore de Boris Vian « l'écume des jours » qui désigne le désordre, l'inquiétude, la maladie en tant que traits spécifiques du temps subjectif.

Partant d'une autre perspective, on va constater que l'écriture influence aussi la vie de l'écrivain. Quel roman fabuleux, courageux et sinueux offre, par exemple, la vie de Voltaire ! « Une existence d'écrivain est, par définition, pleine de bombes à effet ralenti, comparait Philippe Sollers, sa vie est une œuvre *pour* l'œuvre, parallèle à l'œuvre » [p.207]. Proust est allé jusqu'à dire que la littérature est la seule vie vécue pour de vrai.

Dans le cas de Banaru, la science a eu de même une dimension de création. Dans les scénarios et les schémas que produit l'écrivain, on découvre l'empreinte primordiale du savant - surtout dans les récits dramatiques et symboliques qui sont maquetés d'une manière sophistiquée et construits avec une rigueur scientifique. Mais la production des scénarios intellectuels est de substance poétique.

L'écrivain Victor Banaru a poussé l'aventure de l'écriture vers des genres et des langues différents qu'il a exploités successivement. On pourrait qualifier le volume comme symbolique dissimulée en récits vraisemblables, paraboles bibliques re-écrites ou folklore assimilé par la métaphysique. « Le défunt a dû vivre dans un monde de symboles », allons-nous répéter après l'employé de la Maison des pompes funèbres de la nouvelle *Le cercueil*.

Par ce livre, on re-découvre différentes identités de Banaru. Comme tout intellectuel bessarabien, Victor Banaru a **plusieurs patries** :

- la République de Moldova avec son indépendance relative,
- la Roumanie - Eden originaire duquel il est expatrié. La relation matricielle que l'intellectuel entretient avec la Roumanie s'érige en paradigme de société organique.

Privé de vraie histoire, l'esprit roumain à âme bessarabienne se prend la liberté de commenter notre histoire d'une manière critique.

- et, pour un francophone et francophile, la France est la patrie spirituelle, pays des valeurs culturelles auxquelles on a adhéré. L'écriture en français est devenue pour Victor Banaru l'expression d'une forme d'exil intérieur.

Les écrits littéraires de Victor Banaru se laissent lire comme réactions symboliques face à l'espace culturel amniotique roumain, ainsi que face à celui français adopté ultérieurement par l'auteur. L'univers roumain dans lequel se déploie l'existence profane de l'Homme se complète avec l'ouverture vers l'espace universel dans lequel se transpose l'Ecrivain.

La catégorie de l'espace peut être considérée comme définitoire pour l'univers et le discours produits par l'auteur. La macro-configuration tutélaire de l'espace visé s'étend depuis celui bessarabien jusqu'au modèle humain et sociétal global, à problématique universelle. Dans son œuvre cohabitent, d'une manière ineffable, la liberté, la spontanéité et le naturel propres au style populaire à côté des subtilités de la dramaturgie du XX-ième siècle. L'assertion de Dürrenmatt conformément à laquelle dans la dramaturgie moderne le lieu du tragique a été repris par le grotesque apporte au premier plan des scènes dans lesquelles l'auteur évoque un « monde à l'envers » avant Alfred Jarry, telle la scène de « la joie de l'effet qu'allait produire sur les siens ce cercueil » [*Le cercueil*].

Marquée par le trajet terrestre, l'écriture de Victor Banaru comporte des interrogations suprêmes sur le **Bien et le Mal, la Vie et la Mort, L'Ephémère et l'Eternel, l'Amour et la Haine, l'Amitié et la Trahison, les arrangements et les querelles.**

Complexes et profonds, les récits constituent un recueil unitaire comme vision globale du dramatique.

Comme chez Borges, on peut parler de la pulsion du sens vers la mort, de la signification de la vie qui est la mort, la vie étant un détour vers la mort. Tout le volume se place à la limite entre le présent réel, terrain des insatisfactions essentielles, et l'état de prédiction/prévision/attente de la mort : « Pierdusem spiritul de aventură și dorul de ducă. (...) Nu mai puteam și nu mai vroiam să trăiesc. » [*Duhuri rele, duhuri bune*] La mort apparaît comme le seul refuge pour celui qui s'aventure à chercher « la vérité pure ». Tous les récits oscillent d'une façon implacable entre le drame de la vie et la station terminus. Plusieurs nouvelles s'axent sur l'acte fondamental, pour utiliser le terme de Camus, du divorce, de la rupture entre l'homme et sa vie.

L'atmosphère de la majorité des récits et nouvelles est hamletienne, en désordre et discordance, « marea aceasta de nesinceritate și de intrigă » [*Duhuri rele, duhuri bune*]. L'auteur touche à un monde agressif, mais ses porte-paroles résistent à la Déformation.

Même l'amour n'est pas pour l'auteur une idylle sans ombres, mais une maladie sans remède. « Și iarăși dragostea ! Acest sentiment ce stă la baza vieții ce poate birui timpul și înfrânge moartea, ce te face să trăiești murind și să mori iubind, ce te ridică în ceruri, dar și te aruncă în hăuri, ce unește clipa și eclipsează zăritele, ce dă putere, dar aduce și durere, cu, să-l păstrezi cu vârsta, care schimbă perceperea și înțelegerea ? »

[*Seara și dimineața*]. Dans un mariage heureux, la soudure est définitive, confondant les joies et les malheurs.

Les nouvelles écrites en roumain circonscrivent la symptomatologie d'une époque et d'une société. Comme tous les écrivains qui sont la conscience de leur époque, Victor Banaru est assez engagé dans son rôle de *poeta vates*. Les récits de ce volume présentent un cas moldave particulier quoique son expérience puisse s'étendre sur la moitié du vieux continent soumise à l'intégration européenne. Avant de créer une nouvelle littérature, la nouvelle Europe relit celle qui existe dans une perspective de nouvel état de faits. Il existe ici, de manière subsidiaire, une tentative de polémiser sur le problème de l'identité nationale, dans la variante confectionnée dans l'imaginaire d'époque récente.

On voit dans l'option pour le coloris national (à teinte de folklore dans l'interprétation de Victor Banaru) une polémique avec les grands mythes nationaux. Ses récits sont des mythes désacralisés, qui ont perdu, en grande partie, les significations primordiales.

Les Bessarabiens appartiennent à un univers de valeurs mythico-bibliques : « nous qui avons tous des têtes de Daces, comme si on était descendus des livres d'histoire », « nous avons tous la même façon de parler cette belle et douce langue que les gens d'ici s'entêtent à nommer roumain » [*Le testament de ma femme*], l'œuvre de Victor Banaru reconstitue une mentalité en évolution ou plutôt en involution.

La caractéristique de l'esprit banarien est l'interrogation, le doute. Son œuvre a une signification morale, implicite ou explicite : tuer les mensonges réconfortants et **n'avoir pas peur de la vérité**. Ses vérités se retrouvent dans le texte sous forme d'**aphorismes** : « Omul se purifică prin durere. Prin chinuri omul este om. (...) Trădează cei ce nu au re-mușcări. Trădează cei ce s-au pierdut în ei-înșiși » [*Duhuri rele, duhuri bune*] ; « Părinții, dacă părinți sunt, nu pleacă definitiv niciodată pentru acei copii, care copii sunt » [*Frica de oglinzi*] ; « tinerețea nu e vârstă, ci intensitatea trăirilor » [*Seara și dimineața*]. En posture de commentateur sage Victor Banaru arrive à savoir le sens des temps qu'il décrit, mais ne peut pas se lever au-dessus. Sachant que la vérité absolue se dérobe comme la ligne d'horizon, l'écrivain recourt aux vérités contradictoires qui ne font que stimuler plus la quête. Dans ce cas les aphorismes se transforment en paradoxes : « trist cum numai un copil poate fi » ou « pumnii slăbiciunii bărbătești » [*Duhuri rele, duhuri bune*]. Si au début du récit *Adevărul curat* le narrateur est très résolu dans sa vérité : « Adică cum ? am protestat eu (...). Chiar credeți că nu sunt în stare să spun oricui adevărul curat ? (...) Pe venetici, i-am numit godaci cu chip de om, conaționaliilor le-am zis boi fără coarne, femeilor le-am spus că-s niște vaci spaniole, care cu atâta fard nici de carne nu-s bune », vers la fin il se résigne, en constatant que tout est relatif : « Totul e relativ. Totul e subiectiv. (...) Adevărul curat e cel care convine. Sincer până la capăt nu poți fi nici cu tine însuși. » La vérité absolue est une « idée régulatrice », comme la définissait Kant elle existe comme sens, affirme Al. Paleologu.

Comme tous les grands esprit lucides et visionnaires préoccupés du destin de leur nation, des prophètes israélites jusqu'aux Dimitrie Cantemir, Nietzsche et Thomas Mann, Victor Banaru est désespéré par les erreurs et les difformités commises par ses co-natio-

naux. Toutes les variétés de vide et de pseudo-valeurs sont invoquées : la fausse culture, le faux civisme, la fausse amitié, le faux humour. L'auteur construit des situations exemplaires pour ces problèmes. Dans les meilleures traditions de la littérature française, il nous tend un miroir dans lequel nous pouvons nous regarder. L'image retournée par le miroir imaginaire n'est pas très réconfortante. Les miroirs dédoublent l'image de l'adulte par celle de l'enfant, celle de l'homme par celle de la femme. La femme d'à côté représente souvent le double évolutif.

Dans ces histoires transparait la mentalité bessarabienne. Ce monde qui paraît idyllique et patriarcal est chargé à l'heure de la mondialisation de pseudomorphoses humaines. L'auteur procède à une typologie du village moldave (litote de la Bessarabie, comme Macondo chez Márquez), qui comporte des types négatifs tel l'ivrogne du village, le voleur du village et autres, dans un procès de rhinocérisation à l'époque communiste qui transforme les hommes en animaux [*Suflul deșertului*]. *Le mal des mots* essentialise le credo artistique de l'écrivain, constitue son manifeste littéraire écrit en français.

Sa prose peut être qualifiée d'image identitaire qui traduit la vision du monde bessarabienne particulière dans une époque de mondialisation et de globalisation uniformisantes.

Le topos du discours roumain sur le centre et la périphérie est redéfini par la sublimation de l'autorité de la métropole à l'étape de la transition. La Bessarabie ressemble à un pays en exil : « Basarabia înșă... tot mai lînchezeste. Un somn letargic s-a abătut peste Ea. Ceva s-a rupt. Ceva s-a stins. Ceva s-a dus. Ce ți-a mai rămas ? Cât ți-a mai rămas, Basarabie? Trezi-mă voi eu într-o zi. Deștepta-ne-vom toți într-o zi. Ridica-se-va Ea într-o zi pentru a mântui a sa lume, pentru a-și făuri un alt renume » [*Suflul deșertului*].

Des écrivains comme Victor Banaru ne sont pas le produit d'un seul espace ou milieu. Par tout ce qu'il a créé, il se place auprès des racines de son pays, mais ne s'enferme pas dans un *spiritus loci*. S'inscrivant dans une intertextualité large par ses intersections avec Goethe et Queneau ou les motifs de Dürrenmatt et de Cioran, la prose de Victor Banaru aboutit à un dialogue avec les grands esprits du monde.

Victor Banaru est parmi nos contemporains pour qui le français est devenu profession et vocation. Les œuvres en français de Victor Banaru reflètent la relation déterminante entre le destin de l'écrivain et ses options professionnelles.

On dirait que son destin tragique a été pressenti dans les quelques œuvres en français qui font partie de son recueil. Dans l'ensemble de l'œuvre de Victor Banaru, les écrits en français projettent un monde en soi, à thématique inconfondable extrêmement dramatique. Partant sur les traces de Cioran, le leitmotiv de ces œuvres s'identifie particulièrement avec la douleur, la solitude, la mort [*Le cercueil* ; *Le testament de ma femme*], avec lesquelles on cohabite d'une façon dramatique et sage. Le texte français se prête à une autonomie et une autoréférentialité qui lui garantissent une productivité sémantique, à tous les niveaux.

Victor Banaru se rendait bien compte que la langue française est le chemin vers l'universalité, où il suivait ses prédécesseurs méritants. Ainsi, le français devient fond et forme. *Le mal des mots* essentialise le credo artistique de l'écrivain, constitue son

manifeste et testament littéraire, écrit en français : « Nous venons pour partir. Les mots restent. Nous venons avec les mots et par les mots. Nous restons grâce aux mots et dans les mots ».

La culture et l'art sont inconcevables sans modèles. Victor Banaru reste un exemple de courage, de contestation, d'originalité, de liberté intérieure et d'expression. Je crois que plus on se sépare de Victor Banaru dans le temps, plus l'Éternité va nous le rendre dans sa vraie mesure. Seulement à l'abri du texte, l'écrivain bricole l'alchimie de la vie, la sauvant de la mort. C'est l'écriture qui projette la vie dans l'éternité.

Références bibliographiques

1. Paleologu, Alexandru. Bunul-simț ca paradox. București : Cartea românească, 2005.
2. Rotiroți, Giovanni. Saltul în timp. In : Ex ponto, 2006, Nr. 2 (11), P. 81-85.
3. Sollers, Philippe. Scriitorul și viața. In: Philippe Sollers. Războiul gustului. Iași : Polirom, 2002. P. 207-211.
4. Ungureanu, Traian. Tehnica neputinței la români. București : Humanitas, 2006.

La mode en tant que po(i)étique de la création

Elena PRUS

L'intérêt manifesté par les écrivains en ce qui concerne le phénomène de la mode tient de l'importance dont elle a joui durant le XIX-ième siècle, mais de même de toute la civilisation française. Le progrès technique de la deuxième moitié du siècle permet une diffusion large de cette sphère, les grands magasins et les expositions de mannequins vivants entretiennent toujours l'intérêt. De Balzac¹ à nos jours les écrivains ont regardé la mode sous l'aspect des implications économiques, psychologiques et morales. Stéphane Mallarmé, Théophile Gautier et Charles Baudelaire ont contribué directement à l'apparition de **la poétique de la mode** au XIX-ième siècle. En 1874, Mallarmé se lance dans la publication d'une revue féminine, *La Dernière Mode : gazette du monde et de la famille*. Dans le pamphlet *De la mode*, Gautier fait de la mode le signe des normes toujours variables de la beauté. Dans cette filiation, Baudelaire a été le poète à qui appartient la formulation la plus claire de l'association entre la mode et la modernité artistique dans le cadre d'un programme esthétique. Dans sa conception, la mode doit être considérée comme une tentative d'embellissement de la nature imparfaite, elle doit être considérée comme un symptôme du goût idéal, comme un essai continu et toujours renouvelé de changer la nature [1975, p. 716]. La mode représente un champ de tensions, affirme R. Muchembeld [p. 114], qui implique plusieurs pistes de recherche, par lesquelles la mode est considérée comme un signe des temps, un code social et culturel, une marque individuelle, un signe d'art, un langage sentimental [v. Barthes, Bondi, Haidberg, Favrichon]. Les vêtements évoluent dans le temps (phénomène de la mode), ils se modifient dans l'espace et s'imprègnent de sensations personnelles.

Ils gardent une signification qui ne change pas par le rapport aux autres (**paraître**), par le rapport à l'autre (**le désir**), par le rapport à soi (**identité**) [v. Favrichon, p.8].

C'est à la cour de François Ier que la mode change rapidement, d'une manière particulière en matière de vêtements. Plus que jadis, la mode française de l'époque moderne est sous l'influence des révolutions, des règnes, des mouvements artistiques et littéraires. **Le XIX-ième siècle, pétulant par la curiosité et la chasse au renouveau, est particulièrement préoccupé du phénomène de la mode, dont l'essence est le changement permanent**². Ce siècle, plus qu'aucun autre, a fait du vêtement un symbole et un drapeau [Fortassier, pp. 43, 106]. L'art de s'habiller est un élément définitoire du train de vie français. À part les connotations sociales et économiques, en France, plus qu'en d'autres pays, l'élégance comporte des valeurs esthétiques et éthiques. Pour la réalisation de leur idéal de féminité inscrit dans la symbolique nationale, les femmes doivent sacrifier au temple de l'élégance du temps, de l'argent et une grande énergie.

Plus qu'aucune autre, la mode parisienne est une variation formelle ayant le but d'affirmer **la suprématie du raffinement, de la créativité et de l'innovation**. « Avec des expressions concrètes multiples, la mode représente une liaison merveilleuse entre les Français, un sorte de langage commun » [Muchembled, p. 112], devenant un liant de **l'identité française**. La préoccupation de la femme parisienne pour la mode est l'indice

d'une sensibilité particulière féminine, parisienne, mondaine et moderne. Mercier accentue l'importance de la **Parisienne** en tant que prototype de la mode universelle³.

La représentation, surtout celle **visuelle**, devient un instrument efficace dans le débat sur le rôle de la femme dans la société et sert de référence pour imposer l'image de la femme à la mode. La publicité, les publications féminines, les images à la mode font des femmes des mannequins expressifs.

La stratégie masculine dans ce problème consiste dans l'encouragement de la préoccupation féminine de coqueter et de séduire, pour la distraire de préoccupations sociales plus importantes. C'est pourquoi tout au long du XIX-ième siècle les hommes se sont préoccupés de près de cultiver l'idéal féminin, qui leur convenait.

L'exclusion des femmes de la vie active a mené à leur préoccupation pour des choses superficielles. E Roy - Reverzy considère même [1998, p.107] que la femme est préoccupée seulement par des détails sordides de la vie quotidienne ou de la décoration du corps pour masquer son vide existentiel. Cette vision masculine envers la mode et la femme apparaît dans *Conseil à une Parisienne* de Musset :

Je voudrais n'avoir de souci au monde
Que ma taille ronde
Mes chiffons chéris
Et de pied en cap être la poupée
Mieux équipée
De Rome à Paris.

Les vêtements résument la position sociale, marquent l'appartenance à un groupe et permettent à ses membres de se reconnaître. La mode permet la différenciation de l'élite du peuple, ainsi que de tracer des frontières invisibles séparant les raffinés des moins raffinés. Pour les femmes mondaines, la mode est une préoccupation permanente et palpitante (parfois unique). Le phénomène de la mode s'accélère au Siècle des Lumières et « s'impose surtout à Paris, où les aristocrates sont obligés de briller et d'inventer en permanence de nouveaux signes distinctifs, pour maintenir la distance envers ceux qui les imitent.

L'intensité de cette compétition destinée à réaffirmer constamment les différences sociales devant les concurrents, produit un art de consommation spécifique [Muchembeld, p.213].

Parallèlement à l'évolution des personnages, les toilettes relèvent et marquent les étapes du parcours social. Les différences vestimentaires entre des quartiers expriment, dans tous les temps, moins des particularités locales que **des contrastes sociaux**. Plus que le portrait d'une classe, elles expriment sa volonté d'affirmation. La mode impose une juxtaposition esthétique de classe. La splendeur des vêtements compose un langage de supériorité.

La femme offre un **spectacle défini par les vêtements et le cadre**. L'importance de l'image fait que les apparences sont l'enjeu le plus grand des femmes. Les femmes de la classe supérieure, les aristocrates et les bourgeoises, sont destinées à la scène du monde, substitut de la Cour, se guidant sur l'étiquette imposée par la mode. La Parisienne se place en avant-scène, parce qu'elle crée le modèle, mais elle ne le suit pas.

La Parisienne réalise un code de communication spécifique, crée une image destinée en grande partie à l'autre, à l'extérieur. **Les images** sont une voie plus directe de

transmission du message que les mots. La civilisation du XIX-ième siècle est surtout une société de l'image. [v. Hamon, *Imageries. Littérature et image au XIX-ième siècle*, 2001]

La **représentation a un caractère polyphonique, étant une densité de signes**, qui, en parallèle avec le texte, se base sur de nombreux systèmes extra-verbaux. La Parisienne exploite les diverses ressources de l'expressivité : celle du verbal se double efficacement de celle du paraverbal. Comme dans le théâtre d'Artaud, le mot a le dernier rôle, le premier rôle est réservé aux gestes, à la plasticité, aux sons, à la présence physique des acteurs.

Pour la Parisienne, tout prend **la forme d'un jeu** : l'apparition spectaculaire en scène par impact immédiat, les gestes et les mots ultérieurs - comme choc audiovisuel qui essaie de deviner l'énigme. Le choc visuel est le plus puissant.

La Parisienne crée des mises en scène dans lesquelles une nouvelle idée du théâtre est visible, même conceptualisée et soutenue par **l'image de la relation de l'acteur avec l'espace**, promue par les réformateurs de la scène moderne : Stanislavski, Meyerhold, Vahtangov, Tairov. Certaines divergences artistiques de ces grands metteurs en scène tenaient en grande partie de l'image scénique de l'acteur.

Au fond, le système de Stanislavski est une tentative, d'après *Le Paradoxe du Comédien* de Diderot, d'édifier une **mythologie de l'image** scénique par la présence et l'interprétation de l'acteur. En comparaison avec les réformateurs européens Adolphe Appia et Gordon Craig, les metteurs en scène russes donnent un nouveau sens à l'idée de *culture de l'acte théâtral*, en mettant à la base des *voies de la créativité* le domaine du théâtre.

Si Meyerhold et Tairov sont accaparés par l'idée de *l'organisation de l'espace scénique*, dans lequel l'acteur a le rôle de le symboliser, Stanislavski pose en tant que problème central l'expressivité de l'acteur. La dominante visuelle devient un principe générateur de constitution de l'image scénique et, par celui-ci, du développement des voies de l'imaginaire dans l'œuvre d'art.

L'habit joue un rôle essentiel dans la recréation du portrait de la Parisienne, son apparence coïncide avec l'essence du personnage ou la voile. Les descriptions de toilette sont suffisantes pour instruire le lecteur sur la condition sociale du personnage, l'époque et son âge. Rien ne différencie d'une manière plus visible et plus persistante les classes et les sexes⁴ que la toilette, celle du XIX-ième siècle les différencie d'une manière spectaculaire. L'habit n'a jamais été plus utilisé que dans la période étudiée, pour illustrer la conformité ou la subversion [v. Higonnet, 2002, p.344]. Les philosophes et les moralistes ont vu dans la mode la distinction que celle-ci affiche entre **être** et **paraître**. « Elle produit, observe R. Muchembled, *la façon de se porter*, c'est-à-dire un code des apparences qui est imposé à celui qui l'utilise. Mais ce règlement devient dorénavant l'objet d'une sourde rivalité, d'une lutte sans bruit. » [p.113, n. s.].

Faisant référence à la mode, les hommes la lancent, s'y soumettent où s'y opposent. La femme parisienne fait partie de la première catégorie. Les Parisiennes sont les femmes qui se trouvent en première ligne de la mode, plus que cela, les Parisiennes créent la mode. La Parisienne utilise un nombre record de toilettes, faisant une distinction nette entre celles des sphères publique, privée et intime. Dans les scènes d'intérieur, la Parisienne n'apparaîtra pas en toilette de promenade, les confusions peuvent être seulement désirées, parce qu'elles produisent un effet spécial. Dans les différents lieux

qu'elle fréquente, la femme parisienne aura différentes toilettes, ainsi qu'un aspect différent.

La dynamique de l'imitation⁵ est étroitement liée à la mode. La Parisienne abandonne immédiatement tout ce qu'elle voit repris par les autres. Si la mode des aristocrates est imitée par les autres classes, alors ces classes peuvent à leur tour devenir un objet d'imitation (par exemple, les costumes des héroïnes de théâtre ou les costumes de carnaval), à condition qu'elles mettent en évidence certains atouts de la silhouette, qui n'ont pas été mises en évidence jusque là. Les femmes rivalisent entre elles quant à la mode et au style, aussi quant à la beauté et à l'amant. La mode est, d'après sa genèse, **un phénomène citadin**. Jusqu'à la moitié du XIX-ième siècle, la province a été résistante, en grande partie, concernant l'évolution des toilettes. Mais, dans la deuxième moitié du siècle, la mode a contaminé même les couches les plus conservatrices, comme celles religieuses. Ici, l'habit est le symbole mystique, chacune des pièces exprime l'esprit du repentir⁶.

Dans une époque, où peu de femmes savent écrire, l'habit est **un mode d'instruction important : il représente le destin individuel et social de la femme, la formation de sa personnalité**. À première vue, rien ne différencie si fort les deux sexes et la femme parisienne d'une autre que la mode. « Bientôt je m'aperçus que je rencontrais tous les jours une adorable petite femme, une de ces *étonnantes et gracieuses créatures qui portent la marque de Paris*. Jolie? Oui et non. Bien faite ? Non, mieux que ça. » [Maupassant, *Rouerie*, dans *La parure*, p. 302].

Pour les Parisiennes, la mode est le signe de l'art. Les Parisiennes sont parfois vues comme des objets d'exposition ou des pièces de collection⁷. La toilette, la robe et la coiffure sont pour les femmes parisiennes de vrais chefs-d'œuvre, copiés d'après les modèles des musées⁸ : « Sa fille, Suzanne, tout en rose, *semblait un Watteau frais verni* ce joli bibelot de fillette » [Maupassant, *Bel-Ami*, p.200]. La toilette simple est parfaite, fait accentué par la comparaison avec un tableau : « elle semblait dessinée, moulée des pieds à la tête dans une robe sombre toute simple » [*ibidem*, p.27].

La mode met en scène un spectacle de l'harmonie féminine. L'art de la mode devient art de l'apparence. Ce spectacle - naissance de ce qui est quelque chose de nouveau parmi les lieux ordinaires, fait **le vrai spectacle dialectique de la mode** [v. Benjamin, 1989, p.90], l'habit est porté à la fin du siècle comme **costume de théâtre** [v. Doffin-Orsini, p.363]. L'habit de la Parisienne devient spectacle. La Parisienne éclipse ses rivales par la splendeur du costume⁹.

Le costume de la Parisienne, fruit d'un choix raffiné, a une signification profonde. Particulièrement complexe et sophistiqué, il est une œuvre d'art. « Quel homme, soit-il dans la rue, soit-il au théâtre ou à une promenade, n'a pas été enchanté, de la manière la plus désintéressée, d'une toilette savamment faite et qui n'a pas gardé en soi une image de la beauté inséparable à laquelle la femme appartient, en faisant ainsi des deux femmes, **la femme et sa robe, un tout indivisible ?** » [Baudelaire, 1971, p.212, n. s.]. L'amour, constatent les frères Goncourt, est parfois « un rêve à propos d'une robe ». La robe est la carte de visite d'une femme.

La mode de la Parisienne est une poétique de la sensualité. Les fonctions de la stimulation érotique de la mode sont mieux accomplies si les femmes se présentent

chaque fois d'une nouvelle manière. Le changement de toilette donne la possibilité de voir différemment et de ressusciter l'intérêt envers la personne déjà connue¹⁰.

La Parisienne, qui a à sa disposition les dernières inventions de la mode, essaie de les appliquer dans ses projets. Le choix et l'élaboration de la toilette modèle l'image d'un être sensuel, raffiné, coquet et frivole : « comme elles sont tentantes avec leurs toilettes claires, leurs toilettes légères qui montrent la peau » [Maupassant, *L'Inconnue*, dans *La parure*, p.685]. Le costume sculpte, autant que le code esthétique de l'époque le permet, la corpulence sensible de la Parisienne. La nature du tissu (satin, soie, ruban, velours) dénote la sensualité du touché. Corsetée, décorée de gants et de chapeau, la Parisienne trouble les âmes et les cœurs des hommes. « Quand elle traversa les salons, dans sa grande robe de faille rose à longue traîne Louis XIV, encadrée de hautes dentelles blanches, *il y eut un murmure, les hommes se bousculèrent pour la voir* » [Zola, *La Curée*, p.242]. Élégante et coquette, la Parisienne devient dangereuse. Mme de Marelle a, en plus du raffinement et de l'élégance, la qualité de provoquer : « Elle portait une robe marron foncé, qui moulait sa taille, ses hanches, sa gorge, ses bras d'une façon provocante et coquette » [*ibidem*, p.69]. Par les artifices des toilettes (l'effleurement soyeux des matériaux, la mollesse chaude des fourrures, etc.), la Parisienne cherche à compenser l'âpreté de son univers sentimental.

La Parisienne ne porte pas les vêtements pour se couvrir, mais pour se découvrir d'une manière avantageuse : Rougon remarque que la toilette de Mme Bouchard est sommaire à bon escient, pour mettre en valeur ce qui disparaît sous les jupes larges et reste d'habitude inaperçu : « *Elle était habillée sans l'être*. Sur ses bras, sur sa gorge, l'étoffe souple vivait ; tandis que, dans la mollesse de la jupe, de larges plis marquaient la rondeur de ses jambes. *Il y avait là une nudité très savante, une séduction calculée* jusque dans la taille placée un peu haut, dégageant les hanches » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p. 270].

La toilette est un des moyens principaux de séduction, quand elle fait que le corps transparait. Quand elle « affiche » le corps, c'est un appel au désir qui peut devenir un obstacle, quand la toilette le dissimule et le ferme. La robe n'a pas de valeur esthétique en soi, si elle n'exprime la tension du corps. « Et puis elles trottaient d'une façon incomparable ; et *le seul frémissement de leur tournure nous fait courir des désirs dans les moelles...* » [Maupassant, *Rouerie*, dans *La Parure*, p.302]. La toilette peut être un instrument de conquête, estime S. de Beauvoir [II, p.283], son art consiste à créer des mirages, à offrir aux regards un objet imaginaire.

Pour la Parisienne, la spécialisation en articles de mode est devenu un problème de tactique. W. Benjamin parle dans ce sens de « **l'embellissement stratégique** » [Benjamin, p.154]. La garde-robe de Renée, très variée et immense, occupe une chambre entière : « Une pièce voisine, la garde-robe, grande chambre tendue de vieille perse, était simplement entourée de hautes armoires en bois de rose, où se trouvait pendue *l'armée des robes* » [Zola, *La Curée*, p.247]. Elles sont comparées à une armée, en suggérant l'idée que les vêtements sont une arme de séduction.

Entre 1880 et 1890 la mode a beaucoup changé, abandonnant la machinerie compliquée et sophistiquée pour une silhouette plus naturelle, qui n'est plus sculptée par l'habit, mais l'habit est ajusté au corps. Plus l'habit se démocratise, plus l'élégance se singularise.

De plus en plus influents, les artistes de la mode apparaissent dans la littérature chez Balzac, Zola et Proust. Le fameux modéliste d'époque Worms¹¹ est rencontré dans plusieurs romans. « Cependant, Mlle Aurélie venait d'entrer. Tout de suite, elle s'extasia sur la robe de Juliette, une robe de velours frappé bleu marine, garnie de faille. Alors les dames qui se trouvaient là parurent seulement apercevoir la robe. Oh ! délicieuse, vraiment délicieuse ! *Elle sortait de chez Worms* » [Zola, *Une page d'amour*, p.235-236]. Jamais les femmes françaises n'ont eu un plus grand culte des vêtements. « Les conciliabules se tenaient dans le salon bouton d'or. On y passa des après-midi entiers à arrêter la forme d'une jupe. Worms fut convoqué plusieurs fois » [Zola, *La Curée*, p.340]. Les références à la haute couture sont nombreuses. Saccard observe la baronne Sandorf : « avec son air de bacchante *habillée par les grands couturiers du règne* » [Zola, *L'Argent*, p.29].

Les femmes les plus extravagantes aspirent à se singulariser par leur toilette. Clorinde, qui rivalise avec les hommes dans ses ambitions politiques, a des détails masculins¹² dans sa toilette. La femme citadine reste élégante en toutes circonstances, même habillée en deuil : « Hélène venait, pour la première fois, de quitter le deuil. Elle portait une robe grise, garnie de nœuds mauves » [Zola, *Une page d'amour*, p.78].

L'habit est un code complexe : la forme, la couleur¹³, les dimensions, les ornements de la coiffure, le chapeau ou la robe sont des signes de la mode. Les accessoires de la séduction de la Parisienne constituent des chapitres qui ne sont pas négligés dans les descriptions de l'époque et celles des romans : « Nous ne craignons pas d'exagérer en disant que *toutes les femmes avaient des diamants, excepté deux ou trois, peut-être, qui semblaient n'en avoir pas mis pour se faire remarquer* » [Girardin, t.II, 1986, p.224].

La Parisienne se distingue par un code vestimentaire, dans lequel aucun élément n'est négligé. Dans le cas de la Parisienne on constate un **fétichisme des pièces de toilette**. Chaque détail, étant significatif, trouve sa fonction dans un certain effet. Chez la Parisienne, tout est dans le détail, dans les accessoires, d'où la perfection du détail.

Baudelaire écrivait : « la femme est naturelle, c'est-à-dire abominable ». Mais les bijoux, les parfums, la toilette la métamorphosent à l'infini. Les bijoux répondent à une triple fonction liée plus ou moins à la catégorie sociale : ils permettent d'identifier les cocottes (leur caractère exagéré suppose un certain mauvais goût), pour les aristocrates, les bijoux semblent être des articles superflus à côté de leur charme naturel, et les jeunes filles les utilisent dans un but pratique. Le spectacle des bijoux fait remarquer la condition sociale ou sentimentale. Le manque et le coût des bijoux provoquent des drames existentiels (*La parure* de Maupassant). Les bijoux véritables et faux font la distinction entre les Parisiennes aristocrates et les Parisiennes parvenues. D'où les confusions, parfois dramatiques, c'est le cas de la nouvelle de Maupassant *La Parure*. Les accessoires n'ont pas seulement une valeur sensuelle, mais aussi une valeur sentimentale, idéale : tel est un souvenir, l'autre un symbole.

Chacune des Parisiennes se personnalise par les détails : « C'était Mme Correur, avec un chapeau garni d'une botte de roses » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p.74]. Certains objets de la toilette, suggestifs dans la réception esthétique française - c'est le cas du chapeau, ou des gants - peuvent définir *le moi* de la Parisienne plus que son visage ou son corps¹⁴. Les éléments miniaturisés importants se concentrent de préférence autour de la tête et des pieds. E. P. Kuciborskaia mentionne [1973, p. 80] que

le détail a le plus souvent une fonction d'interprétation, par la découverte du sens profond. R. Muchembled qualifie ce phénomène comme un processus d'inflation ou de miniaturisation des objets qui signalent discrètement la caractéristique essentielle de leur possesseur. **Le détail en question constitue une sorte d'extension du « je »** [pp.250, 251 ; Sennet, p.32, 111, n. s.].

Les détails bien choisis de la toilette de la Parisienne n'échappent à aucun cadre administratif, ni à celui privé : « Le galopin était à quatre pattes sous le bureau, en train de lire les titres des dossiers, ce qui lui permettait de jeter des coup d'œil luisants sur *les petites bottines de Mme Bouchard* » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p.67].

La Parisienne se différencie par les éléments de la toilette qui la compose et par la manière inimitable de les assembler. La mode française est d'une élégance raffinée, qui résulte de l'ensemble de tissus et de nuances, de l'ingéniosité des garnitures qui démontrent l'évolution du goût. Voilà le dialogue entre madame de Gulleroy et Olivier Bertin : « Il la regardait. - Bigre ! comme vous êtes belle. *Quel chic !* - Oui, j'ai une robe neuve. La trouvez- vous jolie ? - Charmante, *d'une grande harmonie*. Ah ! On peut dire qu'aujourd'hui on a le sentiment des nuances » [Maupassant, *Fort comme la mort*, p.35].

Une Parisienne peut se contenter d'un seul détail d'effet qui attire l'attention : « *Seule une rose rouge*, piquée dans ses cheveux noirs, attirait l'œil violemment, semblait marquer sa physionomie, accentuer son caractère spécial, lui donner la note vive et brusque qu'il fallait » [Maupassant, *Bel-Ami*, p.27].

Le maquillage modèle et accentue les traits, c'est pourquoi il compte beaucoup. Provocateur, incitant ou presque naturel, il a un impact presque immédiat sur le spectateur. L'esthétique moderniste propulse le maquillage ostentateur et provocateur, recommandé par Baudelaire, de façon que les dames de salon s'approchent de l'aspect des filles de la rue. Dans l'essai *Éloge du maquillage*, Baudelaire fait une description détaillée des artifices modernes.

Madame Girardin, Parisienne aussi, fait une distinction subtile entre les Parisiennes qui ont **différentes manières pour attirer l'attention, une école « du cri »** (une école ostentatoire et choquante qui saute aux yeux) et une **école mystérieuse** (plus raffinée, qui séduit les regards pour intriguer et attirer)¹⁵. D'habitude, de la première catégorie font partie les aristocrates, c'est le cas de Claire Fromont, de la deuxième catégorie les bourgeois du type Sidonie Risler, toutes les deux personnages du roman d'Alphonse Daudet *Fromont jeune et Risler aîné*. Dans cette période, la deuxième tendance tend à se généraliser¹⁶.

Le phénomène de la mode s'étend sur plusieurs domaines, ayant le même esprit de nouveauté et de compétitivité¹⁷. L'hypnose esthétique du costume explique la préoccupation et parfois les sacrifices des Parisiennes. Les éléments vestimentaires mènent à la recherche de soi au milieu d'une foule hétérogène.

La femme parisienne est la grande affaire de l'économie française, et elle symbolise l'art de la consommation. Emma Bovary est l'une des premières victimes de cette société, imitant la mode parisienne, elle tombe dans la névrose de la consommation. Renée sera une autre victime de ses goûts prétentieux et se ruinera en payant des dépenses¹⁸ : « Ensuite éclataient *les gros règlements*, au milieu de ce gâchis de l'argent de poche : vingt mille francs chez le modiste, trente mille chez la lingère, douze mille chez le bottier ; son

écurie lui en mangeait cinquante mille ; en six mois, elle eut chez son couturier une note de cent vingt mille francs » [Zola, *La Curée*, p.408].

Dans *Au Bonheur des Dames* est décrit une énorme entreprise au service des femmes. Le commerce des nouveautés met en évidence une nouvelle figure - celle de la **femme-entrepreneuse de succès** (Caroline Hédouin et Denise Baudu) et celle de la **femme-consommatrice**, reine de l'industrie de la consommation, esclave de la mode, capable de tout pour satisfaire sa passion fébrile pour les achats (Renée Saccard, Anne de Guilleroy). Le progrès de l'élégance féminine est lié au développement des grands magasins et des galeries commerciales.

Le mythe de la mode parisienne c'est ce qui reste aujourd'hui du mythe de Paris et de celui de la Parisienne. Il est conservé avec dévotion. Mme Girardin recourt, pour évoquer le mouvement dynamique de la mode parisienne, au mythe du juif errant, qui reste toujours actuel : « Pour vivre, il faut que l'homme à la mode marche, marche sans cesse : s'arrêter, pour lui serait périr ; c'est le Juif errant de la frivolité » [Girardin, t.II, 1986, p.572].

La Parisienne fait partie des fictions qui deviennent plus significatives que la réalité, parce qu'elles réussissent à donner naissance à la poésie des rêves et des espoirs. Dans le cas de la Parisienne devient évidente la thèse selon laquelle **la mode est une création poétique du créateur, et une poétique de la personne qui la porte**, toutes les deux représentent les différentes étapes de la mise en œuvre de la représentation. [v. Mavrodin]

Dans un siècle de mouvement, la Parisienne apparaît comme une des protagonistes du spectacle de Paris. Dans la structure actancielle de la comédie urbaine, elle accomplit un rôle exceptionnel. La femme parisienne est intéressée par la constitution de certains mécanismes, stratégies, stratagèmes et tactiques spécifiques. Les rôles et les manifestations de la Parisienne se superposent l'un sur l'autre, son entité devenant de plus en plus condensée et essentialisée. La Parisienne se caractérise par la totalité de rôles, règles et normes culturelles et sociales.

La Parisienne se trouve au centre de la narration et de l'action, la dramatisant, elle est celle qui façonne les situations et les perspectives. « La dramatisation » du roman se manifeste dans des scènes pathétiques et violentes, dont l'instigateur ou le promoteur est parfois la Parisienne. Elle est la femme qui relativise la délimitation des sphères, des occupations et des endroits.

Par son originalité et sa singularité, la Parisienne est le personnage qui réussit le **dévoilement du silence traditionnel féminin** et impose un style singulier.

Notes

¹ La signification de la mode au sein de la société moderne a été développée par Balzac dans une série d'essais provocants : *Des mots à la mode, Psychologie de la toilette, Traité de la vie élégante*. **Balzac est le premier grand phémoménologue de la mode**. « Dans la *Comédie humaine* la mode, cette fine fleur de la vie mondaine, est une institution sociale remarquable, reflet des mœurs et des valeurs fondamentales d'un monde dominé par l'argent » [Haidberg, p. 143].

² Pour Fernand Braudel, la mode est un nouveau langage, destiné à disqualifier l'ancien langage, une modalité de chaque génération de renier la précédente et de se distinguer d'elle [*Les Structures du quotidien*, II vol., p.73].

Au début du XIX-ième siècle tout ce qui est à la mode porte l’empreinte de Londres : l’élégance, les soirées, le dandysme, le confort, les traits, les chevaux de race et de chasse. Mais, l’anglomanie est graduellement remplacée par la mode française. Si la mode anglaise touchait les hommes, alors la mode féminine était de s’habiller à Paris.

³ « C’est de Paris que les profondes inventrices en ce genre donnent des lois à l’univers. *La fameuse poupée, le mannequin précieux*, affublé des modes les plus nouvelles, enfin le *prototype inspirateur* passe de Paris à Londres tous les mois, et va de là répandre ses grâces dans toute l’Europe. Il va au nord et au midi : il pénètre à Constantinople et à Pétersbourg et le pli qu’a donné une main française se répète chez toutes les nations, humbles observatrices du goût de la rue Saint-Honoré » [1990, p.97]

⁴ Selon J. Huizinga, la tenue féminine, ayant en vue la limitation la plus stricte, créée par le cadre de vie et par les mœurs, a admis des variations moins insignifiantes que la tenue masculine. C’est vers la fin du XVIII-ième siècle que le costume féminin commence à « jouer » [p. 287].

⁵ Les dames de Niort imitent la mode parisienne : « les dames, dont on voyait les épaules nues passer dans l’entrebâillement des rideaux, balançaient leurs chignons, frisés à la mode de Paris » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p.136].

Parfois, de la mode à la caricature, il n’y a qu’un seul pas « Puis il s’élança vers le sénateur Rissolin qui traînait sa femme étourdie et ornée comme une boutique foraine » [Maupassant, *Bel-Ami*, p.261].

⁶ Les nombreuses congrégations nouvelles qui apparaissent font preuve d’une riche inventivité vestimentaire dans le choix du voile, du col, des rubans, des manchettes et des manches, des couleurs et des tissus.

⁷ Mais ces sujets artistiques ne sont pas intéressants une fois qu’elles suivent d’une manière fidèle et non-créative la mode, se transformant d’un sujet singulier en un objet de reproduction en série (même limitée), ce qui efface la frontière entre l’art et l’utilitaire.

⁸ « Ce fut alors qu’elle risqua cette fameuse robe de satin, de couleur buisson, sur laquelle était brodée toute une chasse au cerf, avec des attributs, des poires à poudre, des cors de chasse, des couteaux à larges lames. Ce fut alors aussi qu’elle mit à la mode les coiffures antiques que Maxime dut aller dessiner pour elle au musée *Campana*, récemment ouvert » [Zola, *La Curée*, p.273]. « Mme de Marelle entra en courant, vêtue d’un peignoir japonais en soie rose où étaient brodés des paysages d’or, des fleurs bleues et des oiseaux blancs » [Maupassant, *Bel-Ami*, p.261].

⁹ Les toilettes de gala appartiennent au rang des toilettes royales. L’allure de la Parisienne dans la société a les attributs fastueux d’une reine : « Mme de Combelot s’éloigna, traînant une queue de satin, pareille à un coin de parterre, au milieu des hommes muets, qui reculaient discrètement de deux ou trois pas, devant le flot débordant de ses volants de dentelle » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p. 187]. « Mme Deberle s’avança vivement ; et la traîne de sa robe de soie noire, *très chargée de garnitures, était si longue*, qu’elle l’écartait d’un coup de talon » [Zola, *Une page d’amour*, p.46]. Toilette de Nana : « *Sa jupe*, dont les tirettes avaient dû casser, *essayait les marches* » [Zola, *Nana*, p.56]. « Il y avait Gaga, majestueuse dans une robe de velours bleu qui la sanglait » [*ibidem*, 98]. Quand Hélène, timide et provinciale, raffine son goût à Paris : « Vêtue d’une robe de grenadine noire, elle n’avait jamais eu une beauté plus royale. Et il frissonna dans la fraîcheur qu’elle apportait du dehors, et qui semblait s’exhaler de ses épaules et de ses bras, nus sous l’étoffe transparente » [Zola, *Une page d’amour*, p.137].

¹⁰ Balzac écrivait : « vêtue d’un peignoir ou parée pour le bal, une femme est bien autre : vous diriez deux femme » [*Physiologie de la toilette*].

¹¹ En réalité, Worth est l’inventeur des défilés, des mannequins, des tissus brillants et des ornements gracieux qui personnalisent la toilette. Ses créations féériques et les factures importantes qui les accompagnent sont célèbres par leur arrogance. Les Parisiennes les plus renommées font la queue dans son antichambre. Plus que tout poète ou peintre, Charles Worth, styliste renommé de la deuxième moitié du XIX-ième siècle, réussit à créer le nimbe de la mode et à la promouvoir au rang d’art des temps modernes. Worth invente ce qui est aujourd’hui la *haute couture*.

- ¹² « Elle portait très crânement, sur ses cheveux roulés, *son chapeau d'homme*, autour duquel une gaze mettait un nuage bleuâtre, tout poudré de la poussière d'or du soleil » [Zola, *Son Excellence Eugène Rougon*, p. 135]. « D'ailleurs, les deux premières fois, elle était aussi en amazone, costume qui lui donnait une liberté de garçon, et dont la longue jupe devait lui sembler une protection suffisante » [*ibidem*, p. 135 - 136].
- ¹³ **Les couleurs** en vogue (surtout le mauve) sont celles des toiles impressionnistes qui donnent aux femmes un air rêveur et mélancolique. Les couleurs des habits ont un pouvoir structurant, soit que chaque personnage soit orchestré au cours de toutes les apparitions d'une couleur, dont les nuances **profilent l'ascension/la dégradation sociale ou l'évolution psychologique**, soit que la même couleur accompagne différents personnages aux **moments principaux de leur existence**. Pour délimiter les nuances, les couleurs sont baptisées de termes évocateurs : *bleu de ciel, marron doré, rose chair, rose thé, réséda, cachou*. L'impressionnisme lance la mode des nuances : « la mode, cette fée absurde et charmante, avait donné la nuance, l'ornement et le modèle » [Daudet, *Fromont jeune et Risler aîné*, p.62]. Les toilettes de la comtesse Anne de Gulleroy, la bien-aimée du peintre Olivier Bertin, sont comparées à l'effet des toiles des impressionnistes, dont les sujets suggèrent des impressions différentes en fonction de l'heure du jour : « Elle connaissait si bien l'action des toilettes enfiévrantes du soir et des molles toilettes sensuelles du matin, du déshabillé troublant gardé pour déjeuner avec les amis intimes et qui laisse à la femme, jusqu'au milieu du jour, une sorte de saveur de son lever, l'impression matérielle et chaude du lit quitté et de la chambre parfumée ! » [Maupassant, *Fort comme la mort*, p. 248]. Olivier Bertin, auteur de travaux avec des sujets classiques, par exemple *Cléopâtre, Jocaste*, peint les nuances impressionnistes de la mode.
- ¹⁴ Le spectateur peut être attiré par l'architecture savante de la coiffure plus que par les traits du visage. **Le chapeau** est d'un effet esthétique remarquable et sert pour ennoblir et encadrer le visage : « Il signifie, le plus littéralement possible, un encadrement du visage, comme un tableau dans un cadre » [Huizinga, p.275]. « Les conditions sociales ne sont jamais trahies par les gants. (...) Le gant est une tradition essentiellement aristocratique » [*La Parisienne*, No. 3, 1869]. Dans le salon de Renée, les chapeaux passent inaperçus : « M. De Maureil, dans le trouble où l'avaient laissé ses espérances électorales, trouva des mots profonds sur la nouvelle forme de chapeaux. » [Zola, *La Curée*, p.47]. Chacune des Parisiennes accentue certaines choses : « La jeune femme disait d'ordinaire que tout le visage est dans la *chevelure* » [Zola, *La Curée*, p.140].
- ¹⁵ « Dans la république des modes, - on ne dit plus l'empire de la Mode, - deux écoles luttent en ce moment ; on pourrait les désigner ainsi : *l'école tapageuse* et *l'école mystérieuse*. Attirer les regards, les éblouir, tel est le but de la première ; captiver les regards, les *intriguer*, si l'on ose s'exprimer ainsi, telle est l'intention de la seconde. (...) Les unes veulent produire de l'effet, franchement, imprudemment ; les autres aussi veulent produire beaucoup d'effet, mais sans paraître avoir voulu en produire. Le rôle des *tapageuses* est simple : choisir des choses extraordinaires, que personne ne porte ; le rôle des *mystérieuses* est plus compliqué : porter ce que personne ne porte, et avoir l'air d'être comme tout le monde » [Girardin, Lettre de 10.I.1847, 1986].
- ¹⁶ Mme Correur est une dame habillée d'une manière visible et spectaculaire : « Elle avait une robe de soie mauve, très voyante, avec beaucoup de dentelles et de bijoux » [*ibidem*, p.30]. Clorinde affiche un luxe ostentateur : « Elle portait une robe de soie orange brochée de *fleurs si voyantes*, que les valets de pied la regardaient » [*ibidem*, p.129].
- ¹⁷ « la mode était le seul moyen de rajeunir chaque année d'une année l'humanité (...) la mode était le moyen de donner une forme et un style à tout ce que l'année avait d'impondérable et d'insaisissable. La mode des vêtements, des appartements exprime, en effet, non seulement le plaisir de paraître et de vivre, mais innocemment capturées, les intentions les plus secrètes d'une saison ou d'une décade » [Giraudoux, p.145]. L'amour est soumis aussi aux exigences de la mode : « ce qui redevient à la mode, c'est tout simplement l'amour, le parfait amour d'autrefois ; l'exclusif : niais, contemplatif, dupe et sublime !

En un mot, cette année *le genre troubadour* est généralement adopté. Le genre dédaigneux et l'école *byronienne* a fait son temps » [Girardin, 1843, p.92].

¹⁸ Zola accompagne les fastueuses toilettes des Parisiennes de la note de paiement du fameux créateur de mode, aussi impressionnante que la robe : « une note de Worms, montant à cent trente-six mille francs, un chiffre » [Zola, *La Curée*, p.220]. Le coût des toilettes atteint les proportions d'une fortune : « Elle porta des chemises et des peignoirs d'un prix fou » [*ibidem*, p.272]. « L'hiver suivant lorsque Renée mourut d'une méningite aiguë, ce fut son père qui paya ses dettes. La note de Worms se montait à deux cent cinquante-sept mille francs » [*ibidem*, p.434]. L'augmentation des notes de paiement est parallèle à la décroissance de la situation matérielle : « Elle se trouvait bien autrement effrayée par sa dette chez Worms, qui montait maintenant à près de deux cent mille francs. Le tailleur exigeait un acompte, en menaçant de suspendre tout crédit. Elle avait de brusques frissons quand elle songeait au scandale d'un procès, et surtout à une fâcherie avec l'illustre couturier. Puis il fallait de l'argent de poche » [*ibidem*, p.280].

Les hommes prévoyants peuvent même bénéficier de cette faiblesse, comme Saccard qui réussit à s'approprier la fortune de sa femme : « Renée, au bout de quelques mois, avait déjà de gros besoin d'argent. Le mari n'intervient que pour autoriser sa femme à vendre. (...) cinquante mille francs, qui allaient disparaître en dentelles et bijoux, devaient lui rapporter, à lui, le cent pour cent » [Ibidem, p.117].

Références bibliographiques

1. Barthes, Roland. Mitologii. Iași: Polirom, 1997.
2. Baudelaire, Charles. Les fleurs du Mal. Florile răului. București: David; Chișinău: Litera, 1998.
3. Beauvoir, Simone de. Al doilea sex. București: Universul, 1998, I, II vol.
4. Benjamin, Walter. Paris, capitale du XIXe siècle. Paris : Les Éditions du Cerf, 1989
5. Bondi, Anna. Moda e costume. In: Il mondo contemporaneo. Tomo 2. Firenze : La Nuova Italia, 1979. - P. 568-584.
6. Braudel, Fernand. Structurile cotidianului. 2 vol. București: Meridiane, 1984.
7. Daudet, Alphonse. Fromont jeune et Risler aîné. Moscou : Editions en langues étrangères, 1963.
8. Dottin-Orsini, Mirelle. Cette femme qu' ils disent fatale. Paris : Grasset, 1993.
9. Favrichon, Anna. Toilettes et silhouettes féminines chez Marcel Proust. Lyon : Presses Universitaire de Lyon, 1987.
10. Fortassier, Rose. Les écrivains français et la mode de Balzac à nos jours. Paris : PUF, 1988 .
11. Girardin, Emil de. Lettres parisiennes du vicomte de Launay. Vol. I-II. Paris : Mercure de France, 1986.
12. Giraudoux, Jean. La Française et la France. Paris : Gallimard, 1951.
13. Haidberg, Roxana. Reflets de la mode et de la vie mondaine dans la « Comédie humaine ». In: Actes Journées de la francophonie, V-ième édition. Iași: Editura Universității « Al.I. Cuza », 1999. - P. 142-148.
14. Hamon, Philippe. Imageries. Littérature et image au XIXe siècle. Paris : José Corti, 2001.
15. Higonnet, Anne. Femmes et images. In: Duby, Georges; Perrot, Michelle. Histoire des femmes en Occident. Le XIXe siècle. T. 4. Paris : Plon, 2002. - P. 303-375.
16. Huizinga, Johan. Homo ludens. București: Humanitas, 2002.
17. Kock, Ch. Paul de. La grande ville ou Paris il y a vingt-cinq ans. Tableau comique, critique et philosophique. Paris : Ferdinand Sartorius, 1867.
18. Kuciborcaia, E. Realizm Ȃmilea Zolea. Moscva: Nauca, 1973.
19. Maupassant, Guy de. Bel-Ami. Paris : L'Aventurine, 2000.
20. Maupassant, Guy de. Fort comme la mort. Paris : Gallimard, 1983.

21. Maupassant, Guy de. La parure et autre contes parisiens. Paris : Garnieer, 1984.
22. Mavrodin, Irina. Poietică și Poetică. Craiova: Scrisul Românesc, 1998
23. Muchembled, Robert. Societatea rafinată. Politică și politețe în Franța, din secolul al XVI-lea până în secolul al XX-lea. Chișinău: Cartier, 2004.
24. Roy-Reverzy, Eléonore. Le roman au XIX siècle. Paris : Sedes, 1998.
25. Zola, Emil. L'Argent. Paris : L'Aventurine, 2002.
26. Zola, Emil. La Curée. Paris : Fasquelle, 1978.
27. Zola, Emil. Nana. Paris : Librairie Générale Française, 1984.
28. Zola, Emil. Son Excellence Eugène Rougon. Paris : Gallimard, 1982.
29. Zola, Emil. Une page d'amour. Paris : Gallimard, 1989.

Omagii și sinteze pe marginea operelor Elenei Prus / Hommages et synthèses sur les œuvres de Elena Prus

A la recherche de Elena Prus

Beatitudine

Prof. univ., dr. hab. Ion MANOLI

Decan Facultatea Limbi Străine și Științe ale Comunicării
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Când în ianuarie 2006 doamna Elena Prus este invitată să fie înscăunată în funcția de Director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale (IFCI), ULIM, eram sigur că Ea avea toate calitățile necesare funcției propuse. Dar eram, de asemenea, aproape sigur, că funcția pe care i-o propusese domnul academician Andrei Galben, rectorul Universității, să fie doar un simplu episod efemer din biografia Ei. Chiar mă gîndeam și la un mic eșec (sunt doar și eu din neamul nostru!), căci cine azi mai crede într-o instituție de Lingvistică și Literatură? Dar a fost cu totul altfel...

Doamna Elena Prus, studioasă, școlită *con brio* în cele mai prestigioase universități ale lumii (Paris, Iași, Champaign-Urbana etc.) își scoate de pe ordinea zilei, practic, toate planurile și proiectele, pentru a crea și a fortifica onoarea unei instituții filologice de anvergură.

Cu doamna Elena Prus mulți s-au convins că este prea devreme să declarăm că Lingvistica și Literatura au intrat pe o linie moartă într-o gară mică, într-o țară tot atât de mică. S-a apucat să facă poduri, să bată la uși demult închise pentru filologie, să-i scoată din carapacea lor pe toți cei, care au demolat pragurile, asumîndu-și rolul de constructor, de arhitect și de zidar.

N-a rîvnit niciodată la stele încrețite în frunte ori în piept, la medalii din tinichea grisatră, care se dau în lumea asta cui vreți, se dau adesea cu merite și fără. Mai puțin Doamnelor drepte. Ce vreți, zilele ne mai sunt încă strîmbe.

Doamna Director Elena Prus nu este o simplă entuziastă a Institutului pe care-l conduce, mai bine zis, pe care l-a inventat, l-a maturizat și la lansat pe mapamond. El este deja o istorie, o religie, o realitate. Elena Prus a creat un lăcaș, ale cărui uși nu se închid niciodată. Are o frică ne bună de locuri împăiate, de valuri care mor într-o clipă, de știința filologică botezată în baltă. Doamna Elena Prus nu s-a temut și nu se teme de lumina lămpii minților lucide, nu se teme de filosofia lui Kant, Heidegger și Derrida, nu are reticențe de armoniile unei melodii, care ne verticalizează. Pășește atât de curajoasă pe străzile încă puțin luminate și pline de cloșarzi și maidanezi ale științei noastre, încât îți vine să-i urezi: „Binecuvîntat să Vă fie pasul și riscul!”

Își face datoria ca un preot creștin, vine la birou ca un elev din Renaștere; rigorile carierei o obligă să rămînă dreaptă, chiar dacă zilele sunt adeseori strîmbe.

Poartă haine de sonată, de vioară și de nai. Poartă doliu numai atunci când cuțitul este înfipt de un nebun corcit și lipsit de ideal. Braț la braț cu însuși curajul, aruncă haina

de doliu, pentru a se înfășura în chinuri lumești, în chinuri filologice, mai ales când cineva strigă ori cerșește ajutor.

Nu ocolește nicidecum capcanele întinse profesionist în calea ei. Doamna Prus are darul observației fine și rafinate, pe care le depistează, le dezamorsează cu atîta precizie și curaj, încât cei care le-au întins și așteaptă efectul, își mușcă degetele pînă la sînge.

N-a acumulat bani, căci poartă oroare față de monedele de schimb. Capitalul ei este altul: Personajul francez, Doamna Pariziană salvată de mediocritate și de nedreptate.

Dacă n-ai stat încă de vorbă cu această Doamnă, fă-o, încă nu-i tîrziu: îți va asculta păsul, îți va prescrie remediul, îți va trata rana. Dacă n-ai descoperit-o, vino la noi, la ICFI, la ULIM, s-o admiri cum urcă și coboară, coboară și urcă cu Filologia la braț, vino s-o audiezi la un discurs, vino s-o admiri așa cum este Ea: fără mască, fără fals, fără fard caustic în lumină proustiană.

În ianuarie 2006 n-aveam de unde să știu că Lingvistica și Literatura, Francofonia și Filologia romanică erau și au rămas și acum pentru Doamna dreaptă nu simple dexterități anexe, conjuncturale, ci ingredientele unei vocații de clopot filologic.

Sunt fericit că o cunosc și că pot comunica zilnic cu Ea.

Versul ei de căpătâi aparține lui Marin Sorescu. Dacă nu l-aș divulga aici aș avea remușcări:

Viața ne face rău? Acesta-i leacul:
Săltați mormintelor, duios, capacul
Și coborâți în ele întru Domnul.
Planetele vă ocrotească somnul.

Va fi atunci pe-această lume tihnă,
Căci viața asta fi-va ceealaltă.
Pe ceealaltă nu va fi odihnă.
Cerul lăsa-va sufletele baltă,

Să se descurce, fie-n jos, în sus,
Însă în liniște și-n camuflaj.
Obloanele la inimă de-ai pus
În noaptea ta pășește cu curaj.

Albinele, făcând în taină mierea,
Polenizează moartea cu-nvierea.

Se ferește de conjunctură și de tot ce este legat de ea. Este un câmpion neacoperit și neclipșat al textului și textualismului forte. Ea propune o distincție reală și logică între hermeneutică și interpretare. Inconștientul textelor pentru ea este mai important decât inconștientul autorului. Nu este important să știm a trage concluzii din inconștientul celui ce scrie. Sunt lucruri noi, expuse de această doamnă cu un curaj bărbătesc.

Doamna Elena Prus continuă *"Să facă în taină mierea"*, curajul ei urcă din pivniță spre paralele vii ale comunicării. Ea știe că în beci miroase a materii perimate. Ea ne invită să ieșim din pivnițe spre spații luminoase, unde aerul curat te face puternic și sigur pentru ziua filologiei de mâine.

Une intellectuelle en modèle

Prof. univ., dr. Pierre MOREL

Vice-directeur de l'Institut de Recherches
Philologiques et Interculturelles
Université Libre Internationale de Moldova

À une époque comme la nôtre, qui a fait du pragmatisme l'une de ses valeurs principales, aucun argument ne vaut quelques chiffres. Et, à vrai dire, il n'est pas inutile de consulter les statistiques. Ainsi se rappellera-t-on que, depuis 2006, année de création de l'Institut de Recherches philologiques et interculturelles (ICFI) de l'ULIM, celui-ci a publié dans ses actes de colloque ou revues internationales plus de 500 articles, dont plus de la moitié en langues étrangères. Les auteurs viennent de Roumanie, de Moldavie, de France et du Canada, mais aussi d'horizons aussi divers que la Grande-Bretagne ou la Serbie, le Maroc ou la République démocratique du Congo. En effet c'est la qualité qui prévaut et non l'identité de l'auteur. À cela il convient d'ajouter, évidemment, les publications d'intérêt local (Annales, symposia) et l'immense travail administratif et relationnel qu'impliquent la création et la gestion d'un institut.

Ce sont là des faits, rappelons-le, rien que des faits ; et ces faits mènent à une conclusion toute simple : rien de tout cela n'aurait existé sans Elena Prus.

Le travail, bien sûr. Nous connaissons tous la tradition de l'université moldave, à laquelle Professeur universitaire, Docteur d'État, Elena Prus fait honneur et qu'elle contribue plus que quiconque à maintenir et renforcer : des bases scientifiques solides, une culture encyclopédique, et une rigueur de raisonnement sans faille ; à quoi on ajoutera une curiosité intellectuelle constamment en éveil qui permet de repousser sans arrêt les limites de la recherche. Les travaux universitaires sont là pour le prouver, et avant tout les travaux de doctorat, et ils représentent une contribution en soi exceptionnelle à la recherche scientifique en philologie.

Mais tout cela ne suffit plus aujourd'hui, dans un monde où l'université connaît des transformations inédites, imposées logiquement par les évolutions sociales, l'europhéanisation et l'internationalisation. La figure du savant solitaire, toute prestigieuse qu'elle puisse être, ne répond plus aux besoins d'établissements de plus en plus tournés vers l'extérieur, ni aux préoccupations d'une société qui attend de ses intellectuels un engagement dans les débats qui déterminent son avenir. Des personnalités comme Pierre Bourdieu, Antoine Compagnon, Catherine Durandin ou Irina Mavrodin ne se sont jamais tenus à l'écart du monde. Elena Prus non plus... Tous ont apporté leur pleine contribution à la vie sociale et culturelle et, surtout, ils ont su trouver les moyens de le faire, ce qui n'est pas si aisé. Dans l'édition, dans les institutions, dans les associations, ils ont diffusé, répandu leurs idées - et leurs idéaux - et nous ont tous fait progresser. Il faut pour cela un grand sens de l'organisation, une vision intelligente et lucide de l'avenir et de ses enjeux, et une exigence éthique sans concession. Il faut aussi avoir la flamme, non pas celle qui s'éteint sitôt allumée, mais celle de l'enthousiasme tenace qui sait vaincre les difficultés.

Je crois qu'Elena Prus a amplement démontré qu'elle possédait toutes ces capacités, par exemple dans la manière dont elle a conduit auprès du Conseil de l'Europe le projet *Éducation à la citoyenneté démocratique*. J'avais eu moi-même l'occasion de découvrir ses qualités lorsque, alors directeur du Bureau régional de l'Agence universitaire de la Francophonie à Bucarest, j'avais eu le plaisir de la rencontrer à Chisinau puis de l'inviter à représenter la Moldavie au séminaire régional des *Assises de l'enseignement supérieur technologique et professionnel* qui s'était tenu en avril 1999 à Sofia. L'opinion que je m'étais formée n'a fait que se confirmer lorsque j'ai rejoint l'ULIM et que j'ai eu la chance d'être associé à la création et au développement de l'ICFI. J'ai pu alors amplement constater l'efficacité de cette activité. Enfin, j'ai compris que tout ce travail s'enracinait - aussi - dans un profond engagement humain et humaniste.

C'est pourquoi je pense qu'Elena Prus peut nous servir de modèle à tous.

Bon anniversaire, Elena Prus !

Zenit de înaltă scripire

Academician Constantin POPOVICI

Academia de Științe a Moldovei

Încheindu-și studiile superioare cu mențiune, doamna Elena Prus ne-ar fi dat de înțeles că ziua bună se cunoaște de dimineață, iar o dimineață presupune, clar, și un zenit de înaltă scripire.

Absolvind secția de limba franceză a Universității de Stat din Chișinău, profesoara Elena Prus a trecut cu brio toate treptele de specializare, profesînd la universitățile de Stat din Bălți și Chișinău.

Paralel, profesoara Elena Prus își pregătește teza de doctorat în filologie cu tema „Poetica și stilistica modalității la Proust” pe care în 1997 o susține cu succes la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași.

Perioada ce a urmat mai apoi e o scară vertiginoasă cu multiple trepte și suișuri, care, în ansamblu, marchează o nouă etapă de ascensiune. Atunci apar și stocurile de publicații care vin să însumeze și să generalizeze investigațiile realizate timp de peste două decenii. În număr de peste două sute, aceste publicații văd lumina tiparului în paginile revistelor de specialitate din Moldova, Franța, Canada, Belgia, România, Rusia, Siria. Vom menționa și faptul că doamna Elena Prus și-a perfecționat nivelul profesionist la universitățile din România, Franța și din SUA, a participat la numeroase conferințe științifice din zeci de țări.

Autoritatea câștigată pe parcurs o plasează în rîndul celor, cărora le revine prima linie în activitatea intensă de cercetare și totodată locurile de răspundere în viața socială. Astfel, o vedem pe doamna Elena Prus prezentă în comisia de acreditare a universităților, referentă la teze de doctorat și decan al Facultății Limbi și Literaturi Străine a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. În acest pos doamna decan Elena Prus și-a manifestat simțul novator în domeniile filologiei, pedagogiei și didacticii, s-a inclus activ în procesul implementării viziunii europene în instruirea generației contemporane de specialiști.

E de menționat și faptul că în acest nobil proces de revendicare a tot ce ține de frumos și util e prezentă și tendința de a promova colaborarea reciprocă cu multe instituții din străinătate.

Multe s-ar putea aduce și ilustra cu referire la activitatea Elenei Prus, dar ne vom limita doar la trecerea în revistă a unor obligații benevole, asumate de dumneaei, care vin să completeze tabloul schițat aici.

Vom aduce la cunoștință faptul că doamna Elena Prus mulți ani a fost președinte al Comisiei de experți din cadrul Ministerului Învățămîntului; expert internațional al Centrelor European de Limbi Moderne al Consiliului Europei, membră a Grupului de experți în drepturile omului și studii de gen din cadrul Consiliului Europei, membră a Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și România.

Toate acestea luate în ansamblu vin să ne contureze un caracter dotat de calități excepționale.

Astăzi, cînd împărtășim cu Dumneaei bucuria împlinirilor, îi dorim: *Dumnezeu să Vă aibă în pază, doamnă profesor Elena Prus!*

Intelectuala Pariziană Basarabeancă - destin și izbândă

Conf. univ., dr. Ion GUȚU

Șef Catedra Filologie Franceză „Gr. Cincilei”

Universitatea de Stat din Moldova

Intelectuala în Basarabia, practic, nu a existat așa cum ai putea să ți-o închipui în stil european, preponderent franțuzesc - elegantă, cultă, informată, emancipată, deșteaptă, rebelă, seducătoare etc., or, femeia basarabeancă a fost tradițional supusă bărbatului, căsniciei și muncii fizice. Și dacă ar fi existat, niciun bărbat nu ar fi avut interesul de a o promova și afișa, chiar dacă în popor se știa și se știe că femeia deseori depășește bărbatul în multe din calități, dar acest avantaj nu s-a vrut niciodată etalat. În acest spațiu mioritic, femeia a fost cu mult mai dedicată lecturii și culturii decât bărbatul *per ansamblu* din simplul considerent, vezi frică, de a nu rămîne singură și nemăritată, ceea ce reprezenta și mai reprezintă încă o rușine, mai ales pentru părinți. Mai mult decât atât, acest fapt a impus-o să învețe mai bine decât bărbatul, să arate mai frumos (aici ea a reușit mai mult decât se aștepta), să dorească să devină cunoscută, vedetă etc. Domnișoarele dintotdeauna își finalizau studiile secundare cu note mai bune, dar, din nefericire, limitele de la admitere și imposibilitățile financiare nu le permiteau să depășească statutul de țărancă, chiar dacă imaginea țărăncuței din cîntecele lui Dan Spătaru depășește orice auto/viziune de inferioritate sau incomoditate, ba chiar, o idealizează destul de plăcut și ademenitor.

În toate timpurile, mai puțin acum, din păcate, (ceea ce reduce din farmecul unor fete moderne), cel mai mare concurs la admitere (15 pentru un loc vacant) la universitate era la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine. Anume acest fapt acorda domnișoarelor toate șansele să devină importante, inteligente, deștepte, rafinate, civilizate și culte. Mai greu le era să-și găsească jumătatea pe potrivă, la fel de cultă și inteligentă, fapt ce le făcea să se mulțumească, pentru a evita rușinea familiei, neamului, satului, și cu un partener mai puțin pe gust (de la facultăți unde băieții erau majoritari) pe care trebuia să-l șlefuiască pe tot parcursul vieții, nemaștiind lumea despre aceasta. Iar la țară prezența profesoarei de limba străină, vezi limba franceză, era și este un model de personalitate rafinată, cu o cultură mondenă, o ținută poliglotă prin care se deosebea de tot satul, fapt ce sucea mințile oricărui bărbat, acesta dorindu-și în preajmă pe vecie cea mai cultă femeie a satului.

În perioadele precedente, de grea pomină, cum a fost cea țaristă, cînd nu a fost creată nicio universitate în spațiul Basarabiei române, apoi sovietică, cu respect față de femeie mai mult fals decât realist, femeia a fost puțin promovată tot din aceleași scopuri, lăsîndu-se locul majoritar bărbatului. O intelectuală adevărată în Basarabia și-a croit anevoios drumul pentru a fi auzită și remarcată, fapt devenit realitate doar în anii de după renașterea națională. Drept exemple de intelectuale emancipate și rebele, începînd cu această perioadă, pot servi Lida Istrati, Leonida Lari, Ninela Caranfil - intelectuala poet, intelectuala scriitor, intelectuala actor, intelectuala tribun, intelectuala politician și intelectuala patriot. Tentativele comuniștilor de a promova imaginea unei femei de succes din rîndul partidului acestora a dat faliment, or, această politică trebuia să convină și să

asigure continuitatea politicii leniniste, conform căreia „orice bucătăreasă poate conduce cu statu”. Ceea ce lipsește cu desăvîrșire tuturor comunistelor este anume inteligența, ținuta femeii culte, rafinate, emancipate, capabile să concureze cu bărbații și să nu li se supună cu smerenie. Poate scopul comuniștilor a fost de a discredita femeia prin aceste inițiative nesăbuite, așa ca aceasta să nu mai îndrăznească să apară în ipostaza, vezi tu, destinată exclusiv bărbaților neamului?

Doar după renașterea națională, cînd s-au deschis granițele Europei și Parisul a devenit o realitate pentru doamnele basarabene, s-au multiplicat și diversificat posibilitățile de auto/promovare și auto/publicitate în cadrul variatelor congrese, colocvii și simpozioane internaționale, cînd pentru domnișoarele basarabene s-a lărgit accesul la studii superioare oferit de posibilitatea învățării prin contract, intelectuala basarabeană a obținut șansa de a depăși statutul de țărăncă și a deveni intelectuală dotată cu toate calitățile sus-menționate. Iar pe eșafodul politic, universitar și didactic s-au înălțat intelectuale basarabene absolvente ale Facultății de Limbi Străine, mai ales francofone, precum Vitalia Pavlicenco, Ana Guțu, Elena Prus ș.a.

În cazul Elenei Prus, avem exemplul prin care poți să construiești tiparul intelectualei pariziene basarabene. Intelectuală complexă prin ținuta poliglotă europeană, cultura literară și mondoviziunea filozofică, atașamentul la valorile naționale istorice și cele general-umane. Intelectuala emancipată, aptă să provoace discuții ample și în cunoștință de cauză cu orice bărbat al neamului și pe orice subiect actual sau istoric, fără a-și pierde din farmecul feminității basarabene, cea ce și redă acestui tip de femeie șarmul deosebit. Intelectuala savant, ajunsă la ipostaza de doctor habilitat, profesor universitar, unica în domeniul literaturii franceze din Basarabia, avînd școala sa doctorală cu primele succese notorii și care, la sigur, vor fi urmate și de multe altele. Intelectuala pariziană care a demonstrat că și aici nasc francofoni de înaltă calitate, probată prin variatele activități pe care le-a inițiat de ordin științific, didactic și cultural, prin colaborările internaționale ce au adus în Basarabia personalități marcante ale francofoniei internaționale și care au pus în valoare femeia basarabeană. Intelectuala patriot, conștientă de adevărata origine a neamului românesc, de identitatea lingvistică și istorică comună românilor de pretutindeni, cea care a unit cele două maluri ale Prutului prin manifestări de anvergură și rezonanță. Intelectuala organizator și manager, aflată în variate funcții importante și unde a promovat calitatea și exigența, cumsecădenia relațiilor umane, lipsite de cele trei rele, despre care vorbea poetul național Grigore Vieru : pizma, poclonul și pîra.

VIVAT ! CRESCAT ! FLOREAT !

Elena Prus, pilduitor parcurs intelectual

Conf. univ., dr. Ludmila BRANIȘTE

Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași

Evocarea unei personalități umane implică, totdeauna, o anumită stare de spirit, o desfășurare protocolară de idei, sentimente și cuvinte. Cu atât mai mult evocarea unui *om al catedrei*, a cărui existență înseamnă, de fapt, permanență, fapta sa orală și scrisă, instruind și modelând, decisiv, conștiința multor generații.

A ajunge la cunoașterea și înțelegerea unui destin individual, atât de particularizat în însușirile intelectuale și sufletești, nu este ușor, mai ales atunci când privești din exterior. Cuprinderea, din afară, a unei ființe în realitatea ei adâncă este, totuși, posibilă atunci, totuși atunci când aceasta este realizată, ca în cazul de față, prin mijlocirea operei. Scrisul unui om este, de cele mai multe ori, o formă de autobiografie, o caracteristică expresivă a sinelui.

Mai adăugăm că evocarea unei personalități, prin prisma dimensiunii ei umane și creatoare, trebuie să determine nu doar un prilej de comunicare a unor sentimente, pe care, de altfel, nimeni nu le poateocoli, ci și un prilej de a ajunge la o bună și dreaptă cunoaștere a destinului său existențial și a dimensiunilor reale ale operei sale, în manifestările cele mai expresive ale acesteia.

Fără eufemisme de politețe și formule convenționale de omagiu, ne propunem să schițăm, în aceste pagini, fizionomia morală a unei *femei intelectuale*, văzută în lumina celor două realități fundamentale ale activității sale de *profesor și cercetător științific*.

Femeia intelectuală este o imagine edificatoare a inteligenței și sensibilității feminine, cu atât mai edificatoare, cu cât ea reprezintă acea categorie socială marginalizată istoricește, îngropată, secole de-a rândul, sub strivitoare straturi de prejudecăți referitoare la inferioritatea ei, care, prin *voință și conștiință de sine*, a devenit o prezență activă și matură, supusă unor neîncetate metamorfoze, opere, toate ale independenței sale de *spirit*. Definită, multă vreme, doar prin trupul, sexul și raporturile sale cu bărbatul, considerată o „*entitate abstractă, veșnică, imuabilă în esență și veșnic perpetuu cu sine*”¹, ea a reușit, din momentul în care a încetat să mai gândească „*doar cu uterul ei*”, cum spune Simone de Beauvoir, să devină o prezență *vie* în spațiul *domestic* și în cel *public*, cu o nouă *viziune* privitoare la *statutul, drepturile și îndatoririle sale*. A învățat tabla înmulțirii și calculul integral și, în ciuda „*dramei eliberării*” ei², a ajuns pe Lună, a traversat Atlanticul, a condus - și conduce - guverne și președinții ale unor mari state, a devenit profesor, scriitor, om de știință, de artă, inventator, academician. Acest potențial de creativitate, manifestat în domeniul sociouman și științific, o caracterizează și pe Elena Prus, recunoscută pentru stăruința creatoare și optimismul ei constructiv.

Discuția privitoare la femeia intelectuală ar putea începe cu întrebarea ce este un *intelectual*? Nu putem îmbrățișa viziunea schematică și reduționistă a scriitorului și jurnalistului britanic, Paul Johnson, care, în cartea sa *Intelectualii* (tradusă și în limba

1 Lefevre, Maurice. *La femme à travers l'histoire*. Paris : Ed. Flammarion, 1902. Passim. Lucien Fevre, *Combats pour l'histoire*. Paris : Ed. Flammarion, 1953. P. 103.

2 Niel, Mathilde. *Drama eliberării femeii*, Postfață și traducere de Ecaterina Oproiu. București : Editura Politică, 1974.

română, și apărută la Editura Humanitas), trece în revistă cele mai reprezentative figuri din istoria modernă, stăruind doar asupra slăbiciunilor și turpitudinilor omenești din existența acestora, cu concluzia că asemenea oameni nu pot să-și sfătuiască pe alții „*cum să-și organizeze viața*”. Asemenea detalii din biografia personalităților enumerate (de la Jean-Jacques Rousseau la Jean-Paul Sartre) pot trezi doar interesul amatorilor de bârfe și picanterii. Neîmpliniri în caracterul și existența lor, sunt, fără îndoială, dar acestea intră, firesc, în alcătuirea și adevărul destinului fiecărei ființe umane. Ceea ce trăiește, prin urmările ei, este fapta lor și adevărata biopsie a unei personalități exponențiale este *opera*, singura demnă de admirația și prețuirea noastră, pentru acțiunea ei modelatoare.

Văzută prin *opera sa*, profesorul universitar Elena Prus ni se înfățișează cu o structură complexă, în care raționalismul îi domină inteligența și sensibilitatea îi modelează sufletul, îndrumându-i alcătuirea umană spre *echilibru sufletesc* și *generozitate*. Nume-roasele sale studii, articole, eseuri, comentarii și recenzii (peste 250), care au văzut lumina tiparului în Canada, SUA, Franța, România, Rusia, Siria, Republica Moldova, au fost recenzate, în publicații de prestigiu, de Irina Mavrodin, Mihai Cimpoi, Dumitru Irimia, Marina Mureșanu-Ionescu, Dan Mănuacă, Ana Guțu, Alexandru Bohanțov, Keith Forrester, Jozsef Bălogh și alți încă, mulți, și apreciate pentru originalitatea interpretărilor și înțelegerea procesului hermeneutic.

Cu înregistrarea nativă și bunurile cărturărești, dobândite prin muncă neostenită și efort al spiritului, Elenei Prus nu i-a fost greu să aducă în stăpânirea sa intelectuală obiectul literaturii universale și comparate - cu precădere literatura franceză - făcând din ea o componentă definitorie a activității sale de profesor și cercetător științific. Studiind-o, și-a formulat o concepție, a adoptat o metodă și și-a asumat un necesar simț al responsabilității morale, pe temelia unei temeinice cunoașteri, a unei experiențe personale bogate, a maturității de gândire și a unui stil intelectual de comunicare.

Mai amintim că, din același simț al responsabilității, profesorul universitar Elena Prus a simțit nevoia să-și părăsească camera de lucru, pentru a se integra, ca om al cetății, cu multe funcții și responsabilități în viața socială a timpului său, ale cărei imperative le slujește cu un viu sentiment de angajare.

Aceste însușiri au făcut să devină membru al Comisiei de Atestare a cadrelor științifico-didactice a Consiliului Național pentru Atestare și Acreditare, membru al Adunării Generale a Secției de Științe a Academiei de Științe din Moldova, membru al Consiliului administrativ al *Ligue Internationale de l'enseignement, de l'éducation et de la culture*, cu sediul la Paris, al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România, vicepreședinte al Asociației Internaționale a profesorilor de limbă franceză (filiala din Moldova). Expertiza științifică recunoscută a recomandat-o drept consultant științific la Editura *Institutul European* din Iași și Expert al *Centrului european de Limbi moderne* al Consiliului Europei, ca membru în Colegiul de onoare al revistei *Alloquor - Studia Humanitatis Iassyensis* a Facultății de Litere din cadrul Universității „Al. Ioan Cuza” din Iași și membru al Uniunii Scriitorilor din România și a celei din Republica Moldova. Mai adăugăm numeroasele colaborări la reviste cu profil literar și publicistic, precum: „Secolul 21”, „Dacia literară”, „Caietele Echinoc”, „L'approche poétique/ poétique”, „Cultura”, „Limba română”, „Literatura și arta” ca să le cităm, selectiv, dintr-o lungă listă.

S-ar mai putea adăuga încă multe lucruri care să pună în lumină prezența activă și determinantă a Domniei Sale în viața spirituală contemporană și valoarea unei opere

orale și scrise, care, prin natura și ecoul lor, au depășit limitele școlii superioare. Dintre bunurile dobândite într-o carieră, de o armonioasă și ascendentă împlinire, a împărtășit, în recunoscuta-i generozitate intelectuală, și altora, studenți și discipoli, nu din obligație, cât din nevoia comunicării, știind că vine o vreme când nu trăiești decât prin alții.

Am înfățișat, ferindu-ne de accente encomiastice, câteva fragmente din *biografia morală* a unei *femei intelectuale*, revelatorie prin autoritatea și creditul ei etic.

O biografie făcută din muncă și efort laborios, cu aspirații, căutări și împliniri, ca în orice univers uman și profesional, care probează că Elena Prus a reușit să-și transforme existența într-o experiență și să facă din această experiență un act de conștiință. O asemenea existență, pilduitoare prin asumarea, cu pasiune și strălucire, a unui nobil *credo*, se cuvine a fi evocată și prețuită.

Scenarii audiovizuale în optica originală a Elenei Prus

Conf. univ., dr. Alexandru BOHANȚOV

Șef Catedra Jurnalism și Comunicare Publică
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Cartea și televizorul... Câte discuții pățimașe a declanșat simpla apropiere a celor două entități simbolice! Și toate „oalele” s-au spart de „capul” micului ecran: că favorizează lectura electronică, eliminând cărțile fundamentale din scurta viață a omului...

Este o mare și, probabil, insolubilă problemă. Dar - m-am gândit - poate e cazul să depășim viziunea puristă asupra culturii, abordând relația carte/televiziune nu în termeni exclusivi - *ori/ori*, ci sub o formă care comportă alternative: *și/și*. În epoca noastră, când televiziunea și noile media au bulversat, literalmente, spațiul cultural, literatura, ca artă elitară, trebuie să-și diversifice strategiile de comunicare cu publicul, inclusiv prin utilizarea canalelor audiovizuale. Este tocmai ceea ce a realizat profesorul universitar Elena Prus, când a purces la elaborarea de scenarii televizate, cu subiecte din literatura universală, pentru ciclul de emisiuni *Biblioteca de aur* de la Televiziunea Națională.

Este impresionantă galeria de scriitori și, implicit, de opere literare care, într-un fel sau altul, au „reînviat” pe micul ecran - Dante Alighieri, Gustave Flaubert, Emil Zola, Honoré de Balzac, Charles Montesquieu, William Thackeray, Ernest Hemingway, Georges Simenon etc., precum și multitudinea de genuri televizate sau, mai nou, formate audiovizuale de care a făcut uz autoarea noastră: medalioane și portrete TV, călătorii literare, recitaluri poetice, adaptări televizate... Acest fapt denotă o bună cunoaștere a particularităților de comunicare ale acestui tip de media, dar și o temeinică inițiere în „gramatica” limbajului televizual.

Un singur exemplu, foarte edificator în contextul problematicii abordate de noi. Este vorba de producția *Un caz deosebit: Georges Simenon* (1995, redactor Nicolae Panaite, regizor Luminița Florea). Ideea acestei emisiuni-spectacol i-a fost sugerată autoarei de scenariu Elena Prus de un experiment oarecum curios al scriitorului englez Graham Greene, care și-a îndemnat cititorii să-i parodieze creația literară sau să realizeze pastişe pe baza ei. A fost format un juriu independent, fiind instituite și anumite premii. Aspectul bizar al acestei întreprinderi constă în faptul că la atare concurs a participat și autorul romanelor *Americanul liniștit* sau *Omul nostru din Havana*, semnându-și bucățile sale cu un pseudonim și, în final, a obținut Premiul cel mare.

Spectacolul *Un caz deosebit: Georges Simenon* se prezintă ca o împletire organică, în formă dialogată, între datele biografice esențiale ale marelui scriitor francez, lumea personajelor sale, practica scrisului, tehnicile de structurare a romanului polițist etc. Cum e și firesc, în structura spectacolului apare celebrul personaj, comisarul Maigret, *alter ego*-ul lui Simenon (se spune că, în 1966, acestui personaj i-a fost înălțat un monument la Delfzijl, un mic sat din Olanda, la inaugurarea căruia a participat și autorul seriei *Maigret*).

Intriga spectacolului se dezlănțuie chiar din primele clipe, când devenim martorii unui asasinat. Victima e cunoscutul actor German d'Antrib, acest nume îl citim pe afișierul, lângă care - ironia soartei - zace corpul neînsuflăit al artistului. Imediat, sosesc la

fața locului reporterii și nelipsiții paparazzi. Grupului i se alătură comisarul Maigret (în rol actorul Gheorghe Rotăraș) și deci o primă conferință de presă, improvizată ad-hoc, poate începe.

Printre multiplele întrebări de rutină, adresate ilustrului personaj, inclusiv de către redactorul *Bibliotecii de aur* Nicolae Panaite, două ni se par esențiale pentru semantica spectacolului: „*Ce crede dl Maigret despre rubedenia sa Sherlock Holmes?, În ce relații se află cu romancierul Georges Simenon?*”. Răspunsul la prima dintre ele ne oferă cheia pentru înțelegerea deosebirilor dintre modelul de roman polițist al lui Conan Doyle și cel al lui Simenon. Astfel, în seria *Maigret* autorul nu-și propune să stabilească „*Cine-i asasinul?* sau *Cine a comis crima?*”, ci să afle, în primul rând, „*De ce s-a comis crima?*”. Ca urmare a unei logici indestructibile a comisarului Maigret, generată și de o cunoaștere profundă a vieții, până în cele mai mici detalii, aflăm răspunsul la prima întrebare.

În ceea ce privește relațiile cu nașul său literar, Georges Simenon, ele au fost foarte și foarte încordate, dânsul chiar a încercat în câteva rânduri să-l „ucidă”, dar editorul sau, poate, cititorii l-au ferit de comiterea acestui... asasinat oribil. În adevăr, Simenon a încercat de câteva ori să abandoneze seria *Maigret*, dar, câteodată, în literatură, unele „personaje își caută autorul”, iar în alte creații fictive dau peste cap puterea de decizie a scriitorului. Bunăoară, Eugène Ionesco, referindu-se la antipiesa *Cântăreța cheală*, scria că „s-a petrecut un fenomen ciudat, nu știu cum: textul s-a transformat sub ochii mei, pe nesimțite, împotriva voinței mele”.

Foarte firesc, dar ingenios, în același timp, se face trecerea la cea de-a doua filă a emisiunii-spectacol, când în imagine apare creatorul lui Maigret - Georges Simenon (în rol același Gheorghe Rotăraș). Pentru a nu fi deranjat, romancierul își impusese niște reguli foarte stricte de lucru (pe ușa cabinetului său vedem scris cu litere mari **Ne pas déranger!**), reușind, în anii cei buni, să scrie câte 80 de pagini pe zi. Reporterii îl roagă pe comisarul Maigret să le intermedieze o întâlnire cu autorul, iar dânsul spune: „*Eu trebuie să plec... Nu ne-am apropiat niciodată prea mult unul de altul*”. Se află totuși că Simenon e la pagina 79, așa că o conferință de presă cu domnia sa e mai mult decât posibilă. Pe parcursul ei vom lua cunoștință de noi amănunte biografice: origini, stilul de viață, lecturile preferate etc.

Dar momentele cele mai semnificative vor fi axate pe tehnicile de scriere a romanelor polițiste. Aici rolul cercetătoarei Elena Prus capătă amploare, ea devenind, într-un fel, avocatul autorului. Dacă ne amintim de sintagma din titlul emisiunii (*Un caz deosebit*), funcția respectivă este într-un totuși justificată. Așadar, iată niște procedee compoziționale care funcționează ireproșabil, iar schimbul de replici din interiorul acestei narațiuni audiovizuale ne permite să apreciem scrierea polițistă din, cel puțin, **trei puncte de vedere**: al personajului Maigret, al lui Georges Simenon și, nu în ultimul rând, al cercetătorului literar Elena Prus.

În fine, o ultimă mențiune. Asupra romanului polițist planează încă foarte multe idei preconcepționale, acest tip de beletristică fiind numit în tot felul: aliteratură, paraliteratură, „gradul zero al scriiturii” (Roland Barthes). Credem că autoarea de scenarii Elena Prus a reușit să facă „puțină lumină” în această controversată problemă, așa cum a izbutit s-o facă și în alte scenarii.

Erudiție la soarele lecturilor continue

Conf. univ., dr. Zinaida RADU

Șef Catedra Filologie Franceză/Spaniolă
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Numeroși sunt studenții pe care orice dascăl îi însoțește, îi binecuvîntează, îi orientează, cărora le transmite bogăția spirituală pe care la rîndu-i o acumulează zi de zi. Munca profesorului este o conlucrare intensă cu discipolii săi, această colaborare dă sens vieții și formării intelectuale. Atare colaborare se transformă în fericire când printre discipoli există cei ce sunt în căutare, cu o curiozitate nesimulată și minte rafinată. Așa era studenta Elena Badîr. Venise la facultate din nordul republicii, dintr-o familie de oameni cu o ținută verticală, oameni pentru care munca intelectuală era o necesitate vitală, oameni care au știut cu prisosință să transmită darul ce-l posedau și copilului lor, contribuind astfel la ascensiunea ei profesională.

O observăm în sala de studii mereu în primul rînd, curioasă și perseverentă. Era întotdeauna capabilă să propună un răspuns bine pregătit sau motivat de situația din sală, răspuns bazat pe argumente și pătrundere în cele relatate. Uimea mereu prin rezultatele muncii sale individuale, prin lectura surselor din diferite domenii. Manifesta un interes special pentru civilizația, tradițiile și personalitățile franceze. Își împărtășea visurile legate de Franța, de limba și de cultura ei.

Nu îmi amintesc vreo activitate studențească la care să nu participe Elena Badîr. O găseai la ședințele cercurilor științifice, cu rapoarte la conferințele studențești. Contribuia în mod exemplar la realizarea tuturor activităților francofone. Era liderul organizației de tineret de la facultate, animatoare și ingenioasă.

Totul ce se face cu dragoste și pricepere dă roade frumoase. M-am bucurat să aflu că absolventa Elenei Badîr este profesoară la Universitatea din Bălți. M-am bucurat să aflu că a susținut cu brio teze de doctorat, colaborând nu numai cu savanți din Moldova, ci și cu cei din multe universități și țări. Același lucru l-am resimțit când mi-a fost dat s-o văd decan la Universitatea Pedagogică „Ion Creangă”. E locul a scoate în evidență gindurile, ideile lansate de dumneaei privind transformarea științei într-o necesitate a profesorilor și studenților. Mă bucur că face toate aceste eforturi cu inteligență și sacrificiu. E un fapt demn de reținut că a avut fericirea să întâlnească personalități care trăiesc aceleași gânduri, care prețuiesc aspirațiile științifice și care au creat Institutul de Cercetări Filologice și Interculturale. Sunt profund mișcată când citesc studiile și poemele sale. Nu ne rămâne decât să ne mândrim când găsim numele Doamnei în lista membrilor Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și România.

Erudiția studentei de ieri și a cercetătoarei de azi s-a format la soarele lecturilor continue și contribuie la glorificarea și augmentarea patrimoniului spiritual al Moldovei. Cred că funcțiile de răspundere ale doamnei Elenei Prus la nivel național și internațional, precum și calitățile ce o caracterizează îi permit să promoveze cadre care vor prezenta faima neamului și a țării.

La frumoasa aniversare pe care o rotunjiți în acest septembrie al anului 2009, când vârsta cronologică armonizează cu cea intelectuală și profesională, primiți urări de bine și de multă sănătate. Vă doresc fericire, bucurii și noi împliniri spirituale!

Cosmopolitism cultural, științific și educațional

Conf. univ., dr. Vasile CUCERESCU

Șef Catedra Filologie Engleză

Institutul de Relații Internaționale, Chișinău

Basarabia, pământ al avatarurilor multiple, a dat și va da naștere valorilor nemuritoare, indiferent de vitregiile sorții, fie că este vorba de oameni de stat, fie de oameni de cultură. Coloana brâncușiană reprezintă sursa inepuizabilă pentru continuitatea și dăinuirea noastră culturală, prin ea trăim și ea trăiește prin noi.

Omul sfințește locul ar putea fi considerat un argument edificator, dacă am încerca să spunem câteva cuvinte despre Doamna Elena Prus, profesor universitar de excepție, savant de renume și om de cultură rafinat. În același timp, energia eruptivă o consacră într-un veritabil agent transformator, creator, cu deschidere largă spre noi orizonturi tangibile care oferă lumii tot ce are mai bun ființa sa. Aceasta o face pe Doamna Elena Prus să se simtă bine, ca acasă, în spații geografice și culturale diferite cu care intră în contact permanent datorită prestaței individuale și reputației profesionale.

Meritele personale vorbesc de la sine. Într-un răstimp foarte scurt a reușit cu brio să-și scrie două teze: una de doctorat la Iași și cealaltă pentru titlul de doctor habilitat la Chișinău. Prezența sa în calitate de referent științific la multe teze care se elaborează în Republica Moldova conferă, cu certitudine, plusvaloare fiecăreia dintre ele. Volumele publicate, printre care *Poetica modalității la Proust și Pariziana romanescă: mit și modernitate*, se bucură de succes și de apreciere din partea specialiștilor din domeniu. Calitatea scrisului său rămâne tributară - așa cum menționase într-o prefață la o carte anterioară universitarul de la Iași Dumitru Irimia - subtilului echilibru între rigoarea exegetului și sensibilitatea artistică a cititorului. Eserile apărute în varii reviste de cultură din țară și străinătate sunt variate prin tematica și referințele la esența umană, esența condiției umane. Coșerianismul inerent este mobilizant și pentru calitatea de profesor, la prelegerile predare în diferite centre universitare din lume a reușit să adune un public deosebit. La o etapă de bilanț, a doctoranzilor pe care îi are Doamna Elena Prus, a cercetărilor realizate pe parcursul vieții, se profilează o școală proprie cu rigori elitiste, consacrată prin spiritul emulativ.

Spațiul francofon, în speță limba, literatura și cultura franceză, vibrează în personalitatea cosmopolită a universitarului de la Chișinău. Dragostea pentru civilizația și cultura franceză și universală își găsește materializare în Institutul pe care îl conduce cu înțelepciune, suflet și profesionalism, dovadă fiind rezultatele și evenimentele științifice organizate de-a lungul anilor la care participă somități de pe diferite meridiane ale terrei. În postură de Director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale Doamna Elena Prus a izbutit să (re)unească și să armonizeze direcții, școli, gusturi de diferite amplitudine. Fiecare apropiere te plasează orbital într-o tangibilitate indisolubilă de afinități cu acest fenomen, consubstanțial universalității personale a Doamnei Elena Prus.

Ascensiune

Conf. univ., dr. Zinaida CAMENEV

Şef Catedra Filologie Engleză
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Am auzit de Elena Badîr încă pe cînd era studentă eminentă, care se deosebea prin seriozitate, asiduitate și corectitudine. Mai știu că Dumneaei a fost discipola mult regretatului profesor Victor Banaru, care era foarte exigent în alegerea doctoranzilor.

Mai tîrziu, am întîlnit-o pe doamna Elena Prus la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” în postura de decan al facultății Limbi și Literaturi Străine, pe care a renovat-o și căreia i-a deschis perspective novatorii de nivel național și internațional prin participarea la expertize și proiecte în care i-a implicat atît pe profesori, cît și pe studenți. Și așa o văd și acum peste 10 ani în fruntea Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale, la ULIM.

Dimensiunea esențială a unui om rezidă nu în formă (cu toate că și forma are mare însemnătate), ci în conținut. Doamna directoare își face cu plăcere datoria, dovedindu-le pe toate: să scrie, să editeze, să anime organizarea cercetărilor și colaborărilor filologice la ULIM.

Dintre toate articolele și cărțile sale, aș vrea să mă refer la cele mai reprezentative: *Poetica modalității la Proust* (Chișinău, Ruxanda, 1998, 236 p.) și *Pariziana romanescă: mit și modernitate* (Iași, Institutul European, 2006, 260 p.)

În cartea *Poetica modalității la Proust*, autoarea vine cu o consistentă contribuție la exegeza proustiană, axîndu-se pe concepția sa despre realitate și reflectarea realității prin artă. Perspectivele poetico-stilistice depășesc analiza enunțului spre a se aprofunda în anvergura frazei și a textului proustian în globalitatea sa, introducînd în analiza textului artistic o nouă dimensionare hermeneutică prin cercetarea modală a toposurilor (iluziile și deziluziile prieteniei, dragostei, a „teatrului monden” etc.). Cercetarea se focusează pe multi-perspectivismul modal care scoate în evidență aspecte nestudiate privind complexitatea raporturilor categoriale sub formă de convergență sau conflict modal intern și extern.

În *Pariziana romanescă: mit și modernitate* doamna Elena Prus scoate în evidență problema specificului femeii pariziene ca figură exponențială a realității literaturii franceze din secolul al XIX-lea. Cercetarea a valorificat acest protagonist al istoriei și culturii universale, ca o entitate socioculturală particulară, mitizată și poetizată în mentalitatea colectivă și individuală, particularizînd efervescent un cod al epocii cu privire la modernitate și feminitate.

Lucrările doamnei Elena Prus constituie un corp unitar, coerent, sintetic și axat pe problemele fundamentale ridicate de literatură și interculturalitate.

Prin atitudinea față de funcțiile sale, responsabilitate și exigență față de sine însăși și față de alții, doamna Elena Prus se bucură de toată simpatia, respectul și admirația noastră.

Acestea fiind scrise, îi dorim Doamnei să rămînă mereu în ascensiune în activitatea ei plină și benefică pentru ULIM și Moldova.

Să ne trăiți și să ne bucurați cu succesele Dumneavoastră!

Elena Prus: intelectuală prin vocație și pasiune

Conf. univ., dr. Viorica ȚURCANU

Universitatea de Stat „Aleco Russo” din Bălți

Fiind crescută și educată într-o familie de intelectuali din orașul Bălți - Mihail și Zamfira Badîr, părinții; Mihail Cucer, unchiul omagiatei – Elena, împreună cu fratele Iurie, au moștenit de la Ei și au valorificat rare calități umane: inteligență scilpitoare, spirit organizatoric, tenacitate, bunăvoință și hărnicie. Oamenii care au cunoscut această familie, activând fie în calitate de profesori, decan sau metodist, în alte sfere de activitate, au remarcat generozitatea nativă, care în niciun caz nu era soră cu indulgența, membrii ei au fost intransigenți cu neadevărul, lașitatea, lingușirea și indiferența. Bunătatea, inteligența, cumsecădenia, onestitatea, sârguința, omenia, modestia, firea deschisă, respectul față de sine, de colegi, de studenți, măiestria, vocația și dăruirea pedagogică i-au adus respectul și recunoștința celor de alături și doamnei Elena Prus.

Viața doamnei profesoare Elena Prus e alcătuită din urcușuri, din muncă perseverentă, creativitate și succese remarcabile.

Numeroasele articole științifice publicate în prestigioase reviste din țară și din străinătate, monografiile, recenziile, manualele, teze de doctorat i-au adus aprecierea specialiștilor, a colegilor de la Academia de Științe și Universitățile din Republica Moldova, România, Franța, Rusia, Ucraina, precum și din alte țări, stima discipolilor: studenți, masteranzi și doctoranzi.

Fiind un bun manager, doamna profesor Elena Prus îi tratează pe colegi cu deschidere, sinceritate și încredere. Se dedă activității științifice cu pasiune. Teza pentru titlul de doctor habilitat „Reprezentarea romanescă a parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea” este prima cercetare monografică în spațiul european, care se dedică acestui personaj emblematic.

Analizând în cunoștință de cauză specificul subiectului uman, generat de un timp și de un spațiu, problema identității femeii pariziene ține de gramatica modernității (din Occident), marcată de relevanța identităților naționale și genuriale; femeia pariziană reproduce un cod al epocii, cu privire la modernitate, urbanitate și feminitate. Anume în baza acestor trei parametri definitorii ai identității pariziene, autoarea a examinat interferența lor în narațiunea literară.

Pornind de la referințe ce țin de identitatea feminină, de femeia ca mit, de rolul femeii în civilizația și literatura franceză, lucrarea este foarte binevenită, deoarece în literatura critică lipsesc cercetări fundamentale privind identificarea femeii pariziene ca subiect literar.

Prin figura Parizienei, cultura și mentalitatea franceză se autoreprezintă, ea participând și fiind prezentă în Galeria, în Panteonul, în Tezaurul personajelor deschizătoare de noi cercetări ale modernității. Astfel, se repune în discuție statutul identității feminine, iar în viitor, sperăm, vor fi efectuate și studii similare referitoare la Basarabeancă.

Elena Prus à la recherche de Marcel Proust

O nouă „cheie” de lectură a romanului lui Marcel Proust

Conf. univ., dr. Dumitru IRIMIA

Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Iași

Venind dinspre lingvistică, Elena Prus ne deschide drum spre lumea de sensuri a romanului lui Marcel Proust cu o cheie mai puțin încărcată - cea a categoriei modalității. „Cheia” a fost găsită și folosită de exegeta o dată cu luarea în stăpînire a celor trei ipostaze ale modalității: filozofică, lingvistică, estetică, ceea ce i-a asigurat înțelegerea exactă a procesului trecerii din spațiul comunicării lingvistice în spațiul comunicării artistice. Cu un subtil echilibru între rigoarea exegetului și sensibilitatea artistică a cititorului inocent, Elena Prus descoperă mai întîi (în) ea însăși și dezvăluie apoi în prezenta lucrare modul complex în care lumea evenimentială se transformă în lumea semantică, adică modul în care autorul devine narator, iar amintirea, visul, muzica – căi prin care lumea lui *a fi*, care va fi fost sau va fi fiind, exact delimitată în spațiu și în timp, mărginită, devine lumea lui *pare a fi*, care este, în afara oricărei mărginiri, pentru că este încărcată de sens.

Printr-o complementaritate specifică a două din ipostazele acestei categorii fundamentale în orice act de comunicare: ipostazele lingvistică și estetică, modalitatea se relevă a fi definitorie deopotrivă pentru stilistica și poetica / poietica scriitorului care a revoluționat romanul european al secolului al XX-lea.

Intuiția și apoi demonstrația analitică a autoarei impun studiul ca o lucrare de referință în întreprinderea operei lui Proust.

În funcționarea modalității se desfășoară dinamica specific proustiană între eul autorului - eul narator - eul personajului - eul cititorului.

În universul semantic al scriitorului francez, ființa umană încearcă să ia în stăpînire temporalitatea sau să iasă, să se elibereze din temporalitate evenimentială, fenomenală, prin proiectarea în mod specific a lumii sale interioare asupra lumii exterioare. Printr-o dinamică permanentă exterior /interior în desfășurarea semanticii sale. „A La recherche du temps perdu” este un roman al inițierii ființei umane în căutarea Sinelui, al esenței sale adevărate. Raportul temporalitate - modalitate înglobează în structura de adîncime și dezvoltă raportul, permanent tensionat, dintre eul social/ profan, de suprafață, și eul ființial, profund/ sacru al omului, într-un proces de căutare a realului profund dincolo de aparențe, în care se înscriu, în moduri diferite, autorul, naratorul, personajul și cititorul.

În această desfășurare - în care temporalitatea (enunțului/textului) și modalitatea (enunțării) sînt consubstanțiale, romanul lui Proust se impune ca o construcție polimodală și polifonică totodată, în care funcția poetică și funcția narativă se alternează într-un mod cu totul aparte, intră în conflict, cu impunerea celei dintîi. Demonstrația pe care o desfășoară în acest sens Elena Prus este exemplară și constituie o contribuție semnificativă la cunoașterea de adîncime, din această nouă perspectivă, a operei lui Proust.

Recunoscînd, dincolo de diversele opoziții modale, în desfășurări bilaterale, prin care realitatea este înscrisă în raport cu aparența, amintirea, iluzia etc. o corelație supraordonată: *être* și *paraître*, autoarea identifică în universul semantic al operei lui Proust

o permanentă stare de tensiune între *iluzia/ paraître* și *realitatea- être*, cu accentual deplasat de *être* pe *paraître*, concomitent cu tendința lumii guvernată de *paraître* dacă nu de a fi cel puțin de a se apropia de *être*.

În perspectivă polimodală a construcției românești a lui Proust, corelația *être-paraître*, este orientată sau orientează ea însăși desfășurarea modală incertitudine-certitudine, cu diferite variante semantice: posibilitate, ipoteză etc., prin înscrierea în complementaritate în procesul de modalizare a celor două categorii fundamentale ale narativității : persoana și timpul.

Cu această dezvoltare complexă modalitatea impune suveranitatea perspectivei poetice în constituirea și funcționarea lumii semantice a lui Marcel Proust și deschide drum spre sensul de profunzime al romanului; în căutarea timpului pierdut este o metaforă pentru căutarea de sine a Ființei.

Elena Prus identifică, în acest sens, chiar dacă nu se exprimă explicit, modul specific de funcționare a principiului metaforic în opera lui Proust. Înscrierea metaforei în desfășurarea opoziției *paraître-être* înseamnă nu numai depășirea înțelegerii curente a metaforei ca figură de stil între alte figuri și nici numai “convergența sistematică a figurilor de stil către metaforă” (M.Zamfir) și nici chiar depășirea doar a înțelegerii metaforei ca “transfer de semnificații”. Înțelegerea metaforei, de fapt, ca principiu metaforic înseamnă pentru opera lui Proust mai mult decât cheie “transfigurarea realității” sau “metamorfozarea realului”, constituirea unui spațiu în care/prin care se produce transcenderea realității, care este fenomenală, spre irealitate, care este esențială și care este guvernată de Eul profund al creatorului. Acest proces este, de fapt, urmărit și dezvoltat de Elena Prus.

Romanul lui Proust poate fi interpretat ca roman poetic numai în măsura în care transcenderea realității se caracterizează printr-o stare tensională, pe care principiul metaforic o instituie, între “realitatea” imediată, care, paradoxal, este guvernată de *paraître*, și “irealitatea” (memoriei, visului, iluziei), care este guvernată de *être*. Din alt unghi, *paraître* guvernează, în diferite moduri, în funcție de diversele manifestări ale ființei umane (sociale, politice, artistice etc.), dinamica *être* esențial (lumea Eului profund) și *être* fenomenal (lumea Eului superficial).

Personajele lui Proust sînt mai mult ipostaze poetice, cum observă cu îndreptățire Elena Prus, și mai puțin purtătoare ale unor funcții narrative. În absența funcției narrative a personajului, lumea semantică a lui Proust se construiește și ființează ca “o irealitate de tip poetic”. Iar în această lume, care este lumea dimensiunii sacre a ființei umane, Eul profund, ființial, se eliberează de eul superficial, de natură socială.

Era de așteptat ca, prin această înțelegere, autoarea să circumscrie perspectiva modală și actului creației, perspectivă impusă într-un anumit sens de ultimul volum, *Timpul regăsit*, modalitatea autorului-narator : a nu putea să nu scrii, condiție, de altfel, fundamentală a artei autentice.

Pe fondul înscrierii actului de creație și al creatorului în opoziția *être-paraître*, această ultimă ipoteză modală se relevă, pe tot parcursul, în legătură cu desfășurarea raportului autor-narator. Într-un anumit sens, prin Marcel-personajul, într-un alt sens, prin însuși romanul lui Proust în întregime, celor trei ipostaze ale modalizării actului de creație din perspectiva naratorului :

voința de a scrie;

neputința de a scrie;
 puțința de a scrie,

li se adaugă cea de a patra ; după ce traversează primele trei ipostaze-trepte, naratorul va trăi starea care se poate caracteriza prin sintagma *neputința de a nu scrie*. În spațiul acestei sintagme se află înțelegerea destinului artei și scriitorului în concepția lui Proust : a descoperi și a dezvălui sensul profund al lumii și al ființei umane.

Dar Elena Prus nu se oprește aici ; ea urmărește dinamica modalității și în actul de receptare, unde operează, în mod adecvat, cu o altă opoziție : *vouloir savoir – pouvoir savoir*. În contextul procesului de comunicare literară, opoziția este narată de o stare de tensiune prin care drumul spre sine al ființei trece din drumul spre sine al naratorului în drumul spre sine al cititorului.

În această desfășurare a modalității dinspre autor, prin narator, spre cititor se dezvăluie și se împlinește însăși dinamica lumii proustiene ca spațiu al inițierii ființei umane în căutarea Sinelui, prin ipoteze, întrebări, eșecuri etc.

Asumându-și cu o rară discreție, și condiția cititorului inocent și condiția cititorului specialist, Elena Prus ne propune o interpretare originală a operei lui Proust și ne provoacă totodată întrebări pe care le uitasem și le uităm prea des despre esența ființei noastre.

„Exploatare” creativă a modalității în textul proustian

Prof. univ., dr. Paul MICLĂU

Universitatea “Spiru Haret” din București

Lucrarea doamnei Elena Prus a fost îndrumată de prof. dr. Dumitru Irimia de la Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, ceea ce reprezintă o garanție pentru nivelul științific al cercetării și pentru finețea interpretării.

Creația proustiană este abordată la nivelul conceptual al poeziei, precum și la nivelul realizării stilistice, al dicțiunii, cum ar zice Gérard Genette, el însuși tentat să completeze poezia cu stilistica într-o reală complementaritate.

Subliniez de asemenea importanța studierii modalității pentru discursul proustian ca fiind cel mai motivat din discursurile novatoare ale modalității. Știu că Elena Prus este o bună cunosătoare a modalității ca domeniu fundamental al lingvisticii, care o apropie pe aceasta de semantică, de teoria argumentării și de stilistică.

Din bibliografia stabilită rezultă un mare efort în documentare, iar felul cum referențele sunt folosite denotă putere de aprofundare și de „exploatare” creativă.

Lucrarea cuprinde explicit și o tratare filozofică a modalității racordată la creația proustiană, pe linia studiilor conducătorului științific al lucrării care trece de la stil la considerații epistemice și filozofice.

Două direcții sunt puse în valoare: impresionismul și simbolismul, acesta din urmă fiind chemat să dea adâncimi nebănuite discursului proustian.

În mod analog sunt cercetate visul și memoria. Dacă aceasta din urmă a fost invocată pînă la sațietate la Proust, în schimb studierea visului, atît de frecvent în textul proustian, poate oferi agreabile surprize cercetătorului pe linia abordării psihanalitice.

Axa centrală a lucrării este opoziția dintre *être* și *paraître*, supusă dimensiunii temporale, mai degrabă distanței în sens bergsonian, așa cum o făcea Proust în cunoștință de cauză. Timpul cunoașterii este abordat în raport cu iluziile, adică cu subiectivitatea; orientat spre intensiv, timpul proustian este vertical.

Cam același lucru se poate spune și despre timpul artistic proustian, atît la nivel diegetic, cît și la nivel stilistic. Tocmai aici modalitatea intervine să nuanțeze categoria temporală, iar din acest punct de vedere contribuțiile candidatei sunt decisive. Subliniez două concepte forte ca demers și aplicație: densitatea modalităților, care poate fi apreciată statistic în raport cu alți prozatori (și poeți, de ce nu ?) și, mai ales, tensiunea modală. Prin acestea, autoarea trece de la text la discurs, deschizînd perspective noi de studiere pragmatică a discursului proustian.

Din fragmentele de analiză pe text rezultă capacitatea cercetătoarei de a demonstra amplituda modală și de a releva complexe relații dintre modalități.

Lucrarea este scrisă cu maturitate, într-o elegantă limbă română, și ar fi bine să se ofere și o variantă franceză pentru specialiștii francofoni.

Proust în România

Prof. univ., dr., cercet. șt. princ. gr. I Dan MĂNUCĂ

Director Institutul de Filologie Română „A. Philippide”
Academia Română

Lucrarea Elenei Prus, intitulată *Poetica modalității la Proust* (Chisinau, Editura Ruxanda, 1998, 236 p.) este o investigație de cea mai strictă specialitate. Din păcate, circulația defectuoasă a tipăriturilor, mai ales a acelor de dincolo de Prut, a nedreptățit-o. Pentru că ne aflăm în fața unei cercetări extrem de aplicate, de tip riguros academic și care analizează, cu mijloacele stilisticii poetice, un aspect major al artei proustiene. Este vorba despre relația ontologică dintre “ireal”, “aparent” și “real”, sau despre relația gno-seologică dintre “incert”, “probabil” și “sigur”. În cazul lui Proust, pare a funcționa, mai curînd, relația deontologică dintre “interzis”, “permis” și “obligatoriu” și relația psihologică dintre “dorință”, “tentativă” și “voință”. Elena Prus pleacă de la ideea că modalitatea ar fi unul din principalele mecanisme de subiectivizare a informației planului narativ care comunică viziunea naratorului. Ca atare, în cazul lui Proust, “romanul se întemeiază pe raportul dialectic modal dintre *a fi* și *a părea*, dintre codurile realist și poetic”. Și mai departe, în aceeași încercare de definire a unui specific ultim: “romanul lui Proust este o construcție polimodală în care funcțiile poetică și narativă alternează într-un mod particular, intră în conflict, victorioasă arătîndu-se cea dintîi. Ceea ce pune în evidență o complementaritate cu totul proustiană: construcția polimodală și polifonică”. Firește, nu este vorba de descoperirea unei noutăți absolute, ci de re-descoperirea unor adevăruri mai vechi și fundamentale cu ajutorul unui instrumentar modern. Uneori, acesta împovărează. Dar este tot ațit de adevărat că, în cele mai multe cazuri, prezențele modalității sînt înțelese ca principii de structurare a universului epic: la nivelul personajelor, al timpului, al conflictului, al punctului de vedere, al stilului și al enunțului.

Am făcut acest material, pentru a așeza la locul potrivit, în enumerarea exegezelor proustiene autohtone, și pe aceea semnată de Elena Prus, prin care se confirmă o solidă și valoroasă continuitate.

Modelul Barthes-Prus și modalitatea ca perspectivă focalizantă

Conf. univ., dr. Marin POSTU
Universitatea de Stat din Moldova

Cercetătoarea Elena Prus, în lucrarea *Poetica modalității la Proust* (Chișinău: Ruxanda, 1998), face o analiză modală a constituirii narativului în romanul proustian, pornind de la principiile semioticii narative. Autoarea pune în prim plan rolul cititorului/cititoarei pornit/ă în căutarea adevărului împreună cu naratorul proustian, ceea ce va duce nu numai spre descoperirea unui itinerar narativ al romanului, sinonim cu o schemă semiotică, ci și spre identificarea unei practici de lectură, ce poate finaliza o dată cu descoperirea adevărului despre condiția artei și a artistului, dar și a tainelor ființei, interpuse pe filigranele eului.

Sesizarea unui model narativ în conținutul romanului proustian, care se proiectează (ca „amintire circulară”) și în actul lecturii romanului românesc modern, este pus de către Elena Prus sub semnul unui „registru de ipotetic și de posibil [care] traduce și coincide cu demersul gnoseologic modal al autorului”: incertitudinii și eșecului provizoriu al vocației personajului îi răspunde certitudinea autorului de a duce la bun sfârșit opera sa, romanul lui Proust fiind povestirea unei vieți și a unei cărți. Veritabila istorie a acestui roman este istoria cărții înseși, a cărții care se scrie [Prus, *ibidem*, p.167].

Elena Prus identifică un model de lectură a romanului proustian, dezvoltând poziția hipotaică: „Marcel devine scriitor” (G. Genette): Naratorul apare în primele părți ale romanului nesigur de sine, se crede inapt de a face literatură, pendulează între boală și desfătări și, până la sfârșit, izbuteste să scrie o carte, adevăratul subiect al cărții fiind vocația literară a naratorului, contrariată fără încetare de întâmplările existenței și care nu se va putea afirma decât după eliminarea tuturor obstacolelor.

„Nașterea” unei cărți pe care nu o vom cunoaște, dar care este enunțată de însăși cartea lui Proust, se desfășoară ca o dramă în trei acte, consemnate de R. Barthes [*Romanul scriiturii. Antologie*. București: Univers, 1987, p. 117]. Primul act enunță voința de a scrie: tânărul narator resimte această voință o dată cu plăcerea eroică procurată de frazele lui Bergotte și cu bucuria pe care o trăiește descriind clopotnițele din Martinville.

Al doilea act, foarte întins, deoarece ocupă cea mai mare parte a Timpului pierdut, se oprește asupra neputinței de a scrie. Această neputință se exprimă în trei scene sau, mai precis spus, prin trei momente de adâncă deznădejde: întâi Norpois, care trimite tânărului narator o imagine descurajantă despre literatură, imagine ridicolă pe care totuși nu va avea nici măcar talentul de a o realiza. Mai târziu, o a doua imagine îl va deprima și mai mult; un pasaj regăsit din *Jurnalul fraților Goncourt*, deopotrivă prestigios și derizoriu, îi va confirma, prin comparație, neputința de a transforma senzația în notație. În sfârșit, un ultim incident mult mai grav, deoarece îi afectează de data aceasta însăși sensibilitatea, nu doar talentul, îl face să renunțe să mai scrie: din trenul care îl aduce la Paris după o lungă boală personajul-narator zărește în plin câmp trei copaci a căror frumusețe îl lasă profund indiferent. Trage concluzia că nu va mai scrie niciodată, trist, dar eliberat de orice legământ pe care cu siguranță nu-l poate duce la bun sfârșit, acceptă

din nou frivolitatea lumii și se duce la un matineu al ducesei de Guermantes. Dar aici, printr-o răsturnare cu adevărat dramatică, ajuns la însăși limita renunțării, naratorul își va regăsi puțința de a scrie.

Al treilea act ocupă în întregime Timpul regăsit. Aceste trei acte construiesc, în plan artistic, o dialectică specifică a atitudinii modale a eului narant-scriptor față de activitatea sa de bază - scrierea romanului: voința de a scrie, neputința de a scrie, puțința de a scrie. Pe lângă aceste trei evenimente majore ale romanului proustian, Elena Prus adaugă încă unul „care pare foarte important și anume - imposibilitatea de a nu scrie” [ibidem, p.169], evidențind dominantă artistică a naratorului ce caută să se salveze scriind.

Imposibilitatea de a nu scrie devine, astfel, o a patra orientare modală a parcursului naratorului, un caz aproape unic, singurul exemplu al unei vieți (trăite sau fictive), reluate prin scriere. Pentru naratorul proustian scrierea nu este doar o dorință, ea este o necesitate profundă, o exigență interioară, el fiind acela care afirmă solemn că: a scrie nu ține atât de dorință, cât de datorie („le devoir et la tâche de l'écrivain” - „datoria și obligația scriitorului”).

Spre sfârșitul cărții, naratorul ajunge la o revelație importantă: literatura este o activitate, care are o finalitate proprie, existențială și constituie sensul vieții sale. Scrierea este un act de voință care dovedește aptitudinea sa de a învinge dorințele și impulsurile sale instinctuale, tot ce emană din sfera joasă și periculoasă. După ce naratorul s-a îndoit îndelung de sine însuși, precum și de aptitudinile sale, el va cunoaște, în sfârșit, certitudinea decisivă: opera sa trebuie să fie conștientizarea propriei geneze. În fond, Proust ne povestește o istorie, care se reduce la demonstrarea faptului că era posibil de a o scrie, constată Gaëtan Picon [Lecture de Proust. Paris : Mercure de France, 1963, p.110]. Această operă, care era „imposibilă”, „improbabilă”, iată că ne demonstrează posibilitatea sa. Acest „je” al naratorului este diagonala sau, mai bine zis, perpendiculara interioară care face din timpul pierdut o posibilitate a unui timp care va putea fi găsit.

Așadar, „invariantul variabil”, „modelul artistic”, „macro-schema evenimentială” a romanului proustian, cea care se conturează în imaginarul Cititorului/oarei și poate fi „omologată” (A. Greimas) la romanul românesc modern, se realizează din patru evenimente modale: 1. voința de a scrie (vouloir savoir, vouloir pouvoir vs vouloir écrire); 2. neputința de a scrie; 3. puțința de a scrie; 4. imposibilitatea de a nu scrie.

Aceste secvențe demonstrează faptul că naratorul proustian este un artist ce își desăvârșește arta în și prin conștientizarea sinelui, până la imposibilitatea de a fi altfel decât scriind, scriindu-se, transcriindu-și ființa cuvânt cu cuvânt. De aceea, hipofrazele lui G. Genette („Marcel devine scriitor”), M. Zamfir („Marcel descoperă lumea”) sau N. Manolescu („Sandu scrie un roman”) necesită o extrindere de natură semantică, astfel încât focusarea să cadă nu pe ceea ce se relatează în diegeză, ci pe intenția primordială a Autorului, cea care încifrează un „dincolo” coșerian, un sens literar pe care urmează să-l identifice Cititorul/cititoarea în actul de comunicare literară. O frază de acest fel ar fi: Artistul creează descoperindu-se și oferind celorlalți posibilitatea de a se descoperi prin intermediul artei sale.

Modalitatea - instrument pentru înțelegerea structurilor de profunzime ale creației proustiene

Conf. univ., dr. Anca SÎRBU
Universitatea "Al. I. Cuza", Iași

Ceea ce trebuie apreciat, de la început, în lucrarea Doamnei Elena Prus este cantitatea și calitatea informației asupra temei luate în dezbateri, receptivitatea deosebită a autoarei față de cercetările poetice și naratologice actuale.

Opera lui Marcel Proust s-a bucurat, de-a lungul anilor, de apropieri critice variate. Din acest larg evantai, autoarea alege un demers care nu a stat, pînă acum, la baza unei lucrări de proporții, tocmai în ideea de a realiza o interpretare plurală a textelor proustiene. Este vorba despre implicațiile poetico-stilistice ale modalității, care au reținut mai puțin atenția exegeților scriitorului.

În lucrarea Elenei Prus "Poetica modalității la Proust" modalitatea este concepută, mai ales, dintr-o perspectivă semantică și poetică; ea devine principalul instrument pentru înțelegerea structurilor de profunzime ale creației proustiene, a interacțiunii dintre ființă și univers, dar și a organizării materiei narative din *A la recherche du temps perdu*. Modalitatea este considerată, de asemenea, drept "marca pregnantă a stilului proustian".

Remarcăm efortul teoretic substanțial al autoarei vizibil nu numai în capitolele introductive - care evidențiază nivelurile diferite în care se manifestă această "categorie imanentă a textului" și convergența dintre diverse elemente care intră în componența ei, formînd o aventură "polifonică modală", dar și pe tot parcursul lucrării. Se aduc permanent noi clarificări într-o serie de chestiuni controversate.

Doamna Elena Prus pleacă de la premisa că opera lui Marcel Proust poate constitui un teren privilegiat pentru o lectură modală. Principalele argumente sunt: dezagregarea și dedramatizarea intrigii - care nu mai formează o dramă evenimentială - și, în general, contestarea structurilor romanului tradițional, perceperea poetică a realului, focalizarea complexă și descentralizarea narațiunii, datorită multiplicității punctelor de vedere. Ele aparțin autorului și cititorului, eroului - narator sau altor personaje, ale căror acțiuni pot fi studiate cu ajutorul acestei categorii. Este subliniată însemnătatea pe care o are, în *A la recherche du temps perdu*, viziunea despre lume a scriitorului, acea "manieră de a vedea" realul, mai importantă decît realitatea însăși, care constituia și un principiu al poeziei flaubertiene. Modalitatea devine la Proust "un mecanism al subiectivității", apt să transmită această optică personală asupra realului. Statutul ambiguu al textului proustian, care oscilează între roman, scriere autobiografică și monolog interior, dar și caracterul său de „operă deschisă” stau sub semnul modalității.

Întreaga demonstrație este constituită pe ideea unei dialectici între esență și aparență, între autentic și inautentic în relațiile umane (dragostea, prietenia, viața în societate), între real și ireal, dar și între două retorici și două coduri ce guvernează funcționarea textului proustian: cel realist și cel poetic. Poeticul este, în interpretarea Doamnei Elena Prus, însuși "principiul de constituire și de manifestare a modalității", iar cuplurile être/paraître, eu transcendental/eu empiric devine principala sursă a unui "conflict mo-

dal". Artistul nu-l va rezolva decît prin actul său de creație, care înseamnă și o victorie asupra timpului.

Sunt semnalate metamorfozarea prin care au trecut, în literatura contemporană, - grație operei lui Marcel Proust - componentele de bază ale textului românesc: acțiunea, personajele, naratorul, timpul, spațiul. Lor li se alătură alți indici de referință ai textului, elementele paratextuale sau puncte strategice ale narațiunii: titlul, *incipit*, care posedă o evidentă "încărcătură modală".

Reținem, cu deosebire, considerațiile autoarei tezei asupra personajului și timpului în textul proustian. În literatura secolului al XXI-lea se poate vorbi despre o altă concepție asupra persoanei, care reclamă și alegerea unor noi formule românești. Doamna Elena Prus își însușește opinia lui Michael Zérafra (*Personne et presonage*, 1969) potrivit căreia noua perspectivă a scriitorilor asupra realului poate conduce la o cunoaștere autentică a individului. Ea constituie și schimbarea de atitudine narativă prin importanța acordată conștiinței personajelor. Acestea "dețin puterea de a semnifica toate elementele povestirii și de a-i organiza formele". Eroul proustian este, prin excelență, un personaj-conștiință sau un personaj-subiect, opus personajului-obiect care se confundă cu "un rol, o funcție, o mască". Această distincție, propusă de Michael Zérafra, poate avea o explicație modală.

Teoriile structuraliste și, mai nou, cele asupra "efectului-personaj" (Philippe Hamon, Vincent Jouve) au pus în valoare statutul modal al acestei categorii narative. Ceea ce *face* personajul: gesturi, comportament, limbaj este mai semnificativ decît ceea ce *este* personajul. Avînd o funcție "evaluativă" (Ph. Hamon), aceste mărci conțin un comentariu asupra realului și dau naștere la anumite cîmpuri tematice și metaforice, localizînd personajul în universul discursului românesc.

Problematika timpului a suferit transformări de la o epocă la alta, dobîndind o complexitate deosebită în prima jumătate a secolului al XX-lea, cînd el s-a bucurat - prin Proust și scriitorii "fluxului conștiinței" - și de o nouă afirmare pe plan literar. Această complexitate se traduce prin mutații din conștiința temporalității la autorii moderni, prin apariția unei pluralități de valori și de a-l configura în textul romanesc. Timpul uman sau timpul trăit - temporalitatea ca esență a ființei - devine acum o temă centrală a reflecțiilor morale și filozofice. În filozofie s-a pus, în primul rînd, chestiunea interiorității și dimensiunii metafizice a timpului, prezența lui în experiența umană, avînd în vedere legătura dintre „eu” și realitatea pe care acesta o determină. Timpul nu este doar o categorie a poeziei lui Marcel Proust, ci și principalul actor al narațiunii, iar axa temporală devine referința estetică dominantă pentru arta romanului său.

Lucrarea Doamnei Elena Prus analizează excelent și relația binară care se stabilește între o serie de experiențe revelatoare ale ființei proustiene: visul și imaginația - ca "modalitățile prospective" - și memoria - ca "modalitate retrospectivă". Onirismul și exploatarea amintirilor sînt la Proust instrumente cognitive, înzestrate cu o facultate creatoare. Activitatea onirică și cufundarea în trecutul afectiv - în căutarea eului său profund - oferă eroului-narator posibilitatea de a ajunge la o poetizare a realului și, în cele din urmă, la o stăpînire a lui.

Lucrarea se distinge prin subtilitatea examenului critic și conține numeroase opinii personale prin care ea reușește, cu adevărat, să aducă un punct de vedere nou asupra operei proustiene.

Elena Prus à la recherche de la Parisienne Romanesque

Pariziana

Prof. univ., dr. Irina MAVRODIN

Universitatea din Craiova

Cartea doamnei Elenei Prus pleacă de la o premisă net exprimată: Femeia pariziană este o entitate socioculturală particulară, mitizată și poetizată în mentalul colectiv și cel individual. Această premisă este explicată astfel: „Pariziana face parte din categoria personajelor referențiale, care trimit la o realitate a lumii exterioare (istorică, socială, mitologică, alegorică) și la un concept imobilizat de cultură”.

Procedând foarte sistematic, Elena Prus identifică, prin chiar titlul lucrării, care își decupează astfel clar obiectul, o triadă - un proiect estetic (cel al reprezentării), o perioadă istorică (jumătatea a doua a secolului al XIX-lea) și un gen literar (romanul), triadă care, după cum spune autoarea tezei, „nu prevede o funcționare de la sine, ci, dimpotrivă, presupune o adecvare între istoria evenimentială, cea a mentalităților și cea a formelor artistice”.

Proiectul acestei teze, după cum vedem, este extrem de ambițios, pentru că încearcă o articulare a trei segmente care au, fiecare, un specific marcat, greu de armonizat cu specificul unui alt segment al triadei. Pe de altă parte, în concret, fenomenul există în această complexitate greu abordabilă, și care totuși trebuie abordată, dacă vrem să cercetăm un ansamblu care funcționează.

„Pariziana” e propus ca un concept, ca un produs al mentalității franceze, și totuși nu numai franceze, ci și străine, concept care suferă o adevărată mutație odată cu Secolul Luminilor și cu Revoluția franceză. Pariziana, în noua accepție a conceptului, este femeia modernă, Femeia Nouă, spune autoarea tezei, subliniind această sintagmă, situată într-o lume care suferă schimbări rapide, fiind ea însăși, datorită dinamismului ei, o Lume Nouă, în care Parisul devine capitala Europei. După cum ni se spune în teză, cu o formulare pertinentă-asemena formulări sunt numeroase în această lucrare - „femeia pariziană se definește prin Paris, ea este o metonimie a Parisului”.

Asemenea premisă ne arată că „pariziana”, în viziunea autoarei tezei transcende nu numai stereotipul femeii tradiționale, ci și o problematică ce ține doar de zonele unei feminități, fie ea de un tip sau altul. Că este așa, putem vedea din formulări tranșante ca: „Demersul pe care-l propunem ține de valorificarea diferitelor sisteme și niveluri de semnificații ale reprezentării femeii pariziene. Discursul Parisului și al Parizienei este o istorie cu o complexitate în progresie a formelor de reprezentare”. Să notăm, încă de acum, această socializare a temei „parizienei”, socializare atât de puternică încât reinserția temei într-un specific literar devine oarecum dificilă. Autoarea încearcă totuși să găsească o soluție la ceea ce ea însăși simte a fi o zonă delicată sub raportul unei rezolvări satisfăcătoare”. Însăși epoca modernă se caracterizează printr-o istorizare, socializare și culturalizare a reprezentării, în urma faptului că literatura și artele devin din ce în ce mai

mult expresii ale societății”. Pentru a realiza o vizată osmoză. Elena Prus recurge la „personaj”, „element fundamental al structurii românești în problematica reprezentării”, spune ea. Astfel - și aici cităm un text cheie - „reprezentarea Parizienei tinde spre o osmoză între ideologie și poezie, oscilând între un real permeabil la istorie, care este ideologizat, și un real implicit și ireductibil, care este poetizat”.

Paradoxal, ni se arată în lucrare, femeia pariziană, omniprezentă în literatura secolului al XIX-lea (mai ales în cea de a doua jumătate a acestui secol), nu a fost încă până acum „subiect de cercetare”. Meritul foarte mare al lucrării Elenei Prus este, așadar, acela de a fi abordat o cercetare care identifică femeia pariziană ca „subiect istoric, social, identitar, estetic”, elucidând totodată „la nivel teoretic specificul Parizienei ca personaj literar”. Încă o dată ne vedem confrunțați cu dificultatea de a articula planuri cu specific contradictoriu, dificultate identificată și de Elena Prus, care își explică tocmai prin ea faptul că, până în momentul de față, teza ei este singura lucrare care a avut curajul să se confrunte cu o temă de o asemenea complexitate. „Ne aflăm pe un teritoriu incert, care se descifrează cu greu în spatele aparențelor înșelătoare și a imaginii reduționiste stereotipate pe care o înregistrează mentalul colectiv”, ne spune Elena Prus. Subiectul i-a fost inspirat Elenei Prus de grupul de cercetători ai seminarului Zola, de pe lângă Universitatea Nouvelle Sorbonne (Paris III), care văd într-o lucrare ce-i este consacrată primul studiu monografic din spațiul european axat integral pe analiza Parizienei ca figură emblematică a realității și a literaturii franceze. În lucrare este citată o bibliografie ce tinde spre exhaustivitate și se vrea adusă absolut la zi, bibliografie consultată în mari biblioteci ale Franței și Elveției. Marea miză a acestei lucrări este deci faptul de a se apleca asupra unei teme încă netratate, oricum încă netratate în complexitatea pe care vrea să o mențină studiul Elenei Prus, de a încerca - și o cităm pe autoarea - să „ordoneze un material haotic și rebel”, pe baza unui „set coerent de poziții și principii”.

Corpusul textelor e constituit din operele literare cele mai importante ale literaturii franceze din a doua jumătate a secolului al XIX-lea în care există o reprezentare a Parizienei, o poziție privilegiată având aici operele lui Zola. În analiză, s-a recurs la metodele cele mai variate, ca: metoda genetică, metoda comparatistă, metoda sociologică, metoda psihocritică, critica mitic-arhetipală, abordarea poetică și naratologică etc. Varietatea metodelor a fost adecvată varietății planurilor - cu specific diferit - în care s-a lucrat. Datorită utilizării acestor metode s-a pus o anumită ordine într-o realitate socio-istorico-literară care, prin definiție, se sustrage oricărei organizări și ordonări.

Documentată temeinic, pe baza celei mai recente bibliografii, originală prin alegerea și tratarea temei, lucrarea este, cu siguranță, o carte de mare interes pentru specialiști din diferite domenii, dat fiind caracterul ei interdisciplinar.

Europenizarea Parizienei în concepția Elenei Prus

Academician Mihai CIMPOI
Uniunea Scriitorilor din Moldova

Lucrarea doamnei profesor Elena Prus, cunoscută printr-o amplă cercetare a operei lui Proust, se impune prin soliditatea abordării subiectului, prin vastitatea surselor bibliografice consultate și printr-o construcție riguroasă a demonstrației în care este cuprins totul - argumentul științific indiscutabil, citatul bine ales, afirmațiile și concluziile exegeților și observațiile personale, în marea lor parte fine și juste.

Elena Prus alege perioada în care mitul parizienei este constituit definitiv și ea apare pe scena publică a Parisului ca protagonistă, nu ca figurantă. Ea se mută chiar în avanscena istoriei franceze, ceea ce îl face pe Balzac s-o eternizeze cu majusculă: la Parisienne. Motivația alegerii subiectului cercetării este expusă clar în Introducere: „În secolul al XIX-lea Pariziana este Femeia Nouă situată într-o lume care se schimbă tot mai rapid, grație dinamismului vieții urbane, într-o perioadă când Parisul devine capitala Europei și a modernității. Femeia pariziană se deosebește prin Paris, ea este o metonimie” (p.7).

Există însă și un alt motiv, determinat de contextul multicultural în care suntem angajați: la ora actuală a europenizării și mondializării, a dialogului valoric, care sensibilizează problema identităților și factorilor de risc ai globalizării. Identitatea femeii pariziene, care „reproduce un cod al epocii cu privire la modernitate, urbanitate, feminitate,” se înscrie organic, prin urmare, în contextul dezbaterilor de azi - filosofice, sociologice, culturale, economice și de altă natură - despre identitatea valorică în condițiile proceselor integrării. Actualitatea temei e susținută și de natura urbană a Europei, cu care se sincronizează Parisul, de faptul că se construiește o Europă a culturilor.

Europenizarea este un imperativ, orașul fiind cel mai sensibil la această deschidere și integrare continentală, cum menționează autoarea, deschiderea spre lume, lumea occidentală în primul rînd, operată la începutul epocii moderne, a făcut din corelația național-universal o preocupare specifică, reflectînd în tensiunea dezbaterilor provocate dramatismul modernizării societății și culturii naționale.

Menționînd că va urma un traiect mai puțin cercetat, Elena Prus nu evită conturarea imaginii cunoscute și abordate în studii devenite clasice a Parizienei la Balzac, Flaubert, Zola și Maupassant, la care remarcă o evoluție de la diversitatea (balzaciană) la abordarea aspectelor contradictorii (flaubertian), apoi la înfățișarea emblematică și alegorică (zolistă) și, în sfîrșit, la prezentarea în spirit decadent a lui Maupassant. „Observăm, astfel concludem cercetătoarea, că variantele Parizienelor depistate la diferiți autori trimit vizibil la unul și același etimon, făcut din originalitate, extravagantă, egoism, snobism și pretenții. Accedem, prin urmare, la descifrarea unui profil social, avînd o anumită poziție în lume și pregnanță estetică bine conturate” (p.91).

Un capitol (cel de-al doilea) este consacrat mitopo(i)eticii, personajului feminin, bazat pe teatralitate, spectacolul textului, ludic, estetica aparenței” ce presupune identificarea vieții cu opera de artă, interferența genurilor, schemele textuale, „scenariul existențial”, „viața ca spectacol”, apoi scene din viața pariziană ca balul, plimbarea, călătoria, hipodromul, cumpărăturile, recepția, lectura, „teatru amori” cu toate scenele tipice.

Capitolul, foarte consistent prin demonstrație și prezentarea exhaustivă a principiilor, strategiilor și modalităților mitopo(i)etice continuă cu mitopo(i)etică propriu-zisă, care, după părerea noastră, puteau constitui un capitol aparte.

Concluzia, justă, a cercetării, este că în structura actanțială a comediei urbane a Parisului, Pariziana are un rol primordial, impunându-se prin „mecanisme, strategii, strategeme și tactici specifice” ; „rolurile și manifestările Parizienei se suprapun unul peste celălalt, entitatea sa devenind tot mai condensată și mai esențializată. Femeia pariziană se caracterizează printr-o totalitate de roluri, reguli și norme culturale și sociale. Ea se găsește în centrul narațiunii și acțiunii, dramatizînd-o; ea este cea care moderează situații și perspective. „Dramatizarea” romanului se manifestă în scenele patetice și violente, al căror instigator sau promotor este deseori femeia pariziana. Pariziana este femeia care relativizează delimitarea sferelor, ocupațiilor și locurilor. Prin originalitatea și singularitatea sa, Pariziana este personajul care reușește deconspirarea tăcerii tradiționale feminine și impune un stil aparte” (p.218).

Problema cea mai importantă cu care s-a confruntat, a fost evitarea perspectivelor cercetate și cunoscute, ceea ce s-a reușit în bună parte, și depistarea și concretizarea unor note particulare, absolut distinctive ale Parizienei, care nu repetă fiziologia tradițională și trăsăturile general-umane, caracteristice deopotrivă femeii și bărbatului.

În ansamblu, lucrarea prezintă calități exegetice și o acribie filologică remarcabilă, care impune o cercetătoare serios afirmată.

Un livre-événement sur une femme-spectacle

Prof. univ., dr. Ana GUȚU

Premier Vicé-recteur

Université Libre Internationale de Moldova

Les traditions de la francophonie dans l'Europe Centrale et Orientale sont d'obédience spirituelle. Il n'y a jamais eu de présence historique française sur les territoires roumains. Mais la passion de l'esprit créateur roumain pour les réalités phénoménologiques françaises ne date pas d'hier. Les noms de Hélène Vacaresco, Panait Istrati, Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Brancusi sont plus que familiers au public français. Leurs œuvres inédites, miroirs de leurs mondvissions complexes et universalisantes, ont profondément marqué le patrimoine culturel français, et, par conséquent, francophone car la dimension civilisatrice française est celle qui prédomine dans l'expansion (positive, bien sûr) des idées de la francophonie sur la planète.

Le géo-espace roumain actuel, plongé dans les idéaux inéluctables de la francophonie moderne, comprend depuis longtemps, donc, l'actuel territoire de la République de Moldova, malgré son adhésion relativement récente à l'Organisation internationale de la Francophonie - novembre 1997. Sans être pays membre de l'OIF, depuis son inclusion-soumission dans l'ex-URSS, la République de Moldova a « livré » à la spiritualité francophone des éminents chercheurs, philosophes, écrivains tels que **Victor Banaru, Grigore Cincilei, Petru Roșca, Ana Bondarencu** et beaucoup d'autres illustres savants. La pensée scientifique francophone d'obédience est-proutienne s'est enrichie incontestablement de noms notoires ces dernières décennies : **Elena Prus, Ion Moldovanu, Ion Gutu, Vsevolod Grigore, Gheorghe Moldovanu**, et d'autres personnalités remarquables qui méritent toutes les louanges. Si loin de France, les francophones de la République de Moldova déploient des efforts soutenus afin de situer la démarche scientifique sur les méridiens de la multiculturalité et du plurilinguisme.

Au mois de novembre 2005, mes collègues philologues et moi, nous avons eu la prédilection sélecte d'assister à la soutenance de la thèse de docteur d'Etat (en République de Moldova on conserve encore deux degrés de doctorat) de **Madame Elena Prus**, spécialiste en littérature française, dont la première thèse de doctorat a été consacrée à la création (stigmatisée par l'éternité) de Marcel Proust. Le sujet de la deuxième thèse vise **La représentation romanesque de la Femme Parisienne dans la littérature française de la seconde moitié du XIXe siècle**. Un sujet, dirais-je, digne de la plume d'un critique littéraire français. Mais c'est à une roumaine de la République de Moldova que cette tâche est revenue, et, semble-t-il, notre distinguée compatriote s'est acquittée honorablement de la finalité scientifique de sa recherche, ayant réussi à étonner aussi bien le public présent à la soutenance, que le public lecteur, pour le moment, de sa thèse.

Le pré-texte de la recherche, alias le titre, nous invite prometteusement dans un labyrinthe exégétique qui s'avère être plus que multidimensionnel, l'auteur exfoliant une par une toutes les pistes de tremplin de l'étude suffisamment présomptueuse pour être envisagée d'une manière sceptique et méfiante à première vue. Mais, le pré-texte ne fait

qu'intriguer, pourquoi pas, même le lecteur simple, moins avisé, le lecteur empirique dirait Eco, tandis que le lecteur critique (Umberto Eco) serait d'autant plus intéressé à suivre les sinuosités des raisonnements herméneutiques, car le tissu-essai l'induirait en tentation, le guidant page après page et l'incitant - **cherchez la femme**.

Le caractère novateur de la recherche imprègne la thèse de docteur d'Etat de Madame Elena Prus, la thématique de la Parisienne dans la littérature française de la seconde moitié du XIX-e siècle n'ayant été élucidée dans une étude monographique distincte et complexe ni dans l'espace francophone, ni non plus dans l'espace carpatodanubien-pontique.

La Philosophie du gender, une philosophie en vogue à présent, aux confluences de laquelle a été élaborée la thèse, semble avoir alimenté l'inspiration d'Elena Prus, mais l'auteur est allée beaucoup plus loin, discernant un par un les postulats d'une théorie réconciliatrice entre les visions des anciens et celles des modernes, théorie qui place la Femme Parisienne sur un piédestal inédit, complètement détachée d'autres archétypes féminins dans la littérature universelle. Or, par le biais de la quête de cette théorie réconciliatrice Elena Prus devient un nom de référence dans le palmarès de la critique littéraire traitant du même sujet, dont l'actualité est incontestable.

Notre contemporaine a pris une distance judicieuse par rapport au thème abordé, une distance plutôt dans le temps que dans l'espace (nous sommes assez loin de la France/Paris physiquement). Cette distance a permis à l'auteur d'observer l'archétype de la Femme Parisienne par un prisme objectif, dépourvu de toute exaltation cioranienne vis-à-vis de tout ce qui est français, disons-le. Elena Prus raisonne en « francophone » véritable, mêlant à ses réflexions une bonne dose d'orgueil roumain, jaillissant de la francophilie spirituelle explicable par des sources latines maternelles.

L'amalgame de représentations qui constituent le fondement de l'étude effectuée par Elena Prus, et, notamment, **la représentation sociale, la représentation romanesque, la représentation mythique, la représentation théâtrale**, nous mène à l'idée kantienne de la naissance d'une méga-entité osmotique, conséquence logique des multiples facettes interprétatives appliquées à la recherche des essences phénoménologiques de la Femme Parisienne dans la littérature française de la seconde moitié du XIX-e siècle. L'auteur nous guide pas à pas dans ses réflexions qui harmonisent avec la théorie du **monde possible** (Umberto Eco), monde comparé à « **un roman complet** », monde traité dans la critique littéraire comme **une série d'événements**, donc, **l'événementialité** a un poids considérable dans l'ouvrage analysé. D'ailleurs, la synthèse de l'archétype de la Parisienne réalisée par l'auteur se résume à une définition-clé : la Parisienne est la Femme-événement. Par la mise en valeur de l'événementialité, la savante se place du côté des chercheurs dialecticiens (idéalistes ou matérialistes) - Peirce, Hegel, Steiner, Meschonnic, Eco, Selescovitch, Ladmiraal, Nida et d'autres. **La dialectique de la sémiologie ad infinitum** dans l'interprétation sémiotique du phénomène linguistique, sur laquelle a insisté Peirce, est partagée par Elena Prus (sans faire référence au philosophe américain) dès le début même de la recherche, associant la Femme Parisienne au Nouveau, au Moderne, notions-clés du XIX-e siècle. L'auteur adopte l'approche dyadique dans l'esprit des « binômes universels » de Levi-Strauss pour hiérarchiser logiquement, soigneusement, l'appareil épistémologique de l'ouvrage - un véritable instrument opérateur et persuasif de la carcasse théorique. L'essence dialectique réconciliatrice de l'auteur, qui ne veut pas

que chercher la Femme, sinon chercher « la moyenne d'or », comme le disait Molière, se laisse percevoir dans ces binomes aussi bien antagonistes que complémentaires : **la Parisienne - ange et démon, personnage mythique instable et identitaire, femme conformiste et subversive, parisianisme lato sensu et stricto sensu, parisienne intellectuelle et séductrice, déguisement de surface et en profondeur** etc.

En dépit du fait que le modèle français est celui de l'exclusion de la femme de la *res publica*, de la vie de la Cité, c'est la littérature et la civilisation françaises qui ont fourni à l'humanité les archétypes féminins, dont le tri étopéique et prosologique est effectué à profusion par Elena Prus sur la base des œuvres de Balzac, Flaubert, Maupassant, Zola, les monstres sacrés du patrimoine universel.

La mythopo(i)étique apparente de la Parisienne, selon l'auteur, s'axe sur la **dimension théâtrale** de l'existence féminine/féministe. La théâtralité est définie comme une mondovision esthétique, un procédé dramatique, appelé à extérioriser l'existence de la Parisienne, déduite d'un intertexte hétérogène : civilisation, histoire, littérature, art. Le spectacle du monde ou, revenant au terme de Eco, du monde possible, effigie antique d'obédience platonicienne, est **spatialisé** et **temporalisé** dans le Paris de la seconde moitié du XIX-e siècle - scène élitiste de diverses théâtralisations - politiques, culturelles etc. **L'universalisation de l'image de la Parisienne** en tant que point de convergence des événements civilisateurs constitue la nébuleuse kantienne, indispensable pour l'auteur afin de pénétrer le **spectacle du texte**, qui, tout en étant dramatique ou prosaïque, reste un palimpseste poétique par excellence. D'ailleurs, le poème, comme l'affirme Meschonnic, est le mot générique pour la littérature tout entière, car justement cette démarche du distingué savant français a permis, dirai-je, à Elena Prus de superposer le dramatique au prosaïque et de découvrir les structures phénoménologiques profondes dans des scènes apparentes. La Parisienne apparaît en tant qu'auteur, scénariste de sa propre vie, offrant un spectacle total comme intrigue, portrait, comportement, réception. L'existence de la Parisienne n'est qu'un théâtre en soi, par lequel elle impose sa nouvelle vision à propos de réalités telluriques spatiales et temporelles, à propos des désirs, de ses sentiments réels et déguisés.

Madame Elena Prus, une véritable Parisienne lato sensu, promotrice acharnée et idéale de la francophilie dans l'espace roumain, découvre dans la multitude de stratifications de l'archétype de la Parisienne, un substrat volitif très fort, imprégné d'avidité pour le pouvoir, mais aussi d'un talent de manipuler le pouvoir. La Femme Parisienne dévoile ses capacités de catalyseur déclenchant des actions, des événements. Son rôle n'est pas celui d'une simple spectatrice, mais de scénariste, metteur en scène, actrice créatrice, qui impose des conditions, qui dirige, conduit, prend des décisions. Cachant l'isotopie hypercodée dans ses raisonnements, Elena Prus insère dans l'image de la Parisienne de la seconde moitié du XIX-e siècle, par l'interstice exégétique, les germes du féminisme, sans s'enrôler de manière flagrante, ni idéatiquement, ni épistémologiquement, dans le parti des féministes mordues.

La sémiotique du langage de la Parisienne n'est pas binomisée ou dyadisée, cette fois, par l'auteur. **La triade langage, langage non-verbal et décor** (le dernier étant décrit et défini avec l'implication typologique de la spatialité en général et de la spatialité féminine en particulier) accentue pour la mille et unième fois l'approche dialectique de la recherche doctrinologique réalisée par Elena Prus. La symbiose des éléments tri-

adiques de l'acte communicatif de la Parisienne - aussi bien les figures rhétoriques de prédilection tels que le paradoxe, l'oxymoron, l'hypotypose, que les ébauches comportementales basées sur le code officiel des bonnes manières - **structure de surface** - et les représentations de l'inconscient psychanalytique - **structure profonde** - contiennent inéluctablement les éléments d'une dialectique idéaliste. L'auteur est dans ce cas tributaire des épistèmes chomskyennes et de la théorie behavioriste de Bloomfield, cette réalité confirmant l'espace scientifique mondial auquel fait référence Elena Prus, défiant le cosmopolitisme dans la recherche et donnant le feu vert à la multiculturalité en tant que connexion entre les continents, fait démontré largement par la géo-bibliographie de l'ouvrage.

Plaidant pour une poétique de la Parisienne dans toute sa complexité multidimensionnelle, l'auteur a réalisé non seulement une étude de critique littéraire, mais s'est affirmée en exégète compétente, véritable expert en anthropologie, esthétique, psychanalyse, philosophie féminine.

Au-delà de toute critique et autocritique auxquelles sera soumis l'ouvrage d'Elena Prus, dépassant l'occulte du renégat cioranien, toujours présent dans l'esprit des Roumains, je voudrais demander à Dieu de nous inculquer l'espoir de voir un jour, au cours des siècles à venir, la réalisation d'une étude sur la vision française/francophone de la femme roumaine...

O Pariziană în Basarabia mileniului al III-lea

Prof. univ., dr. Sanda-Maria ARDELEANU

Prorector Relații Internaționale
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Aceasta este Elena PRUS - o „Pariziană” în Basarabia de astăzi. E suficient să o vezi pe stradă, nu e nevoie să o cunoști profund, pentru că aerul pe care îl degajă să te trimită pe malurile Senei.

Originală și interesantă, o prezentă care te învăluie așa cum o fac textele, discursurile sale. Contemporană și totuși aparținând atâtor altor lumi trecute, mai bune, mai rafinate, ale căror repere culturale le păstrează, transmițându-le celorlalți. O productivitate discursivă deosebit de puternică o distinge de mulți semeni de-ai noștri, intelectuali. Dovada, printr-o demonstrație științifică de cea mai înaltă ținută, rămâne teza pentru titlul de *doctor habilitat* a Elenei PRUS, ancorată solid în modernitatea și actualitatea cercetărilor cultural-literare: *„Reprezentarea romanescă a Parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea”*, sub conducerea lui Philippe Hamon, profesor emerit la Paris III Sorbonne Nouvelle - Franța și a lui Constantin Popovici, academician și *doctor habilitat* în filologie în cadrul Academiei de Științe a Moldovei.

MODERNITATE înseamnă pentru Elena PRUS opțiunea față de studiul pluri- și interdisciplinar, rezultat din abordările și tematica istorico-socială, reprezentativă pentru studiile naratologice în contextul unui discurs de ficțiune, deseori ambiguu și contradictoriu. Aplicarea unei metodologii de cercetare extrem de riguroasă o ajută întotdeauna pe Elena PRUS să-și ordoneze textele ce includ valoroase corpus-uri de studio, ca în cazul identificării unui subiect inedit precum cel al reprezentării literare a femeii pariziene în Franța celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Aici începe COMPARAȚIA, inevitabilă, între autoare și personaje. Aici se conturează ACTUALITATEA unei teme, parte componentă a *„gramaticii modernității occidentale”*: femeia pariziană, curajos numită Pariziana, supra-nume încărcat de conotații culturale și simbolice.

PARIZIANA în imaginarul colectiv și individual își extrage seva științifică tocmai din această realitate: satisfacerea, de către prototipul femeii pariziene, a condițiilor fundamentale ale sistemului de reprezentare social-istorică: universalitate și singularitate, pluralitate și enigmă. În aceste condiții, *„Pariziana”* noastră devine ea însăși o reprezentare a mitului singularității feminine.

Elena PRUS șochează și surprinde plăcut prin originalitatea ideilor sale, prin forța discursului argumentativ. Trebuie să o auzi vorbind, trebuie să o citești, pentru a-ți da seama de densitatea năucitoare a reperelor culturale invocate. Descoperirile femeii-autor nu trădează nici o clipă cercetătorul-femeie, mărcile masculinității în discursul științific al Elenei PRUS fiind, pentru analistul-lingvist, predominante: forța verbului, jocul cu reperele logice, detașarea în formularea judecăților de valoare, intertextualitatea abundentă. Paradoxal, ambiguitatea și complexitatea Parizienei generează un discurs științific excesiv de riguros, ceea ce face din toate textele Elenei PRUS cercetări de o valoare incontestabilă.

Elena PRUS rămâne prezența feminină prin excelență, stimulatorie, dar obiectivă, caldă, dar perfecționistă în același timp, elegantă și modernă, distinsă și captivantă.

Les recherches de Elena Prus sur la Parisienne, « un laboratoire privilégié de la modernité »

Prof. univ., dr. Marina MUREȘANU IONESCU

Chef du Département de Langue et littérature françaises
Université « Al. I. Cuza », Iași

Il est bien connu que Paris et tout ce qui forme l'univers parisien a toujours exercé une grande fascination. Ecrivains, artistes, savants, philosophes, intellectuels de toutes catégories et de tous les domaines ou bien les simples touristes qui envahissent par milliers la Ville Lumière lui ont valu petit à petit la renommée de « centre du monde ». Paris a été - et continue d'être - un inépuisable sujet de réflexion, un cadre de prédilection pour d'innombrables « contes », romanesques ou cinématographiques, un lieu de rencontre et de fusion de tendances diverses, un creuset où jaillit la nouveauté la plus hardie ou bien - tel que l'auteur du présent livre le dit très bien - « un laboratoire privilégié de la modernité ». C'est ce qui explique la profusion d'écrits, littéraires ou autres, qui lui ont été consacrés. Voilà pourquoi rien de ce qui a pour objet d'analyse et d'étude la ville de Paris ne sera jamais superflu ou de trop.

Le livre de Elena Prus, *La parisienne romanesque: mythe et modernité*, paru en 2006, dans la série bien connue maintenant *Espaces francophones* des éditions Institutul European de Iași, coordination Marina Mureșanu Ionescu, représente une contribution essentielle, convaincante par ses mérites évidents.

L'auteur est un chercheur ayant atteint la maturité scientifique et qui a pleinement fait preuve jusqu'à présent de compétence et d'esprit critique par les ouvrages publiés antérieurement, dont on citerait surtout la thèse de doctorat soutenue à l'Université « Al. I. Cuza » de Iași, *Poetica modalităților la Proust (La poésie de la modalité chez Proust)*, Editions Ruxanda, Chișinău, 1988. Les nombreux séjours de documentation dans des bibliothèques réputées de France ou d'autres pays ont permis à l'auteur de consulter une vaste bibliographie de première main sur la problématique abordée. Elena Prus a également bénéficié de collaborations prestigieuses avec des équipes françaises de recherche, en particulier avec celle de l'Université Paris III Sorbonne Nouvelle, dirigée par le critique et poéticien bien connu Philippe Hamon. Tous ces éléments sont une garantie de qualité, offrant des prémisses de lecture très prometteuses.

L'objet de la recherche est donc la femme parisienne, dans une hypostase complexe et pluridimensionnelle, en tant que phénomène et événement à la fois, en tant que géotype social, mythe identitaire et personnage littéraire, tel que le précise l'auteur. Tout au long du livre, d'une impressionnante densité, se construit progressivement cette réalité polymorphe qui agglutine autour de soi une multitude de concepts, d'éléments, dont certains déjà existants dans l'exégèse antérieure, mais qui se révèlent ici sous une autre lumière. L'auteur a d'ailleurs en permanence la conscience d'une démarche novatrice et inédite. Bien que dans la bibliographie figurent un grand nombre de titres, l'auteur constate l'inexistence d'une investigation de synthèse, similaire à celle qu'elle propose et s'engage dans cette voie, non dépourvue de difficultés, avec la décision ferme de domi-

ner « une matière chaotique et rebelle ». La matière est - ou peut le deviner - chaotique et rebelle dans la mesure où l'auteur se propose un objectif intimidant par son envergure. En effet, il n'est point facile de réaliser une articulation adéquate et convaincante entre l'histoire événementielle, l'histoire des mentalités et celle des formes artistiques sans risquer de tomber dans l'éclectisme ou de pratiquer une démarche hétérogène. Les études sur la femme parisienne ne sont pas si peu nombreuses, dirions-nous. Mais elles sont construites dans la perspective singulière d'un certain domaine et Elena Prus a sans doute raison lorsqu'elle signale l'absence d'études sur « la Parisienne comme sujet historique, social, identitaire, esthétique », simultanément, ajouterions-nous. Par conséquent, la principale réussite et originalité de la présente étude est, à notre avis, le fait de „fondre” ces perspectives multiples dans un discours fluide et cohérent, le fait de faire fusionner des points de vue différents dans une approche véritablement novatrice et dépourvue de stridence.

En accord avec ce type d'entreprise, l'appareil méthodologique devait être lui aussi de type inter- et pluridisciplinaire, permettant « un modèle de lecture étendu », formé d'« alluvions et de couches théoriques très diverses ». Dans la dernière section de l'*Introduction*, on énumère les types de lecture impliqués : méthode génétique, comparatiste, psychocritique, critique mythique et archétypale, thématisme, perspective poétique et narratologique, etc., articulés tous dans un ensemble de démarches théoriques combinées qui créent un « modèle herméneutique créatif » (p. 9).

La question légitime qui surgit est de savoir si un pareil fascicule de tendances, pas toujours convergentes, peut réellement fonctionner. La lecture ne deviendra-t-elle pas kaléidoscopique, pulvérisant l'objet? Le risque existe sans doute et si l'auteur réussit brillamment à le surmonter c'est aussi parce que le passage d'une perspective à l'autre amène avec soi une extraordinaire richesse culturelle. On forge de la sorte un discours de type encyclopédique qui entraîne le lecteur, de façon vertigineuse et fascinante, par divers domaines de la connaissance. Autrement dit, la recherche se construit sur une vaste culture qui ancre le fait littéraire dans une réalité complexe. Dans un ouvrage maintenant célèbre, *Essai de poétique médiévale*, le médiéviste bien connu Paul Zumthor définissait le texte comme un *chronotype*, c'est-à-dire un lieu d'intersection et de réfraction de tous les éléments d'une culture appartenant à différents domaines : artistique, religieux, philosophique, politique, technologique, etc. d'une époque donnée. Sans citer cet auteur, l'ouvrage dont nous nous occupons semble écrit pour démontrer cette vérité. Parce que, dans son ensemble, le livre de Elena Prus est l'étude complexe de toute une époque - la seconde moitié du XIXe siècle français - incluant une multitude d'aspects des secteurs les plus divers de la réalité. Ce qui impressionne c'est la science de l'auteur d'articuler toutes ces facettes par l'intermédiaire d'un élément coagulant : la figure de la femme parisienne. On pourrait dire que c'est une démarche mimétique, composée sur le modèle des deux illustres représentants de la production romanesque de l'époque, Balzac et Zola, qui occupent d'ailleurs la place centrale dans la présente recherche. Rappelons-en l'objectif principal tel que l'auteur elle-même le définit : « L'étude offre un tableau d'ensemble de la littérature française de la seconde moitié du XIXe siècle en valorisant un **personnage-clé de la modernité - la Parisienne**. L'angle nouveau sous lequel la femme parisienne a été abordée en a permis le déchiffrement complexe

comme phénomène culturel et littéraire d'une perspective esthétique et interdisciplinaire ». (p. 289).

« La matière première » de la recherche est constituée par le roman réaliste et naturaliste français de la seconde moitié du XIXe siècle français, par ses représentants les plus illustres, Balzac, Flaubert, Zola, Maupassant, Daudet, les Frères Goncourt. L'auteur s'avère être une fine connaisseuse des oeuvres choisies comme support de l'analyse et la recherche qu'elle nous propose, dans son ensemble, enrichit l'exégèse existante, par une contribution d'une valeur incontestable. Les nombreuses citations des auteurs respectifs, très bien choisies et insérées à des points stratégiques, illustrent de façon bien convaincante l'argumentation, procurant en même temps au lecteur le plaisir de revisiter, même si fragmentairement, des textes essentiels de la période. Afin de servir le mieux possible ses objectifs, l'auteur pratique une lecture transversale, en fonction de l'élément mis en discussion, ce qui articule les œuvres des différents auteurs dans un réseau intertextuel à l'intérieur duquel des romans connus apparaissent sous une nouvelle lumière.

La structure bipartite de l'ouvrage correspond à une logique profonde : essence et apparence, contenu et forme, pourrait-on traduire en termes plus classiques mais aussi un peu simplificateurs. Comme démarche, l'auteur précise que dans la première partie on pratiquerait des méthodes plus traditionnelles tandis que dans la seconde, plus modernes. On aurait envie de dire qu'il est difficile de faire une séparation trop tranchante et que tout le long de l'ouvrage le traditionnel et le moderne s'enchevêtrent, à notre avis, d'une manière efficiente et originale, servant complètement les objectifs de la recherche.

La figure de la femme parisienne apparaît comme une « métonymie du monde moderne ». Elle est projetée sur la toile de fond de l'époque, avec toute sa galerie de types, de mythes et de constellations symboliques et surtout sur la toile de fond de l'univers parisien. L'auteur réussit à articuler une multitude d'éléments dans un tissu épais qui les maîtrise et les empêche de s'éparpiller dans des directions divergentes. La femme parisienne est une « intersection » d'ambiguïtés, c'est le « lieu de prédilection des problèmes du siècle », nous dit-on et il nous apparaît avec évidence pourquoi la Parisienne, avec toutes ses facettes et hypostases, peut être considérée comme un génotype, un type essentiel et distinct, capable d'engendrer toute une série de significations ainsi qu'une manifestation littéraire d'une frappante cohérence. Un point d'intérêt particulier est la discussion sur la « géopolitique citadine », sur la place de la ville, de l'urbanisme pour la configuration d'une mentalité et d'un mode de vie moderne. Paris devient maintenant la « capitale de la modernité », la « ville archétypale » et le point radiant de tout ce qui signifiait à l'époque un nouveau paradigme.

La deuxième partie, *Mythopo(i)étique de l'apparence : la femme parisienne*, est construite autour du concept de théâtralité, ce qui semble être en parfait accord avec l'esprit de l'époque, la fin du XIXe siècle étant caractérisée par une « mise en scène généralisée ». On remarque l'utilisation complexe et nuancée du concept, diversifié sous la forme de plusieurs sous-concepts, comme spectaculosité, visualisation, expressivité. Cette perspective s'avère être particulièrement productive pour surprendre la spécificité de la Parisienne, cette femme-spectacle qui évolue dans une « comédie humaine » infinie, composée, selon toutes les règles, de scènes, tableaux, rituels, stéréotypes, rôles,

décors, gestes, costumes et tout l'arsenal des représentations. Les références intertextuelles sont elles aussi nombreuses et parfaitement justifiées, enrichissant la perception du personnage-clé d'une multitude de rapports neufs. On fait des rapprochements séduisants avec la modernité et la post-modernité. On invoque les valences plurisignifiantes des univers romanesques mis sous la loupe de l'analyse. Ce qui est très légitime. Balzac n'a-t-il pas été qualifié de sémioticien avant la lettre ?

Incitant et original dans sa globalité, le livre de Elena Prus ouvre de nouveaux horizons, lance de nouvelles pistes de recherche et oblige à une réflexion renouvelée sur des thèmes persistants. Nous avons certainement affaire à une contribution de référence.

La Parisienne révélée

Prof. univ., dr. Pierre MOREL

Vice-directeur de l'Institut de Recherches Philologiques et Interculturelles
Université Libre Internationale de Moldova

C'est l'aboutissement d'un long travail que nous propose Madame Elena Prus avec sa remarquable étude sur *La Représentation romanesque de la Parisienne dans la littérature française de la seconde moitié du XIXème siècle*, qui s'attache à une période clé de l'histoire culturelle de la France et à un personnage à la fois emblématique et problématique de cette période.

On notera qu'il s'agit là d'un sujet qui n'a jamais fait l'objet d'une étude exhaustive et que le contenu comme la méthodologie de la recherche ont été établis en accord avec le Professeur Philippe Hamon, directeur du Centre Zola de Paris - centre rattaché à l'Institut des Textes et Manuscrits modernes du CNRS - qui en a assuré la direction.

Après le séisme de 1789, dont les nombreuses répliques jalonnent le siècle, c'est toute une société qu'il faut reconstruire dans un monde lui-même en pleine évolution. Paris est le centre de ce labeur immense. Partiellement rasé par les bouleversements haussmaniens, il est contraint à engendrer la modernité, le renouveau. Dans ce contexte, les statuts et les rôles se redéfinissent profondément, et au premier plan ceux de la femme. Sur le plan esthétique le roman se fait le grand laboratoire du monde nouveau. Dans un travail complexe de description, d'exégèse et de modélisation du social, les « romanciers du réel » donneront au siècle une empreinte indélébile.

Le personnage de la Parisienne est né.

C'est à l'analyse de ce personnage et du mythe qu'il incarne que nous convie d'abord Madame Prus. Analyse serrée, détaillée, qui explicite le paradigme de la Parisienne, démêle les entrelacs des systèmes et des niveaux de signification, met à jour le codage culturel, les rapports entre le personnage et Paris, sous le signe d'une ambiguïté qui est à la fois constitutive de son identité et révélatrice des limites qu'impose un monde dominé par les hommes : idéologisée, mythifiée par son époque, la Parisienne reste minorisée dans la société.

Après cet état des lieux complet, Madame Prus nous invite à renouveler les lectures traditionnelles du romanesque du XIXème siècle en envisageant le type de la Parisienne sous l'angle de la théâtralité. Si l'intérêt heuristique de cette mise en perspective est évident, je crois qu'il convient également d'en souligner la pertinence et l'entière légitimité : songeons par exemple à la composition dramatique de nombreux romans de Balzac ou, dans un autre registre, à l'obstination de Zola à donner une seconde vie à ses textes au théâtre.

Nous explorons ainsi les coulisses et les artifices des spectacles du monde, ou du texte, dont la Parisienne est à la fois la metteuse en scène et l'actrice, voire la vedette.

Elle impose par là à la société une vision nouvelle de la femme qui subvertit les références traditionnelles au *mundus muliebris* et à la féminité. Par un choix de scénarios significatifs, l'auteur nous montre comment la Parisienne dépasse les stéréotypes, les

transgresse systématiquement par l'introduction d'éléments nouveaux. En quoi elle est l'image même de la modernité.

La conclusion insiste sur ce point, sur la manière dont l'apparition du personnage de la Parisienne permet la mise en évidence des failles d'un monde en transition, et sur le rôle novateur qui lui est dévolu en particulier dans le passage d'une « identité pour autrui » à une « identité pour soi ».

Incontestablement, le travail de Madame Prus comble un manque dû peut-être à la difficulté qu'il y a à étudier par-delà les stéréotypes et les approximations la femme parisienne comme sujet et comme personnage.

Il s'adresse évidemment à tous ceux qui s'intéressent à la littérature de la seconde moitié du XIXème siècle, que nous relisons avec fascination sous cet angle neuf, et au travail de rénovation et de création mythiques considérable qui a marqué cette époque et dont nous sommes les héritiers directs.

Il retiendra également l'attention des spécialistes du genre qui trouveront dans la Parisienne l'exemple peut-être le plus représentatif du statut et des rôles de la « femme moderne » à la fin du XIXème siècle.

Ce travail est également, et ce n'est pas la moindre de ses qualités, d'une rigueur qui lui permet de faire référence, d'excellente facture, appuyé sur une bibliographie complète, et sa démarche d'interprétation poétique et interdisciplinaire d'un type complexe pourra être utilisée avec profit pour d'autres études.

Enfin, un dernier point mérite d'être mentionné : le travail que nous présente Madame Prus est un travail scientifique mais jamais un travail sec. À chaque page on y sent un enthousiasme et une passion qui sont communicatifs : plaisir de la découverte sans doute mais aussi une certaine forme d'empathie avec un personnage qui est essentiellement porteur et facteur de progrès et dont la mise en avant nous permet à tous de mieux comprendre la littérature française, et au-delà notre histoire passée et présente.

În căutarea identificării femeii pariziene

Dr. hab., prof. univ. Ana BONDARENCO

Președinte Asociația Profesorilor de Limbă Franceză
Universitatea de Stat din Moldova

Elles ont la capacité de croire en elles et de rapporter à elles tout ce qui existe dans le monde. Cette apparente faiblesse est leur force, et elles nous imposent leur croyance.

Walter Hasenclever

Pentru a identifica pe Altul e necesar, mai întâi, să te cunoști pe tine însuși, pe acel Alter Ego ce te locuiește în tine, determinînd formele noastre de manifestare în cotidian și caracterul relațiilor, ce le stabilim cu Celălalt.

Pentru a descoperi și a crea e necesar să cunoaștem, să acumulăm un ansamblu de cunoștințe pentru a putea da viață premiselor puse în tine de bunul Dumnezeu, se cere asiduitate în muncă, zile și nopți de cugetare, de reflecții și o trăire permanentă cu obiectul preocupării, cu ideea ta, oriunde te-ai găsi și în ce circumstanțe nu te-ai afla, într-un cuvînt cercetarea necesită de a-i atribui o continuitate, durativitate în numele unei posteriorități.

Prin cele spuse am dorit să punem în valoare unele dintre criteriile și principiile de care s-a ghidat autoarea cercetării ce se evidențiază prin originalitatea și unicitatea sa în ansamblul de lucrări teoretice, consacrate problemelor teoriei literaturii franceze a secolului al XIX-lea, prin densitatea, consistența conținutală a textului lucrării, prin substanțialitatea ei informațională și caracterul pluridisciplinar al tratării problemelor complexe ale teoriei literaturii, ale genurilor biologice, ale factorilor de ordin socio-politic, socio-economic, ce au condiționat emergența mitului Parisului și a Parizienei, a rolului romanului în reproducerea tipului și stereotipului femeii Pariziene, a transformării stereotipului în mit, a parcursului de constituire și de constituire a **Mitului Parizienei**, a specificului reprezentării literare a acestui mit, a problemei rolului spațiului parizian și a modernității în producerea Mitului orașului metropolă și a Femeii-mit. Astfel dorim să valorizăm caracterul principiilor și criteriile de structurare a lucrării, cît și celelalte aspecte novatorii care reliefează personalitatea neordinară a autoarei cercetării ce se evidențiază prin originalitatea sa în ansamblul de lucrări teoretice, consacrate problemelor teoriei literaturii.

De rînd cu semnificația și valoarea literară a lucrării se impune valoarea ei lingvistică, despre care ne vorbește examinarea specificului morfologic, sintactic, stilistic al discursului feminin, în general, și a celui parizian, în particular.

Lucrarea e un produs științific ce se distinge în ansamblul de lucrări, consacrate problemei femeii franceze și, în particular, a femeii pariziene, prin calitatea fundamentării teoretico-metodologice a problemei, prin caracterul său pluridisciplinar.

În urma citirii atente a lucrării în conștiința noastră s-a strecurat ideea, conform căreia tema cercetării a fost aleasă nu întîmplător, dar că subiectul cercetării corespunde forului interior al autoarei, el e în deplină asonanță cu rafinamentul, subtilitatea, sensibilitatea și intelectul neordinar al Autoarei. Aceste calități, precum și viziunea particulară asupra lumii reale și a celei conceptuale a acestei personalități, cugetarea ei asupra

acestei lumi și asupra reprezentării literare a Femeii, individualitatea și caracterul inedit al spațiului parizian, au asigurat producerea imaginii tipice, tipului, stereotipului și, în consecință, a **Mitului Parizienei**.

Este cert faptul, că autoarea a atribuit obiectului cercetării noi dimensiuni pluridisciplinare, deoarece lucrarea e realizată nu numai din perspectiva teoriei literare și lingvistice, ci este examinată și prin prisma sociologiei, istoriei Franței, sociopsihologiei și fiziologiei genurilor, antropologiei și etnografiei genului feminin și, incontestabil, prin aplicarea a multor teze ale filozofiei cantiene și ale fenomenologiei.

Publicarea lucrării Profesorului Elena Prus **Pariziana romanescă: mit și modernitate** de Institutul European din România, eveniment istoric pentru contextul nostru social, e o demonstrare a calității, semnificației și valorii științifice ce o prezintă cercetarea pentru comunitatea științifică europeană, care se consacră vastei și complexei problematice a Femeii franceze. Acest fapt e calificat la justa valoare de comunitatea științifică a Republicii Moldova ca un eveniment în viața științei naționale, eveniment ce situează în așa mod cercetarea și autorul ei la nivel european și prin el la cel internațional.

Analiza efectuată în profunzime a operei geniului literaturii franceze H. de Balzac, operei lui Flaubert, Maupassant, Zola a permis autoarei de a demonstra rolul paginii literare în reproducerea și reliefaarea numărului considerabil de trăsături pertinente și forme de manifestare, de fapt de **a Fi** și de **a Părea a Fi** a Femeii pariziene.

Identificarea Mitului Parizienei, a mecanismelor de constituire a acestui mit, a substratului fizico-psihologic, fizico-psihic și fizico-fiziologic, sursă ce a alimentat conceptul al romancierilor, prezentarea produsului analizei neordinarului, efectuată de un analizator de asemenea neordinar, a sursei prototipului și stereotipului femeii pariziene, a transcendenței stereotipului și trecerii la construirea Mitului, definirea motivelor ce au condiționat procesul de de-mitizare a Parizienei a fost posibilă grație reliefării și reflecției corelației fundamentale între spațiu și obiectul localizării ce implică însăși entitatea de **Pariziană**. La nivel semantic, acest lexem comportă atât semnul de ființă, cât și semul localizării acestei ființe într-un spațiu neordinar.

Există o interacțiune, o interdeterminare între Femeie și spațiul, mediul parizian. Anume Femeia franceză prin calitățile sale particulare, citate în abundență în lucrare, a avut capacitatea și forța de a atribui Parisului o imagine necunoscută pînă atunci, modificînd ideea despre acest oraș, transmițînd **Sinele său Eului Parisului** și în așa mod, înzestrîndu-l cu calitățile de atractiv, tentant, finalmente, irezistibil. Credem că nu numai corporalul și gestualul au servit drept substrat pentru constituirea Mitului Parizienei, ci și un șir de calități, proprietăți interne nepalpabile și invizibile, în particular acel *un je ne sais quoi* indescifrabil al femeii pariziene. Dar nu numai femeia a modelat Parisul, ci și acesta, a generat Femeia sa. Spațiului Parisului i-a revenit rolul de a ne oferi exemplul de seducție, de finețe și delicatete, de fascinare de invidiat, întruchipate în Ființa cvasi-divinizată.

Din acest motiv, desigur, în imaginarul nostru orașul e asociat cu o Doamnă si își aproprie o imagine aproape ireală. În acest spațiu, ce oferea succesul și declinul unei persoane, necunoscutul și neașteptatul, el cu Pariziana continuă să marcheze pe oricine. Sunt rare literaturile țărilor care au consacrat atîtea pagini literare rolului social al femeii și spațiului ei. Femeia pariziană a depășit cadrul național francez pentru a se instaură în

alte spații naționale. Ea a cunoscut repetarea și imitarea, dar niciodată identificarea unei femei din alt spațiu cu femeia spațiului parizian, pentru că ea rămîne unică.

La baza constituirii Mitului Parizienei stau un șir de trăsături pertinente, proprietăți de natură fizică, psihologică, psihică, fiziologică, cât și specificul limbajului ei care au reliefat-o, ele au servit drept obiect de analiză internă a observatorului, pentru a forma o imagine conceptuală total diferită de imaginea tradițională a acesteia. Vorbind de Mitul Parizienei e necesar să subliniem că, mai întâi de toate, a fost constituit Mitul Parisului, deoarece spațiul localizării modernității e Parisul și acest spațiu cu toate caracteristicile sale condiționează emergența femininului mitizat. Spațiul cu tot ce comportă el a servit drept sursă de modelare și producere a unui chip *hors du commun*.

Calificativele atribuite Parizienei sunt evident numeroase. Încercînd a le extrage din textele literare ale cercetării ne-am convins că ele sunt actualizate la nivel morfologic prin intermediul a unui număr considerabil de substantive, adjective și verbe cu valoare calificativă. Cităm unele din aceste calificări:

femeia-mister, *ce mystère*, ființă enigmatică, *énigme vivante*, *indescifrabilă și seducătoare*, *impenetrabilă*, *je ne sais quoi indéfinissable*, *une quintessence d'élégance*, *de gentillesse*; semnul lui *un je ne sais quoi* devine emblema prezentului parizian; *une étrange mécanique*, *fascinația*, *puterea Parizienei*, *son luxe*, *son chic*, *le chic parisien*, *angelismul și erotismul* - extreme între care se situează eroina ; *elle régnait, même en reine fantastique*; *l'esprit de finesse*, *son charme et sa grâce*; *sa coquetterie*, *aventurière*, *une expression d'art*, *hypocrite*, *femme séduisante*, *singularitatea Parizienei*, femeie-pisică, femeie-copil, femeia *fatală*, *fermecătoare*, *experimentală*, *senzuală*, *sexuală* etc., etc.

Numeroasele calificări, atribuite femeii pariziene se situează pe axa apreciativă între cele două extreme, ele dezvăluie caracterul contradictoriu al femeii, în genere, și, în particular, al Parizienei. Aceste trăsături își găsesc realizarea nu numai în fascinant și sublim, aprecieri superlative și intensificatoare, ci și în trăsăturile de natură negativă ce se manifestă în *agresivitatea*, *impulsurile distrugătoare*, *imoralitatea contagioasă*, precum o spune autoarea, *cruzimea ei*, *femeia dominatoare* și *virilă*, prezintă o imagine negativă de *demon* și *vampir*, uneori de *monstru*. Trăsăturile Parizienei antrenează ambiguitatea și indescifrabilul. Ele se găsesc în raport de complementaritate, unele dintre ele fiind naturale, firești, altele fiind formate în timp de spațiul și mediul social. Femeia le exploatează în funcțiune de circumstanțele sau situațiile în care se găsește sau pe care le creează sau le declanșează. Factorii de natură internă și externă stau la bază constituirii tipologiei de spații ce le cunoaște și le utilizează Pariziana.

Deși lucrarea e de natură literară, ea surprinde pe lingvist prin abordarea problemei **limbajului Parizienei**, problemă de însemnătate vădită pentru identificarea identității Parizienei, deoarece limbajul unui locutor e un indice identificatoriu al identității unei persoane. Numărul de atribute ce caracterizează limbajul Parizienei e destul de impunător și prezintă un interes incontestabil pentru lingvistica comunicativă și cea pragmatică. Se cere specificat că un studiu de atare gen a necesitat o analiză făcută cu lux de amănunte a miilor de pagini literare, pentru a putea defini și a sistematiza caracteristicile pertinente ale limbajului femeii Parisului. Este firesc că limbajul Parizienei constituia pentru ea atît un instrument utilizat în scopul de a se manifesta și a se impune cercului monden, cât și o strategie de cucerire, de parvenire la realizarea acestor strategiilor.

Particularitățile pertinente ale limbajului Parizienei sunt de diferit gen: ele vizează atât tipul discursului ce-l practică Pariziana în diferite situații de enunțare, în particular cel al discursului de salon, în care se găsește Femeia pariziană, cât și problema formelor de adresare, mijloacelor lingvistice ce actualizează categoria de politețe. În discursul ei persistența jocurile de cuvinte, metaforizarea unităților lexicale, paradoxurile și echivocurile, stilul relatării senzaționale, acesta constituind o sursă de imitare. Unele din aceste mijloace de structurare a discursului Parizienei atestă nerespectarea normelor academice de construire a unităților discursive. Exploatarea artei retorice în conversație se asociază cu natura Parizienei. Autoarea n-a trecut cu vederea așa o problemă ca formele modale utilizate de Pariziană în adresarea sa, e vorba de formele condiționalului de politețe, valoarea modală a Imperativului, formele temporale ale conjunctivului, de examinarea sintaxei frazei. Nu rămîne neobservat specificul prozodic al frazei în vorbirea Parizienii, specificul intonațional al frazei, modulările glasului în funcțiune de interlocutor și situația de enunțare.

Paginile consacrate studiului limbajului Parizienei constituie o sursă de documentare și de cunoaștere a Sinelui prin limbajul ce-l practicăm. Lingvistul, citind aceste pagini, resimte o plăcere deosebită de a vedea în persoana cercetătoarei nu numai un specialist de o profesională pregătire în teoria literaturii, literaturii franceze, în istoria Franței, ci și un lingvist de forță, un rafinat psiholog ce se bucură de aprecierea noastră merituoasă.

Calitatea și originalitatea numeroaselor comunicări ale doamnei Elena Prus, prezentate la diferitele colocvii științifice la nivel național și internațional, a suscitată și suscită un interes vădit din partea personalităților marcante ale teoriei literaturii și lingvisticii generale din diferite țări europene, a autorităților organismelor francofone. Publicarea acestei lucrări, consacrate unei probleme majore a literaturii franceze, precum și activitatea prodigioasă a merituoasei cercetătoare Elena Prus în calitate de Director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale din cadrul Universității Libere Internaționale din Moldova în problema prezervării Francofoniei în contextul țării, prin intermediul colocviilor științifice francofone anuale, care valorifică tezele fundamentale ale acestei mișcări social-politice, se demonstrează contribuția acestei personalități la construirea viitorului Francofoniei în Republica Moldova.

Prin textul prezentat am încercat să argumentăm semnificațiile polivalente ale doamnei profesor Elena Prus ce se înscriu onorabil în tezaurul științei, culturii naționale, sistemului educațional al țării.

En hommage à Elena PRUS, le Dora d'Istria du XXIe siècle

Jean-Yves CONRAD

Auteur de « Roumanie, capitale... Paris » (Oxus, 2003)

Officier du Mérite Culturel Roumain (2004)

Docteur Honoris Causa de l'Université « Ștefan cel Mare » de Suceava (2006)

Il y a près d'un siècle et demi, la princesse et écrivain roumaine Dora d'Istria, dans son célèbre ouvrage *Des Femmes par une femme*, aborda sa vision de la femme parisienne. Un regard sur la Parisienne a été également porté par les grandes ambassadrices de la littérature roumaine à Paris que furent Héléne Vacaresco, Anna de Noailles et Marthe Bibesco. C'est dire si l'étude d'Elena Prus s'inscrit dans une tradition bien ancrée en Roumanie.

Contrairement à ses illustres compatriotes qui, comme la plupart des auteurs qui ont effleuré le sujet, ont eu un regard parcellaire sur la Parisienne, Elena Prus s'est attachée avec beaucoup d'objectivité à présenter une analyse fouillée des différentes facettes de la représentation que l'on peut avoir de la Parisienne à travers les romans du XIXe siècle. Cette démarche est donc marquée du sceau de l'exhaustivité des sources et, parallèlement, par la diversité des représentations dans le contexte social particulier de ce siècle passé. Nous pouvons aussi mettre en exergue l'actualité et la relative nouveauté du thème abordé dans ses diversités historiques, sociales, identitaires et esthétiques.

En s'appuyant sur des études théoriques variées et en décortiquant scrupuleusement les textes des auteurs de la période, en particulier le vocabulaire utilisé, l'auteur dresse un portrait précis de ce personnage central des romans, du XIXe siècle en particulier, en tant que modèle pour la femme française et, par delà, pour la femme européenne. L'auteur révèle aussi le mimétisme important existant entre l'espace de la ville des Lumières et la femme s'y mouvant, qu'elle y soit née ou qu'elle s'y soit intégrée au cours de sa vie. Ce n'est pas seulement une étude scientifique fouillée qui se dévoile sous nos yeux, mais surtout une représentation vivante d'un des personnages les plus féconds de la littérature française romanesque du siècle de la modernité.

Par la diversité de ses approches, la thèse d'Elena Prus mérite assurément une large diffusion dans notre pays, dans la langue de la Parisienne. Au fond, qui mieux que cette Parisienne incarne la célèbre devise de la ville de Paris : « Fluctuat, nec mergitur » ?

Catedrala „La Parisienne”

Prof. univ., dr. hab. Ion MANOLI

Decan Facultatea Limbi Străine și Științe ale Comunicării
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Să o zicem chiar de la început: monografia doamnei Elena Prus *Pariziana românească: mit și modernitate* (Iași, Institutul European, 2006 - 255p.) este o investigație de anvergură, de strictă specialitate, de un gust filologic rafinat, de o ținută academică impecabilă. Intuim că toți cei care au citit și analizat această carte se simt bine, sunt plener informați și documentați.

Să mai savurăm încă o dată subiectul. Vom observa că de astă dată nu este vorba despre Măria Sa Femeia în Renaștere, în perioada Iluminismului, sau de Femeia romantică... S-a mers pe o cale absolut nebătătorită: Femeia pariziană - acest Everest socio-cultural atât de particular, atât de mitizat, atât de poetizat și, în ultima instanță, atât de prusalizat.

Nici cafeneaua romantică franceză a secolului al XIX-lea, nici boema galantă, nici pirateria literară, nici rebelii naturaliști, nici un salon literar, nici Cartierul Literar latin, nici generațiile de pe Montmartre n-au putut exista nicio clipă fără Măria Sa La Parisienne. Conform formulei izbutite a doamnei Elena Prus: *Femeia Pariziană se definește prin Paris, ea este o metonimie a Parisului* (Cap. I), *deci și a Literaturii din această epocă*.

Când Pierre Labracherie în „La Vie quotidienne de la bohème littéraire au XIX-e siècle” (Paris: Hachette, 1967), apoi tradusă și în română cu titlul „Parisul Literar în veacul al XIX-lea” (București: Univers, 1974) are curajul și zice: *Unele din aceste fete drăgălașe erau prostițe de tot. Uneia dintre ele, dacă îi arătai scris numele lui Shakespeare, se încăpățâna să citească Schopenhauer*, P. Labracherie nu și-a dat seama că va apărea o cercetătoare modernă cu numele de Elena Prus, care în secolul al XXI-lea va răsturna postulatul și ne va crea altul nou - Femeia pariziană nu numai la nivel de Literatură - stricto modo - ci la nivel de politică urbană și teatralitate.

Cei care au citit monografia n-au putut să nu remarce arhitectura cercetării, procesul de construcție și consolidare, și realizarea proiectului. Deși cercetarea de față pune problema specificului femeii pariziene ca figură exponențială a realității și literaturii franceze din secolul al XIX-lea, ea depășește cu mult cadrul unui secol al Parizienei și este prezentată ca entitate socioculturală, istorică, mitologică și alegorică pe parcursul a două secole.

Cartea are un singur arhitect de gen feminin și ne reprezintă personajul feminin cu atâta artă și iubire față de subiect, cum n-am putea-o face noi, bărbații.

De ce monografia Domnei Elena Prus, dedicată unui subiect ce ține nu numai de literatură, ci și de alte discipline cum sunt psihologia, filozofia, hermeneutica, sociologia etc. este excelentă și merită mențiuni *cum rem animus occupavit, verba ambiunt* (когда ум овладел предметом, слова сами приходят):

Primo: Este o cercetare cu o viziune absolut nouă asupra Ființei enigmatice feminine, ca dimensiune a universului parizian;

Duo: Monografia este, dacă acceptăm o metaforă à la Supervielle, o lanternă magică, un felinar care luminează calea dintre mit și realitate, dintre ireal și real, neverosimil și verosimil, real și imaginar în universalismul Femeii pariziene;

Tertio: Studiul impune o interpretare absolut nouă, glosare și exegeză a subiectului. Profesorii de literatură vor fi impuși să-și schimbe cardinal viziunea lor interpretare a personajului Parizienei.

E cazul să remarcăm că „trimiterile la subsol”, informațiile din referințele făcute sunt atât de valoroase și importante, încât practic, o altă microteză este făcută și inclusă în „subsolurile” tezei.

Știu că doamna Elena Prus pregătește un dicționar, un vitraliu al Femeilor personaje literare, după un model lexicografic literar, de tipul: *La Femme du XIX-e siècle dans Moeuvres, modes et manifestes littéraires*:

Gervaise (Gervaise Macquart) - héroïne principale du roman *L'Assommoir* d'Emil Zola (1840-1902). Venue à Paris avec Lantier, son amant, elle se trouve abandonnée par lui avec deux enfants. Elle lutte pour sortir de la misère, travaille d'arrache-pied : elle tombe, se lève, retombe...

E. Zola peint avec un talent de visionnaire la femme montée à Paris pour y vaincre.

Fantine - figure du peuple, ouvrière à Montreuil-sur-Mer dans une fabrique de verroterie dans l'épopée *Les Misérables* de V. Hugo (1802-1885).

Ayant un enfant elle a été obligé de le confier à un couple de cabaretiens sordides, les Thénardier. Fantine et sa fille Cosette joueront un rôle important dans la destinée de Jean Valjean du jour où il aura découvert que Fantine, à cause de sa « faute » a perdu son travail, son unique moyen d'existence.

Jacobée (La veuve Jacobée) - héroïne principale de la nouvelle de Guy de Maupassant (1850-1889) *Un fils de veuve*. C'est une femme paysanne qui ne peut pas comprendre à quoi bon les hommes ont inventé la guerre. Nul ne sait ce que c'est que la guerre s'il n'y a son fils.

Lucrarea a câștigat mult din aspectul complexității reprezentării subiectului. Autoarea nu numai că nu a evitat unele aspecte obținând cu ușurință delimitarea de niveluri literar, estetic, textual, stilistic; din contra - le-a atacat pe toate, dimensionându-le și reprezentându-le în profunzime.

Agile et noble avec sa jambe de statue,
Moi je buvais, crispé comme extravagant,
Dans son oeil, ciel livide où germe l'ouragan,
La douceur qui fascine et le plaisir qui tue.

(Ch. Baudelaire, *A Une Passante*)

Doamna Elena Prus a răsturnat multe postulate devenite mituri:

- femeia ca individ social se înscrie între tutela tatălui și cea a soțului etc.;
- femeia pariziană se îneacă în plăceri, nu face copii și nu cunoaște farmecul familiei.

Cât lux de amănunte, câte probe, câte surse citite și recitite ca la sfârșit să observăm că într-o singură carte, avem, în realitate, a face cu două cărți bine conturate:

Textul deasupra trimiterilor - judecări de valoare, judecări de profunzime făcute cu finețe, cu suflet, tact și toate izvorâte din interiorul unei autoare rafinate, culte care foar-

te atent ne zice : Nu vă grăbiți să polenizați structurile de suprafață - Pariziana nu este o simplă actriță, ci un regizor al vieții sale și a altora.

Pariziana este o taină, un univers, o mentalitate, un fenomen - ca în ultima instanță să zicem: *Que voulez-vous? C'est une Parizienne.*

S-a scris și s-a discutat mult despre Pariziana din Corespondența celor care au fost Hugo, Maupassant, Zola. Dacă vom citi atent cele două sute de scrisori ale lui Emil Zola, practic încă necunoscute cititorului, vom descoperi o altă Pariziană - *celle de Correspondance*. Chiar nu demult, în 2004, la Gallimard și-a făcut apariția *Lettres à Jeanne Rozerot* (1892-1902) cu un generic intrigant: *Un homme lutte pour le bonheur - une femme lutte pour la vérité*. Pentru prima dată ne apare un Zola îndrăgostit, amant corect, dar și pedagog iscusit, un Zola intim grație parizienei Rozerot. De aici un microsubiect nou al discuției noastre: *La Parisienne dans / à travers la correspondance*.

Pentru cei care intenționează să citească această carte, dar din diferite motive o mai lasă - Grăbiți-vă s-o faceți, dacă doriți să trăiți momente de voluptate modernă:

C'est là que j'ai vécu dans les voluptés calmes
 Au milieu de l'azur, des vagues et des splendeurs,
 Et des esclaves nus tout imprégnés d'odeurs...
 (Baudelaire, *La Vie antérieure*)

Cine a spus că e trist un atare început de veac? Nu este adevărat: dacă Basarabia mai are asemenea autori, dacă ULIM-ul - această casă onestă și primitoare știe să lanseze oamenii săi, dacă doamna Elena Prus pune la cale alte planuri noi într-o realizare - apoi începutul e bun și nouă ne rămâne să-i dorim multă sănătate, puteri pentru a scrie continuarea acestei opere, care, probabil, va purta titluri de valoare, ca *Pariziana romanescă a secolului al XXI-lea: megapolis și ultra-emancipare*.

În ansamblu, lucrarea dnei Elena Prus se impune convingător drept o investigație științifică originală, novatoare, convingătoare și profesionistă.

Dimensiunile universale ale femeii pariziene

Academician Haralambie CORBU

Academia de Științe a Moldovei

Lucrarea reprezintă o tentativă originală și curajoasă de a examina imaginea și rolul femeii franceze în societate, marile avantaje, dar și unele dezavantaje, pe care i le oferă apartenența la acest gen uman atât de adorat, dar și atât de plin de mister și de necunoscut. Temelia analizelor o constituie romanul francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, perioadă când în literatură vin să se afirme personalități artistice de dimensiuni deosebite. De remarcat însă că analiza nu e una limitată absolut cronologic și absolut genurial: autoarea, atunci când situația o cere, face referințele de rigoare la etapele anterioare și se încadrează în contextul general al procesului literar, indiferent de genul literar preconizat. Conexiunile apar, mai ales, la confluența dintre specii și genuri, dintre epic și dramatic, dintre roman și comedie. Însăși grila prin care e văzută *femeia modernă*, ce vine să se afirme în condițiile urbanizării accelerate ale societății, e una de sorginte scenică; și deoarece centrul urbanizării și modernizării Franței (și nu numai) îl reprezintă Parisul, femeia vine să-și joace rolul polifonic pe imensa scenă a acestei urbe de dimensiuni și semnificație mondială.

Cele două capitole ale lucrării: „Personaje emblematice ale modernității: Pariziana” și „Mitopo(i)etica aparenței: femeia pariziană”, compartimentele și subcompartimentele prezintă o structură și o arhitectonică bine coagulate, străluminând fețe distincte ale acestei *artiste* (actrițe) constante, dar și enorm de imprevizibile.

Studiul e scris într-o limbă de profesionist, dar nu în una de lemn; se citește cu interes conținând un mare potențial estetic-cognitiv.

Ni se pare interesant, chiar la modul cel mai sumar, dacă se trăgeau niște punți de legătură între problemele discutate în paginile lucrării, și starea de lucruri din literatura română, care a fost puternic marcată de cea franceză, lucru despre care s-a scris destul de mult și în cercetările de specialitate de la noi (A. Russo, C. Negruzzi, V. Alecsandri și a., mai cu seamă sub aspectul asimilării schiței fiziologice din prima jumătate a secolului al XIX-lea).

În ansamblu lucrarea dnei Elena Prus se impune convingător drept o investigație științifică originală, novatoare, convingătoare și profesionistă.

Parisul văzut de la Est

Prof. univ., dr. Mircea ANGHELESCU
Universitatea din București

Cercetarea întreprinsă de doamna Elena Prus sub titlul *Pariziana romanescă: mit și modernitate* (Iași, Polirom, 2006) atinge unul dintre acele subiecte complexe care cer o riguroasă informare istorico-literară, o foarte bună cunoaștere a imensului material literar francez din epocă, și în același timp o abordare tipologică presupunând serioase posibilități de analiză semiologică, de antropologie literară și nu în ultimul rând de pragmatică. Pe scurt, cercetarea trebuie să distingă și să explice și reprezentarea acestui tip feminin în romanul francez din perioada aleasă și în acest scop să se refere la o realitate istorică, reflectată atât în mentalul colectiv al francezului, cât și în cel al străinului, amândouă fiind - direct sau indirect - surse și factori de influență a literaturii analizate.

Una dintre concluziile care reies din cercetarea sa și care are o importanță trecând de simpla însumare a rezultatelor parțiale este aceea că „pariziana”, femeia care întrupează atât simbolul franțuzoaicei reprezentative, cât și pe cel al individului „de la centru”, din Capitală, cu toate atributele sale, este întâi în ochii străinilor și apoi și ai francezilor „femeia modernă”, „o metonimie a Parisului” cu cuvintele autoarei. Se poate vedea din simpla enunțare a acestei concluzii că cercetarea doamnei Elena Prus a atins atât domeniile antropologiei și ale imaginarului, cât și pe cele ale semioticii literare, pentru că modernitatea acestui personaj rezultă din prezentarea și analiza factorilor de modă, de stratificare economică și morală, toate într-o perspectivă sociologică, inclusiv mitizările tuturor trăsăturilor care i se atribuie parizienei, pe drept sau pe nedrept: generozitate / avariție, seriozitate / ușurătate, eleganță / neglijență, pasiune / dezinteres pentru cultură, interes pentru noutate/ tendință conservatoare ș.c.l. Chiar această infinită posibilitate de a o vedea în posturi și perspective diferite până la divergență face parte din structura contradictorie a tipului respectiv și punerea ei în evidență este încă un merit al lucrării, împreună cu sublinierea unei alte complexități pe care romanele analizate sunt în măsură să o ilustreze și să o explice, cel puțin până la un punct: discrepanța dintre neglijarea femeii ca subiect real, concret, și idealizarea ei ca subiect imaginar. Ceea ce va fi în măsură să explice și unele caracteristici ale personajului din perioada istorică următoare.

Aș mai sublinia că bibliografia cercetării este impresionantă ca volum și modernă în componentele ei, cu utilizarea fericită a studiilor recente ale unor autori, precum Marc Angenot, Mona Ozouf, Anne Higonnet, Anne Martin-Fugier ș.a., și că o bună parte din textul acestei lucrări remarcabile a trecut deja cu bine de confruntarea cu opinia publică, peste douăzeci de fragmente ale sale fiind deja publicate în reviste și culegeri științifice din Republica Moldova și România, sau prezentate la diferite manifestări științifice, mai multe dintre ele cu participare internațională.

Toate acestea mă fac să conchid asupra caracterului original, creativ și foarte documentat al studiului doamnei Elena Prus și să o recomand cu căldură cititorilor.

Elena Prus sau farmecul care ne unește

Prof. univ., dr. Elena-Brândușa STEICIUC
Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava

Discipol al unei mari figuri a francofoniei și francofiliei românești la hotarul a două milenii - am numit-o aici pe traducătoarea, poeta, eseista și profesorul universitar Irina Mavrodin - Elena Prus nu încetează să mă uimească prin aspectele cele mai diverse ale persoanei și operei sale. Spirit elevat, hrănit cu seva multor secole de cultură franceză, prietena și colega mea de dincolo de Prut este formată sub auspiciile marilor școli europene, ceea ce i-a permis să dezvolte o viziune critică aparte, situată în acel *sillage* al marilor maeștri : Hamon, Genette și Mavrodin.

Așa cum fac de multe ori pentru o lucrare literară, caut un cuvânt-cheie care să o definească pe prietena mea de la Chișinău, dar ce formulă alcătuită din cuvinte ar reuși să cuprindă arderea neîncetată a universitarei cu zâmbet de copil? Ce fraze ar surprinde zbaterea sa pentru idealuri greu de atins pentru alții, simple și evidente pentru puterile ei, mereu înnoite?

Elena Prus este, înainte de toate, un liant, un element federator. De ani de zile, colocviile francofone pe care le organizează reunesc specialiști din cele mai diverse arii geografice și culturale ale Francofoniei și propun lumii o viziune înnoită asupra « noului umanism » planetar, Francofonia.

Nu demult, o lucrare de anvergură științifică a confirmat înaltele calități ale Elenei Prus, cercetătorul, criticul și istoricul literar : *Pariziana romanescă : mit și modernitate*. Situată la intersecția mai multor perspective critice, în urma unui demers pluridisciplinar, aceasta se constituie într-o remarcabilă contribuție nu numai la studiul restrâns al unui tip literar, ci și la reflecția asupra unei întregi serii de reprezentări - socială, mentală, dramatică etc. - a ceea ce a însemnat *la Parisienne* într-un spațiu-timp determinant pentru evoluția mentalităților europene.

Valorificând în chip original diversele sisteme și niveluri de semnificații ale reprezentării femeii pariziene, autoarea circumscrie problematica amplă a identității acesteia (definită prin parametri cum ar fi: modernitatea, urbanitatea, feminitatea) spațiului vast al romanului francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea; rezultatul este un studiu pe cât de dens, pe atât de incitant, o temă de o asemenea amploare solicitând o foarte solidă articulare teoretică, dar și o minuțioasă inventariere, triere, clasificare a unui material pe care autoarea demonstrează a-l stăpâni până în cele mai mici detalii.

Structurată în două mari secvențe - cap. I. *Pariziana: personaj emblematic al modernității*; cap. II. *Mitopo(i)etica aparenței: femeia pariziană* - cercetarea Elenei Prus definește, astfel, dintru bun început *Noul ca semn distinctiv al personajului modern*, evidențind reperele esențiale de constituire ale personajului Parizienei, cu referire la romanul urban sau la cel balzacian.

Deosebit de interesant, în continuarea acestei demonstrații, este subcapitolul *Pariziana în imaginarul colectiv și individual*. Aici, pe baza unor concepte cum ar fi *parizianitatea* (F. Hoffet) și *parizianismul*, se delimitează diversele tipuri de Parizieni, ca grup geosocial având o structură și modalități de acțiune specifice, se abordează aproape ex-

haustiv Mitul Parizienei. În ceea ce privește personajul literar, autoarea procedează la o trecere în revistă a *femeii pariziene* ca tip literar (instituit de Balzac) la autori ca: Balzac, Flaubert, Zola, Maupassant, relevând și faptul că *la Parisienne* este un factor de continuitate și, în același timp, de inovație în roman.

Axat pe dimensiunea teatrală, vizând complexitatea fenomenului femeii pariziene în formele polifonice ale reprezentării și manifestării sale, capitolul II este fundamentat pe ceea ce autoarea definește, pe drept cuvânt, ca fiind „impresionanta teatralitate a femeii pariziene”. În acest univers al aparențelor, sunt detectate diverse *Strategii de identificare* (aparența; disimularea; artificiile; statutul de vedetă, autor de scenarii, actor, opozant sau adjuvant al Parizienei); în continuare, cu aceeași pertinentță, autoarea analizează universul femeii pariziene și variatele sale *Stratageme de afirmare: transcende a stereotipiei*, distingând o serie de scene tipice pentru romanul secolului al XIX-lea, derivând și ele din teatralizarea vieții cotidiene și din spiritul ludic (scenele mondene; scenele private; scenele intime). Nu sunt ignorate nici acele *Tactici de reușită ale Parizienei: palimpsestul exprimării*, de această dată fiind explorat limbajul (atât cel verbal, cât și cel non-verbal), pentru a se ajunge la concluzia că „esența Parizienei se găsește în aparență”, acest personaj-mit făcând parte din ficțiunile care devin „mai semnificative decât realitatea”.

Beneficiind de o amplă bibliografie, lucrarea reprezintă încoronarea unei cercetări îndelungate și a unei reflecții manifestate și printr-o suită impresionantă de studii și eseuri, Elena Prus oferind un adevărat model de abordare poetică și interdisciplinară a temei alese. Cu siguranță, *Pariziana romanescă : mit și modernitate* va rămâne o lucrare de referință în analiza acestui element al fenomenului sociocultural și literar: *la Parisienne*.

La Parisienne, une femme capitale...

Philippe LOUBIÈRE

Rédacteur en chef de la revue « Lettre(s) », Paris

Pourrait-il en être autrement ? la littérature est sociologique, en particulier au XIXe siècle où s'affirme dans la littérature française - et pas seulement chez Balzac - toute une « comédie humaine ». La Parisienne est à l'évidence un des personnages constitutifs de cette « comédie humaine », un de ses « invariants » pour reprendre le terme qu'emploie Jean Rousset pour désigner les personnages qui encourent un mythe et participent de celui-ci, et qui se retrouvent, sous des avatars divers, dans chaque incarnation littéraire, orale ou folklorique de ce dernier.

La Parisienne, dans ce sens-là, est bien un personnage qui participe d'un mythe, voire qui se trouve au carrefour de plusieurs mythes, dont au premier chef le mythe de Paris - ville de plaisir, de prestige et de pouvoir -, le mythe de l'éternel féminin, le mythe d'un spécifique littéraire féminin - celui des salons et des ruelles-, jusqu'à l'érotisation du rapport à la littérature par le biais du discours sur la littérature.

Curieusement, ce personnage central de la Comédie humaine dix-neuviémiste a peu retenu l'attention de la critique littéraire et universitaire jusqu'à présent, et le travail de madame Elena Prus vient manifestement mettre le doigt sur ce manque et tenter de le combler par une étude approfondie.

Celle-ci porte donc sur le XIXe siècle à cause de la modernité que représentait ce siècle pour le sujet traité, mais les prolongements au XXe siècle du phénomène de la femme parisienne donnent au sujet une actualité qui dépasse son ambition d'origine.

Siècle charnière en effet pour le sujet traité, le XIXe siècle dépasse le XVIIIe siècle qui badinait dans les salons, et prépare le XXe qui a ouvert l'ère du féminisme. La Parisienne du XIXe siècle est donc plus que la simple muse du siècle précédent ; mais elle n'est pas encore la femme de revendication, c'est-à-dire de pouvoir, d'aujourd'hui : elle est sur cette subtile ligne de crête qui passe d'un état à l'autre et dont elle s'est sortie avec maestria. Les hommes ont été séduits et les écrivains ont transposé cette séduction dans la littérature, car c'est une littérature d'hommes qui a exalté la Parisienne du XIXe siècle. Simone de Beauvoir ou Françoise Sagan ont été investies d'un personnage qu'elles ont assumé jusqu'à la transfiguration, mais qu'elles n'ont pas créé.

À notre avis, l'identification de la femme parisienne à la ville de Paris ne doit évidemment pas surprendre ; mais à l'inverse de ce que l'on pourrait penser, c'est Paris qui pourrait bien être le modèle « féminin ». N'est-ce pas cette ville, en effet, qui séduit et qu'il faut conquérir ? N'est-ce pas elle, en effet, qui, versatile, s'engoue un jour d'un écrivain et le lendemain l'oublie, à l'instar d'une « vierge folle » ? N'est-ce pas toujours elle qui, « vierge sage » cette fois, commande et organise, fait prévaloir son point de vue et, en un mot, *régente* ?

N'est-ce pas cet archétype qu'au fond la Parisienne a fait sien, que la littérature a décrit et que la société contemporaine a, bon gré mal gré, admis ?

Amplitudini novatorii în identificarea femeii pariziene

Conf. univ., dr. Emilia BULHAC

Universitatea de Stat din Moldova

Din capul locului țin să constat că lucrarea este zămislită în concepția globalizantă și surprinde prin caracterul său inter- și transdisciplinar. A doua caracteristică proprie acestei lucrări este că se prezintă ca o cercetare de literatură printr-o abordare civilizatorie. Această re poziționare a conceptelor etice și a parcursurilor narative din cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea prin diferite dimensionări convergente cu Parisul, construiește imaginea complexă și contradictorie a Parizienei.

Textul monografiei se citește cu interes, este captivant, dar departe de a fi simplist, din considerentul că este un studiu polivalent, din mai multe perspective și cu una cu două nu vei izbuti a-l pătrunde, fapt care mărturisește competențe de specialist cu o înaltă ținută științifică și o erudiție enciclopedică proprii autoarei.

Tema de cercetare propusă spre discuție prezintă o nouă lectură din perspectiva teatralității romanului de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Spații și actori ai codului narativ romanesc considerate în tradiția teoriei literare ca fiind marginale, puțin semnificative, redobândesc noi dimensionări. În prezenta cercetare, în lumina problemei vizate, aceste categorii au interes vădit de o certă valoare științifică și novatoare din simplul motiv că monografia poartă amprenta unui studiu de antropogeneză. Din această perspectivă, analiza genului epic și a discursului narativ din perioada indicată este cât se poate de prielnică și chiar rodnică.

Chipul, într-un fel mozaic al Parizienei, este totuși organic și motivat prin diegeza auctorială și actorială, trama narativă a romanului din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Pariziana, o însumare de comportări, caractere și incarnări de ordin cumulativ evocate de narator, protagoniști, alteori de cei prezenți, de martori confidenți, care comentează, participă, declară, admiră, judecă, critică, ponegrec, măgulesc, distrug, resping, se amuză, se complac - un *socium*, în fond, un *modus vivendi*. Această polifonie este adresată nu doar Parizienei, ea este, mai curînd, o trambulină, chip, imagine paradoxal-magică ce atrage și respinge, creează și distruge solii diferitelor ranguri și obârșii sociale care se întâlnesc în urbea Parisului-paradis. Autoarei monografiei i-a reușit prin discursul propus mai mult argumentativ decât ostentativ și nicicum declarativ să-l încadreze pe cititor într-o lectură de umanitate comună. Înseși romanele alese se deosebesc printr-un accent pronunțat al discursului fatic, prompt de a stabili și de a menține contactul cu cititorul. Această trăsătură intențională a romanului a fost sesizată de cercetătoarea Elena Prus. Prin urmare, faticul, pragmatica discursului i-a deschis un câmp larg de investigație.

Ceea ce captivează în lectura studiului este faptul că autoarea a reușit, dintr-o puzderie de detalii, acțiuni, stări și calități să integreze chipul Parizienei și este chiar o extrapolare până la fenomen comportamental. Pariziana este modelată în baza exhibiționismului femeii în genere, a cărei lume este măsurată prin senzațiile vizual-auditive, decorul, vestimentația, culoarea părului, ochii, statura și ținuta. Un loc aparte în

identificarea și afirmarea Parizienei îi revine limbajului. El determină un mediu, spații specializate, saloane unde politețea - maxima universală a comunicării - limbajul care este expresia gândirii (dar nu și a ideii, ci numai a interesului), limbajul verbal este parte componentă a praxisului, la fel ca ținuta și gesturile. Este menționată și retorica elipsei (enigma, reticența etc). Autoarea subliniază că ascensiunea pe scara socială este însoțită de rafinamentul limbajului. Se menționează în acest sens și rolul limbajului non-verbal (gestul, mișcarea, privirea, ținuta etc.) prin care se explică și conceperea Parizienei pe scena Parisului într-o lectură teatrală - o construcție ideatică.

Lucrarea are un caracter finit, logic bine conceput și o înaltă ținută științifică, un caracter novator în spațiul (est) european și a devenit o sursă de referință în bibliografiile de specialitate.

Pariziana... - o carte despre superlativul femeii

Anatol MORARU

Radactor-șef al revistei „Confluente bibliologice”
Universitatea de Stat „Aleco Russo” din Bălți

Obișnuit, timp de câteva secole modele, doctrinele, modelele estetice au venit în teritoriile literare românești cu preponderență din Paris, născînd nu doar epigoni, ci și cultivînd ideea competiției și a sincronizării.

Există însă mai multe probe concludente (*Noul roman francez* de Romul Munteanu, *Personajul literar în secolul al XIX-lea francez, Timp și spațiu în literatura franceză din secolul al XIX-lea* de Anca Sîrbu etc.) care demonstrează că demersul analitic românesc a depășit faza recuperării, resorbției modelelor.

Un argument edificator în acest context este și volumul *Pariziana romanescă: mit și modernitate* (Editura Institutul European, Iași, 2006, 260 p.), semnat de Elena Prus, un studiu monografic inedit în care autoarea își propune să-i (i)lumineze și pe francezii cum au stat lucrurile cu femeia pariziană - personaj emblematic al realității și literaturii franceze din secolul al XIX-lea. Ne putem imagina cît de mari au fost riscurile acestei temerare întreprinderi estetice, literare și teoretice asumate integral. În lipsa în spațiul european a unor studii teoretice și analitice de sinteză despre natura istorică, socială, estetică a femeii pariziene, despre specificul ei ca personaj literar, Elena Prus a trebuit să se orienteze după bătăile propriei inimi, să mizeze, în mare, pe propria cultură filologică, experiență estetică, formație intelectuală care, transportate în pagini, se constituie într-o textură de factură modernă. Curajul de a răspunde acestei fascinante provocări a dat, iată, rezultate pe măsură.

Pariziana... este la origine o teză pentru titlul de doctor habilitat și, evident, acest fapt a determinat, în mare parte, structura (riguroasă) și stilul cărții (savant).

Dumitru Irimia remarca în prefața la o altă carte valoroasă a Elenei Prus - *Poetica modalității la Proust* - o calitate notabilă a autoarei: „... subtilul echilibru între rigoarea exegetului și sensibilitatea artistică a cititorului inocent”. Și în cazul *Parizienei...*, Elena Prus își asumă ambele partituri: a cititorului inocent și a lectorului specialist: „Am încercat să îmbinăm o lectură tradițională a personajului Parizienei (în capitolul I) cu o lectură modernă, marcată de dreptul la imaginație și interogare asupra sensurilor (în capitolul II)”, reușind să realizeze o interpretare poetică nouă a acestui fenomen original al civilizației și literaturii franceze.

Succesul *Parizienei...* (calitățile volumului sînt în stare să satisfacă orizonturi de așteptare pretențioase) este asigurat, în conștiința mea, de conceptul bine elaborat: relaționarea diverselor moduri de reprezentare a femeii pariziene: socială, literară, mitică și teatrală, operații care presupun, respectiv, și interpretări adecvate: ontologică, estetică, etiologică și fenomenologică, precum și invocarea istoriei evenimentțiale și a evoluției mentalului colectiv. Ar mai fi de remarcat instrumentarea predilectă a unor metode și tehnici moderne de investigație, arhitectonica elegantă, forța de penetrație și de sinteză, calitatea demonstrațiilor, spiritul inter și transdisciplinar auctorial.

Pariziana... e o lucrare scrisă, cum ar spune-o Radu. G. Teposu: *cu inteligența inflamată de efortul înțelegerii a ceea ce face*. Autoarea realizează un film cu toate episoadele proprii procesului de emancipare socială și estetică a parizienei, a mutațiilor care se produc atât în conștiința publică, cât și în cazul constructelor epice, insistând, după caz, pe metamorfozele poeziei românești moderne. Pentru a-și susține construcțiile teoretice, clasificările, demonstrațiile, delimitările cu materia epică necesară, Elena Prus, care are apetit pentru proza franceză, îi frecventează pe Zola, Maupassant, Flaubert, Balzac și Alphonse Daudet.

După ce revizuieste dosarul critic al problemei cercetate și investighează dintr-o perspectivă socioculturală întreg registrul de proiecții identitare care definesc Pariziana (*homo modernus, homo gallicus, homo dixneuiemis, homo miticus, homo urbanus, homo eroticus, homo dramaticus și homo ludens*), Elena Prus emite judecăți fără cusur: „*Pariziana este femeia mondenă care caută să se deosebească prin felul său aparte de a fi. O caracterizează dorința de elitism și diferențiere. Pentru Parizienele distinse de la sfârșitul secolului este caracteristic un rafinament sofisticat. Dorința lor de excentricitate, căutarea stilului, eforturile permanente de a lăsa fără suflare audiența, se compară cu voința Prețioaselor de a se demarca de vulgaritatea cadrului ordinar. Pariziana întruchipează ceea ce se numește le **savoir vivre moderne** sau **le savoir vivre au féminin**.*”

*Pariziana este femeia modernă conștientă de valoarea sa. Ea este superlativul femeii în general și, al femeii franceze, în special. A fi femeie și a fi Pariziană este un rol dublu. Femeia pariziană vizează **afirmarea unui anumit tip de autenticitate specific franceză și pariziană**.(...) „Esențializându-se printr-o formulă de **mitopo(i)etică a aparenței**, Pariziana este artist în tot ce o înconjoară, de aici **po(i)etica măștii, po(i)etica scenelor, po(i)etica modei, po(i)etica verbalului și nonverbalului**”.*

Impresionează îndeosebi modul subtil în care e surprins și fenomenul teatralizării cărui îi sînt supuse partea publică și cea secretă a existenței Parizienei, care devine „*un teatru în sine*”, o femeie-spectacol sau, într-o accepție modernă, *one women show*. O simplă enumerare a multiplelor roluri pe care le joacă Pariziana în *Comedia urbană* e capabilă a sensibiliza antenele receptorului: *Balul ca spectacol, Călătoriile, Scena primei apariții a Parizienei, Scena de seducere, Scena rupturii etc.*, astfel că, treptat, studiul academic devine și... beletristică.

Volumul este redactat în peniță vioaie și are, în destule pagini, o irezistibilă forță de seducție. Doar câteva exemple ilustrative: „*În acest context, Femeia nouă, cu pași mărunți, discret, dar eroic, pe eșafod, pe baricade, în cluburi, în presă, în exil sau în saloane, desfășoară o considerabilă energie în vederea emancipării sale*”. Sau: „*Femeile pariziene ale lui Maupassant sunt mai puțin naive, mai puțin sentimentale, mai aproape de bărbat, pentru care sunt amante și prietene*”. Sau: „*Imaginea Europei secolului al XIX-lea este una virilă, de la acțiunile lui Napoleon pînă la Revoluțiile și Restaurațiile alternative*”. Sau: „*Pariziana nu poartă haine pentru a se acoperi, ci pentru a se descoperi avantajos: Rougon observă că toaleta doamnei Bouchard este sumară cu bună știință, pentru a pune în valoare ceea ce se pierde sub fustele largi și rămîne de obicei neobservat...*” Și, în fine: „*Pariziana de la sfârșitul secolului este mai îndrăzneată în pasiunea sa : ea schimbă și inversează rolurile în geometria baletului intim, devenind agent activ al scandalosoaselor povești de amor, de adulter și divorț*”.

Mai mult decît justificată mi se pare și considerația autoarei că Pariziana este și personaj postmodernist *avant la lettre*: „*Pariziana anunță anumite trăsături postmoderniste, cum ar fi: integrarea în cultura spectacolului, bazată pe improvizare, dimensiunea ludică a fanteziei, indeterminarea, spontaneitatea, triumful esteticii asupra eticii, accelerarea stilului de viață și al activității etc.*”.

Ași vrea să cred că *Pariziana romanescă: mit și modernitate*, o carte scrisă cu profesionalism și vervă creatoare, în stare să producă satisfacții intelectuale profunde, va deveni un obiect de interes și un subiect de comentat nu doar pentru inițiați.

Suntem un popor care iubim la nebunie adjectivele. Voi evita însă cît mai elegant posibil asemenea exerciții și voi zice arghezian: „*Carte frumoasă, cinste cui te-a scris*”.

Feminin și feminism la Paris

Conf. univ., dr. Andrei BARNA

Universitatea „Transilvania” din Brașov

În Occident și aproape peste tot, de altfel, societățile sunt patriarhale. Artele sunt masculine, ca și erotismul, și în dorința de a releva eternul feminin, de a fixa cât de cât o imagine, cât mai aproape de realitate a femeii, există nenumărate tentative de a o reprezenta. Ca efect al unei alienări milenare, istoria umanității este istoria bărbaților, și doar accidental și episodic această istorie este a bărbaților și a femeilor lor, dar niciodată a femeilor singure. Pe de altă parte, feminismul, termenul și fenomenul, s-au născut în Franța secolului al XIX-lea, dar încă din timpul Revoluției franceze femeile (participante) și-au exprimat voința colectivă de a-și face cunoscute problemele lor specifice, împreună cu dorința de a participa, la fel ca bărbații, la crearea noii societăți politice. Din 1830, o dată cu afirmarea mișcărilor utopiste, în special saint-simoniste și fourieriste, femeile se prezintă organizate în grupări politice, pentru a putea avea în societate, cel puțin teoretic, roluri egale cu cele ale bărbaților, iar în timpul scurtei revoluții de la 1848, grupuri organizate de femei se regăsesc alături de tovarășii lor revoluționari, socialiști și republicani, cu revendicări specifice. În timpul acestor trei momente de agitație socială în Franța - 1789, 1830, 1848 - se conturează aceeași realitate: doar o gândire revoluționară poate admite și exprima exigențe feministe. De fiecare dată însă, indiferent de conținutul lor, acestea au fost luate în derădere, inegalitatea dintre sexe rămânând consfințită. Chiar și când s-a proclamat votul universal, în 1848, femeile au fost excluse.

Prin faptul că monografia *Pariziana romanescă: mit și modernitate*, axată integral pe analiza personajului literar feminin, locuitor al capitalei Franței, Paris, desemnat prin numele generic de *Pariziană*, este prima de acest fel din spațiul european, i se conferă studiului de față un valoros caracter de unicitate.

Plecând de la referințe de ordin general, care privesc identitatea feminină, femeia ca mit, femeia în civilizația franceză, personajul feminin în literatura franceză și, în mod special, în literatura franceză a secolului al XIX-lea, profesor Elena Prus parcurge, cu siguranță, un itinerar critic stabilit judicios, fixându-și, în prealabil obiectivele, din a căror realizare a rezultat un studiu amplu, de largă referință. Pentru înțelegerea pleneră a lucrării este foarte importantă precizarea autoarei: „reprezentarea nu este o cunoaștere a lucrurilor în sine, ci o construcție a lumii în conștiința noastră. Am dori să precizăm că sintagma propusă în titlu *Reprezentarea romanescă a Parizienei* nu ține doar de reprezentarea în sensul clasic de *mimesis*, ci și de construirea unui univers teatral al reprezentării, ce corespunde inerenței imanente a femeii pariziene. *Reprezentarea mentală și romanescă a Parizienei* din capitolul I se completează cu *Pariziana în reprezentare* în capitolul II. Această polisemie a conceptului *reprezentare* reflectă complexitatea personajului și dimensionarea inedită a interpretării ei.”

Așa cum și-a propus, recurgând la un model de lectură extins prin aplicarea interdisciplinarității ca mecanism adecvat de înțelegere și interpretare a personajului în cauză, și urmând tradiția franceză, monografia practică treceri frecvente de la literatură la sociologie, de la istoria mentalităților la etnopsihologie și teatrologie, pentru a urmări

subiectul în profunzime, din diverse unghiuri. Lucrarea este literară, dar de o literatură deschisă altor demersuri de cunoaștere prin caracterul său interdisciplinar.

Rezultatele cercetării se desprind din noile perspective pe care interpretarea personajului literar feminin al Parisului le personifică la nivel fenomenologic, gnoseologic, poetic și poetic.

Din perspectivă fenomenologică, *Pariziana* ca subiect modern, ca Femeie Nouă, accede, prin transcenderea stereotipului femeii tradiționale ca model novator de simțire, de gândire și de acțiune, la eveniment. Mai liberă față de constrângerile timpului decât contemporanele și concetățenele ei, dar împărțâșind contradicțiile vremii, femeia pariziană polemizează cu rolul său tradițional inventându-și, și, mai ales, asumându-și roluri noi, fiind capabilă uneori să proiecteze o nouă perspectivă asupra evenimentelor. Ea este simbolul sensibilității rafinate și înnoitoare, care apare în momentul uzurii sociale. Importanța subiectului femeii pariziene este că ea scoate în evidență multe puncte nevralgice legate de condiția și reprezentarea femeii în societatea franceză a secolului al XIX-lea.

Imaginea Europei secolului al XIX-lea este una virilă, de la Marea Revoluție din 1789 la războaiele lui Napoleon și până la revoluțiile și restaurările alternative care au fragmentat istoria modernă a Franței. În acest context istoric, doamna profesor Elena Prus scoate în evidență faptul că specific pentru femeia pariziană este faptul de a fi înțeles că, în urma deziluziilor în revolte și revoluții care nu i-au schimbat cu nimic statutul în Cetate, trebuie să-și reorganizeze singură rolul în cadrul tradiției. Astfel, se ajunge la una din concluzii, și anume că Pariziana este și prototipul Femeii Noi. Rolul Parizienei este reprezentativ în cultură în măsura în care captează imaginea culturii franceze, fiind o personificare a unei sensibilități și trăiri specifice. Lucrarea scoate în evidență faptul că, ciocnindu-se de barierele unei societăți mic-burgheze, ermetice afirmării feminine, Pariziana își construiește o relativă autonomie. Dacă emanciparea se asociază, în mod tradițional, cu forme instituționalizate - societăți sau comitete cu o structură și un program - *emanciparea femeii pariziene* ține de *modul său de a fi*. Autoarea concluzionează că, în felul acesta "eternul feminin" francez schițează unele scenografii noi și originale ale modernității, adăugând că Pariziana este femeia care a știut să-și automodeleze personalitatea, femeia pentru care afirmarea sinelui atinge superlativul. Această căutare de tip modern se exprimă prin afirmarea și autopromovarea sinelui în marele oraș.

Avansând cu pertinentă idei îndrăznețe, Elena Prus afirmă că femeia pariziană face posibil, în plan de ficțiune, ceea ce secolul pune în spectacol, și anume - contradicția. Ea ne apare succesiv ca idolatrizare și umilință, viciu și virtute, utilitate și gratuitate, erotism și pragmatism, dominată și dominantă, activă și pasivă, purtătoare de valori de civilizație și de natură primitivă, rezervor de angelic și demonic. Această unitate a contrariilor constituie oximoronul, figură definitorie în caracterizarea Parizienei. Putem afirma, în loc de concluzie, că în cultura europeană de după baroc, revin în forță și se manifestă prin acest tip de personaj, ideea de excentricitate, curiozitate și fantezie.

Îndeplinind obiectivele pe care și le-a propus în *Introducere*, valorosul studiu al doamnei profesor universitar Elena Prus, respectând inerența creativă a personajului, realizează un model de lectură po(i)etică a femeii pariziene ca eveniment expresiv socio-cultural și fenomen artistic, oferind totodată un model de cercetare științifică printr-o abordare interdisciplinară.

Ascensiunea spre Everest

Conf. univ., dr. Nina CUCIUC

Director al Departamentului de Lingvistică
Universitatea „Mihail Kogălniceanu”, Iași

Per aspera ad astra..., au exclamat într-o celebră eternitate a valorilor antichității savante. Doamna prof. univ. dr. Elena Prus, înregimentată în acest spațiu al cercetării academice, își asumă temeritatea trudei științifice pe care o cucerește prin studii de performanță și originalitate investigațională.

Dacă e s-o parafrazăm pe scriitoarea Hortensia Papadat-Bengescu, am afirma în același context enunțat de autoare că azi oamenii cu treburile lor par un cinematograf, în fruntea căruia paradează (termenul îi aparține Hortensiei Papadat-Bengescu), grav și caraghios, maiestatea sa Banul. El este acel care surpă temelia spiritualului, întronând în capul mesei ignoranța, bătărănișmul și incultura. Și iată că în acest obscurantism care părea să șteargă orice scriere a ceea ce este valoare, la sfârșit de mileniu apare ca o erupție vulcanică lucrarea omului de știință Elena Prus, ce vine să revoluționeze exegeza proustiană. Premiera cărții „Poetica modalității la Proust”, semnată de distinsa autoare Elena Prus, a avut loc sub semnul universalismului celui mai „dificil” romancier al secolului al XX-lea - Marcel Proust. Nefiind un scriitor „pentru toți”, Proust a fost un scriitor pentru scriitori și filosofi, un scriitor pentru scriitură. Elena Prus are și meritul, după cum scrie Dumitru Irimia în prefața cărții semnate de autoare, „să deschidă drum spre lumea de sensuri a romanului lui Marcel Proust cu o cheie mai puțin încercată - cea a categoriei modalității”.

Lucrarea doamnei profesor este o carte de zile mari, de o incontestabilă valoare științifică, ce va îmbogăți tezaurul spiritual european. Este o carte-eveniment, o carte de pionierat, care se naște o dată la 50 de ani. Atunci când am citit cartea domniei sale, am înțeles că fără o bună pregătire nu te poți ridica până la nivelul valorii acestei lucrări de cea mai înaltă probitate investigațională. Chiar și notorietăți franceze în materie de exegeză nu au rezistat tentației de a face aprecieri, prezentând în termeni elogioși lucrarea, calificând-o drept un studiu novator.

În aceeași cheie a performanței filologice se înscriu toate studiile semnate de Elena Prus. Eu nu l-am menționat decât pe acela care i-a impulsivat anvergura și care a conturat dimensiunea unei valoroase exegete - Elena Prus, un nume de referință imprimat în arealul științei filologice.

Să-i fie într-un ceas bun inițiativele și aspirațiile! Îi urez perseverență și același curaj în ascensiunea spre Everestul academic și științific!

Universul romanesc din perspectiva teatralității

Conf. univ., dr. Alexandru BOHANȚOV

Șef Catedra Jurnalism și Comunicare Publică
Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Conținutul absolut remarcabil al lucrării *Pariziana romanescă: mit și modernitate* este rodul unei munci migăloase de cercetare, dar și a unei maniere foarte originale de abordare a materialului investigat, specifică demersului științific multi- și interdisciplinar. Pentru a ieși din zona aparențelor înșelătoare și a numeroaselor reduționisme care s-au acumulat la dosarul acestui subiect delicat și ambiguu în același timp, ba chiar a unor prejudecăți nedisimulate care au fost și sunt încă vehiculate în jurul femeii pariziene, autoarea și-a centrat discursul științific pe cele mai noi achiziții teoretice de ordin literar, ca și pe solide concepte operaționale descinse din varii domenii, precum istoria, teatrul, filozofia, psihologia socială etc.

Ne vom referi succint la arta scenică, ale cărei câmpuri semantice ne sunt mai familiare. Frumosul adagiu *Totus mundus agit histrionem*, înscris pe frontonul teatrului Globus, unde marele Shakespeare își juca dramele, ne sugerează un gând vechi de când omul, dar mereu actual - lumea e un teatru, iar existența o piesă pe care o jucăm cu toții. Dar strategiile dramaticului sunt transpuse deopotrivă în viață și în operă. Astfel, comunicarea semnelor literare se desfășoară în conformitate cu un scenariu dramatic în trăsăturile lui esențiale.

Dimensiunile **modelului dramatic** pe care este axat capitolul *Mitopo(i)etica aparenței: femeia pariziană*, i-au permis cercetătoarei să disocieze textele și realitățile literare ale timpului în profunzime, să-și articuleze demonstrațiile într-un discurs consistent și foarte convingător, atent la nuanțe și subtilități (ne aflăm totuși în spațiul literelor franceze!). Aplicând paradigma teatrală la studierea femeii pariziene ca figură emblematică a realității și a romanului francez din secolul al XIX-lea, dna profesor Elena Prus propune și o definiție destul de interesantă și în cunoștință de cauză a fenomenului teatralității (un concept al cărui statut estetic plutește încă în iluzoriu).

În accepția autoarei, noțiunea de **teatralitate** e cu dublă deschidere: a) *viziune care determină înțelegerea estetică a lumii moderne*, altfel zis **viața ca dublu al teatrului** și b) **procedeu dramatic care se desfășoară la scara totalității unui text și a unui personaj**, cu alte cuvinte, dânsa vede valențele teatralității unui obiect estetic de natură scriptică, inclusiv romanesc, în valorile sale scenice contextuale - plastice, fonice-muzicale, dramatice etc. Astfel, este completat punctul de vedere oarecum reduționist al lui Roland Barthes: „Ce este teatralitatea? Este teatrul minus textul, este o multitudine de semne și de senzații care se creează pe scenă pornind de la argumentul scris...”, o definiție care „nu strălucește prin claritate”, cum observă judicios cunoscutul teatrolog francez Anne Ubersfeld.

Lucrarea Elenei Prus *Pariziana romanescă: mit și modernitate* constituie o investigație științifică de o indubitabilă valoare teoretică și de o reală importanță practică, în care se reconfirmă din plin viabilitatea paradigmei teatrale în cercetarea literară de azi, ba chiar în domeniul științelor socioumane în general.

CURRICULUM VITAE

Nume	PRUS
Prenume	Elena
Data, locul nașterii	02.09.1959, Dîngeni, Ocnița, Republica Moldova
Starea civilă	căsătorită
Adresa serviciu	52, str. VI. Pârcălab, Chișinău, 2012, RM
Cetățenie	Republica Moldova, România
Adresa electronică	elena_prus_ro@yahoo.fr
Blog personal	eprus.ulim.md

Mama Zamfira Cucer (devenită Badâr prin schimbarea numelui după căsătorie).
Născută la 16 noiembrie 1928, Gârbova, Ocnița.
Profesoară de limba română și franceză în școlile Basarabiei din Dondușeni, Ocnița, Universitatea „Alecu Russo” din Bălți.
Decedată la 9 august 1996. Înmormântată la Chișinău.
Bunicii Nadejda (Codreanu) Cucer (1905-1978) și Gavril Cucer (1901-1957), răzeși.
Bunelul arestat (1947), ambii bunici deportați în Siberia (1949-1957).

Tatăl Mihail Badâr
Născut la 11 august 1923, Gârbova, Ocnița.
Director adjunct la Combinatul de zahăr din Bălți.
Decedat la 8 mai 2007. Înmormântat la Chișinău.
Bunicii Elena (Cucer) Badâr (1901-1991) și Gheorghe Badâr (1896-1970), țărani.

Fratele Iurie Badâr, născut la 19 octombrie 1950, Gârbova, Ocnița.
Doctor în economie (1981). Ministru al Privatizării (1996-1997).
Consilier prezidențial în probleme de economie (1997-1998).

Soțul Cezar Secrieru, născut la 16 septembrie 1962, Fălticeni, România.
Pictor. Expoziții personale în Franța (Consiliul Europei), Elveția (ONU), Germania, Italia, România, Republica Moldova.

Funcția ocupată în prezent Director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale
(Universitatea Liberă Internațională din Moldova, ULIM).

Grad științific Doctor habilitat în filologie.

Calificare Filolog, traducător, profesor de limba și literatura franceză.

Titlul didactic Profesor universitar.

Studii

- Școala medie nr.1 din Bălți (1976, Medalie de aur).
- Facultatea Limbi Străine, USM, Chișinău (1976-1981, Diplomă cu mențiune).
- Master la USM, Chișinău (1983-1986).

Formare academică

- Doctorat la Univ. „Al. I. Cuza”, Iași, România (1991-1995).
- Studii postdoctorale la Academia de Științe a RM (2001-2004).

Teza de doctor *Poetica și stilistica modalității la Proust.*

Universitatea „Al. I. Cuza”, Iași, România (1998).

Specializarea: *Stilistică și poetică*. Diploma: P Nr. 0002169.

Nostrificare RM *Teoria literaturii* 10.01.08.

Teza de doctor habilitat

Reprezentarea romanescă a Parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Academia de Științe a Moldovei (2005).

Specializarea: 10.01.06. *Literatura universală și comparată*.

Diploma DH 30.10.01.06 - 01.

Parcurs administrativ și managerial

- Director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale (din 2006).
- Redactor-șef al revistei științifice *Intertext* (ULIM, din 2007).
- Redactor-șef adjunct al revistei științifice *Franco-polyphonie* (ULIM, din 2006).
- Redactor-șef adjunct al revistei științifice *Lecturi filologice* (ULIM, 2006).
- Vicepreședinte al Asociației Internaționale a Profesorilor de Limba Franceză (filiala moldovenească, 2001-2003). Actualmente Membru de onoare.
- Decan al Facultății Limbi și Literaturi Străine, UPS „Ion Creangă”, Chișinău (1998-2001).

Parcurs profesional

- Actualmente profesor univ. Catedra Filologie Romanică ULIM.
- Conferențiar univ., Catedra Filologie Franceză, UPS „Ion Creangă”, Chișinău (1997-2005).
- Lector, Lector sup., Catedra Literatura Rusă și Universală, UPS „Ion Creangă”. (1986-1991, 1996-1997).
- Lector asistent, Catedra Limbi Străine, Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți (1981-1983).

Cursuri universitare

- *Poetica, Hermeneutica, Istoria literaturii franceze* (ULIM).
- *Interpretarea textului, Teoria textului, Literatura universală, Istoria literaturii franceze, Cultura și civilizația Franței* (UPS „Ion Creangă”, Chișinău).
- *Limba franceză* (Universitatea de Stat „Alec Russo”, Bălți).

Afilieri la Societăți academice și de creație

- Membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 2008).
- Membru al Secției de Științe socioumane a A.Ș.M. (din 2008).
- Membru al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (din 2007).
- Membru de onoare al Asociației socioculturale *Fenêtres Francophones*, Paris (din 2008).
- Membru al Consiliului administrativ al *Ligii Internaționale de învățămînt, educație și cultură* (Paris, 2007).
- Membru al grupului *Tonița Art Grup*, Suceava, România (din 2007).
- Membru al Senatului ULIM (din 2006).
- Membru de onoare al Asociației Francofone pentru Dezvoltarea Educației în Moldova, Paris (2003).
- Membru al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (din 2000).
- Membru al Uniunii Internaționale a Jurnaliștilor și a Presei de Limba Franceză (2000).
- Membru al Senatului UPS „Ion Creangă” (1998-2001).

Expertiză științifică

- Membru al Comisiei pentru Atestarea cadrelor științifice și științifico-didactice a *Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare* (prin decret al Președintelui RM din 30.XII.2008).
- Secretar al Comisiei de experți în Literatură și Folclor a *Consiliului Național pentru Acreditare și Atestare* din Republica Moldova (2007-2009).
- Membru al seminarelor de profil la specialitățile:
 - Literatura universală și comparată (USM).
 - Teoria literaturii (AȘM).
 - Limbi romanice (ULIM).
- Consultant științific la editura *Institutul European*, Iași (România), Seria *Academica* (din 2006).
- Membru în Colegiul de onoare al revistei *Alloquor - Studia Humanitatis Iassyensis*, Universitatea „Al.I.Cuza” din Iași (din 2008).
- Membru al Comitetului științific al revistei *Metaliteratură* (AȘM, RM) (din 2007).
- Membru al Comitetului de redacție al *Analelor Universității din Craiova* (România), Seria *Științe filologice* (din 2006).
- Membru al Comitetului științific al revistei *Comunicarea Interculturală și Literatura* (România, Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați), Seria *Științe filologice* (din 2006).
- Membru al Colegiului de redacție al *Analelor Universității „Spiru Haret”* (România, București), Seria *Științe filologice* (din 2006).
- Membru al Colegiului de redacție al Revistei semestriale de studii culturale și filozofice românești, on-line ROCSIR ,<http://www.rocsir.usv.ro/board.htm> (2006).

Abilitare de conducere a tezelor de doctorat (din 2001).

Conducere de teze susținute:

- Vasile Cucerescu „Universul urban în opera lui James Joyce” (USM, 2006).

- Carolina Dodu-Savca „Problemele căutării *Sinelui* în eseul secolului al XX-lea” (USM, 2009).

Expertiză internațională

- Expert asociat al *Biroului Europa Centrală și Orientală* al Agenției Universitare a Francofoniei (din 2004).
- Expert al *Centrului european de Limbi moderne* al Consiliului Europei (state membre) (1999-2001).
- Președinte al *Comisiei de experți* pentru disciplina „Limbi străine” a Ministerului Învățământului din RM (1999-2001).

Proiecte

- Colocviul Internațional *Francopolyphonie*, ULIM (ed. 2006-2009, fondatoare și coordonator de proiect).
- Membru al Grupului de experți al Consiliului Europei în promovarea demersului integrat în problema genurilor la școală, Direcția Generală a Drepturilor omului (2001-2003).
- Coordonator național al proiectului Consiliului Europei *Educația pentru democrație într-o societate democratică* (2001-1002).
- Membru al proiectului *Educația de gen*, UPS „Ion Creangă” (1999-2001).

Alte experiențe

- Vicepreședinte al Organizației femeilor a Partidului Liberal (din 2009).
- Autor de scenarii literare la Televiziunea Națională (1991-1995).

Stagieri științifice

- Universitatea de Stat de Studii Economice și Finanțe din Sankt-Petersburg, Rusia.
- Universitatea Sorbonne Nouvelle, Paris III, Franța.
- Universitatea Marc Bloch, Strasbourg II, Franța.
- Consiliul Europei, Centrul de Studii Europene, Strasbourg, Franța.
- Universitatea Illinois, Arhiva „Kolb-Proust”, SUA.
- Universitatea de Stat „Taras Șevcenco”, Kiev, Ucraina.

Publicații

Monografii

- *Pariziana romanescă: mit și modernitate*. Iași: Institutul European, 2006, 260 p.
- *Poetica modalității la Proust*. Chișinău: Ruxanda, 1998, 240 p.
- *Po(i)etosfere și proiecții hermeneuteice*. Chișinău: Foxtrot, 2009 (în curs de apariție).

Manuale

- *Le verbe français. Grammaire et exercices de grammaire*. Chișinău: Știința, 1990, 184 p. (coautor).
- *Учебные задания по изучению сослагательного и условного наклонений глагола в современном французском языке для студентов 1-3 курсов*. Кишинёв: КГУ, 1986, 60 стр. (coautor).

Ghiduri didactice

- *Știința filologică în cadrul universitar: Căutări și realizări*. Chișinău: ULIM, 2009, 116 p. (coautor).
- *Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant*. Chișinău-Strasbourg: Pontos, 2003, 160 p. (coautor).
- *Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant*. Chișinău-Strasbourg: Pontos, 2001, 72 p. (coautor).

Articole, eseuri, rezumate, recenzii

- peste 200 (Franța, România, SUA, Canada, Belgia, Siria, Rusia, RM).

Participări la conferințe

Peste 100 (RM, Franța, Spania, Rusia, România, Andorra, Siria, Ungaria, Bulgaria, Macedonia, RM ș.a.).

Nom	PRUS
Prénom	Elena
Date, lieu de naissance	02.09.1959, Dîngeni, Ocnîța, République de Moldova
Etat civil	mariée
Adresse de service	52, str. VI. Pârcălab, 2012 Chișinău, RM
Citoyenneté	République de Moldova, Roumanie
Adresse électronique	elena_prus_ro@yahoo.fr
Blog personnel	eprus.ulim.md

Mère Zamfira Badâr (nom de jeune fille : Cucer).
Née le 16 novembre 1928, Gârbova, Ocnîța.
Professeure de langue roumaine et française dans les écoles de Bessarabie à Dondușeni, Ocnîța, puis à l'Université « Alecu Russo » de Bălți.
Décédée le 9 août 1996. Enterrée à Chișinău.
Grands-parents: Nadejda (Codreanu) Cucer (1905-1978) et Gavril Cucer (1901-1957), propriétaires-exploitants.
Le grand-père a été arrêté en 1947, les deux ont été déportés en Sibérie (1949-1957).

Père Mihail Badâr, né le 11 août 1923, Gârbova, Ocnîța.
Directeur adjoint du Combinat de sucre de Bălți.
Décédé le 13 mai 2007. Enterré à Chișinău.
Les grands-parents Elena (Cucer) Badâr (1901-1991) et Gheorghe Badâr (1896-1970) étaient paysans.

Frère Iurie Badâr, né le 19 octobre 1950, Gârbova, Ocnîța.
Docteur en économie (1981). Ministre de la Privatisation (1996-1997).
Conseiller présidentiel pour les problèmes d'économie (1997-1998).

Mari Cezar Secieru, né le 16 septembre 1962, Fălticeni, Roumanie. Peintre.
Expositions personnelles en France (Conseil de l'Europe), en Suisse (ONU), en Allemagne, en Italie, en Roumanie et en République de Moldova.

Fonction occupée actuellement

Directeur de l'Institut de Recherches philologiques et interculturelles,
Université Libre Internationale de Moldova (ULIM).

Grade scientifique Docteur d'Etat ès lettres.

Qualification Philologue, traducteur, professeur de langue et littérature française.

Titre didactique Professeur universitaire.

Etudes

- Ecole No.1 de Bălți (1976, Médaille d'or).
- Faculté de Langues Etrangères, Université d'Etat de Moldova, Chişinău (1976-1981, Diplôme avec mention).
- Master à l'Université d'Etat de Moldova, Chişinău (1983-1986).

Formation académique

- Etudes doctorales à l'Université « Al. I. Cuza », Iaşi, Roumanie (1991-1995).
- Études postdoctorales à l'Académie des Sciences de Moldova (2001-2004).

Thèse de docteur

Poétique et stylistique de la modalité chez Proust.

Université « Al. I. Cuza », Iaşi, Roumanie (1998).

Spécialisation *Stylistique et Poétique*. Diplôme: P Nr. 0002169.

Nostrification RM *Théorie de la littérature* 10.01.08.

Thèse de docteur d'Etat

La représentation de la Parisienne dans

la littérature française de la première moitié du XIX-e siècle.

Académie des Sciences de Moldova (2005).

Spécialité 10.01.06. *Littérature universelle et comparée.*

Diplôme DH 30.10.01.06 - 01.

Parcours administratif et managérial

- Directeur de l'Institut de Recherches Philologiques et Interculturelles, ULIM (depuis 2006).
- Rédacteur en chef de la revue scientifique *Intertext*, ULIM (depuis 2007).
- Rédacteur en chef adjoint de la revue scientifique *Francopolyphonie*, ULIM (depuis 2006).
- Rédacteur en chef adjoint de la revue scientifique *Lecturi filologice*, ULIM (2006).
- Vice-président de l'Association internationale des professeurs de français (filiale moldave, 2001-2003). Actuellement - membre d'honneur.
- Doyenne de la Faculté de Langues et littératures étrangères, UPS « Ion Creangă », Chişinău (1998-2001).

Parours professionnel

- Actuellement professeur universitaire, Département de Philologie romane, ULIM, Chişinău.
- Maître de conférences, Département de Philologie française, UPS « Ion Creangă », Chişinău (1997-2005).
- Agrégé, Chargée de cours, Département de littérature comparée, UPS « Ion Creangă » (1986-1991, 1996-1997).
- Chargée de cours adjoint, Département des langues étrangères, Université d'Etat « Alecu Russo », Bălți (1981-1983).

Cours universitaires

- *Poétique, Herméneutique, Histoire de la littérature française* (ULIM).
- *Interprétation du texte, Théorie du texte, Littérature comparée, Histoire de la littérature française, Culture et civilisation de la France* (UPS « Ion Creangă », Chişinău).
- *Langue française* (Université d'Etat « Alecu Russo », Bălţi).

Adhésion à des sociétés savantes et de création

- Membre de l'Union des Écrivains de Roumanie (depuis 2008).
- Membre de la Section des sciences socio-humaines de l'Académie des Sciences de la RM (depuis 2008).
- Membre de l'Union des Écrivains de Moldavie (depuis 2007).
- Membre d'honneur de l'Association socioculturelle *Fenêtres Francophones*, Paris (depuis 2008).
- Membre du Conseil d'administration de la *Ligue Internationale de l'enseignement, de l'éducation et de la culture* (Paris, 2007).
- Membre du groupe *Tonița Art Group*, Suceava, Roumanie (depuis 2007).
- Membre du Sénat de l'ULIM (depuis 2006).
- Membre d'honneur de l'Association française pour le développement de l'éducation en République de Moldova, Paris (2003).
- Membre de l'Association de Littérature générale et comparée de Roumanie (depuis 2000).
- Membre de l'Union internationale des journalistes et de la presse de langue française (2000).
- Membre du Sénat de l'UPS « Ion Creangă » (1998-2001).

Expertise scientifique

- Membre de la Commission pour l'Atestation des cadres scientifiques et didactiques du Conseil national pour l'accréditation et l'attestation (par décret du Président de la RM du 30.XII.2008).
- Secrétaire du Comité d'experts en Littérature et folklore du Conseil national pour l'accréditation et l'attestation de la République de Moldova (2007-2009).
- Membre des séminaires de profil pour les soutenances des thèses pour les spécialités :
 - Littérature universelle et comparée (USM).
 - Théorie de la littérature (ASM).
 - Langues romanes (ULIM).
- Consultant scientifique à la maison d'édition *Institutul European*, Iași (Roumanie), Collection *Academica* (2006).
- Membre dans le Collège d'honneur de la revue *Alloquor - Studia Humanitatis Iassyensia*, Université « Al. I. Cuza » de Iași (depuis 2008).
- Membre du comité scientifique de la revue *Metaliteratură* ASM, RM (depuis 2007).
- Membre du comité de rédaction des *Actes de l'Université de Craiova* (Roumanie), Série *Sciences philologies* (depuis 2006).

- Membre du comité scientifique de la revue *Communication interculturelle et littérature* (Roumanie, Université « Dunărea de Jos », Galați), Série Sciences philologiques (depuis 2006).
- Membre du comité scientifique des *Actes de l'Université « Spiru Haret »* (Roumanie, Bucarest), Série Sciences philologiques (depuis 2006).
- Membre du comité éditorial de la revue semestrielle des études culturelles et philosophiques roumaines; en ligne ROCSIR, <http://www.rocsir.usv.ro/board.htm> (depuis 2006).

Gestion des thèses de docteur ès lettres soutenues

- Vasile Cucerescu « L'univers urbain dans l'oeuvre de James Joyce » (USM, 2006).
- Carolina Dodu-Savca « Les problèmes de la quête de Soi dans l'essai du XXe siècle » (USM, 2009).

Expertise internationale

- Expert associé du *Bureau de l'Europe Centrale et Orientale* de l'Agence Universitaire de la Francophonie (depuis 2004).
- Expert du *Centre Européen pour les Langues Modernes* du Conseil de l'Europe (états non membres) (1999-2001).
- Président du *Comité d'experts* de la discipline « Langues étrangères » du Ministère de l'Education de la République de Moldova (1999-2001).

Projets

- Colloque international *Franco-polyphonie*, ULIM (éd. 2006-2009, fondatrice et coordinatrice du projet).
- Membre du Groupe d'experts du Conseil de l'Europe dans la promotion de l'approche intégrée du problème des genres à l'école, Direction générale des droits de l'homme (2001-2003).
- Coordonnateur national du projet du Conseil de l'Europe *L'éducation pour la démocratie dans une société démocratique* (2001-2002).
- Membre du projet *L'éducation sur l'égalité des genres*, UPS « Ion Creangă » (1999-2001).

Autres expériences

- Vice-président de l'Organisation des femmes du Parti Libéral (depuis 2009).
- Auteur des scénarios littéraires à la Télévision Nationale de Moldova (1991-1995).

Stages scientifiques

- Université d'État des Études Économiques et Finances de Saint-Petersbourg, Russie.
- Université de la Sorbonne Nouvelle, Paris III, France.
- Université Marc Bloch, Strasbourg II, France.
- Conseil de l'Europe, Centre d'Études Européennes de Strasbourg, France.
- Université de Illinois, Archive « Kolb-Proust », États-Unis.
- Université d'État « Taras Chevtchenko », Kiev, Ukraine.

Publications

Monographies

- *Pariziana romanescă: mit și modernitate* [*La Parisienne romanesque: mythe et modernité*], Iași (Roumanie) : Institutul European, 2006. 260 p.
- *Poetica modalității la Proust* [*Poétique de la modalité chez Proust*], Chișinău : Ruxanda, 1998. 240 p.
- *Po(i)etosfere și proiecții hermeneutice* [*Po(i)étosphères et projections herméneutiques*]. Chișinău : Foxtrot, 2009 (en cours de parution).

Manuels

- *Le verbe français. Grammaire et exercices de grammaire*. Chișinău : Știința, 1990, 184 p. (co-auteur).
- *Учебные задания по изучению сослагательного и условного наклонений глагола в современном французском языке для студентов 1-3 курсов*. Кишинёв: КГУ, 1986, 60 стр. (co-auteur).

Guides didactiques

- *Știința filologică în cadrul universitar: Căutări și realizări*. Chișinău : ULIM, 2009, 116 p. (co-auteur).
- *Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant*. Chișinău-Strasbourg : Pontos, 2003, 160 p. (co-auteur).
- *Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant*. Chișinău-Strasbourg : Pontos, 2001, 72 p. (co-auteur).

Articles, essais, résumés, commentaires

- plus de 200 (France, Roumanie, Etats-Unis, Canada, Belgique, Syrie, Russie, RM).

Participations aux conférences

Plus de 100 (RM, France, Espagne, Italie, Russie, Roumanie, Andorre, Syrie, Hongrie, Bulgarie, Macédoine, RM ș.a.).

Conferințe / comunicări

- Colocviul Internațional *Integrare europeană: realități și perspective*. Universitatea „Danubius”, Galați, România, 14.V.-17.V.2009. Comunicare *Europa unită ca realitate culturală*.
- Colocviul Internațional *Discurs critic în epocile totalitare*. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 05.VI.2009. Comunicare *Reziduurile totalitarismului sau cum literatura iese din containerul estic*.
- Colocviul Internațional *Probleme actuale de lingvistică, glotodidactică și știință literară*. USM, Chișinău, 05.III.-06.III.2009. Comunicare *Identitatea literaturii europene*.
- Conferința Internațională *Francopolyphonie. Langue et culture françaises en Europe du Sud-Est*. ULIM, Chișinău, 20.III.2009. Comunicare *L'incertitude, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran*.
- Conférence internationale VI-èmes Journées de la Francophonie *Formes textuelles de la communication : De la production à la réception*. Université « Dunărea de Jos ». Galați, Roumanie, 27.III.-29.III.2009. Communication *Cioran, un spirit în exil metafizic*.
- Colloque international *Langues et cultures dans les universités*. Académie des Sciences économiques de București, 25.III.-28.III.2009. Communication *Mythosphère identitaire de homo gallicus*.
- Colloque international *Enseignement de la culture et de la civilisation françaises*. Université d'Etat d'Economie et Finances de Sankt-Petersbourg. Communication *Enseigner la culture et la civilisation françaises à l'université*.
- Colloque international *Dialogue des cultures chez les écrivains balkaniques d'expression française*. Université « Spiru Haret » de Bucarest, Agence Universitaire de la Francophonie, 07.XI-08.XI.2008. Communication *Le dialogue des cultures dans la prose de Bessarabie: Victor Banaru*.
- Sesiunea Anuală *Comunicări științifice a cadrelor didactice*. Universitatea „Spiru Haret” din București, 9-10.V.2008. Comunicare *Governarea din culise*.
- Al optulea Colocviu al Departamentului Limbi Romanice *Limba română: teme actuale*. Universitatea din București, 5-6.XII.2008. Comunicare *Gradarea modalităților în construcțiile verbale (în română și franceză)*.
- International Conference *National Literatures in the Age of Globalization. The Issue of the Canon*. University of Bucarest, 31.X-1.XI.2008. Report *Literatura basarabeană în context național și global*.
- Colloque international *Métissage culturel : interculturels et effets de la mondialisation chez les écrivains francophones*, Université de Craiova, Roumanie, 3-4.XI.2008. Communication *Identité(s) complémentaire(s) dans l'écriture francophone*.
- Colloque international de la Francophonie *Dialogue des cultures chez les écrivains français d'expression française*. Université « Spiru Haret » de Bucarest, 7-8.XI.2008. Communication *Le dialogue des cultures dans la prose de Bessarabie: Victor Banaru*.
- Simpozion Internațional *Româna ca limbă străină - între metodă și impact cultural*. Universitatea „Al.I.Cuza”, Iași, România, 23-24.X.2008. Comunicare *Interculturalitatea Europei între eurocentrism și etnocentrism*.

- Colocviul Internațional *Protecția drepturilor de autor și a celor conexe*. ULIM, Chișinău, Institutul Cervantes (Spania, România), 20-2.X.2008. Comunicare *Drepturile de autor în mediul scriitoricesc*.
- Colloque international *Méthodologie de la recherche scientifique - moyen d'une meilleure valorisation de l'intelligence des débutants dans la recherche*. Université Technique de Construction, Bucarest, 18-19.IX.2008. Communication *La recherche universitaire entre esprit critique et vulgarisation*.
- Conferința Internațională *Lexic comun/ Lexic specializat*. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 17-18.IX.2008. Communication *Elemente de urbanizare ale discursului modern*.
- Seminar *Politici lingvistice în spațiul post-sovietic*. ULIM, Chișinău, 25.IX.2008. Contribuție *Limba între cultură și ideologie*.
- Conferința Internațională *Regional /universal în limbă și literatură*. Universitatea „1 decembrie 1918”, Alba-Iulia, România, 13-14.VI.2008. Comunicare *Miturile identitare ale lui homo gallicus*.
- Colocviul Internațional *Canon și anticanon în demersul critic actual*. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 26-27.V.2008. Comunicare *Sincronizarea canoului: parcurs basarabean*.
- *Silviu Angelescu – Doctor Honoris Causa. Laudatio*. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 26-27.V.2008.
- Conferința Internațională *Modernizarea comunicării publice în procesul integrării europene a RM: realități și perspective*. ULIM, Institutul Mass-Media, Chișinău, 16-17.V.2008. Comunicare *Provocările interculturalității și mentalitățile tradiționale din RM*.
- Sesiunea Anuală *Discurs conversațional în limbă și literatură*. Universitatea „Spiru Haret” din București, 9-10.V.2008. Comunicare *Codul specific al conversației pariziene*.
- Acțiune culturală a clubului UNESCO-România, Muzeul Tehnic „Dimitru Leonida”, București, 5.V.2008. Comunicare *Literatura Basarabiei sub semnul exilului*.
- Colloque international *La Francopolyphonie. Les valeurs de la francophonie*. ULIM, Institut de Recherches philologiques et interculturelles, Chișinău, 20-21.III.2008. Communication *Modèle français d'émancipation féminine : valeurs et paradoxes*.
- Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu” (Suceava – Cernăuți – Chișinău), ed. a IX-a, 25-28.X.2007. Comunicare *Strategii și stratageme ale limbajului parizian*.
- Colocviul Internațional *Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Omagiu acad. S. Berejan*. AȘM, Chișinău, Universitatea de Stat „Alecu Russo” din Bălți, 27-28.IX.2007. Comunicare *Transtextualitatea miturilor identitare*.
- Simpozionul Internațional *Știința Universitară în secolul XXI: provocări și perspective*. ULIM, Chișinău, 15.X.2007. Comunicare *La recherche universitaire entre vocation et obligation*.
- Forum « France-Moldavie ». Parlement de la RM, Chișinău, 7.VII.2007.
- Colocviul Internațional *Probleme de lingvistică generală și romanică. In memoriam Grigore Cincilei*. USM, Chișinău, 1.XII.2007. Comunicare *Univers mitic / univers romanesc – corelație și intertextualitate*.

- Congresul al IX-lea al Ligii Franceze pentru Invățămînt, Cultură și Educație. Paris, 30.VI-1.VII.2007.
- Colocviul Internațional *La Francopolyphonie : langues et identités*. ULIM, Chișinău, 23-24.III.2007. Comunicare *L'affirmation de l'identité-palimpseste par l'écriture*.
- International Conference *Human being in contemporary philosophical conceptions*. State University, Volgograd, Russia, 28-31.V. 2007. Report *Le doute comme critère ontologique de l'esprit chez Cioran*.
- Colocviul Internațional *Marile orașe și literatura*. Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, 13-15.VII.2007. Comunicare *Parisul ca spațiu de intrigă romanescă*.
- Colocviul Internațional Comemorativ *Tradiție și modernitate în abordarea limbajului*, consacrat aniversării a 65-a de la nașterea prof. Mircea Ioniță. Bălți, 11.XI.2006. Comunicare *Misiunea (inter)culturală a Universității în formula bălțeană de responsabilizare profesională*.
- Colocviul Internațional *Conexiuni și perspective în filologia contemporană*. Ed. II, USM, ULIM, Chișinău, 20-21.X.2006. Comunicare *Victor Banaru – homo fabulator. L'affirmation par l'écriture*.
- Conferința Teoretico-Științifică Internațională dedicată aniversării a X-ea a Facultății Limbi și Literaturi Străine. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 20.X.2006. Comunicare *Comedia urbana ca spectacol al modernității*.
- Simpozionul Internațional *Diversitate lingvistică și culturală*. Universitatea Tehnică de Coinstrucții, București, 15.X.2006. Comunicare *Creativitatea românească în dialogul intercultural*.
- Colloque international *Francophonie(s): nomadisme linguistique et croisements culturels*. Université de Craiova, Roumanie 3-5.X.2006. Communication *S'écrire en français: le testament littéraire de Victor Banaru*.
- Conférence Régionale des Recteurs des Universités membres AUF en Europe Centrale et Orientale, 23-24.VI.2006. Cluj-Napoca, Roumanie.
- Colocviul Internațional *Circulația modelelor culturale în spațiul euroregiunilor*. Universitatea „Dunărea de Jos”, Galați, România, 26-28.V.2006. Comunicare *Europocentrism versus ethnocentrism*.
- Conferința de evaluare a proiectului *Educația toleranței și cetățeniei democratice prin intermediul istoriei*. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 05.V.2006. Comunicare *Învățarea democrației la Universitate*.
- Colocviul Internațional *La francopolyphonie comme vecteur de la communication*. ULIM, Chișinău, 24.III.2006. Comunicare *La francophonie et l'empreinte française*.
- Conferința Științifică Internațională *Învățămîntul superior și cercetarea – piloni ai societății bazate pe cunoaștere*. USM, Chișinău, 28.IX.2006. Comunicare *Arhetipul ca invariant al mitului*.
- Conferința de Totalizare a Activității Științifico-Didactice a Pedagogilor și Doctoranzilor. ULIM. Chișinău. Comunicare *Scene din viața pariziană. La proxémique – catégorie de la personnalisation de l'espace*.
- Conferința Științifică *Etnosurile și relațiile interetnice*. Academia de Științe a RM, Institutul de Relații interetnice, Chișinău, 28.XII.2004. Comunicare *Mituri identitare ale modernității franceze*.

- Conferința Națională A *învăța și a trăi democrația*. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 21.XII.2005. Comunicare *Misiunea civică a Universității*.
- Colocviul Științific Internațional *Lingvistica între cercetare și aplicare*. USM, Chișinău, 18-19.XI.2005. Comunicare *Particularitățile romanului francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea*.
- Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului *Strategii discursive*. USM, Chișinău, 13-15.V.2005. Comunicare *Femeia pariziană – spectacol în comedia urbană*.
- Colocviul Asociației de Literatură Comparată din România *Literatura la confluența artelor*. București, 9-11.VII.2004. Intervenție *Literatura și arta spectacolului în literatura franceză a secolului al XIX-lea*.
- Conferința Științifică Internațională *Strategii actuale în lingvistică, glotodidactică și știința literară*. Univ. de Stat „A.Russo” din Bălți, RM, 15-16.2004. Comunicare *Comedia urbană ca spectacol al modernității*.
- Conferința Științifică Internațională *Probleme de Limba Română, Lingvistică Generală și Romanică*. USM, Chișinău, 14.V.2004. Comunicare *Limba urbană ca gramatică socială*.
- Conferința Științifică *Pagini de literatură și civilizație italiană în cadrul Zilelor Dante*. Biblioteca „Târgoviște” Chișinău, 13.V.2004. Comunicare *Policentrismul urban italian ca alternativă a mondializării*.
- Colloque *Masculin/Féminin : perspectives littéraire, linguistique, didactique*. Université „Al.I.Cuza”, Iași, România, 25-27.III.2004. Communication *La Parisienne comme mythe identitaire français*.
- Conferința Științifică Internațională consacrată aniversării a 40-a de la fondarea Facultății de Limbi și Literaturi Străine *Probleme actuale de lingvistică, didactică și știință literară*. USM, Chișinău, 12-13.III.2004. Comunicare *Geneza Parizienei ca mit*.
- Meeting of Specialists on promoting gender mainstreaming in schools (EG-S-GS), fourth meeting. Council of Europe, Strasbourg, 22-23.V.2003. Report *Exemple de bonne pratique: Moldova*.
- Conferința științifică *Etnosurile și relațiile interetnice*. Chișinău, Academia de Științe a RM, Institutul de Relații interetnice, 6-7.XI.2003. Comunicare *Comedia urbană și spectacolul Parizienei în literatura franceză din secolul al XIX-lea*.
- Manifestarea cultural-artistică *De la Mitul lui Sisif la Omul revoltat*. Centrul de cultură „Ginta Latină”, Chișinău, 7.XI.2003. Comunicare *Enigmaticul Camus*.
- Council of Europe Seminar *Higher Education Governance and Reform*. Republic Palace, Chișinău, 16-17.X.2003. Report *Education for democratic citizenship: a Moldovan experience. The Moldovan project*.
- Meeting of Specialists on promoting gender mainstreaming in schools (EG-S-GS), third meeting. Strasbourg, Council of Europe, 22-23.V.2003. Report *Replies to the questionnaire “social change and new challenges for gender equality”*.
- Conferința de Totalizare a Muncii Științifice și Științifico-Metodice a Corpului Profesor-Didactic pentru anul 2003. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 17-18.III.2003. Comunicări *Miturile ca reflectare a moralei civilizației; Mitul modern în opera lui Zola*.

- Conferința Științifică *Etnosurile și relațiile interetnice*. Academia de Științe a RM, Institutul de Relații interetnice, Chișinău, 12-13.XII.2002. Comunicare *Pariziana, mit modern al literaturii franceze*.
- Colocviul Internațional *Probleme de lingvistică generală și romanică*. USM, Chișinău, 29-30.XI.2002. Comunicări *Orașul ca sistem de semne; Semantica locurilor specializate ale limbajului*.
- 23e Université de la Communication *Futurs*. Hourtin, France, 26-30.VIII.2002. Contribution *Présentation de la 2e Université de la Communication de l'Europe du Sud-Est*.
- Colloque d'Albi « Langages et significations », *Les langages de la ville*. Université de Toulouse-le-Mirail, Toulouse, France, 8-11.VII.2002. Communication *Le mythe de la Parisienne dans la littérature de colportage et la presse du XIXe siècle*.
- Réunion du groupe de spécialistes sur la promotion de l'approche intégrée de l'égalité entre les sexes à l'école (EG-S-GS), 2e réunion. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 4-5.VI.2002. Communication *Conséquences des changements sur la scolarisation et l'égalité entre les sexes à l'école*.
- Sesiunea Științifică Anuală *Symposia Professorum*. ULIM, Chișinău, 26-27.IV.2002. Comunicare *Parisul, capitala secolului al XIX-lea*.
- Conferința științifică anuală a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” *Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului*. Chișinău, 20-21. III.2002. Comunicări *Dimensiunea etică a urbanismului și valențele ei educative ; Reflecții asupra evaluării tezelor de cercetare ale studenților; Proxemica literară a orașului; Regim diurn/nocturn în reprezentarea Parisului*.
- Third training workshop for *Twinning of sites of citizenship in Southeast Europe*. Budapest, 24-27.I.2002. Report *Elaboration of „Student”*.
- 1st Meeting of EDC coordinators. Andorre, 23-24.XI.2001. Communication *L'éducation de la citoyenneté démocratique dans le secteur non-formel*.
- Conférence conjointe ONG / Parlementaires *Citoyenneté, solidarité : quelle Europe voulons-nous ?*. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 6-7.XI.2001. Communication *Promotion de la citoyenneté démocratique fondée sur les droits et les responsabilités*.
- Sesiunea Științifică Anuală *Imagine și simbol*. Institutul Teologic Romano-Catolic „Sf. Tereza”, București, 27.X.2001. Comunicare *Imaginea Parisului în romanul francez din sec. XIX*.
- Colocviul Internațional *Marcel Proust au début du troisième millénaire*. Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, România, 25-27.X.2001. Comunicare *La poésie de l'imaginaire dans l'oeuvre de Marcel Proust*.
- Sesiunea Anuală de Comunicări Științifice ale Muzeului Național de Istorie a Moldovei. Chișinău, 23-24.X.2001. Comunicare *Muzeologizarea lumii în contextul reurbanizării și mondializării*.
- Colocviul Internațional *Științe ale Limbajului*, Ediția VI. Univ. „Ștefan cel Mare”, Suceava, România, 19-21.X.2001. Comunicare *Constituirea mitului Parisului prin literatură*.

- Réunion du Groupe de Spécialistes sur la promotion de l'approche intégrée de l'égalité entre les sexes à l'école (EG-S-GS), 1e réunion. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 18-19.X.2001.
- Second training workshop of Council of Europe for *Twinning of sites of citizenship in Southest of Europe*. Varazdin (Croatia), 5-7.X.2001. Communication *Twinning of sites Moldova-Macedonia*.
- Colloque Initiatives *Ethique et nouvelles technologies, l'appropriation des savoirs en question*. Beyrouth, 25-26.IX.2001. Communication *Culture urbaine / culture rurale modèles complémentaires d'interculturalité*.
- Conferința științifică internațională *De la frază la text: probleme actuale de lingvistică și de literatură*. USM, ULIM, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 25-26.IX.2001. Comunicare *Identitate urbană / rurală în proza francofonă românească*.
- Séminaire *Le nouveau métier d'enseignant*. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 18-19.VI.2001. Communication *Perspectives de l'informatisation de l'enseignement dans les pays de l'Europe du Sud-Est*.
- Simpozionul Internațional *Dimensiunea spirituală a comportamentului civilizat*. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 27-28.VI.2001. Comunicare *Etica urbană-dimensiune a societății civilizate*.
- Conferința Științifico-Metodică *Terminologie și limbaje specializate*. UTM, Chișinău, 1.VI. 2001. Comunicare *Vocabularul terminologic al urbanismului*.
- Sesiunea Jubiliară *Interferențe artistice în Europa de Sud-Est la răscrucea mileniilor*. Academia de Științe a RM, Institutul Studiul Artelor, Chișinău, 31.V.2001. Comunicare *Valorizarea monumentelor și instituțiilor în romanul francez din secolul XX*.
- Colocviul Internațional *Post-colonialism și interculturalitate*. Asociația de Literatură Comparată din România, Cluj-Napoca, 31.III-1.IV.2001. Comunicarea *Identitate urbană-identitate rurală. Modele naționale de cultură europeană*.
- Sesiunea Anuală de Comunicări Științifice a Muzeului Național de Istorie a Moldovei, ed. a X-a. Chișinău, 12-13.XII.2000. Comunicare *Muzeul-spațiu de receptare a valorilor spirituale*.
- Séminaire *Un nouveau contrat social entre les femmes et les hommes : le rôle de l'éducation*. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 7-8.XII.2000. Communication *Valoriser l'égalité et la diversité*.
- Conférence *Priorités*, première rencontre internationale des responsables d'établissement de formation des enseignants. 15-17.XI.2000. Communication *La formation continue en République de Moldova*.
- Conferința Internațională *Arta pedagogiei în transmiterea valorilor umane*. Universitatea „Alternativa”, Chișinău, 20.X.2000. Comunicare *Pedagogia artei, arta pedagogiei*.
- Conferința Științifică Jubiliară *Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău la 60 de ani*. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 10-11.X.2000. Comunicare *Reflexia-imperativ al timpului ; Poetologia autoreflexivă la Cioran*.
- 22nd Meeting of the Education Committee of the CDCC. Council of Europe, Strasbourg, France, 18-19.IX.2000.

- Final Conference of the Council of Europe Education for Democratic Citizenship Project. Council of Europe, Strasbourg, France, 14-16.IX.2000. Communication *Réflexions sur la démocratie universitaire*.
- Seminar of Council of Europe on *Citizenship and Human Rights Education at the University*, Holercani, 1-7.VII.2000. Comunicare *Democrație și cetățenie la universitate*.
- International workshop *Water and culture : ressources, democratic citizenship and social cohesion*. Fiumicino-Fregene, Italy, 24-28.V.2000. Report *L'eau comme facteur de guerre et de paix*.
- Sesiunea Științifică Anuală. Academiei de Științe a RM, Institutul Studiul Artelor, Chișinău, 23-25.V.2000. Comunicare *Arhetipul catedralei - simbol al spiritualității europene*.
- Simpozionul Internațional *Conceptul creștin de educație - idealul românilor de pre-tutindeni*. Asociația „Măiestria pedagogică” a Profesorilor din Republica Moldova, Chișinău, 13-14.V.2000. Comunicări *Dimensiunea spirituală a romanului catolic francez din sec al XX-a; Mitologia sacralului în dramaturgia lui Ion Druță*.
- Forum sur l'Enseignement supérieur francophone. Chișinău, Antenne AUF, 23-24. III.2000. Communication *L'université et l'entreprise*.
- Meeting *Education for democratic citizenship and Social cohesion*. Council of Europe, Strasbourg, France, 15-16.XI.1999. Report *Le rôle de l'université dans l'entraînement de la culture démocratique et de la cohésion sociale*.
- Séminaire du Conseil de l'Europe *Education à la citoyenneté démocratique - le rôle des partenariats*. Sèvres, France, 28-30.X.1999.
- Conférence *Stratégies pour le développement des sites de citoyenneté en Europe du Sud-Est*. Conseil de l'Europe, Strasbourg, France, 30.IX-1.X.1999. Communication *Stratégies du développement du site moldave de citoyenneté démocratique*.
- Microsimpozionul de comunicări *Pro Academia Hașdeu*. Centrul Național de Hasdeologie, Chișinău, 12.XI.1999. Comunicare *Creația poetică a Iuliei Hașdeu - Camille Armand în contextul literaturii franceze*.
- Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului *Totul este semn. Semnul este totul?*. Univ. „Ștefan cel Mare”, Suceava, România, 15-16.X.1999. Comunicarea *Axa modală a discursului politic*.
- Conference on Strategies for the development of citizenship sites in Eastern Europe, Strasbourg, France, Council of Europe, 30.IX.-1.XI.1999.
- Conferința Științifică Internațională *Pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice în domeniul învățământului preșcolar și primar: realizări, probleme, perspective*. Chișinău, Univ. „Ion Creangă” 30.IX-1.X.1999. Comunicare *Studierea limbilor străine la o vârstă precoce - impératif du temps*.
- Seminar Internațional *Literatura și psihanaliza*, Uniunea Scriitorilor din Moldova Chișinău, 12-14.VI.1999. Contribuție *Psihanaliza și scriitura suprarealistă*.
- Séminaire *Education à la citoyenneté démocratique*. Santander, Espagne, 3-5.V.1999. Communication *Constitution du site universitaire de citoyenneté démocratique*.
- Assises francophones sur l'enseignement supérieur technologique et professionnel. Sofia, Bulgarie, 22-24.IV.1999. Communication *Filières de formation professionnelle supérieure-facteur de promotion sociale*.

- Conferința de Totalizare a Muncii Științifice și Științifico-Metodice a Corpului Profesor-Didactic în anul 1998. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 3.III.1999. Comunicare *Planeta Saint-Exupéry sau filozofia responsabilității*.
- Colocviul Internațional *Literatura universală la hotar de milenii*. USM, Chișinău, 18-19.XI.1998. Comunicare *Parisul ca proiecție a universului interior la Baudelaire*.
- Colocviul Internațional *Marcel Proust*. Uniunea Scriitorilor din România, București, 23-24.I.1998. Comunicare *Modalitatea, categorie fundamentală a operei proustiene*.
- Международная конференция *Этнопсихолингвистические аспекты речевого общения*. Самаркандский пединститут им. С. Айну, Казахстан, 17-20.X.1990. Доклад *Прагматический аспект функционирования финитно-инфинитивных конструкций с модальным значением*.
- Симпозиум *Прагматика этноспецифического общения*. Университет им. Алеку Руссо, Бельцы, РМ, 17-19.XI.1990. Доклад *Модальные перифразы различных уровней*.
- VIII Всесоюзные чтения молодых учёных *Молодежь и творчество: социально-философские проблемы*. Москва, 22-28.V.1988 г. Доклад *Концептуальные категории речи*.
- Всесоюзная конференция по романскому языкознанию *Современные проблемы романистики*. Калинин, Россия, 12-14.V.1986 г. Тезисы *Конструкции с модальными глаголами*.

File de album Feuilles d'album

Rădăcinile neamului

Sus în centru și jos în dreapta: **Bunicii Nadejda și Gavril Cucer**

**„O, neamule, tu, adunat grămăjoară,
Ai putea să încapi într-o singură icoană”
(Grigore Vieru)**

Constelație feminină

Sus: Bunica Nadejda Cucer
La mijloc: Mama Zamfira Badâr
Jos: Omagiata Elena Prus

Generații

**Sus: Mama și Tata, Zamfira și Mihail Badâr
Jos: Cu fratele Iurie Badâr, îngerul păzitor**

« A l'ombre des jeunes filles en fleurs »

Ceva din manierism si parizianism

En famille

Putna, istoria noastră de ieri și de totdeauna

Viitorul este al nostru...

O întâlnire fatală cu numele
Cezar Secieru (Iași)

Bonjour, ma joie de vivre !

Din experiența de decan al Facultății Limbi și Literaturi Străine

Cu dr. V.Cucerescu și dr. C. Dodu-Savca (doctoranzii omagiatei),
despre Joyce și Yourcenar...

Cu S. Pavlicenco, Z. Radu și I. Guțu: ei vor persista în Babilonul filologic

Ipostaze universitare Chişinău, ULIM

Ipostaze colocviale, Iaşi

Universul filologic din scoică. Cu renumitul filolog român Eugen Coşeriu

Cu N. Leahu și I. Manoli, la o discuție a unei teze de doctor din sec. XXI

Cu deputații în Parlamentul RM - dl Marian Lupu și dna Ana Guțu

Cu dl Pierre Andrieu, Ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al Franței în Republica Moldova

Cu legendarul Adam Michnik și Rectorul ULIM acad. Andrei Galben

Cu vicerectorii - deputați Ana Guțu și Mihai Șleahțișchi

Cu prorectorul-deputat S.-M. Ardeleanu, România

Cu primarul Dorin Chirtoacă și deputatul Corina Fusu, despre liberalism

Cu Pierre Morel, Vice-directorul ICFI și Jean Therriault (Canada)

Alo, generația tînă ră! Cu Sergiu Bobrovschi (secr. șt. ICFI) și dr. Marin Postu

Cu *Tonița Art Grup*, Suceava

Edițiile și treptele colocviului internațional *Francopolyphonie* la ULIM

Regie de colocvii *Francopolyphonie* la ULIM

Noblete, Academism. Lansarea volumelor ICFI la Academia Română
(Eugen Simion, Silviu Angelescu, Paul Miclău, Pavel Țușara ș.a.)

Alte meridiane, alte deschideri

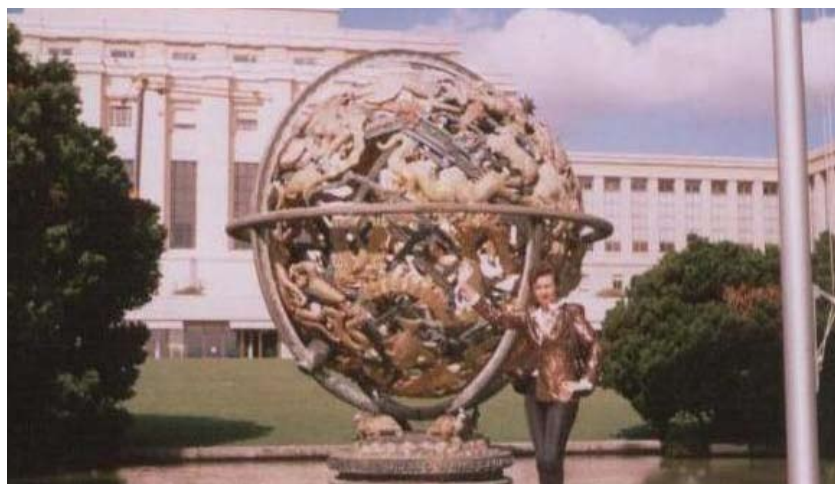
Expert la Consiliul Europei,
Strasbourg

H.-R. Krugher, Vice-secretarul Consiliului Europei, dictum...

Sub podurile Europei apa curge... Strasbourgul - capitala de pe Rhin a Europei

Experiență de management în artă, Geneva, ONU

Vino să vezi Luvrul de ieri și de azi!

În marile muzeie ale lumii, New York

**Cosmogonie
bruxelliană**

Dor de Renaștere

La braț cu Istoria

Grandeur et splendeur du Vatican

Ave Caesar, morituri te salutant! Colliseum, Roma

Dați-Vă un rendez-vous la havuzul Trevi, Roma

Victor Hugo disait:
Ils viendront de partout voir
Notre-Dame de Paris

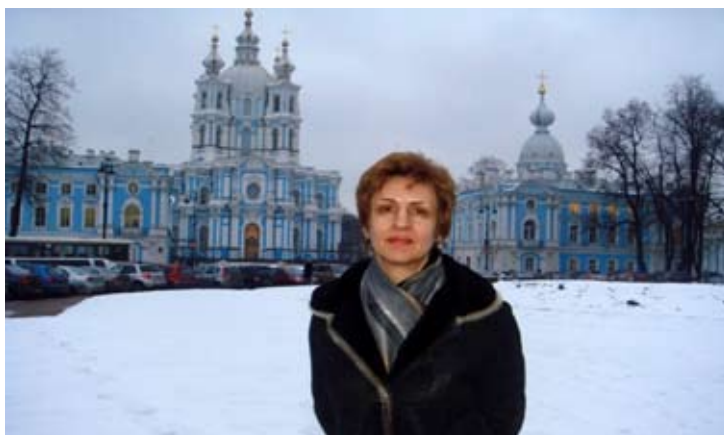
Roma eternă

Ah, viața falnicei Venetii ...

Un vals la Luxembourg

Chiar pe aici a trecut F.M. Dostoievski..., Sankt-Petersburg

Noi deschideri și explorări. Coloanele infinitului la Paris și la Washington

Pasiuni

Pictura:
E. Prus, *Omagiu lui Van Gogh*

Feminismul: despre provocările actuale, cu D. Terzi-Barbăroșie

Cărțile: Fiți pe pace, nu vor dispărea niciodată!

Palmares bibliografic Palmarès bibliographique

Elena Prus – un om al Bibliopolisului

Timp de secole relația femeii cu universul era una mai mult pasivă, cu rare excepții ilustre, femeile erau doar cititoare, ce e drept, foarte active. Deseori bărbații aveau în vedere tocmai acest public fidel și scriau pentru el. Așa s-au născut genurile cele mai populare, romanul și nuvela. Nu mai vorbim de poezie, care deseori le era dedicată.

Din perspectiva dialogului continuu al doamnei Elena Prus cu Măria Sa Cartea, Dânsa este, în primul rând, o cititoare, cititoare activă, care caută, comandă și recomandă cărți. Dar mai este și autor de carte. A reușit să scrie cărți, parcă ghidându-se de gândul lui Oscar Wilde, care zicea că nu avem cărți bune, ori cărți rele. Avem cărți bine sau rău scrise. Atât. Tot ce a scris doamna Elena Prus a făcut-o bine, logic, coerent, pentru timpurile de mâine. Doar o calitate a scrisului Doamnei am scoate în prim-plan – claritatea.

Ca profesor universitar, își ține cursurile de literatură în sala de lectură, fapt ce spune multe. La prelegerile Dumneaei, studenții vin în sala de Filologie Romano-Germanică, și, în acest microunivers are loc familiarizarea intensă cu Cartea-sursă.

Dar doamna Elena Prus mai este și critic literar, membru al Uniunilor Scriitorilor din Moldova și România. Este autor de studii de critică, ghiduri, manuale, poeme, care se găsesc în importante biblioteci pe diverse continente.

Directorul Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale Elena Prus este un redactor-șef exemplar al revistei *Intertext*, anterior redactor-șef adjunct al revistei *Francopolyphonie*, reviste de ținută apreciate în lumea științifică.

Elena Prus este și un om care aduce cartea pe micul ecran, prin scenariile literare pe care le-a propus pentru ilustrarea Bibliotecii de Aur la TVRM.

La rândul său, și activitatea multilaterală a doamnei Elena Prus a fost apreciată în țară și peste hotare. Aceasta este doamna Elena Prus, care are o relație complexă cu universul cărților. Studiul dat își propune să prezinte toate aceste ipostaze ale biografiei sale intelectuale.

Compartimentul bibliografic inserează peste 200 de publicații, semnate de către Elena Prus: monografii, articole științifice, publicații didactice, editate în diferite limbi (română, franceză, engleză, rusă), în mai multe țări (Republica Moldova, România, Franța, Elveția etc.). În scopul selectării informației au fost utilizate colecțiile și instrumentele de informare asupra acestora ale Departamentului Informațional Biblioteconomic ULM, ale Camerei Naționale a Cărții, ale Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, ale Bibliotecii Centrale Universitare a Universității de Stat din Moldova, ale Bibliotecii Științifice a Universității de Stat „A. Russo” din Bălți, precum și a colecției personale a doamnei Elena Prus.

Palmaresul bibliografic este structurat în funcție de genul și destinația funcțională a documentelor, respectând criteriile cronologic și alfabetic. Selecția materialelor a fost finisată la 1 septembrie 2009.

Echipa de lucru aduce sincere mulțumiri persoanelor, care au contribuit la elaborarea lucrării, în mod deosebit doamnei Elena Prus, domnilor Ion Manoli, Pierre Morel și

Sergiu Bobrovschi, cât și colegilor de la Biblioteca Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”.

Studiul de față va contribui substanțial la valorificarea patrimoniului intelectual, reflectat în cărțile și în alte materiale semnate de către Elena Prus, la implantarea dragostei față de carte, de poezie și de cercetare.

Lorina BEȘELEA
alcătuitoare

Teze de doctor. Autoreferate
Thèses de docteur. Résumés

1997

1. **Prus, Elena.** Poetica și stilistica modalității la Proust: rez. tz. doct. Specializarea Stilistică și poetică / conducător șt.: D. Irimia; Univ. „Al. I. Cuza” din Iași; Fac. de Litere. - Iași, 1997. - 44 p.
2. **Prus, Elena.** Poétique et stylistique de la modalité chez Proust: res. de la thèse de dr. Spécialisation Stylistique et Poétique / conducător șt.: D. Irimia; Univ. „Al. I. Cuza” din Iași; Fac. de Litere. - Iași, 1997. - 63 p.
3. **Prus, Elena.** Poetica și stilistica modalității la Proust: tz. doct. Specializarea Stilistică și poetică / conducător șt.: D. Irimia; Univ. „Al. I. Cuza” din Iași; Fac. de Litere. - Iași, 1997. - 251 p.

2005

4. **Prus, Elena.** Reprezentarea romanescă a Parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: autoref. tz. doct. hab.: specialitatea 10.01.06 - Lit. universală și comparată / conducător șt.: Ph. Hamon; Univ. Paris III Sorbonne Nouvelle; Acad. de Științe a Moldovei. - Ch., 2005. - 44 p.
5. **Prus, Elena.** Reprezentarea romanescă a Parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea: tz. doct. hab.: specialitatea 10.01.06 - Lit. univ. și comparată / conducător șt.: Ph. Hamon; Univ. Paris III Sorbonne Nouvelle; Acad. de Științe a Moldovei. - Ch., 2005. - 331 p.

Monografii
Monographies

1990

6. **Прус, Елена.** Le verbe français. Grammaire et exercices de grammaire / Елена Прус [et al.]; Min. de la Science et de l'Enseignement de la Rép. Moldova; Inst. Péd. „A. Russo” de Beltsy. - Ch.: Știința, 1990. - 182 p. - ISBN 5-276- 00797-9.

1998

7. **Prus, Elena.** Poetica modalității la Proust. - Ch.: Ruxandra, 1998. - 236 p. - ISBN 9975-72-012-9.
Rec.: Gârneț Vasile. [Semnal pe marginea lucrării „Poetica modalității la Proust”] // Contrafort. - 1998. - Apr. - Mai (Nr 4/5). - P. 30.
Rec.: Irimia Dumitru. O nouă „cheie” de lectură a romanului lui Marcel Proust. - P. 3-5. Rec.: Lența Anatol // Revista de lingvistică și știință literară. - 1998. - Nr 4. - P. 99-101. Rec.: Lența Anatol // Limbi și literaturi străine: Analele șt. ale Univ. “Al.I. Cuza” din Iași: Tom 2 / Univ. “Al.I. Cuza” din Iași; red. - resp.: S. Bălănescu. - Iași: Ed. Univ. “Al.I. Cuza” din Iași, 1999. - P.178-181.
Rec.: Lența Anatol. Posibilitățile cuvântului și dimensiunile textului la Marcel Proust // Limba română. - 1999. - Nr 9. - P. 109-111.
Rec.: Mavrodin Irina // Elena Prus. Poetica modalității la Proust. - Ch.: Ruxandra, 1998. - [Cop. 2]. - ISBN 9975-72-012-9.

2006

8. **Prus, Elena.** Pariziana romanescă: mit și modernitate. - Iași: Inst. European, 2006. - 260 p. - ISBN (10) 973-611-421-X; ISBN (13) 978-973-611-421-2.

În cadrul aceleiași lansări, a fost prezentată și cartea Elenei Prus *Pariziana romanescă. Mit și modernitate* (Institutul European, Iași, 2006). Fiind la origine o teză de doctor habilitat, cartea dezbate o temă de real interes nu numai pentru specialiști. Bine documentată și scrisă cu pasiune, chiar împrumu-

tind ceva din misterele eroinei căreia îi este dedicată, *Pariziana romanescă...* a Elenei Prus reprezintă un moment semnificativ în dezvoltarea discursului critic și istorico-literar în Basarabia. **S.** Revista *Semn*. 2007. Nr. 1, p.16.

Rec.: Barna Andrei. // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana Guțu; red.-șef: Elena Prus; red.: Pierre Morel [et al.]. - 2007. - Nr. 1/2. - P. 229-231. - Mod de acces: Internet < <http://icfi.ulim.md/fr/publicatii/intertext.php> - 18k >

Rec.: // SEMN: revistă literară, anul X. - Nr. 1. - 2007. - P. 16.

2009

9. **Prus, Elena.** Po(i)etofere și proiecții hermeneutice / coord. ed.: Ion Manoli; consultantșî șt.: Ana Guțu, Pierre Morel - Ch.: Foxtrot, 2009. – 200 p. (în curs de apariție).

Articole științifice Articles scientifiques

1986

10. **Prus, Elena.** Despre gradarea modalității în limbile moldovenească și franceză // Limba și literatura moldovenească / Acad. de Științe a Moldovei. - 1986. - Nr 3. - P. 52-56.

1990

11. **Прус, Елена.** Ступенчатые финитно-инфинитивные конструкции с модальным значением в коммуникации // Прагматика этноспецифического дискурса: материалы симпозиума / Бельцкий Гос. Ун-т им. „Алеку Руссо”. - Бэлць, 1990. - P. 139-140.1999
12. **Prus, Elena.** L'axe modal du discours politique // Științe ale limbajului: materiale ale colocviului intern. / Univ. „Ștefan cel Mare”. - Suceava, 1999. - P. 51-59.
13. **Prus, Elena.** Parisul ca structură elementară a romanului balzacian / Gabriela Rangu, Elena Prus // A metafictional subversion of history in Julian Barnes's A. - Mod de acces: Internet <www.litere.usv.ro/litere/Page/Limbaje_si_comunicare_1999.html - 33k ->.
14. **Prus, Elena.** Planeta Saint-Exupéry, sau Filozofia responsabilității // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: rez. ale comunicărilor în cadrul conf. șt. an. / Univ. Ped. de Stat “Ion Creanga”. - Ch., 1999. - P.17 -178.
15. **Прус, Елена.** Модальность - стержень политического дискурса // Limbi și literaturi străine: anale șt.: Tom 2 / Univ. “Al. I. Cuza” din Iași; red.-resp.: S. Bălănescu. - Iași: Ed. Univ.“Al. I. Cuza” din Iași, 1999. - P.15-164.

2000

16. **Prus, Elena.** Au bord du temps de Paul Miclau // L'année francophone internationale, 2000. - Toronto: AFI, 2000. - P. 84.
17. **Prus, Elena.** Mitologia sacrului în dramaturgia lui Ion Druță / Eugen Rusnac, Elena Prus // Conceptul creștin de educație - idealul românilor de pretutindeni: materialele conf. șt. intern. „Bazele tehnologiei și măiestriei ped.”: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; coord.: Virgil Mindicanu - Ch.: Sirius, 2000. - P. 109-111.
18. **Prus, Elena.** Parisul ca structură elementară a romanului balzacian // Limbaje și comunicare: colocviu intern. de științe ale lb. / Univ. “Stefan cel Mare”. - Suceava: Universitatea „Ștefan cel Mare”, 2000. - P. 400-406.
19. **Prus, Elena.** Parisul ca structură elementară a romanului balzacian // Literatura universală la hotar de mileniu: colocviu intern. / Univ. de Stat din Moldova. - Ch.: Centrul Editorial USM, 2000. - P. 75-80.
20. **Prus, Elena.** Parisul ca proiecție a universului interior la Baudelaire // Bilanțul activității științifice a Universității de Stat din Moldova pe anii 1998 / 99: conf. corpului didactico.- șt., 27 sept. - 2 oct. 2000. Seria Științe filolog. / Univ. de Stat din Moldova.- Ch., 2000. - P. 175-176.
21. **Prus, Elena.** Poetologia autoreflexivă la Cioran // Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creanga” din Chișinău la 60 de ani: conf. șt. jubiliară, 10-11 oct. 2000 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creanga”. - Ch.: UPS, 2000. - P. 350-353.
22. **Prus, Elena.** Reflexia-imperativ al timpului // Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creanga” din Chișinău la 60 de ani: Conf. șt. jubiliară, 10-11 oct. 2000. - Ch.: UPS, 2000. - P. 140-142.
23. **Prus, Elena.** Valoriser l'égalité et la diversité // Un nouveau contrat social entre les femmes et les hommes: le rôle de l'éducation: EG/ED (2000): Vol. 13. - Strasbourg, 2000. - P. 24-28.

2001

24. **Prus, Elena.** Culture urbaine / culture rurale - modèles complémentaires d'interculturalité. Cederom Initiatives, 2001 // Ethique et nouvelles technologies, l'appropriation des savoirs en question: Session „Cultures et langues, la place des minorités”, 9-ième Sommet de la Francophonie. - Beyrouth, 2001. - P. 34-41.
25. **Prus, Elena.** Dichotomie urbain/rural - facteurs déterminants de l'interculturalité européenne // Caietele Echinox. Postcolonialism și postcomunism: Vol. 1 / Univ. “Babeș-Bolyai”, Cluj Napoca. - Cluj : Univ. “Babeș-Bolyai”, 2001. - P. 207-211.
26. **Prus, Elena.** Dimensiunea spirituală a romanului catolic francez în secolul XX / Elena Prus, Angela Damian // Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova: An. ist.; coord.: Sergiu Musteață, Maria Negru. - Ch.: Pontos, 2001. - P. 157-162.
27. **Prus, Elena.** Doyenne de la Faculté de langues et de littératures étrangères / Univ. Péd. d'Etat « Ion Creanga » Chisinau, République de Moldova. - Mod de acces: Internet: < www.initiatives.refer.org/Initiatives-2001/_notes/sess >.
28. **Prus, Elena.** Identitate urbană / identitate rurală în proza basarabeană // Metaliteratură: anelele Fac. de Filolog.: Vol. 3 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; red.: A. Burlacu. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2001. - P. 81-88.
29. **Prus, Elena.** Mitul Parisului în literatura franceză // Metaliteratură: anelele Fac. de Filolog.: Vol. 5 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; red.: A. Burlacu. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2001. - P. 86-95.
30. **Prus, Elena.** Muzeul ca spațiu de receptare a valorilor / Elena Prus, Cezar Secrieru // Tyragetia: an.: Ed. a X-a / Muzeul Naț. de Istorie a Moldovei. - Ch.: Tyragetia, 2001. - P. 19-24. - Mod de acces: Internet: < http://www.nationalmuseum.md/ro/pub/rev/rev_r10.htm >.
31. **Prus, Elena.** Parisul ca arhetip literar // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria “Științe filologice”: Vol.1 / Univ. de Stat din Moldova. - Ch.: USM, 2001. - P. 213-214. - ISBN 9975-70-038-1.

32. **Prus, Elena.** Reflexia - imperativ al timpului // Tehnologii moderne în instruire: Analele șt. / Acad. de Poliție „Ștefan cel Mare” a Min. Afacerilor Interne. - Ch., 2001. - P. 139-144.
33. **Prus, Elena.** Spiritual Dimension of the Catholic Novel in the XXth century / Elena Prus, Angela Demian // Religion, Society and Education in Post-Totalitarian Societies of Central and South Eastern Europe: Roundtable. Discussion. Materials: Chișinău, oct. 26 - 28 2000 / Assoc. of Young Historians of Moldova, EAST Program of the Open Society Ins. - Budapest. - Ch.: ARC, 2001. - P. 182-194.
34. **Prus, Elena.** Urbanismul ca element al istoriei civilizației / Elena Prus, Cezar Secrieru // Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istorici din Moldova: An ist.: Vol. 2 / coord.: Sergiu Musteață, Maria Negru. - Ch.: Pontos, 2001. - P. 102-107.
35. **Prus, Elena.** Urbanismul - obiect și subiect al economiei, culturii și civilizației // Analele științifice a Academiei de Studii Economice din Moldova / Acad. de Studii Econ. din Moldova. - Ch.: CEP A.S.E.M., 2001. - P. 231-233.
36. **Prus, Elena.** Vocabularul terminologic al urbanismului. Urbanismul ca element al istoriei civilizației / Elena Prus, Cezar Secrieru // Terminologie și limbaje specializate: materialele conf. șt. / Univ. Tehnică a Moldovei. - Ch.: UTM, 2001. - P. 39-42.

2002

37. **Prus, Elena.** Civilizația paritară. - Mod de acces: Internet: < ijc.md/bulmm /2002dec /06. shtml >.
38. **Prus, Elena.** Dimensiunea etică a urbanismului și valențele ei educative // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: materiale ale conf. șt. an., 20 - 21 mart. 2002: rez. ale comunicărilor: Vol. I / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 166-170.
39. **Prus, Elena.** Dimensiunea socială a imaginarii urban // Théorie et pratique de l’image. Imaginaire social. Cahiers de l’Equinoxe: Vol. 3 / Univ. „Babeș - Bolyai”, The Center for Imagination Studies, Centre de Recherches sur l’Imaginaire. - Cluj -Napoca: Dacia, 2002. - P. 59 - 61. - ISBN 973 - 35 - 1355 - 5. - Mod de acces: Internet: < www.lett.ro >.
40. **Prus, Elena.** Estetica urbanismului / Ludmila Lazăr, Elena Prus // Învățământul artistic - dimensiuni culturale: conf. de totalizare a activității șt.-didactice a prof. / Min. Culturii al Rep. Moldova, Univ. de Stat a Artelor. - Ch.: Univ. de Stat a Artelor, 2002. - P. 17-19. - ISBN 9975-9617-3-8.
41. **Prus, Elena.** Etica urbană - dimensiune a societății civilizate // Dimensiunea spirituală a comportamentului civilizat: Concepte. Repere teoretice și practice. Opinii: [culeg. de art.] / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 173 - 178.
42. **Prus, Elena.** Geneza mitului Parizienei în societatea franceză din secolul al XIX-lea // Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice = Ежегодник Института Межэтнических Исследований: Vol. 3 / Acad. de Științe a Moldovei; col. red.: I. Bodrug. - Ch.: Inst. de Cercet. Interetnice, 2002. - P. 153-157.
43. **Prus, Elena.** Identitate urbană /rurală în proza francofonă românească // Conexiuni și perspective în filologia contemporană: conf. șt. intern. consacrată aniversării a 60-a de la nașterea lui Victor Banaru, 24-25 sept. 2001: teze ale comunicărilor / Univ. de Stat din Moldova, Univ. Liberă Intern. din Moldova. - Ch.: CE USM, 2002. - P. 158-165.
44. **Prus, Elena.** Imaginarul urban, a oraselor fantasmate (“orașele-texte”) / Monica Spiridon, Elena Prus // Caietele Echinocțiu. - 2002. - Nr. 3. - Mod de acces: Internet: <lett.ubbcluj.ro/~echinox/caiete3/01.html - 4>.
45. **Prus, Elena.** Homo urbanus // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 6 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 109-119.
46. **Prus, Elena.** La Formation continue // Former des enseignants = Training teachers = Formar los docentes. - Paris: Delagrave, 2002. - P. 63-64.

47. **Prus, Elena.** L'imaginaire dans l'oeuvre de Marcel Proust // Marcel Proust au début du troisième millénaire: colloque intern., 25-27 oct. 2001. - Cluj-Napoca: Limes, 2002. - P. 78-92. - ISBN 973-8089-72-7.
48. **Prus, Elena.** Mitul Parisului în literatura franceză // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 5 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 86.
49. **Prus, Elena.** Mondialisation, francophonie et roumanité: défis, problèmes et stratégies / Gheorghe Moldovanu, Elena Prus // L'année francophone internationale, 2002. - Toronto, 2002. - P. 78. - Mod de acces: Internet: < <http://www.snc-lavalin.com> >.
50. **Prus, Elena.** Monumente arhitecturale ca referenți ai textului artistic // Arta. Arte vizuale, 2002 / Acad. de Șt. a Republicii Moldova, Inst. Stud. artelor. - Ch., 2002. - P. 57-58.
51. **Prus, Elena.** Muzealizarea lumii în contextul reurbanizării și mondializării // Tyragetia: an.: Vol. 11 / Muzeului Naț. de Istorie a Moldovei; col. red.: N. Răileanu [et al.]. - Ch.: Tyragetia, 2002. - P. 15-18. - Mod de acces: Internet: < www.national-museum.md/ro/pub/rev/rev_r11.html >.
52. **Prus, Elena.** Pariziana - invenție și creație de excepție a spiritului francez // Lecturi filologice: Vol. 3 / Univ. Liberă Intern. din Moldova, Departamentul Lb. Străine, Univ. București, Fac. Litere, Univ. Catholique Paris, France, Inst. Supérieur d'Interprètes et de Traducteurs; patronage: Andrei Galben; red.-șef: I. Dron, D. Mazilu; col. red.: Ana Guțu [et al.]. - Ch.: ULIM, 2002. - P. 124-131. - ISBN 9975-902-17-0.
53. **Prus, Elena.** Singularitatea femeii franceze // Lecturi filologice: Vol 3 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; inst. Departamentul Lb. Străine; Univ. București; Fac. Litere; Univ. Catholique Paris, France; Inst. Supérieur d'Interprètes et de Traducteurs; patronage: Andrei Galben; red.-șef: I. Dron, D. Mazilu; col. red.: Ana Guțu [et al.]. - Ch.: ULIM, 2002. - P. 121-123. - ISBN 9975-902-17-0.
54. **Prus, Elena.** Proxemica literară a orașului // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 20-21 mart. 2002: rez. ale comunicărilor: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 413-417.
55. **Prus, Elena.** Regim diurn/nocturn în reprezentarea orașului Paris // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 20-21 mart. 2002: rez. ale comunicărilor: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 417-421.

2003

56. **Prus, Elena.** Arhetipurile reprezentării femeii franceze în secolul al XIX-lea // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 8 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; red.: A. Burlacu. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2003. P. 127-132.
57. **Prus, Elena.** Constituirea mitului Parisului prin literatură // Limbaje și comunicare: colocviu intern. de științe ale lb.: Vol. 6, Pt. 1 / Univ. “Stefan cel Mare”. - Suceava: Univ. “Stefan cel Mare”, 2003. - P. 409-424.
58. **Prus, Elena,** Destinul femeii franceze în romanul foileton / Elena Prus, Andrei Murahovschi // Metaliteratura: Analele Fac. de Filologie: Vol. 8 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2003. - P. 141-143.
59. **Prus, Elena.** Homo urbanus // Metaliteratură: Analele Fac. de filologie: Vol. 6 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2003. - P. 109-119.
60. **Prus, Elena.** Le paradoxe comme partie de la pensée chez Cioran // Analele științifice. Seria Filologie: Vol. 2 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir.: Andrei Galben; coord.: Gheorghe Postică. - Ch.: Pontos, 2003. P. 93-98. - Bibliogr.: p. 98. - rez. în lb. rom. - ISBN 9975-902-57-X.
61. **Prus, Elena.** Le paradoxe comme partie de la pensée chez Cioran // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Filologie: Vol. 3. - Ch., 2003. - P. 91-97. - ISBN 9975-70-287-2.

62. **Prus, Elena.** Le mythe de la Parisienne dans la littérature de colportage et la presse du XIX-e siècle // Les langages de la ville: Actes du 23-e Colloque d'Albi „Langages et significations” / Univ. de Toulouse-le Mirail. - Toulouse, 2003. - P. 267-273. - ISBN 2-907955-12-14. - Mod de acces: Internet: < www.univ-tlse2.fr/gril >.
63. **Prus, Elena.** Mimesisul urban ca panoramă enciclopedică a secolului al XIX-lea // Anuarul Institutului de Cercetări Interetnice: Vol. 4 / Acad. de Științe a Moldovei. - Ch.: Academia de Științe a Moldovei, 2003. - P. 150-154.
64. **Prus, Elena.** Moldova // Replies to the questionnaire “social change and new challenges for gender equality”: Vol 1 / Council of Europe, EG-S-GS, Strasbourg. - Strasbourg, 2003. - P. 56-67.
65. **Prus, Elena.** Parisul ca rețea de semne // Probleme de lingvistică generală și romanică: materialele conf. șt.-didactică: Vol. 2 / Univ. de Stat din Moldova; Fac. Lb. Străine. - Ch.: CE USM, 2003. - P. 151-154. - ISBN 9975-70-287-2.
66. **Prus, Elena.** Semantica “locurilor specializate ale limbajului” // Probleme de lingvistică generală și romanică: materialele conf. șt.-didactică: Vol. 1 / Univ. de Stat din Moldova; Fac. Lb. Străine. - Ch.: CE USM, 2003. - P. 269-273. - ISBN 9975-917-87-0.

2004

67. **Prus, Elena.** Moldavie: [aspecte politice și socio-culturale] / Tamara Ceban, Iurie Badâr, *Elena Prus* [et al.] // L'Année francophone internationale, 2004. - Québec: CIDEF - AFI, 2004. - P. 76-77. - ISBN 2-9228-76-06-3.
68. **Prus, Elena.** Comedia urbană ca spectacol al modernității // Strategii actuale în lingvistică, glotolingvistică și știința literară: materialele conf. șt. consacrate aniversării a 50-a de la formarea Fac. de Lb. și Lit. Străine, 15-16 oct. 2004: Vol. 3 / Univ. de Stat. „Aleco Russo”. - Bălți: Ed. Univ. de Stat „Aleco Russo”, 2004. - P. 145-147.
69. **Prus, Elena.** Geneza și dialectica corelației mit / arhetip: Analele șt. ale Univ. de Stat din Moldova. Seria „Științe filologice” / Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2004. - P. 433-436.
70. **Prus, Elena.** Geopoetica între urban și rural // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 8 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2004. - P. 151 - 154.
71. **Prus, Elena.** Lumea imaginară ca scenariu și mecanism de funcționare. Lumea imaginară ca proiecție a subiectivității personajului. Subiectul și lumea imaginată // Analele Universității „Ștefan cel Mare”. Seria Filologie. Lingvistică: Tomul 8, 2000-2002 / Univ. „Ștefan cel Mare”, Fac. de Litere; red. rec.: S. Ardeleanu [et al.]. - Suceava: Ed. Universității, 2004. - P. 272-278.
72. **Prus, Elena.** Mitosfera: mitizare, demitizare, remitizare // Metaliteratură : Analele Fac. de Filologie: Vol. 9 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2004. - P. 38-42.
73. **Prus, Elena.** Mitul și literatura // Metaliteratură: Analele Fac. de Filolog.: Vol. 9 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2004. - P. 41-45.
74. **Prus, Elena.** Mitul modern în opera lui Zola // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 17-18 mart. 2004: rez. ale comunicărilor: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2004. - P. 229-233. - ISBN 9975-921-66-3.
75. **Prus, Elena.** Miturile ca reflectare a moralei civilizației / Elena Prus, Cornelia Badiâr // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 17-18 mart. 2004: rez. ale comunicărilor: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2004. - P. 216-219. - ISBN 9975-921-66-3.
76. **Prus, Elena.** Miturile secolului al XIX-lea / Elena Prus, Vasile Cucerescu // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 17-18

mart. 2004: rez. ale comunicărilor: Vol. 2 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2004. - P. 292-296.

77. **Prus, Elena.** Pariziana ca poësis: geneza unui mit modern // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 10 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2004. - P. 72-75.
78. **Prus, Elena.** Parizianca în intriga romanescă, sau Guvernarea din culise // Analele științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași. Secțiunea: Lingvistică: Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia: Tomul XLIX-L. - Iași: Ed.Univ. „Al.I.Cuza”, 2003-2004. - P. 459-466.
79. **Prus Elena.** Poetica zolistă între mitic și romanesc // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe filologice” / Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2004. - P. 430-433.

2005

80. **Prus, Elena.** Comedia urbană ca spectacol al modernității // Dacia literară. - 2005. - Nr 61. - P. 29-30. - Mod de acces: Internet: < www.dacialiterara.ro >.
81. **Prus, Elena.** Comedia urbană și pariziana-spectacol // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova, Filologie, 2005: Vol. 3 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Pavel Parasca; red. resp.: Ana Guțu; col. red.: [et al.] Elena Prus. - Ch.: ULIM, 2005. - P. 89-96. - ISBN 9975-934-77-3. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/anale1.php >.
82. **Prus, Elena.** Conceptul de mit: evoluție și dinamică // Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău la 65 de ani: Conf. șt. jubiliară, 20-21 sept. 2005: Rez. comunicărilor: Vol. 2. - Ch., 2005. - P. 258-262.
83. **Prus, Elena.** Hommo gallicus în miturile identitare moderne // Metaliteratură: Analele Fac. de Filologie: Vol. 11 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2005. - P. 70-74.
84. **Prus, Elena.** Homo urbanus în tradiția literaturii franceze moderne // Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău la 65 de ani: Conf. șt. jubiliară, 20-21 sept. 2005: Rez. com.: Vol. 2. - Ch., 2005. - P. 262-265. - Bibliogr.: 5 tit.
85. **Prus, Elena.** La Parisienne comme mythe identitaire français // Masculin/Féminin: perspectives littéraire, linguistique, didactique: actes du colloque, 25-27 mars 2004: X-e éd. / Univ. „Al. I. Cuza”, Assoc. roumaine des prof. de fr., Centre Culturel fr. de Iași. - Iași : Editions Universitaires „Al. I. Cuza”, 2005. - P. 97-103.
86. **Prus, Elena.** Mitul femeii pariziene în literatura franceză // Limbaje și comunicare: Colocviu intern. de științe ale lb.: Vol. 8, Pt 1 / Univ. “Stefan cel Mare”. - Suceava, 2005. - P. 202-214.
87. **Prus, Elena.** O perspectivă modernă a ecuației geopoetice / Elena Prus, Vasile Cucerescu // Dacia literară. - 2005. - Nr 59. - P. 24 - 26.
88. **Prus, Elena.** Particularitățile romanului francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea // Limba română. - 2005. - Nr 5/6. - P. 60-68.
89. **Prus, Elena.** Reprezentarea personajului feminin: arhetipuri și ambiguitate // Limba română. - 2005. - Nr 5/6. - P. 75-83.

2006

90. **Prus, Elena.** Arhitectura ca invariant al mitului // Învățământul superior și cercetarea - piloni ai societății bazate pe cunoaștere: conf. dedicată jubileului de 60 ani ai Universității de Stat din Moldova, 28 sept. 2006: Șt. socioumanistice: rez. comunicărilor: Vol. 1 / Univ. de Stat din Moldova; resp. red.: Tatiana Bulimaga. - Ch.: CEP USM, 2006. - P. 141-143. - ISBN 978-9975-70-666-7.
91. **Prus, Elena.** Centre gălățene de cercetare filologică / Elena Prus; Doinița Milea // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 2. - P. 88- 89. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/lecturi_filologice1.php >.
92. **Prus, Elena.** Cercetarea universitară între obligație și vocație // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2007. - Nr 3/4. - P. 38-43.

93. **Prus, Elena.** Comedia urbană ca spectacol al modernității // Conferința Teoretico-Științifică Internațională dedicată aniversării a 10-a a Facultății Limbi și Literaturi Străine / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2006. - P. 106-111.
94. **Prus, Elena.** Filologia bălțeană ca geografie spirituală // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 3. - P. 104-105. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /lecturi_filologice1.php >.
95. **Prus, Elena.** Europocentrism versus etnocentrism // Circulația modelelor culturale în spațiul euroregiunilor: actele colocviului / Min. Educației și Cercet. din România; Univ. „Dunărea de Jos”; coord.: Doinița Milea, Simona Antofi. - Galați : Ed. Univ. „Dunărea de Jos”, 2006. - P. 183-186. - ISBN (10) 973-627-316-4. - ISBN (13) 978-973-627-316-2. - Mod de acces: Internet: < www.editura.ugal >.
96. **Prus, Elena.** La francophonie et l’empreinte française // La Francopolyphonie comme vecteur de la communication = Francopolifonia ca vector al comunicării: colocviu intern. Chișinău, ULIM, 24 mart. 2006 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; coord. șt.: Elena Prus, Pierre Morel; col. red.: Paul Miclău [et. al.]. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 72-79. - ISBN 978-9975-934-97-8. - Mod de acces: Internet: < www.box.net/shared/alz-22novme >.
97. **Prus, Elena.** La représentation romanesque de la Parisienne: mythe et modernité // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 3. - P. 17-31. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /lecturi_filologice1.php >.
98. **Prus, Elena.** Misiunea (inter)culturală a Universității în formula bălțeană de responsabilizare profesională // Tradiție și modernitate în abordarea limbajului: materialele colocviului comemorativ intern. consacrat aniversării a 65-a de la nașterea prof. Mircea Ioniță / Univ. de Stat „Aleco Russo” din Bălți; red. resp.: Angela Coșciug. - Bălți : Presa universitară bălțeană, 2006. - P. 12-13. - ISBN 978-9975-50-014-2.
99. **Prus, Elena.** Mimesisul urban ca panoramă enciclopedică a secolului al XIX-lea // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 1. - P. 98-103. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/lecturi_filologice1.php >.
100. **Prus, Elena.** Parizianism versus tipologia Parizienei // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 2. - P. 66-72. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /lecturi_filologice1.php >.
101. **Prus, Elena.** Personajul secolului al XIX-lea între mitologiile eroismului și non-eroismul vieții moderne // Lecturi filologice / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2006. - Nr. 4. - P. 71-75. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /lecturi_filologice1.php >.
102. **Prus, Elena.** Spectacularul moldav al fenomenului francofoniei // Secolul 21: Chișinău dimensiuni culturale. - 2006. - Nr 10/12. - P. 223-227. - Mod de acces: Internet: < gttpp:www.secolul21.ro >.

2007

103. **Prus, Elena.** Basarabia și procesul literar românesc văzute din Franța / Pierre Morel, Elena Prus // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2007. - Nr 1/2. - P. 282-285. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
104. **Prus, Elena.** Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare de Anatol Gavrillov // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2007. - Nr 1/2. - P. 254-257. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
105. **Prus, Elena.** Identitate și limbaj parizian // La Francopolyphonie: Langues et identités=Francopolifonia: Limbi și identități: colocviu intern. „ULIM - 15 ani de ascensiune”. Chișinău, ULIM, 23-24 mart.: Vol. 2 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; coord. șt.:

- Elena Prus, Pierre Morel. - Ch.: ULIM, 2007. - P. 129-138. - ISBN 978-9975-934-37-4. - Mod de acces: Internet: < www.box.net/shared/Os0kc3aqly >.
- 106. Prus, Elena.** L'affirmation de l'identité-palimpseste par l'écriture // La Francopolophonie: Langues et identités=Francopolifonia: Limbi și identități: colocviu intern. „ULIM - 15 ani de ascensiune”. Chișinău, ULIM, 23 - 24 mart. 2007: Vol. 1 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; coord. șt.: Elena Prus, Pierre Morel. - Ch.: ULIM, 2007. - P. 194-199. - ISBN 978-9975-9511-8-0. - Mod de acces: Internet: < www.box.net/shared/pvo4y3ezip >.
- 107. Prus, Elena.** Le doute comme critère ontologique de l'esprit chez Cioran. - Mod de acces: Internet: < <http://volgograd2007.goldenideashome.com/2%20Papers/Prus%20Elena%20p.pdf> >.
- 108. Prus, Elena.** Modelul dramatic al romanului modern // Teatracție. - 2007. - Nr 2. - P. 6-8.
- 109. Prus, Elena.** Scandaleusement intime: Putain de Nelly Arcan // Parcours Québécois: Introduction à la littérature du Québec / Univ. Libre Intern. de Moldova; Inst. de Recherches philolog. și Interculturelles. - Ch.: Cartier, 2007. - P. 208-216. - ISBN 978-9975-79-41-0.
- 110. Prus, Elena.** Scene intime sau theatrum amoris în romanul francez // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2007. - Nr 1/2. - P. 147-158. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/intertext.php >.
- 111. Prus, Elena.** Transcenderea stereotipiei de femeia pariziană în scenele private // Limbaje și comunicare: Evoluția și funcționarea limbii - perspective normative în noul context european: Vol. 2: colocviu intern. de științe ale lb. „Eugen Coșeriu”; ed.: a 9-a / coord.: Sanda-Maria Ardeleanu. - Suceava: Ed. Univ. Suceava, 2007. - P. 398-406.
- 2008**
- 112. Prus, Elena.** Dimensiunea socială a imaginarului urban = Social aspects of urban imaginary: abstract: - Mod de acces: Internet: <<http://www.phantasma.ro/caiete/caiete/caiete3/06.html>>.
- 113. Prus, Elena.** Interculturalitatea Europei între eurocentrism și etnocentrism // Româna ca limbă străină - între metodă și impact cultural: dedicat împlinirii a 600 ani de la atestarea documentară a orașului Iași / Univ. „Al. I. Cuza” din Iași; coord.: L. Braniște; consultant șt.: Elena Prus [et al.]. - Iași: Demiurg, 2008. - P. 21-26. - ISBN 978-975-152-095-7.
- 114. Prus, Elena.** La Parisienne romanesque entre mythe et modernité // Avatars du féminin dans l'imaginaire francophone / coord.: Marina Mureșan Ionescu [et al.]; consultant șt.: Simona Modreanu. - Iași: Junimea, 2008. - P. 73-81. - ISBN 978-973-37-1289-3.
- 115. Prus, Elena.** Literatura basarabească în context național și global // Literaturile naționale. Epoca globalizării. Problema canonului. - București: LIRCO, 2008. - P. 87. - Mod de acces: Internet: < www.ciscer.ro/manifestari/Conference_Programme.pdf >.
- 116. Prus, Elena.** Mitopoiesis ca dramaturgie a vieții socio-culturale și a istoriei poetizate // Probleme de lingvistică generală și romanică: Actele colocviului șt. intern. consacrat prof. Gr. Cincilei. - Ch.: USM, 2008. - P. 139 - 143.
- 117. Prus, Elena.** Mitopoiesis: personajul în scenariul mitic // Comunicare interculturală și literatură = Communication interculturelle et littérature / Univ. “Dunărea de Jos”, Galați. - 2008. - Nr. 4. - P. 94-98.
- 118. Prus, Elena.** Mitopoiesis: personajul în scenariul mitic // Communication interculturelle et littérature. - 2008. - Nr 4. - Mod de acces: Internet: < www.fabula.Org/actualites/article >.

119. **Prus, Elena.** Modèle français d'émancipation féminine: valeurs et paradoxes // La Francopolyphonie: Les valeurs de la Francophonie=Francopolifonia: Valorile Francofoniei: colocviu intern. Chişinău, ULIM, 21- 22 mart. 2008 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Pierre Morel; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus. - Ch.: ULIM, 2008. - P. 34-41. - ISBN 978-9975-920-61-2. - Mod de acces: Internet: < <http://www.box.net/shared/6m9dh6ap0c> >.
120. **Prus, Elena.** Noutatea - semn distinctiv al modernității // Analele Universitatis Apulensis. Series Filologica: Tom 1 / Min. Educației, Cercet. și Tineretului; Univ. „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia; Fac. de Istorie și Filologie; comitet șt.: Joaquin M-Aguirre Romero [et al.]. - Alba Iulia, 2008. - P. 95-99.
121. **Prus, Elena.** Parisul ca spectacol românesc al modernității // Orașul și literatura / coord.: D. Chioaru; red.: I. Iarca. - București: Art, 2008. - P. 135-144. - ISBN 978-973-124-349-8.
122. **Prus, Elena.** Poetica modalității la Proust. - Mod de acces: Internet: < media.lit.uaic.ro/anale/limbi_straine/T2%2008Cuprins.pdf >.
123. **Prus, Elena.** Proxemică, urbanitate, parizienitate - mărci ale comunicării spațiale // Acta Universitatis Danubius Galați. - 2008. - Nr. 1. - P. 118-129.
124. **Prus, Elena.** Reconfiguration de la littérature de Bessarabie avant 1940: discussion / dezbateri, 28 oct. 2008. - Mod de acces: Internet: < www.istorie.ugal.ro/ISTORIE/CERCETARE/COLLOQUIUM-HEINEN.pdf >.
125. **Prus, Elena.** Specificitatea parametrilor conversației în tradiția franceză // Lexic comun / Lexic specializat = General lexicon / Specialized lexicon: actele conf. intern. 17-18 sept. 2008. Omagiu prof. Valentin Țurcan cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani / Analele Univ. „Dunărea de Jos” din Galați: Fascicula 24, An 1; coord.: D. Marta Bejan [et al.]; comitetul șt.: Elena Prus [et al.]. - Galați: Galați University Press, 2008. - P. 396-406.
126. **Prus, Elena.** Transcenderea stereotipiei feminine în scenele private // Alloquor. Studia Humanitatis Iassyensis. - 2008. - Nr 1/2. - P. 215 - 220.

2009

127. **Prus, Elena.** Complexul etnic cultural românesc: modelul Cioran // Cultura și imaginea românilor în lume: simp. naț., 29 mai 2009, Iași: Ed. a 9-a / Univ. de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”; Fac. de Medicină Generală; coord.: M. Flaișer. - Iași: Demiurg, 2009. - P. 127 -135. - ISBN 978-973-152-140-4. - Mod de acces: Internet: < www.ceddemiurg.ro >.
128. **Prus, Elena.** Distorsionarea semantică a neologismului și a dictonului cult în... - Mod de acces: Internet: < www.lit.ugal.ro/lcls/2009Program.htm - 81k - Circulata 1 lexis Comun Lexis Specializat >.
129. **Prus, Elena.** L'incertitude, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran // La Francopolyphonie: langue et culture françaises en Europe de Sud-Est= Francopolifonia: limba și cultura franceză în Europa de Sud-Est: An. / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; coord. șt.: Pierre Morel, Elena Prus. - Ch.: ULIM, 2009. - P. 140-145. - Mod de acces: Internet: < www.box.net/shared/ludfrnh2d0 >.
130. **Prus, Elena.** La mode en tant que poétique de la création // Discours et images / coord.: Sanda-Maria Ardeleanu; consilier edit.: A. Ioniță. - Iași: Demiurg, 2009. - P. 169-187, 204, 212,220. - ISBN 978-973-152-130-5. - Mod de acces: Internet: < www.ceddemiurg.ro >.
131. **Prus, Elena.** La recherche universitaire entre vocation et obligation // La méthodologie de la recherche scientifique - moyen d'une meilleure valorisation de l'intelligence des débutants dans la recherche: actes du colloque intern., Bucarest, 18 - 19 sept. 2008 / coord.: M. Șt. Rădulescu. - București: Ars Docendi, 2009. - P. 15- 23. - ISBN 978-973-558-398-9.

- 132. Prus, Elena.** Le doute comme critère ontologique de l'esprit chez Cioran . „The swearword, the telegram, the epitaph”: abstract. - Mod de acces: Internet: < <http://volgograd2007.goldenideashome.com/2%20Papers/Prus%20Elena%20p.pdf> >.
- 133. Prus, Elena.** S'écriture en français: le testament littéraire de Victor Banaru // Nomadismes et croisements francophones: actes de colloque intern. / Univ. de Craiova, Roumanie; Les Archives et Musée de la Lit. de Bruxelles, Belgique; coord ed.: Valentina Rădulescu. - Craiova: Universitaria, 2009. - P. 231-241. - ISBN 978-606-510-291-0.
- 134. Prus, Elena.** Spectacolul Puterii, sau Guvernarea din culise // Analele Universității „Spiru Haret” . Seria Filologie-Lb. și Lit. Străine, 2009. - Mod de acces: Internet: <www.spiruharet.ro/facultati/limbistraine/cercetare/pdf>.
- 135. Prus, Elena.** The language phenomena as the reflection of social and cultural difference // Актуальные проблемы экономики и новые технологии преподавания (Смирновские чтения) = Actual problems of economy and new technologies of teaching (Smirnovskie chteniya: материалы 8-й междунар. науч. - практ. конф., 11 - 13 марта 2009 г., Санкт - Петербург: Т. 1 / Межрегион. образоват. консорциум России; Междунар. Акад. Наук; Высш. Шк. - СПб.: Изд-во МБИ, 2009. - P. 139-142. - ISBN 978-5-903028-54-2.

Expertize și proiecte internaționale Expertises et projets internationaux

2000

- 136. Prus, Elena.** Proiect de l'Education à la citoyenneté démocratique: rapport du stage Citoyenneté et éducation des droits de l'homme à l'Univ., Holercani (Moldova), 2-7 jun. 2000 [extras] // DGIV/EDU/CIT (2000) 30. - Strasbourg: Conseil de l'Europe, 2000. - 9 p.
- 137. Prus, Elena.** Rapport du stage Citoyenneté et éducation des droits de l'homme à l'université [extras] // DGIV/EDU/CIT (2000) 30. - Strasbourg: Conseil de l'Europe, 2000. - 9 p.
- 138. Prus, Elena.** Rapport du stage Le rôle des partenariats [extras] // DESC/EDU/CIT (2000) 5. - Strasbourg: Council of Europe, 2000. - 25 p.
- 139. Prus, Elena.** Rapport du stage. Project Education for democratic citizenship partenariats [extras] // DESC/EDU/CIT (2000) 3. - Strasbourg: Council of Europe, 2000. - 9 p.
- 140. Prus, Elena.** Rapport on the training course on The Role Partnerships du stage. Project Education for democratic citizenship partenariats [extras] // DESC/EDU/CIT (2000) 3. - Strasbourg: Council of Europe, 2000. - 25 p.
- 141. Prus, Elena.** Un nouveau contrat social entre les femmes et les hommes: le rôle de l'éducation [exrtas] // DESC/EDU/CIT (2000) 3. - Strasbourg: Council of Europe, 2000. - 5 p.
- 142. Prus, Elena.** The Moldovan site of citizenchip [extras] // DESC/EDU/CIT (99) 72. - Strasbourg: Council of Europe, 2000. - 8 p.
- 143. Prus, Elena.** Valoriser l'égalité et la diversité [extras] // EG/ED (2000) 8. - Strasbourg: Conseil de l'Europe, 2000. - 6 p.

Publicații didactice
Publications didactiques

1986

- 144. Prus, Elena.** Учебные задания по изучению сослагательного и условного наклонений глагола в современном французском языке для студентов 1-3 курсов / А. Русу, Е. Прус, М. Ионицэ; Кишин. Гос. У-нт; Кафедра Фр. Яз. - К.: КГУ, 1986. - 60 р.

1999

- 145. Prus, Elena.** Învățarea limbilor străine la o vârstă precoce - imperativul timpului // Pregătirea și perfecționarea cadrelor didactice în domeniul învățământului preșcolar și primar: realizări, probleme, perspective: materialele conf. șt. intern. - Ch., 1999. - P. 82-83.

2000

- 146. Prus, Elena.** Arta pedagogiei în transmiterea valorilor general-umane // Pedagogia artei - arta pedagogiei: materialele conf. șt. intern. / Univ. „Perspectiva”. - Ch., 2000. - P. 56-58.
- 147. Prus, Elena.** Programme analytique du cours „Histoire de la Littérature française”. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2000. - 24 p.
- 148. Prus, Elena.** Programme analytique du cours « Civilisation et culture françaises ». - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2000. - 8 p.
- 149. Prus, Elena.** Reflexia - imperativ al instruirii / Elena Prus, C. Badîr // Filosofia educației - imperative, căutări, orientări: simp intern., 11-12 noiemb. 1997 / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2000. - P. 140-142.

2000

- 150. Prus, Elena.** Misiunea civică a Universității / Elena Prus, Sergiu Musteață, Liliana Roșca // Făclia. - 2000. - Nr 7. - P. 4-5.
- 151. Prus, Elena.** Programa analitică ”Civilizația și Cultura Franței” / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; red. șt.: Liliana Roșca. - Ch.: S. n., 2000. - 45 p. - Texte: lb. rom., fr.
- 152. Prus, Elena.** Programme analytique du cours Histoire de la Littérature française / Univ. Péd. d'Etat « Ion Creangă »; avis: Nina Crivceanschi. - Ch.: UPS „Ion Creangă”, 2000. - 23 p.
- 153. Prus, Elena.** Promovarea valorilor francofone în învățământul universitar // Făclia. -2000. - 14 ian. - P. 2.

2001

- 154. Prus, Elena.** Carta Studentului = Student's charter = Carte de l'étudiant / Consiliul Europei; Liga Studenților; Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; coord.: Elena Prus, S. Musteață. - Ch.: Pontos, 2001. - 72 p. - ISBN 9975-927-10-6
- 155. Prus, Elena.** Democrația - ideal educativ al modernității // InfoHIS: bul. informativ / Asoc. Naț. a Tinerilor Istorici din Moldova. - 2001. - Dec. (Nr 9). - P. 4-5.
- 156. Prus, Elena.** Democrație universitară // Făclia. - 2001. - 24 oct. - P. 7.

2002

- 157. Prus, Elena.** Conséquences des changements sur la scolarisation et l'égalité entre les sexes à l'école // Deuxième réunion du Groupe des spécialistes sur la promotion de l'approche intégrée de l'égalité entre les sexes à l'école, Strasbourg, 4 - 5 juin., 2002. - Strasbourg, 2002. - P. 9-16.
- 158. Prus, Elena.** Democrația - ideal educativ al modernității // InfoHIS: bul. informativ / Asoc. Naț. a Tinerilor Istorici din Moldova. - 2001. - Nr. 9. - P. 4-5.
- 159. Prus, Elena.** Democrație universitară // Făclia. - 2001. - 24 oct. - P. 7.

- 160. Prus, Elena.** Dimensiunea etică a urbanismului și valențele ei educative // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. an., 20-21 mart. 2002: rez. ale comunicărilor: Vol. I / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 166-170.
- 161. Prus, Elena.** Proiectul Consiliului Europei “Educația pentru cetățenie într-o societate democratică” // InfoHIS: bul. informativ / Asoc. Naț. a Tinerilor Istorici din Moldova. - 2001. - Nr 9. - P. 1-2.
- 162. Prus, Elena.** Reflecții educative asupra evaluării tezelor de cercetare ale studenților // Probleme ale științelor socio-umane și modernizării învățământului: conf. șt. An.: Vol. I / Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”. - Ch., 2002. - P. 240-245.

2003

- 163. Prus, Elena.** Carta studentului = Student’s charter = Carte de l’étudiant / Consiliul Europei; Liga Studenților; Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; coord.: Sergiu Musteață, Elena Prus. - Ed. a 2-a. - Ch.: Pontos, 2003. -160 p. - Text paralel în lb. rom., eng., fr. - ISBN 9975-927-10-6
- 164. Prus, Elena.** Conséquences des changements sur la scolarisation et l’égalité entre les sexes à l’école // Deuxième réunion du Groupe des spécialistes sur la promotion de l’approche intégrée de l’égalité entre les sexes à l’école : Vol. 3 / Conseil de l’Europe EG-S-GS. - Strasbourg, 2003. - P. 9-16.
- 165. Prus, Elena.** Higher education. Examples of good practices. Moldova // Draft final report. Preliminary version: Vol. 3 / Council of Europe EG-S-GS. - Strasbourg, 2003. - P. 64-66.
- 166. Prus, Elena.** Examples of good practice: Moldova // Group of specialistes on promoting gender mainstreaming in school: Vol. 3 / Council of Europe EG-S GS. - Strasbourg, 2003. - P. 70-71.

2005

- 167. Prus, Elena.** Schimbarea mentalității prin educație. 2005. - Mod de acces: Internet: <www.almamater.md/documents/585/index.html>.
- 168. Prus, Elena.** Universitatea ca loc al schimbării // 2005 - anul European al cetățeniei prin educație. A învăța și a trăi democratic: materialele conf. naț. de lansare a Anului European al cetățeniei prin educație, 21 dec. 2004. - Ch.: ÎSFEP, 2005. - P. 8-12.

2006

- 169. Prus, Elena.** Arhetipul ca invariant al mitului // Învățământul superior și cercetarea - piloni ai societății bazate pe cunoaștere: conf. șt. intern: rez. ale comunicărilor / Univ. de Stat din Moldova. - Ch.: USM, 2006. - P. 141-142.
- 170. Prus, Elena.** Universitatea ca atelier de creație // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune. Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 227-229. - ISBN 978-9975-920-44-5.

Publicistică / Essais journalistiques

1998

- 171. Prus, Elena.** „Adevărul curat” în oglinda lui Victor Banaru // Lit. și arta. - 1998. - 26 noiemb. - P. 5.

1999

- 172. Prus, Elena.** În căutarea soluțiilor neordinare // Buletin informativ al Centrului Național de studii și informare pentru problemele femeii. - 1999. - Nr 1. - P. 4-5.

173. **Prus, Elena.** Sunt realistă, de aceea și optimistă: [dialog cu E. Prus, decan al Fac. Lb. Moderne a Univ. Ped. de Stat. „Ion Creangă”] / a dialogat: Tatiana Roșca // Făclia. - 1999. - 12 mart. - P. 4.

2000

174. **Prus, Elena.** În căutarea identității europene: [impresii de călătorie] // Lit. si arta. - 2000. - 6 ian. - P. 3.
175. **Prus, Elena.** Deschideri novatoare asupra cercetării simbolului romantic // Făclia. - 2000. - 4 febr. - P. 4.
176. **Prus, Elena.** [Mihai Eminescu] // Făclia. - 2000. - 22 ian. - P. 4-5.
177. **Prus, Elena.** Misiunea civică a universității: [pe marginea proiectului „Educația pentru o cetățenie democratică”] / Elena Prus, Sergiu Musteață, Liliana Roșca // Făclia. - 2000. - 26 febr. - P. 4-5.
178. **Prus, Elena.** Promovarea valorilor francofone în învățământul universitar // Făclia. - 2000. - 5 febr. - P. 2.
179. **Prus, Elena.** Reflecții literare asupra Parisului // Arhem: revistă de teorie și practică arhitecturală. - 2000. - Nr 1. - P. 10-11.
180. **Prus, Elena.** Une vision formative de l'interprétation du texte // Courier de Moldavie. - 2000. - Nr 9/10. - P. 2.

2001

181. **Prus, Elena.** A valoriza egalitatea genurilor = Valoriser l'égalité et la diversité // Studii Gender. - 2001. - Nr 2/3. - P. 19.
182. **Prus, Elena.** Activitatea Consiliului Europei în domeniul democrației și egalității dintre femei și bărbați // Studii Gender. - 2001. - Nr 4. - P. 7-9.
183. **Prus, Elena.** Civilizația paritară // Studii Gender. - 2001. - Nr 1. - P. 3-6.
184. **Prus, Elena.** Genul și puterea în organizațiile interguvernamentale // Studii Gender. - 2001 - Nr 2/3. - P. 29.
185. **Prus, Elena.** Demersul spre egalitatea de genuri și “excepția franceză” // Studii Gender. 2001. - Nr 2/3. - P. 12.
186. **Prus, Elena.** Discriminări specifice de gen în țările dezvoltate și sub-dezvoltate // Studii Gender. - 2001. - Nr 2/3. - P. 11.
187. **Prus, Elena.** Egalitatea între femei și bărbați - criteriu fundamental al democrației // Studii Gender. - 2001. - Nr 1. - P. 7-10.
188. **Prus, Elena.** Evoluția problemei de gen // Studii Gender. - 2001. - Nr 2/3 - P. 28.
189. **Prus, Elena.** Fascinația urbanismului: Reflecții literare asupra Parisului // Arhem. - 2001. - Nr 1. - P. 10-11.
190. **Prus, Elena.** Femeia și bărbatul modernității // Studii Gender. - 2001. - Nr 4. - P. 14-15.

2002

191. **Prus, Elena.** Arhitectura ca poezie // Atelier. - 2004. - P. 53-55.
192. **Prus, Elena.** Arta. Reflecții culturologice // Cugetul. - 2002. - Nr 3/4. - P. 60-64.
193. **Prus, Elena.** Evoluția cuplului și rolului femeii în societatea franceză // Studii Gender. 2002. - Nr 2/6. - P. 13-14.
194. **Prus, Elena.** Imaginea Parisului în romanul francez din secolul XIX // Caietele Institutului Catolic: rev. Inst. Teologic Romano-Catolic din București. - 2002. - Nr. 1. - P. 106-113. - Mod de acces: Internet: < www.itrc-buc.ro/Nr.4.htm - Caietele Institutului Catolic anul111 ianuarie-iunie Nr.42002 >.
195. **Prus, Elena.** Islamul și problema de gen / Valentina Enache, Elena Prus // Studii Gender. - 2002. - Nr 1/5. - P. 6-7.
196. **Prus, Elena.** Arta. Reflecții culturologice // Cugetul. - 2002. - Nr 3/4. - P. 60-64.
197. **Prus, Elena.** Reflecții filosofice asupra relațiilor dintre genuri / Valentina Enache, Elena Prus // Studii Gender. - 2002. - Nr 2/6. - P. 11-12.

198. **Prus, Elena.** Relațiile umane în Japonia // Studii Gender. - 2002. - Nr 1/5. - P. 14-15.

2004

199. **Prus, Elena.** Arhitectura ca poezie: [eseu] // Atelier. - 2004. - Nr 4. - P. 53.

2005

200. **Prus, Elena.** Geopoetica urbanului // Lumină lină: rev. de cultură și lit. - 2005. - Nr 3. - P. 36-43.

2006

201. **Prus, Elena.** Miturile identitare franceze // Cugetul. - 2006. - Nr 1. - P. 37-40.

202. **Prus, Elena.** Poeme // Semn. - 2006. - Nr 4. - P. 30.

2007

203. **Prus, Elena.** Femeia inventează mereu soluții: interviu cu E. Prus, dir. Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale, ULIM / a dialogat Irina Nechit // Jurnal de Chișinău. - 2007. - 7 mart. - P. 15.

204. **Prus, Elena.** Neomituri urbane: Femeia trecătoare // Cultura. - 2007. - Nr 3. - Mod de acces: Internet: < www.revistacultura.ro/arhivamanuala >.

205. **Prus, Elena.** La femme invente toujours des solutions: interview avec E.Prus, directeur de l'Institut de Recherches philologiques et interculturelles, ULIM / a dialoga avec Irina Nechit. - Mod de accesare: Internet: <<http://www.moldavie.fr/spip.php?article585>>

206. **Prus, Elena.** Literatura orașului modern. Misterios, efervescent, complex. - Mod de acces: Internet: <revistacultura.ro/cauta.php?sort=sectiune&text=&pag_nr=2574>.

2008

207. **Prus, Elena.** Po(i)étique de la mode, création parisienne // Le courrier International de la francophilie. - 2008. - Nr 16. - P. 99-109.

208. **Prus, Elena.** [Interviu oferit de către Elena Prus, profesor universitar (Universitatea Liberă Internațională din Moldova) și Vlad Pohilă, jurnalist, postului Radio Europa Liberă]. - Mod de acces: Internet: < <http://www.europalibera.org/content/article/1453506.html> >

Cronici. Note. Omagii

Cronique. Notes. Hommages

2003

209. **Prus, Elena.** Natalia Volsdorfer: Vsie versnietsea // Revenire. - Iași: Kolos, 2003. - P. 178.

2006

210. **Prus, Elena.** Omul și savantul Petru Roșca la vârsta excelenței // Lit. și arta. - 2006. - 15 iun. - P. 3.

211. **Prus, Elena.** Petru Roșca, homme et savant à l'âge de l'excellence // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune. Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus; red. resp.: Ana Guțu. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 212-213. - ISBN 978-9975-920-44-5.

212. **Prus, Elena.** Petru Roșca, homme et savant, à l'âge de l'excellence // Petru Roșca la 70 de ani = Monsieur Petru Roșca à 70 ans: biobibliogr. / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Informațional Biblioteconomic; ed. îngrijită de Z. Sochircă ; alcăt.: N. Ghimpu, E. Idrisov; red. șt.: L. Corghenci; red. bibl.: V. Chitoroagă; red. și trad.;

L. Hometkovski, Gh. Râbacov. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 27-28. - ISBN 978- 9975-934-19-0.

- 213. Prus, Elena.** Petru Roșca la vârsta excelenței // Petru Roșca la 70 de ani: biobibliogr = Monsieur Petru Roșca à 70 ans : biobibliogr. / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Informațional Biblioteconomic; ed. îngrijită de Z. Sochircă; alcăt.: N. Ghimpu, E. Idrisov; red. șt.: L. Corghenci; red. bibl.: V. Chitoroagă; red. și trad.; L. Hometkovski, Gh. Râbacov. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 26-27. - ISBN 978-9975- 934-19-0.
- 214. Prus, Elena.** Victor Banaru - homo fabulator. L'affirmation par l'écriture // Connexions et perspectives en philologie contemporaine: colloque intern. / Univ. de Stat din Moldova. - Ch.: USM, 2007. - P. 28 - 33.

2007

- 215. Prus, Elena.** Ana Guțu: fenomenologia unui lider // Ana Guțu - Femeia în căutarea adevărului = La Femme à la recherche de la Vérité : biobibliogr. / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Informațional Biblioteconomic; ed. îngrijită: Z. Sochircă; alcăt.: N. Ghimpu, I. Soltan; red. șt.: L. Corghenci; red. bibl.: V. Chitoroagă. - Ch.: ULIM, 2007. - P. 33-35. - ISBN 978-9975-920-07-0. - Mod de acces: Internet: < <http://www.ulim.md/library>; [http:// library.ulim.md/pdf/Gutu.pdf](http://library.ulim.md/pdf/Gutu.pdf) >.
- 216. Prus, Elena.** Ana Guțu: La Phénoménologie d'un Leader // Ana Guțu - Femeia în căutarea adevărului = La Femme à la recherche de la Vérité: biobibliogr. / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Informațional Biblioteconomic; ed. îngrijită: Z. Sochircă; alcăt.: N. Ghimpu, I. Soltan; red. șt.: L. Corghenci; red. bibl.: V. Chitoroagă. - Ch.: ULIM, 2007. - P. 36-38. - ISBN 978-9975-920-07-0. - Mod de acces: Internet: < [http://www.ulim.md/ library](http://www.ulim.md/library); <http://st.ulim.md/download/doc/biblioteca/pdf-2007/a-dutu.pdf>. >.

2008

- 217. Prus, Elena.** Silviu Angelescu: [în onoare omului de cultură din România] // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - 2008. - Nr 3/4. - P. 225-228. - Mod de acces: Internet: < <http://www.ulim.md/library>>.
- 218. Prus, Elena.** Zinaida Radu: fidelitate traducerii și traducerea fidelității // Zinaida Radu: la porțile înțelepciunii: Studium in honoris / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Informațional Biblioteconomic; ed. îngrijită: Z. Sochircă; alcăt.: N. Ghimpu, Sv. Cârlan; red. șt.: L. Corghenci; red. bibl.: V. Chitoroagă; red computerizată: V. Ghețu, L. Beșelea; red. și trad. în lb. fr.: Gh. Râbacov. - Ch.: ULIM, 2008. - P. 21-23. - ISBN 978-9975-934-41-1. - Mod de acces: Internet: < <http://www.ulim.md/library> >.

**Elena Prus - redactor, recenzent, coordonator științific,
consultant, responsabil de ediție**

**Elena Prus - rédacteur, recenseur, coordinateur scientifique,
consultant, responsable d'édition**

2001

- 219. Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant /** Consiliul Europei; Liga Studenților ; Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; *coord.: Elena Prus, S. Musteață.* - Ch.: Pontos, 2001. - 72 p. - ISBN 9975-927-10-6

2003

- 220. Carta Studentului. Student's charter. Carte de l'étudiant /** Consiliul Europei; Liga Studenților; Univ. Ped. de Stat „Ion Creangă”; *coord.: S. Musteață, Elena Prus.* - Ed. a 2 - a. - Ch.: Pontos, 2003. - 160 p. - ISBN 9975-927 -10-6.
- 221. Вольсдорфер, Наталиа.** Все вернется ... = Revenire... / red.: Margarita Arsenieva; *rec.: Elena Prus.* - Iași: Colos, 2003. - Cop.2. - ISBN 973-86194-3-2.

2005

- 222. Analele Universității Libere Internaționale din Moldova.** Filologie, 2005: Vol. 3 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Pavel Parasca; red. resp.: Ana Guțu; *col. red.: Elena Prus [et al.].* - Ch.: ULIM, 2005. - 205 p. - ISBN 9975-934-77-3.

2006

- 223. Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune.** Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; *coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - 229 p. - ISBN 978-9975-920-44-5. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.
- 224. Crihană, Alina.** Memorie, istorie și utopie în mentalitatea românească postbelică / *rec.: Elena Prus // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune.* Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; *coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - P. 105 - 109. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.
- 225. Dimineț, Maria.** Aplicarea creativității la soluționarea „crizei pe subiecte” în cadrul Instituțiilor Mass - Media / *rec.: Elena Prus // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune.* Seria Filologie, 2006 : Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; *coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - P. 166-171. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.
- 226. La francophonie et l'empreinte française //** La Francopolyphonie: comme vecteur de la communication=Francopolifonia: Ca vector al comunicării: colocviu intern., Chișinău, ULIM, 24 mart. 2006 / Univ. Liberă Intern. de Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; *coord. șt.: Elena Prus, Pierre Morel.* - Ch.: ULIM, 2006. - 340 p. - ISBN 978-9975-934-97-8. - Mod de acces: Internet: < fr.strato-hosting.eu/ plurilinguisme/images/ Colloques/argumentfp4-1.pdf >.
- 227. Lecturi filologice /** Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Lb. Străine; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Andrei Galben; red. resp.: Ana Guțu; *coord. șt.: Elena Prus.* - 2006. - Nr. 1. - 128 p. - ISSN 1857-095X. - Mod de acces: Internet: <icfi.ulim.md/fr/ publicatii /lecturi_filologice1.php>.

- 228. Lecturi filologice** / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Dep. Lb. Străine; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Andrei Galben; red. - șt.: Ana Guțu; red.-șef adjunct.: *Elena Prus.* - 2006. - Nr. 2. - 127 p. - ISSN 1857 - 095X. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/lecturi_filologice2.php >.
- 229. Lecturi filologice** / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Departamentul Lb. Străine; Inst. de Cercet. Filologice și Interculturale; dir. publ.: Andrei Galben; red.-șt.: Ana Guțu; red. - șef adjunct.: *Elena Prus.* - 2006. - Nr. 3. - 133 p. - ISSN 1857-095X. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/lecturi_filologice3.php >.
- 230. Lecturi filologice** / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Fac. Lb. Străine; Inst. de Cercetări Filologice și Interculturale; dir. publ.: Andrei Galben; red.-șt.: Ana Guțu; red.-șef adjunct.: *Elena Prus.* - 2006. - Nr. 4. - 161 p. - ISSN 1857-095X. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/publicatii/lecturi_filologice4.php >.
- 231. Negrescu - Babeș, Inna.** Dinamica limbii în discursul jurnalistic / *rec.: Elena Prus // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune. Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - P. 158-165. - ISBN 978-9975- 920-44-5. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.
- 232. Rumleanschii, Mihai.** Este oare intenționalitatea un semn comunicativ ? / *rec.: Elena Prus // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune. Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - P. 36-39. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.
- 233. Vicol, Dragoș.** Elemente formative ale personalității lui Constantin Stere / *rec.: Elena Prus // Analele Universității Libere Internaționale din Moldova: 15 ani de ascensiune. Seria Filologie, 2006: Vol. 4 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; dir. publ.: Andrei Galben; coord. șt.: Ana Guțu, Elena Prus.* - Ch.: ULIM, 2006. - P. 199-201. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /analele.php >.

2007

- 234. Cucerescu, Vasile.** Universul urban în opera lui James Joyce / *conducător șt.: Elena Prus; rec. Silviu Angheliescu // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana Guțu; red. - șef: Elena Prus.* - 2007. - Nr. 1/2. - P. 261-264. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
- 235. Gavriloș, Anatol.** Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare / *rec. : Elena Prus // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana Guțu; red.-șef: Elena Prus.* - 2007. - Nr. 1/2. - P. 254-257. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
- 236. Connexions et perspectives en philologie contemporaine:** actes du colloque intern. consacré à Victor Banaru à l'occasion du 65 - ième anniversaire de sa naissance. - 2 - ième éd., 20 - 21 oct. 2006; *com. scientifique: Elena Prus [et al.].* - Ch., 2007. - 403 p. - ISBN 97-9995-70-191-4.
- 237. Intertext** / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana Guțu; red.-șef: *Elena Prus.* - 2007. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
Nr 1/2. - 295 p.
Nr 3/4. - 232 p.
- 238. La Francopolyphonie:** Langues et identités=Francopolifonia: Limbi și identități: colocviu intern.: 15 ani de ascensiune. Chișinău, ULIM, 23-24 mart. 2007: Vol. 1 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; *coord. șt.: Elena Prus, Pierre Morel.* - Ch.: ULIM, 2007. - 360 p.

- ISBN 978-9975-9511-8-0. - Mod de acces: Internet: < fr.strato-hosting.eu/plurilinguisme/images/Colloques/argument fp4-1.pdf >; < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.

- 239. La Francopolyphonie:** Langues et identités = Francopolifonia: Limbi și identități: colocviu intern.: 15 ani de ascensiune. Chișinău, ULIM, 23 - 24 mart. 2007: Vol. 2 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; coord. șt.: *Elena Prus, Pierre Morel*. - Ch.: ULIM, 2007. - 238 p. - ISBN 978-9975-934-37-4. - Mod de acces: Internet: < fr.strato-hosting.eu/plurilinguisme/images/Colloques/argument fp4-1.pdf >; < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.

2008

- 240. Comunicare interculturală și literatură = Communication interculturelle et littérature /** Min. Educației și Cercet.; Univ. „Dunărea de Jos” din Galați; Fac. de Litere; com. șt.: *Elena Prus* [et al.]. - 2008. - Nr 4. - 192 p.
- 241. Intertext /** Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana. Guțu; red.-șef *Elena Prus*; red.: *Pierre Morel* [et al.]. - 2008. - Nr. 1/2. - 239 p. - Mod de acces: Internet: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
- 242. La Francopolyphonie:** Les valeurs de la Francophonie=Francopolifonia: Valorile Francofoniei: colocviu intern., Chișinău, ULIM, 21 - 22 mart. 2008 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: *Pierre Morel*; coord. șt.: *Ana Guțu, Elena Prus*. - Ch.: ULIM, 2008. - 334 p. - ISBN 978-9975-920-61-2. . - Mod de acces: Internet: <fr.strato-hosting.eu/plurilinguisme / images/ Colloques/argumentfp4-1.pdf>.
- 243. Lexic comun / Lexic specializat = General lexicon / Specialized lexicon:** actele conf. intern. 17-18 sept. 2008. Omagiu prof. Valentin Țurcan cu ocazia împlinirii vârstei de 70 de ani / Analele Univ. „Dunărea de Jos” din Galați: Fascicula 24, An 1; coord.: *D. Martea Bejan* [et al.]; com. șt.: *Elena Prus* [et al.] . - Galați: Galați University Press, 2008. - Nr 1. - 500 p.
- 244. Prus, Elena.** Igor Alenin. Funcțiile motivelor biblice în sistemul constantelor artistice din literatura universală a secolului al XX-lea: [rec. cu același tit.] // *Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog și Interculturale*. - 2008. - Nr. 1/2. - P. 236-239. - Mod de acces: Internet: <icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
- 245. Româna ca limbă străină - între metodă și impact cultural:** dedicat împlinirii a 600 de ani de la atestarea documentară a orașului Iași / Univ. „A. I. Cuza” din Iași; coord.: *L. Braniște*; consultant șt.: *Elena Prus* [et al.]. - Iași: Casa Ed. Demiurg, 2008. - 842 p. - ISBN 978-975-152-095-7.

2009

- 246. Intertext /** Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; dir. publ.: *Ana. Guțu*; red.-șef: *Elena Prus*. - 2009. - Mod de acces: < icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >. - Nr 1/2. - 230 p.
- 247. La Francopolyphonie:** langue et culture françaises en Europe du Sud-Est= Francopolifonia: limba și cultura franceză în Europa de Sud-Est / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale; coord. șt.: *Pierre Morel, Elena Prus*. - Ch.: ULIM, 2009. - 246 p. - Mod de acces: Internet: <fr.strato-hosting.eu/plurilinguisme /images/Colloques/argument fp4-1.pdf>.
- 248. Morel, Pierre.** Pour une Francophonie réaliste / Univ. Libre Intern. de Moldova; Inst. de Recherches Philologiques et Interculturelles; red. șt. *Elena Prus*. - Ch.: ULIM, 2009. - 106 p. - ISBN 978-9975-9806-5-4.
- 249. Știința Filologică în cadrul universitar: căutări și realizări:** rap. de autoevaluare al profilului șt.: Studii contrastive în filologie germano-romanică: pentru 2002-2006 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercet. Filolog. și Interculturale;

dir. șt.: Andrei Galben; *coord.*: Elena Prus; com. șt.: Pierre Morel. Ana Guțu, Ion Manoli; red. resp.: Ghenadie Râbacov, Sergiu Bobrovschi. - Ch.: ULIM, 2009. - 116 p. - ISBN 978-9975-934-73-2.

Elena Prus - conducător și referent oficial la autoreferate și teze de doctor

1999

- 250. Guțu, Ion.** Cuvântul-simbol în cadrul idiolectului poetic al romanticilor (V. Hugo și M. Eminescu): Specialitatea 10.02.05 - limbi romanice: autoref. al tz. coct. în științe filologice / conducător șt.: Victor Banaru; *referenți oficiali*: Ion Dumbrăveanu, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 1999. - 24 p.

2004

- 251. Armășar, Ioana-Paula.** Gustave Flaubert și literatura română: Specialitatea 10.01.06 - Literatura universală și comparată: autoref. al tz. doct în filologie / conducător șt.: Sergiu Pavlicenco; *referenți oficiali*: Irina Mavrodin, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2004. - 22 p.
- 252. Barna, Andrei-Petru.** Receptarea poeziei lamartiniene în literatura română din secolul al XIX-lea: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Sergiu Pavlicenco; *referenți oficiali*: Irina Mavrodin, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2004. - 26 p.

2005

- 253. Golban, Tatiana.** Mitul Electrei în dramaturgia antică și modernă: Specialitatea 10.01.06 - Literatura universală și comparată: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Sergiu Pavlicenco; *referenți oficiali*: Ștefan Avădanei, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2005. - 28 p.
- 254. Hârșan, Monica.** Mitul Orfeu în dramaturgia contemporană: Specialitatea 10.01.06 - Literatura universală și comparată: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Sergiu Pavlicenco; *referenți oficiali*: Irina Mavrodin, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2005. - 26 p.
- 255. Postu, Marin.** Romanul românesc și modelul narativ Proustian: Specialitatea 10.01.01 - Literatura română: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Mihail Dolgan; *referenți oficiali*: Nicolae Bilețchi, Elena Prus; Acad. de Științe a Moldovei; Inst. de Lit. și Folclor. - Ch., 2005. - 26 p.

2006

- 256. Cucerescu, Vasile.** Universul urban în opera lui James Joyce: autoref. al tz. doct. în filologie. Specialitatea 10.01.06 - Lit. univ. și comparată / conducător șt.: Elena Prus; Acad. de Științe a Moldovei. - Ch., 2006. - 28 p.
- 257. Cucerescu, Vasile.** Universul urban în opera lui James Joyce: tz. doct. în filologie. Specialitatea 10.01.06 - Lit. univ. și comparată / conducător șt.: Elena Prus; Acad. de Științe a Moldovei. - Ch., 2006. - 184 p.
- 258. Gavrilov, Anatol.** Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare: Specialitatea 10.01.08 - Teoria literaturii: autoref. al tz. doct. habilitat în filologie / consultant șt.: Haralambie Corbu; *referenți oficiali*: Elena Prus, Timotei Melnic, Ion Ciocanu; Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Filologie, Centrul de Lit. și Folclor. - Ch., 2006. - 34 p.

2007

259. **Alenin, Igor.** Funcțiile motivelor biblice în sistemul constantelor artistice din literatura universală a secolului XX-lea: Specialitatea 10.01.06 - Lit. univ. și comparată: tz. doct. în filologie / conducător șt.: Rita Kleiman; *referenți oficiali: Elena Prus, Cristina Coșciug*; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2003. - 184 p.
260. **Alenin, Igor.** Funcțiile motivelor biblice în sistemul constantelor artistice din literatura universală a secolului al XX-lea: Specialitatea 10.01.06 - Literatura universală și comparată: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Rita Kleiman; *referenți oficiali: Elena Prus, Cristina Coșciug*; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2007. - 24 p.

2008

261. **Potîng, Tatiana.** Punctul de vedere în romanul românesc interbelic: Specialitatea 10.01.01 - Literatura română: autoref. al tz. doct. în filologie / conducător șt.: Alexandru Burlacu; *referenți oficiali: Elena Prus, Elena Țau*; Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Filologie, Centrul de Lit. și Folclor. - Ch., 2008. - 24 p.

2009

262. **Dodu-Savca, Carolina.** Problemele căutării sinelui în eseu secolului al XX-lea: auroref. al tz. doct. în filologie. Specialitatea 10.01.06 - Lit univ. / *conducător șt.: Elena Prus*; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2009. - 27 p.
263. **Dodu-Savca, Carolina.** Problemele căutării sinelui în eseu secolului al XX-lea: tz. doct. în filologie. Specialitatea 10.01.06 - Lit univ./ *conducător șt.: Elena Prus*; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2009. - 173 p.

Referințe privind activitatea dnei Elena Prus

Références sur l'activité de Elena Prus

1998

264. **Bàlogh, Jozsef.** Elena Prus. Recuperarea timpului pierdut // Curentul.- 1998. - Nr 68. - P. 99-101.
265. **Căpățină, Oxana.** Proust/Prus – omofonie, și nu accidentală // Literatura și arta. – 1998. – 26 noiemb. - P. 6.
266. **Cuciuc, Nina.** „Cheia” euristică în exegeza Elenei Prus // Literatura și arta. – 1998. – 26 noiemb. - P. 6.
267. **Gârneț, Vasile.** Semnal // Contrafort. – 1998. – Apr.-Mai (Nr 4-5). - P. 42-43.

1999

268. **Blagojevic, Grozdana.** O dublă recunoaștere oficială a valorii unei reprezentante : [pe marginea opiniilor *Elenei Prus privind creația* pictorului Cezar Secrieru] // Des-tin românesc. - 1999. - Mod de acces: Internet: <www.rri.ro/arh-art.shtml?lang=2&sec=241&ar>.

2000

269. **Un nouveau contrat social entre les femmes et les hommes:** le rôle de l'éducation. Strasbourg: Conseil de l'Europe, EG/ED. - 2000. - P. 5.
270. **Forrester, Keith.** Towards the development of a Democratic citizenship site in Moldova. Strasbourg: Council of Europe, DECS/EDU/CIT. - 2000. - P. 3.

2001

271. **[Prus, Elena.** Pariziana romanescă. ... - ISBN 973-611-42-1-X]. - Mod de acces: Internet: <www.shopmania.ro/magazin~online-carti~produs-pari-ziana-romanesca-mit-si-modernitate~p-34...>.

2003

272. **Replies to the questionnaire** „Social change and new challenges for gender equality”. - Strasbourg: Council of Europe, EG-S-GS, 2003. - P. 7, 8.

2004

273. **Lefter, I. B.** Literatura critică basarabeană: izolare și sincronizare // Eseuri, critică literară. - Știința: Arc, 2004. - P. 419.

2005

274. **Postu, Marin.** Modelul Barthes-Prus // Romanul românesc și modelul narativ Proustian: [pe marginea lucrărilor E. Prus]: tz. doct. în filologie / conducător șt.: Mihail Dolgan; referenți oficiali: Nicolae Bilețchi, Elena Prus; Univ. de Stat din Moldova. - Ch., 2005. - P. 94, 97.
275. **Bohanțov, Alexandru.** Poetica punctului de vedere // Teatrul TV: probleme de poetică și interacțiune estetică: [pe marginea lucrărilor E. Prus]: autoref. al tz. doct. în studiul artelor / conducător șt.: Dumitru Olărescu; referenți oficiali: Sergiu Cherdivarencu, Angelina Roșca; Acad. de Șt. a Rep. Moldova; Inst. Studiul Artelor. - Ch., 2005. - P. 17, 18.
276. **Bohanțov, Alexandru.** Poetica punctului de vedere // Teatrul TV: probleme de poetică și interacțiune estetică: [pe marginea lucrărilor E. Prus]: tz. doct. în studiul artelor / conducător șt.: Dumitru Olărescu; Acad. de Șt. a Rep. Moldova; Inst. Studiul Artelor. - Ch., 2005. - P. 65 - 67.

2006

277. **Academica 19.** Seria Spații francofone [Prus, Elena. Pariziana romanescă: mit și modernitate: rez. pe cop.] . - Iași: Inst. European, 2006. - 243 p. - [cop. 2]. - ISBN (10) 973-611-421-X; (13) 978-973-611-421-2.
278. **Guțu, Ana. Elena Prus - La Parisienne de la francophonie roumaine** // La Francopolyphonie comme vecteur de la communication=Francopolifonia ca vector al comunicării: colocviu intern. Chișinău, ULIM, 24 mart. 2006 / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. de ed.: Ana Guțu; coord. șt.: Elena Prus, Pierre Morel; col. red.: Paul Miclău [et. al.]. - Ch.: ULIM, 2006. - P. 181-185. - ISBN 978-9975-934-97-8. - Mod de acces: Internet: < www.box.net/shared/p4j1abzlsq >.

2007

279. **Cercetătoare a mitului femeii pariziene** // ULIM – 15 ani de ascensiune: supl. ed. de „VIP magazin”. - 2007. - P. 47.
280. **Guțu, Ana.** Pariziana romanescă: mit și realitate - o carte-eveniment despre femeia-spectacol // Teatră / UNITEM. - 2007. - Nr. 2. - P. 102-103.
281. **Irimia, Dumitru.** Reprezentarea romanescă a parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea // Intertext / Univ. Liberă Intern. din Moldova; Inst. de Cercetări Filolog. și Interculturale; dir. publ.: Ana Guțu; red.-șef: Elena Prus; red.: Pierre Morel [et al.]. - 2007. - Nr. 1/2. - P. 294-295. - Mod de acces: Internet < http: icfi.ulim.md/fr/ publicatii /intertext.php >.
282. **Mavrodin, Irina.** Pariziana. // Convorbiri literare. - 2007. - Nr 2. - P. 18.
283. **Mănuță, Dan.** Proust în România // Convorbiri literare. - 2007. - Nr 2. - P. 60-61
284. **Moraru, Anatol.** O carte despre superlativul femeii // Contrafort. - 2007. - Sept. (Nr 9). - P. 6.
285. **Mureșanu-Ionescu, Marina.** Prus Elena. Pariziana romanescă: mit și modernitate = La Parisienne romanesque: mythe et modernité // Limbi și Literaturi străine: anale șt.: T. 10, 2007 / Univ. „Al. I. Cuza”, Iași; red.: Iulian Popescu. - Iași: Ed. Univ. „Al. I. Cuza” din Iași, 2007. - P. 287-289.
286. **Pînzaru, Igor.** Cercetătoare a femeii pariziene // ULIM – 15 ani de ascensiune. Supliment editat de „VIP magazin”. - 2007. - P. 47.

287. **Prus, Elena.** *Un fenomen parizian* // Cultura. - 2007. - Nr 68.- Mod de acces: Internet: <www.romaniaculturala.ro/articole_aut.php?cod_aut=1734>.

2008

288. **Corcinschi, Nina.** Eseistica literară a lui Nicolae Dabija: autoref. tz. doct. în filologie. - Ch.: AȘM, 2008. - P. 10.
289. **Corcinschi, Nina.** Eseistica literară a lui Nicolae Dabija: tz. doct. în filologie. - Ch.: AȘM, 2008. - P. 47, 48, 148.
290. **Corcinschi, Nina.** Poezie și publicistică. Interferența limbajelor. – Ch.: AȘM, 2008. - P. 38, 39, 126, 127.
291. **[Elena Prus - membru al Comisiei de validări].** - Mod de acces: Internet: <www.revistalucaefarul.ro/index.html?id=425&editie=25>.
292. **Guélec, Gurvan Le.** Cherchez la Parisienne // Le nouvel observateur. - 2008. – Nr 373-2266 – P. 1. - Mod de acces: Internet: <http://parisobs.nouvelobs.com/hebdo/parution/p373_2266/dossier/a371934-cherchez_la_parisienne.html>
Prus, Elena. Les réactions: [sur l'article de Gurvan Le Guélec „Cherchez la Parisienne”. - Mod de acces: Internet: <http://parisobs.nouvelobs.com/hebdo/parution/p373_2266/dossier/a371934-cherchez_la_parisienne.html>
293. **Melançon, Christiane.** *Elena Prus* / Université du Québec en Outaouais, Gatineau, CANADA, 2008 - Mod de acces: Internet: <www.123people.fr/s/christiane+prus>.
294. **[Prus, Elena,** director al Institutului de Cercetări Filologice și interculturale]. - Mod de acces: Internet: Internet <http://www.crainou.ro/?module=displaystory&story_id=6647&format=html>.
295. **Vlădăreanu, Elena.** Discuțiile literare purtate la „Cafeneaua critică”: [Elena Prus] Cultura. - 2008. - Nr 4. - Mod de acces: Internet: <http://www.romaniaculturala.ro/search.php?cauta=text&cuv=recitit>.

2009

296. **Chistol, Veronica.** Les rêves d'amour féminins: [implicații ale E. Prus în calitate de conducător șt.] // Symposia Studentium: progr. al ses. șt. an. univ. din 30 apr. 2009 / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - Ch., 2009. - P. 29.
297. **Cultura și imaginea românilor în lume:** Simp. Naț. cu participare intern., 29 mai 2009, Iași: Ed. a 19-a: progr. / Univ. de Medicină și Farmacie „Gr. T. Popa”, Fac. de Medicină Gen.- Iași, 2009. - P. 5. - Mod de acces: Internet: <www.ceddemurg.ro>.
298. **Dereteu, Tatiana.** La mode comme expression de la féminité: [implicații ale E. Prus în calitate de conducător șt.] // Symposia Studentium: progr. al ses. șt. an. univ. din 30 apr. 2009 / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - Ch., 2009. - P. 29.
299. **[Elena Prus - directorul Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale, Universitatea Liberă Internațională din Moldova].** - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: www.euroinst.ro/autor.php?id=603.
300. **[Elena Prus: referințe biogr. și critice]** // Scriitori și publiciști ieșeni contemporani: dicționar 1945-2008: Ed.: a 3-a. - Iași: Vasiliana, 2009. - P. 582-584. - ISBN 978-973-116-102-0.
301. **Parcours féminin. L'Intellectuelle:** Actele colochiului intern. in onorem Elena Prus // coord. șt.: Pierre Morel; red.: Pierre Morel, Ion Manoli, Alexei Cenușă. - Ch.: Foxtrot, 2009. - 300 p.
302. **[Prus, Elena.** BLOG: date biogr., activitatea șt.]. - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: <eprus.ulim.md/?cat=1>.
303. **[Prus, Elena.** Informații despre publicații]. - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: www.librarie.net/autor/26126/prus-elena.
304. **[Prus Elena. Departement of Social Sciences and Humanities].** - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: <www.cnaa.md/en/person/2107/ - 13> .

305. [Prus, Elena. doctor habilitat] - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: <www.cnaa.md/person/2107>.
306. [Prus, Elena, doctor habilitat asociate professor]. - Ch., 2009. - Mod de acces: Internet: <www.asm.md/?go=detalii-membri&n=406&new_language=1 Details of ASM members>.
307. Leonte, Liviu. Exegeza amintirilor la *Elena Prus* în Poetica modalității la Proust Chisinău, 2009... - Mod de acces: Internet: <[converbiri-literare.dntis.ro /MANU-CAfeb7.html](http://converbiri-literare.dntis.ro/MANU-CAfeb7.html)>.
308. Schin, Cristina. Les femme et l'univers des arts: [implicații ale E. Prus în calitate de conducător șt.] // Symposia Studentium: progr. al ses. șt. an. univ. din 30 apr. 2009 / Univ. Liberă Intern. din Moldova. - Ch., 2009. - P. 29.

Index de nume

Index des noms

A

Alenin, Igor 244, 259, 260
 Angelescu, Silviu 217; (rec.) 234
 Anghelescu, Mircea p. 109
 Antofi, Simona (coord.) 95
 Arcan, Nelly 109
 Ardeleanu, Sanda-Maria p. 93; (coord.) 111, 130
 Armăsar, Ioana-Paula 251
 Arsenieva, Margarita (red.) 221
 Avădanei Ștefan (referent oficial) 253

B

Badâr, Iurie 67
 Badîr, Cornelia 75, 149
 Bălănescu, S. (red.-resp.) 15; (resp.) 7
 Bălogh, Jozsef 264
 Banaru, Victor 43, 133, 171, 214, 236; (conducător șt.) 250
 Barna, Andrei 8, 252; p. 118
 Barthes, Roland 274
 Bejan, Marta D. (coord.) 125, 243
 Beșelea, Lorina p. 2, 161; (red computerizată) 218
 Bilețchi, Nicolae (referent oficial) 255, 274
 Blagojevic, Grozdana 268
 Bobrovski, Sergiu (red. resp.) 249, p. 2
 Bodrug, I. (col. red.) 42
 Bohanțov, Alexandru 276, 275; p. 70, 121
 Bondarenco, Ana p. 100
 Braniște, Ludmila p. 67; (coord.) 113, 245
 Bulhac, Emilia p. 113
 Bulimaga, Tatiana (resp. red.) 90
 Burlacu, Alexandru (conducător șt.) 261; (red.) 28, 29, 56

C

Camenev, Zinaida p. 74
 Căpățină, Oxana 265
 Cărlan, Svetlana (alcăt.) 218
 Ceban, Tamara 67
 Cenușă, Alexei p. 2; red. 301
 Cherdivarenco, Sergiu (referent oficial) 275
 Chioaru, Dumitru (coord.) 121
 Chistol, Veronica 296
 Chitroagă, Valentina p. 2; (red. bibl.) 212, 213, 215, 216, 218
 Cimpoi, Mihai p. 87
 Cincilei, Gr. 116
 Ciocanu, Ion (referent oficial) 258
 Cioran, Emil 60, 61, 107, 132
 Conrad, Jean-Yves p. 104
 Corbu, Haralambie p. 108; (consultant șt.) 258
 Corcinschi, Nina 288, 289
 Corghenci, Ludmila p. 2; (red. șt.) 212, 213, 215, 216, 218

Coșciug, Angela (red. resp.) 98
 Coșciug, Cristina (referent oficial) 259, 260
 Crihană, Alina 224
 Crivceanschi, Nina (avis) 152
 Cucerescu, Vasile 76, 87, 234, 256, 257; p. 73
 Cuciuc, Nina 267; p. 120
 Dabija, Nicolae 288, 289

D

Damian, Angela 26
 Dimineț, Maria 225
 Dodu-Savca, Carolina 262, 263
 Dolgan, Mihail (conducător șt.) 255, 274
 Dron, Ion (red.-șef) 52, 53
 Dumbrăveanu, Ion (referent oficial) 250

E

Eminescu, Mihai 176, 250
 Enache, Valentina 195, 197

F

Flaișer, M. (coord.) 127
 Flaubert, Gustave 251
 Forrester, Keith 270

G

Galben, Andrei (dir.) 60; (dir. publ.) 81, 170, 211, 222-225, 227-233; (dir. șt.) 249; (patronat) 52, 53
 Gârneț, Vasile 7, 267
 Gavrilov, Anatol 104, 235, 258
 Ghețu, Veronica (red. computerizată) 218
 Ghimpu, Natalia p. 2; (alcăt.) 212, 213, 215, 216, 218
 Golban, Tatiana 253
 Guélec, Gurvan Le 292
 Guțu, Ana 215, 216, 249, 278, 280; p. 2, 89; (col. red.) 52, 53; (consultanți șt.) 9; (coord. șt.) 119, 170, 223-225, 231-233, 242; (dir. ed.) 96, 105, 106, 226, 234, 235, 237, 238, 239, 241, 278; (dir. publ.) 8, 246, 281; (red. resp.) 81, 211, 222, 227; (red. șt.) 228, 229, 230
 Guțu, Ion 250; p. 65

H

Hamon, Ph. (conducător șt.) 4, 5
 Hârșan, Monica 254
 Hometkovski, Ludmila (red. și trad.) 212, 213
 Hugo, Victor 250

I

Iarca, I. (red.) 121
 Ibrăileanu, G. 104, 235, 258
 Idrisov, Eleonora (alcăt.) 212, 213
 Ioniță, A. (consilier edit.) 130

Irimia, Dumitru 78, 281; p. 76; (conducător șt.) 1-3, 7

J

Joyce, James 234, 256, 257

K

Kleiman, Rita (conducător șt.) 259, 260

L

Lazăr, Ludmila 40

Lefter, I. B. 273

Lența, Anatol 7

Leonte, Liviu 307

Loubière, Philippe p. 112

M

Manoli, Ion 249; p. 2, 7, 8, 60, 105; (red.) 302; (coord. ed.) 9

Mănuță, Dan 283; p. 80

Mavrodin, Irina 7, 282; p. 85; (referent oficial) 251, 252, 254

Mazilu, D. (red.-șef) 52, 53

Melancon, Christiane 293

Melnic, Timotei (col. red.) 96, 278; (referent oficial) 258, 258

Miclău, Paul p. 4, 79

Milea, Doinița 91; (coord.) 95

Modreanu, Simona (consultant șt.) 114

Moldovanu, Gheorghe 49

Moraru, Anatol 284; p. 115

Morel, Pierre 9, 103, 248; p. 2, 62, 98; (com. șt.) 249; (coord. șt.) 96, 105, 106, 247, 278, 226, 238, 239, 301; (dir. ed.) 119, 242; (red.) 8, 241, 281

Murahovschi, Andrei 58

Mureșanu Ionescu, Marina 285; p. 94; (coord.) 114

Musteață, Sergiu 150, 154, 177; (coord.) 26, 34, 163, 219, 220

N

Nechit, Irina 203, 205

Negrescu-Babeș, Inna 231

Negru, Maria 27, (coord.) 34

O

Olărescu, Dumitru 276; (conducător șt.) 275

P

Parasca, Pavel (coord. șt.) 81, 222

Pavlicenco, Sergiu (conducător șt.) 251, 252, 253, 254

Pînzaru, Igor 286

Pohilă, Vlad 208

Popescu, Iulian (red.) 285

Popovici, Constantin p. 64

Postică, Gheorghe (coord.) 60

Postu, Marin 255, 274; p. 81

Potîng, Tatiana 261

188

Proust, Marcel 1-3, 6, 7, 47, 122, 265, 307

Prus, Elena = Прус, Елена 1-51, 53-156, 157, 158-179, 183, 186, 188-202, 204-210, 212-218, 244, 264- 266, 268, 271, 274-278, 285, 287, 291-296, 298, 329-303, 305, 306, 308; p. 10, 19, 26, 31, 37, 42, 48; (col. red.) 81, 222; (comitetul șt.) 125, 236, 240, 243; (conducător șt.) 234, 256, 257, 262, 263; (consultant șt.) 113, 245; (coord.) 163, 219, 220, 249; (coord. șt.) 105, 106, 119, 129, 154, 170, 211, 223-227, 231, 232, 233, 238, 239, 242, 247, 278; (rec.) 221, 224, 225, 231, 233; (red. șt.) 248; (red.-șef) 8, 234, 235, 237, 241, 246, 281; (red. șef adjunct.) 228-230; (referent oficial) 250-255, 258, 260, 261

R

Râbacov, Ghenadie (red. resp.) 249 (red. și trad.) 212, 213, 218

Radu, Zinaida 218; p. 72

Rădulescu, M. Șt. (coord.) 131

Rădulescu, Valentina (coord ed.) 133

Răileanu, N. (col. red.) 51

Rangu, Gabriela 13

Romero, Joaquin M-Aguirre (comitet șt.) 120

Roșca Angelina (referent oficial) 275

Roșca, Liliana 151, 178, (red. șt.) 151

Roșca, Petru 211-213

Roșca, Tatiana 173

Rumleanschii, Mihai 232

Rusnac, Eugen 17

S

Schin, Cristina 308

Secrieru, Cezar 30, 34, 36, 268

Sîrbu, Anca p. 83

Sochircă, Zinaida p. 2; (ed. îngrijită) 212, 213, 215, 216, 218

Soltan, Inesa (alcăt.) 215, 216

Spiridon, Monica 44

Steiciuc, Elena-Brândușa p. 110

Stere, Constantin 233

Ț

Țau, Elena (referent oficial) 261

Țurcan, Valentin 125, 243

Țurcanu, Viorica p. 75

V

Vicol, Dragoș 233

Vlădăreanu, Elena 295

Volsdorfer, Natalia = Вольсдорфер, Наталия 209, 221

И

Ионицэ, Мирчя 144

Р

Русу, А. 144

Index de titluri Index des titres

„Adevărul curat” în oglinda lui Victor Banaru	171
„Cheia” euristica în exegeza Elenei Prus	266
„Exploatare” creativă a modalității în textul proustian	p. 79
A valoriza egalitatea genurilor = Valoriser l'égalité et la diversité	181
Academica 19. Seria Spații francofone	277
Activitatea Consiliului Europei în domeniul democrației și egalității dintre femei și bărbați	182
Amplitudini novatorii în identificarea femeii pariziene	p. 113
Ana Guțu: fenomenologia unui lider	215
Ana Guțu: La Phénoménologie d'un Leader	216
Analele Universității Libere Internaționale din Moldova. Filologie	222, 223
Aplicarea creativității la soluționarea „crizei pe subiecte” în cadrul Instituțiilor Mass - Media	225
Arhetipul ca invariant al mitului	169
Arhetipurile reprezentării femeii franceze în secolul al XIX-lea	56
Arhitectura ca invariant al mitului	90
Arhitectura ca poezie	191, 199
Arta pedagogiei în transmiterea valorilor general-umane	146
Arta. Reflecții culturologice	192, 196
Ascensiune	p. 74
Ascensiunea spre Everest	p. 120
Au bord du temps de Paul Miclau	16
Basarabia și procesul literar românesc văzute din Franța	103
Beatitudine	p. 60
Carta Studentului = Student's charter = Carte de l'étudiant	154, 163, 219, 220
Catedrala „La Parisienne”	p. 105
Centre gălățene de cercetare filologică	91
Cercetarea universitară între obligație și vocație	92
Cercetătoare a femeii pariziene	286
Cercetătoare a mitului femeii pariziene	279
Cherchez la Parisienne	292
Civilizația paritară	37, 183
Comedia urbană ca spectacol al modernității	68, 80, 93
Comedia urbană și pariziana-spectacol	81
Complexul etnic cultural românesc: modelul Cioran	127
Comunicare interculturală și literatură = Communication interculturelle et littérature	240
Conceptul de mit: evoluție și dinamică	82
Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare de Anatol Gavrilo	104

Conceptul de roman la G. Ibrăileanu și structura stratiformă a operei literare	235, 238
Connexions et perspectives en philologie contemporaine	236
Conséquences des changements sur la scolarisation et l'égalité entre les sexes à l'école	157, 164
Constituirea mitului Parisului prin literatură	57
Cosmopolitism cultural, științific și educațional	p. 73
Cultura și imaginea românilor în lume	297
Culture urbaine / culture rurales - modèles complémentaires d'interculturalité.	
Cederom Initiatives	24
Cuvântul-simbol în cadrul idiolectului poetic al romanticilor (V. Hugo și M. Eminescu)	250
Demersul spre egalitatea de genuri și "excepția franceză"	185
Democrația - ideal educativ al modernității	155, 158
Democrație universitară	156, 159
Deschideri novatoare asupra cercetării simbolului romantic	175
Despre gradarea modalității în limbile moldovenească și franceză	10
Destinul femeii franceze în romanul foileton	58
Dichotomie urban/rural - facteurs déterminants de l'interculturalité européenne	25
Dimensiunea etică a urbanismului și valențele ei educative	38, 160
Dimensiunea socială a imaginarului urban = Social aspects of urban imaginary	112
Dimensiunea socială a imaginarului urban	39
Dimensiunea spirituală a romanului catolic francez în secolul XX	26
Dimensiunile universale ale femeii pariziene	p. 108
Dinamica limbii în discursul jurnalistic	231
Discriminări specifice de gen în țările dezvoltate și sub-dezvoltate	186
Discuțiile literare purtate la „Cafeneaua critică”	295
Distorsionarea semantică a neologismului și a dictonului cult în...	128
Doyenne de la Faculté de langues et de littératures étrangères	27
Egalitatea între femei și bărbați - criteriu fundamental al democrației	187
Elemente formative ale personalității lui Constantin Stere	233
<i>Elena Prus</i> - directorul Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale, Universitatea Liberă Internațională din Moldova	299
Elena Prus - membru al Comisiei de validări	291
<i>Elena Prus</i>	293
Elena Prus sau farmecul care ne unește	p. 110
Elena Prus – un om al Bibliopolisului	p. 161
Elena Prus, pilduitor parcurs intelectual	p. 67
Elena Prus - La Parisienne de la francophonie roumaine	278
Elena Prus. Recuperarea timpului pierdut	264
Elena Prus: intelectuală prin vocație și pasiune	p. 75
Elena Prus: referințe biogr. și critice	300
En hommage à Elena Prus, le Dora d'Istria du XXI ^e siècle	p. 104

Erudiție la soarele lecturilor continue	p. 72
Eseistica literară a lui Nicolae Dabija	288, 289
Espoir romantique	p.4
Este oare intenționalitatea un semn comunicativ?	232
Estetica urbanismului	40
Etica urbană - dimensiune a societății civilizate	41
Europenizarea Parizienei în concepția Elenei Prus	p. 87
Europocentrism versus etnocentrism	95
Evoluția cuplului și rolului femeii în societatea franceză	193
Evoluția problemei de gen	188
Examples of good practice: Moldova	166
Exegeza amintirilor la <i>Elena Prus</i> în „Poetica modalității la Proust”	307
Fascinația urbanismului: Reflecții literare asupra Parisului	189
Femeia inventează mereu soluții	203
Femeia și bărbatul modernității	190
Feminin și feminism la Paris	p. 118
Filologia bălțeană ca geografie spirituală	94
Funcțiile motivelor biblice în sistemul constantelor artistice din literatura universală a secolului al XX-lea	244, 259, 260
Geneza mitului Parizienei în societatea franceză din secolul al XIX-lea	42
Geneza și dialectica corelației mit / arhetip	69
Genul și puterea în organizațiile interguvernamentale	184
Geopoetica între urban și rural	70
Geopoetica urbanului	200
Gustave Flaubert și literatura română	251
Higher education. Examples of good practices. Moldova	165
Homo fabulator - l'accreditation par l'écriture	p. 42
Homo gallicus în miturile identitare moderne	83
Homo urbanus	45, 59
Homo urbanus în tradiția literaturii franceze moderne	84
Identitate și limbaj parizian	105
Identitate urbană / identitate rurală în proza basarabească	28
Identitate urbană / rurală în proza francofonă românească	43
Imaginarul urban, a oraselor fantasmate („orașele-texte”)	44
Imaginea Parisului în romanul francez din secolul XIX	194
Intelectuala pariziană basarabească - destin și izbîndă	p. 65
Interculturalitatea Europei între eurocentrism și etnocentrism	113
Intertext	237, 241, 246
Islamul și problema de gen	195
Interviu oferit de către Elena Prus, profesor universitar (Universitatea Liberă Internațională din Moldova) și Vlad Pohilă, jurnalist, postului Radio Europa Liberă	208
În căutarea identificării femeii pariziene	p. 100
În căutarea identității europene	174
În căutarea soluțiilor neordinare	172
Învățarea limbilor străine la o vârstă precoce - imperativul timpului	145

L'affirmation de l'identité-palimpseste par l'écriture	106, p. 26
L'axe modal du discours politique	12
L'imaginaire dans l'oeuvre de Marcel Proust	47, p. 10
L'incertitude, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran	129
La femme invente toujours des solutions: interview avec E.Prus	205
La Formation continue	46
La francophonie et l'empreinte française	96, 226
La Francopolyphonie	238, 241, 242, 247
La mode comme expression de la féminité	298
La mode en tant que po(i)étique de la création	130, p. 48
La Parisienne comme mythe identitaire français	85
La Parisienne révélée	p. 98
La Parisienne romanesque entre mythe et modernité	114
La Parisienne, une femme capitale...	p. 112
La recherche universitaire entre vocation et obligation	131, p.31
La représentation romanesque de la Parisienne	97
Le doute comme critère ontologique de l'esprit chez Cioran	107
Le doute comme critère ontologique de l'esprit chez Cioran · "The swearword, the telegram, the epitaph"	132
Le doute, marqueur emblématique de l'écriture de Cioran	p. 37
Le modèle français d'émancipation féminine: valeurs et paradoxes	p. 19
Le mythe de la Parisienne dans la littérature de colportage et la presse du XIX-e siècle	62
Le paradoxe comme partie de la pensée chez Cioran	60, 61
Le verbe français. Grammaire et exercices de grammaire	6
Lecturi filologice	227-230
Les femme et l'univers des arts	308
Les réactions	292
Les recherches de Elena Prus sur la Parisienne, « un laboratoire privilégié de la modernité »	p. 94
Les rêves d'amour féminins	296
Lexic comun / Lexic specializat = General lexicon / Specialized lexicon	243
Literatura basarabeană în context național și global	115
Literatura critică basarabeană: izolare și sincronizare	273
Literatura orașului modern. Misterios, efervescent, complex	206
Lumea imaginară ca scenariu și mecanism de funcționare. Lumea imaginară ca proiecție a subiectivității personajului. Subiectul și lumea imaginată	71
Memorie, istorie și utopie în mentalitatea românească postbelică	224
Mihai Eminescu	176
Mimesisul urban ca panoramă enciclopedică a secolului al XIX-lea	63
Mimesisul urban ca panoramă enciclopedică a secolului al XIX-lea	99
Misiunea (inter)culturală a Universității în formula bălțeană de responsabilizare profesională	98
Misiunea civică a Universității	150
Misiunea civică a universității	177

Mitologia sacrului în dramaturgia lui Ion Druță	17
Mitopoiesis ca dramaturgie a vieții socio-culturale și a istoriei poetizate	116
Mitopoiesis: personajul în scenariul mitic	117, 118
Mitosfera: mitizare, demitizare, remitizare	72
Mitul Electrei în dramaturgia antică și modern	253
Mitul femeii pariziene în literatura franceză	86
Mitul modern în opera lui Zola	74
Mitul Orfeu în dramaturgia contemporană	254
Mitul Parisului în literatura franceză	29, 48
Mitul și literatura	73
Miturile ca reflectare a moralei civilizației	75
Miturile identitare franceze	201
Miturile secolului al XIX-lea	76
Modalitatea - instrument pentru înțelegerea structurilor de profunzime ale creației proustiene	p. 83
Modèle français d'émancipation féminine: valeurs et paradoxes	119
Modelul Barthes-Prus	274
Modelul Barthes-Prus și modalitatea ca perspectivă focalizantă	p. 81
Modelul dramatic al romanului modern	108
Moldavie: [aspecte politice și socio-culturale]	67
Moldova	64
Mondialisation, francophonie et roumanité: défis, problèmes et stratégies	49
Monumente arhitecturale ca referenți ai textului artistic	50
Muzealizarea lumii în contextul reurbanizării și mondializării	51
Muzeul ca spațiu de receptare a valorilor	30
Natalia Volsdorfer: Vsie versnietsea	209
Neomituri urbane: Femeia trecătoare	204
Noutatea - semn distinctiv al modernității	120
O carte despre superlativul femeii	284
O dublă recunoaștere oficială a valorii unei reprezentante	268
O nouă „cheie” de lectură a romanului lui Marcel Proust	7, p. 76
O Pariziană în Basarabia mileniului III	p. 93
O perspectivă modernă a ecuației geopoetice	87
O simfonie a anilor și ideilor	p. 7
Omul și savantul Petru Roșca la vârsta excelenței	210
Parcours féminin. L'Intellectuelle	301
Parisul ca arhetip literar	31
Parisul ca proiecție a universului interior la Baudelaire	20
Parisul ca rețea de semne	65
Parisul ca spectacol romanesc al modernității	121
Parisul ca structură elementară a romanului balzacian	13, 18, 19
Parisul văzut de la Est	p. 109
Pariziana	282, p. 85
Pariziana - invenție și creație de excepție a spiritului francez	52
Pariziana ...- o carte despre superlativul Femeii	p. 115

Pariziana ca poësis: geneza unui mit modern	77
Pariziana romanescă: mit și modernitate	8, 285
Pariziana romanescă: mit și realitate - o carte-eveniment despre femeia-spectacol	280
Parizianca în intriga romanescă, sau Guvernarea din culise	78
Parizianism versus tipologia Parizienei	100
Particularitățile romanului francez din a doua jumătate a secolului al XIX-lea	88
Personajul secolului al XIX-lea între mitologiile eroismului și non-eroismul vieții moderne	101
Petru Roșca la vârsta excelenței	213
Petru Roșca, homme et savant à l'âge de l'excellence	211, 212
Planeta Saint-Exupéry, sau Filozofia responsabilității	14
Po(i)etofere și proiecții hermeneutice	9
Po(i)étique de la mode, création parisienne	207
Poeme	202
Poetica modalității la Proust	7, 122
Poetica punctului de vedere	275, 276
Poetica și stilistica modalității la Proust	1, 3
Poetica zolistă între mitic și romanesc	79
Poétique et stylistique de la modalité chez Proust	2
Poetologia autoreflexivă la Cioran	21
Poezie și publicistică. Interferența limbajelor	290
Posibilitățile cuvântului și dimensiunile textului la Marcel Proust	7
Pour une Francophonie réaliste	248
Problemele căutării sinelui în eseul secolului al XX-lea	262, 263
Programa analitică „Civilizația și Cultura Franței”	151
Programme analytique du cours « Civilisation et culture française »	148
Programme analytique du cours « Histoire de la Littérature française »	147, 152
Proiectul Consiliului Europei „Educația pentru cetățenie într-o societate democratică”	161
Projet de l'Éducation à la citoyenneté démocratique	136
Promovarea valorilor francofone în învățământul universitar	153, 178
Proust în România	283, p. 80
Proust / Prus – omofonie, și nu accidentală	265
Proxemica literară a orașului	54
Proxemică, urbanitate, parizienitate - mărci ale comunicării spațiale	123
<i>Prus Elena</i> . Departement of Social Sciences and Humanities	304
<i>Prus, Elena</i> , director al Institutului de Cercetări Filologice și Interculturale	294
Prus, Elena, doctor habilitat associate professor	306
Prus, Elena. BLOG: date biogr., activitatea șt.	302
Prus, Elena. doctor habilitat	305
Prus, Elena. Informații despre publicații	303
<i>Prus, Elena</i> . Pariziana romanescă. ...	271

Punctul de vedere în romanul românesc interbelic	261
Rapport du stage Citoyenneté et éducation des droits de l'homme à l'université	137
Rapport du stage Le rôle des partenariats	138
Rapport du stage. Project Education for democratic citizenship partenariats	139
Rapport on the training curse on The Role Partnerships du stage. Project Education for democratic citizenship partenariats	140
Recenzii	7, 8
Receptarea poeziei lamartiniene în literatura română din secolul al XIX-lea	252
Reconfiguration de la littérature de Bessarabie avant 1940	124
Reflecții educative asupra evaluării tezelor de cercetare ale studenților	162
Reflecții filosofice asupra relațiilor dintre genuri	197
Reflecții literare asupra Parisului	179
Reflexia - imperativ al instruirii	149
Reflexia - imperativ al timpului	22, 32
Regim diurn/nocturn în reprezentarea orașului Paris	55
Relațiile umane în Japonia	198
Replies to the questionnaire „Social change and new challenges for gender equality”	272
Reprezentarea romanescă a parizienei în literatura franceză din a doua jumătate a secolului al XIX-lea	4, 5, 281
Reprezentarea personajului feminin: arhetipuri și ambiguitate	89
Româna ca limbă străină - între metodă și impact cultural	245
Romanul românesc și modelul narativ proustian	255
S'écriture en français: le testament littéraire de Victor Banaru	133
Scandaleusement intime: Putain de Nelly Arcan	109
Scenarii audiovizuale în optica originală a Elenei Prus	p. 70
Scene intime sau theatrum amoris în romanul francez	110
Schimbarea mentalității prin educație	167
Semantica “locurilor specializate ale limbajului”	66
Semnal	267
Semnal pe marginea lucrării „Poetica modalității la Proust”	7
Silviu Angelescu: [in honorem omului de cultură din România]	217
Singularitatea femeii franceze	53
Specificitatea parametrilor conversației în tradiția franceză	125
Spectacolul Puterii, sau Guvernarea din culise	134
Spectacularul moldav al fenomenului francofoniei	102
Spiritual Dimension of the Catholic Novel in the XXth century	33
Sunt realistă, de aceea și optimistă	173
Știința Filologică în cadrul universitar	249
The language phenomena as the reflection of social and cultural difference	135
The Moldovan site of citizenship	142
Towards the development of a Democratic citizenship site in Moldova	270
Transcenderea stereotipiei de femeia pariziană în scenele private	111
Transcenderea stereotipiei feminine în scenele private	126

Un fenomen parizian	287
Un livre-événement sur une femme-spectacle	p. 89
Un nouveau contrat social entre les femmes et les hommes	141, 269
Une intellectuelle en modèle	p. 62
Une Symphonie des années et des idées	p. 8
Une vision formative de l'interprétation du texte	180
Universitatea ca atelier de creație	170
Universitatea ca loc al schimbării	168
Universul romanesc din perspectiva teatralității	p. 121
Universul urban în opera lui James Joyce	234, 256, 257
Urbanismul - obiect și subiect al economiei, culturii și civilizației	35
Urbanismul ca element al istoriei civilizației	34
Valoriser l'égalité et la diversité	23, 143
Victor Banaru - homo fabulator. L'affirmation par l'écriture	214
Vocabularul terminologic al urbanismului. Urbanismul ca element al istoriei civilizației	36
Zenit de înaltă scripire	p. 64
Zinaida Radu: fidelitate traducerii și traducerea fidelității	218
Все вернется ... = Revenire...	221
Модальность - стержень политического дискурса	15
Ступенчатые финитно-инфинитивные конструкции с модальным значением в коммуникации	11
Учебные задания по изучению сослагательного и условного наклонений глагола в современном французском языке для студентов 1-3 курсов	144